

พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในซอยคาวบอย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

พฤษภาคม 2555

พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในซอยคาวบอย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

พฤษภาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในซอยคาวบอย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

พฤษภาคม 2555

จากรูวรรณ ข้าเพชร (2555) พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในซอยคาวบอย

ปริญญาณพนธ์ ศศ.ด.(ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: ศาสตราจารย์ ดร. วิรุณ ตั้งเจริญ,
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คูวินทร์พันธุ์, รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สามประการคือ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของซอยคาวบอย เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในซอยคาวบอย และศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ วิธีการศึกษาโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ตและงานวิจัยต่างๆ การวิเคราะห์ข้อมูลทำในสองระดับคือระดับมหภาคและระดับจุลภาคเพื่อจัดวางชุมชนซอยคาวบอยไว้ในบริบทที่กว้างกว่าคือการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานครและเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีอิทธิพลเหนือชีวิตของคนในชุมชนซอยคาวบอย กรุงเทพฯไม่ได้เป็นเอกเทศแต่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก การโยกย้ายเคลื่อนที่ของสินค้า เงินตราและผู้คน ทำให้ธุรกิจบริการต่างขยายตัวไปตลอดพื้นที่สุขุมวิท สำหรับซอยคาวบอยถูกกำหนดให้เป็นสถานเริงรมย์โดยเฉพาะของชาวต่างชาติที่เข้ามาทำธุรกิจในประเทศไทยรวมถึงนักท่องเที่ยว ภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยมที่มีบทบาทครอบคลุมไม่เฉพาะชีวิตของคนในซอยคาวบอยแต่ดึงดูดเด็กสาวและผู้หญิงจากชนบทให้เข้ามาดิ้นรนต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดไม่เฉพาะตนเองแต่รวมถึงครอบครัวพี่น้องที่อยู่ต่างจังหวัดด้วย ด้วยการ “ทำงาน” หาเงินและถูกดูดกลืนเข้ากับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไม่ว่าจะโดยตระหนักรู้หรือไม่ก็ตาม

ผลการวิจัยพบว่า ซอยคาวบอยมีความเป็นมาร่วมสมัยกับสงครามเวียดนาม ทหารอเมริกันผิวดำชื่อ T.G.Edward เป็นผู้เริ่มก่อตั้งให้มีชื่อเสียงในปี 2520 โดยซอยคาวบอยพัฒนาขึ้นมาอย่างสัมพันธ์กับการเติบโตและขยายตัวของพื้นที่เมืองกรุงเทพ ในบริบทของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยส่งผลให้แรงงานบางส่วนเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ ในซอยคาวบอยที่เป็นแหล่งบันเทิงรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติจะมีรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันกับคนที่ต่างกลุ่มกัน เช่น มาม่าซัง พนักงานหาดิ่ม พนักงานเต้น นักท่องเที่ยว ฯลฯ ที่ต่างมีหน้าฉาก และหลังฉากในการปฏิสัมพันธ์เพื่อความอยู่รอด ทั้งการเอาเปรียบจากคนที่มือำนาจหรือการต่อรองให้หลุดพ้นโดยไม่ปฏิบัติตามกฎของบาร์ที่วางไว้ การเสนอตัวตนของพนักงานในทุกตำแหน่งเพื่อแลกกับเงินตรา พื้นที่เชิงสังคมในซอยคาวบอยที่เกิดจากการขยายตัวของพื้นที่เมือง จึงมองเห็นการต่อสู้ของคนชนบทในพื้นที่เมืองที่มีความต่างทางสถานะสังคมและเศรษฐกิจ มีความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่วนผู้มีทุนหรืออำนาจก็สามารถสั่งสมทุนและเพิ่มความมั่งคั่งในเศรษฐกิจทุนนิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์ต่อไป

URBAN SPACE AND EVERYDAY LIFE IN SOI COWBOY, SUKHUMVIT 23
BANGKOK METROPOLITAN

AN ABSTRACT
BY
JARUWAN KUMPETCH

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Fine Degree in Arts and Culture Research
at Srinakharinwirot University

May 2012

Jaruwan Kumpetch. (2012). Urban Space and Everyday Life in Soi Cowboy, Sukhumvit 23
Bangkok Metropolitan Dissertation. D. A. (Arts and Culture Research). Bangkok:
Graduate School. Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Prof. Dr. Wiroom
Tungcharoen, Assoc.Prof. Dr. Preecha Kuwinpant, Assoc.Prof.Prit Supasetsiri

This research has three purpose: to study the history and process of creating a social space of Soi Cowboy; to study the interaction in the everyday life of people in Soi Cowboy; and to examine the power relations of the groups in the area. Data was collected using methods of qualitative research, participant observation, and interviews, including papers, books, internet resources and research. Data analysis was conducted on two levels: macro and micro level, to examine the community of Soi Cowboy in a broader context which is the growth of Bangkok metropolitan and capitalism bringing influences over the lives of people in Soi Cowboy. Bangkok is not independent but is connects to the global economy as well. Migration movement of goods, money, and people result in the growth of service business throughout the Sukhumvit area. Soi Cowboy is designated as a place for entertainment, especially for foreigners who do business in Thailand as well as tourists. Under the capitalist economy, whose role covers not only the lives of people in Soi Cowboy, but also the attractions of girls and women from the countryside to struggle and to survive, not only themselves but also their families in rural area by “working” for money and being absorbed into the capitalist economic system, whether they recognize it or not. The findings revealed that Soi Cowboy has a contemporary history with Vietnam war. An African-American soldier name T.G. Edward was the founder making Soi Cowboy famous in 1977. Soi Cowboy was developed in relationship with the growth and expansion of urban areas in Bangkok. In the context of a capitalist economy, globalization and modernization have resulted in labor movement from rural areas to work in big cities. Soi Cowboy is an entertaining place for foreign visitors with daily interaction with people from different groups, such as “Mama Sang”, drinkers, dancers, and tourists. They all act behind the scenes in the interaction for survival. They have to face with the exploitation of the powerful people, the negotiation to ignore rules set in the bars, and employees who are ready to be in any position in exchange for money. The social space in Soi Cowboy, caused by the expansion of urban areas, is then seen as the struggle of rural and urban areas with different social and economic status, as well as social inequality and difference. Those who have capital or authority can accumulate their capitals and increase their wealth in the globalization of the capitalism.

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยที่ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากคณาจารย์ที่ให้คำแนะนำหลายท่าน โดย รศ.ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ เป็นบุคคลสำคัญที่ให้คำแนะนำกับลูกศิษย์คนนี้อย่างดีเสมอมาตั้งแต่ระดับปริญญาโท แม้ศิษย์ไม่สามารถทำงานให้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ แต่ท่านอาจารย์ก็มีความพยายามและอดทนอย่างยิ่งที่จะชี้แนะและแสวงหาแหล่งข้อมูลมาให้เสมอ นอกจากคำแนะนำทางวิชาการแล้ว การศึกษาครั้งนี้แฝงความหมายไว้ที่ชื่องานวิจัยที่สะกิดให้คิดถึงชีวิตของมนุษย์ที่มีความหมายมากกว่าสิ่งที่เห็นเชิงประจักษ์ สิ่งที่อาจารย์ได้กรุณานี้แม้ศิษย์จะไม่สามารถทดแทนได้หมด แต่ก็ได้ตั้งปณิธานว่าต้องเป็นครูที่ดีเช่นนี้เพื่อลูกศิษย์ภายหน้าให้ได้สักวัน

นอกจากนี้ยังมีคณาจารย์อีกหลายท่านที่ให้คำแนะนำในระยะเวลาเริ่มต้นของการทำงาน ได้ชี้แนะแนวทาง รวมทั้งแนะนำเอกสาร ได้แก่ รศ.ธเนศ วงศ์ยานนาวา ดร.สันต์ สุวัจจระภินันท์ ดร.สุธาริน คุณผล บางท่านได้ลงมือบรรยายเรื่องเมืองให้ฟังคือ รศ.ดร.ฉวีวรรณ เด่นไพบูลย์ และเพื่อนอาจารย์ที่แนะนำไปถึงข้อมูลคือ ดร.ชลฤดี สุวรรณศิริ บุคคลสำคัญที่เป็นตัวละครหลักในชอยความบอยทั้งหมด ขอขอบคุณกัลยาณมิตรคือ คุณอดิสร เสมแย้ม ที่แนะนำให้ทำการศึกษาเรื่องนี้และกัลยาณมิตรอีกหลายท่านที่มีได้เอ่ยนาม ขอขอบคุณบุคลากรของเขตวัฒนาและสถานีตำรวจนครบาลทองหล่อ ขอขอบคุณสำหรับครอบครัวผู้ศึกษา คุณแม่สายบัว พรหมวังที่ให้กำลังใจและเข้าใจลูกเสมอไม่ว่าอยู่ในภาวะเช่นไร คุณพงษ์ศักดิ์ที่ทำหน้าที่แทนทั้งเป็นพ่อเป็นแม่และเป็นเพื่อนลูกในเวลาที่ตนเองไม่ว่าง และทำหน้าที่ขับรถพาไปเก็บข้อมูลยามดึก ลูกๆ ทุกคนพลีชีพ พิมพ์นารา และพัฒน์นรีที่คอยถามว่าเมื่อไหร่แม่จะจบเสียทีและช่วยพิมพ์งาน ลูกศิษย์รินนา ทากุดเรือและจิตติมาศ เจริญสุขที่ช่วยจัดเตรียมต้นฉบับบางส่วน

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณศาสตราจารย์กิตติคุณสุรางค์ จันทวานิชที่ให้ความเมตตาามาแต่ครั้งเป็นนิสิตปริญญาโทและรับเป็นประธานในการสอบครั้งนี้ อาจารย์ให้คำชี้แนะอย่างแหลมคมในการปรับปรุงต้นฉบับและช่วยขัดเกลางานนาที่สุดท้าย ศาสตราจารย์ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ รองศาสตราจารย์ พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ที่คอยแนะนำและห่วงใยถามไถ่ความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย กรรมการที่ทำหน้าที่แต่งแต้มและเติมให้งานเต็มมากขึ้น

ขอขอบคุณคณะสังคมศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่สนับสนุนการศึกษาบางส่วน

จารุวรรณ ขำเพชร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามของการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
แนวคิดเรื่องเมืองและพื้นที่.....	7
แนวคิดเรื่องพื้นที่.....	10
แนวคิดทุนนิยมกับพื้นที่.....	14
แนวคิดโลกาภิวัตน์.....	16
แนวคิดชีวิตประจำวัน.....	19
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่.....	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เมือง.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้คนในเมืองและชีวิตประจำวันของผู้คนในเมือง.....	30
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	33
พื้นที่ศึกษา.....	33
การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา.....	37
ขอบเขตในการศึกษา.....	42
นิยามศัพท์.....	43
กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา.....	44
ระยะเวลาในการศึกษา.....	45
วิธีการศึกษา.....	45
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การก่อตัวและเติบโตของพื้นที่เมืองกรุงเทพ: มุมมองในระดับมหภาค.....	53
การก่อเกิดของพื้นที่กรุงเทพ.....	55
ช่วงที่ 1 การก่อสร้างพระนคร รัชกาลที่ 1-3.....	55
ช่วงที่ 2 ระยะเริ่มต้นการพัฒนาเมือง รัชกาลที่ 4-6.....	56
ช่วงที่ 3 การพัฒนากรุงเทพมหานคร: รัชกาลที่ 7 ถึง ปัจจุบัน.....	60
การขยายตัวของพื้นที่เมือง.....	63
ทุ่งบางกะปิ-ย่านสุขุมวิท : ร่องรอยการพัฒนาพื้นที่เมือง.....	67
กรุงเทพ : เอกนคร.....	74
การย้ายถิ่นกับการเป็นเอกนครกรุงเทพ.....	76
การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์.....	82
บทวิเคราะห์เชิงทฤษฎีการเติบโตของพื้นที่เมือง.....	92
5 ถนนสุขุมวิทและซอยดาวบอย: พื้นที่และชีวิตของกรุงเทพระดับจุลภาค.....	94
สุขุมวิท อโศก : ภาพสะท้อนการพัฒนาเฉพาะพื้นที่.....	95
อโศก : ตัวอย่างความเจริญย่านสุขุมวิท.....	95
ซอยดาวบอย : ชีวิตในอดีต.....	98
ซอยดาวบอย : แสงสีชีวิตของกรุงเทพยามราตรี.....	105
พื้นที่ใกล้เคียงเชื่อมโยงกับซอยดาวบอย.....	108
สภาพที่ตั้งซอยดาวบอย.....	109
บาร์ดาวบอย.....	111
ผู้คน ชุมชน แรงงานในซอยดาวบอยและความเหลื่อมล้ำทางสังคม.....	115
คนทำงานและโลกทางสังคม.....	115
รายได้.....	118
นายทุนหรือเจ้าของกิจการบาร์.....	120

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ)	
ชีวิตคนกลางวัน กลางคืนและกลางซอย: อารมณ์ ความรู้สึกและความเป็นจริง.....	121
ชีวิตกลางวัน.....	121
ชีวิตกลางคืน.....	122
ชีวิตที่เรากำหนดเอง : มามาซัง.....	125
ชีวิตนี้ยังมีหวัง : พนักงานหาดีม.....	130
ชีวิตแห่งความบันเทิง : พนักงานเดิน.....	138
ชีวิตที่ถูกปิดกั้น แต่เปี่ยมน้ำใจ : คนมีบ้านในซอย.....	141
ชีวิตนี้เพื่อลูก : แม่บ้าน.....	146
ปฏิสัมพันธ์และชีวิตของซอยควาบอย.....	149
บทวิเคราะห์การปฏิสัมพันธ์ระดับจุลภาคเชิงทฤษฎี.....	153
6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ : พื้นที่และชีวิต.....	156
สรุป.....	156
การวิเคราะห์และอภิปรายผล.....	158
การวิเคราะห์เรื่องความเป็นมาและกระบวนการสร้างพื้นที่เมือง.....	158
การวิเคราะห์เรื่องปฏิสัมพันธ์การใช้ชีวิตของคนในพื้นที่เมืองและซอยควาบอย.....	162
การวิเคราะห์การใช้ชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างและ ผู้กระทำ.....	167
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่.....	174
สรุป ความยั่งยืนในพื้นที่ทุนนิยมกับชีวิตระดับจุลภาค.....	175
ข้อเสนอแนะ.....	
บรรณานุกรม.....	179
ภาคผนวก.....	187
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	196

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงการจำแนกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในพื้นที่.....	49
2 จำนวนประชากรในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล.....	76
3 ข้อสมมุติการย้ายถิ่นในแต่ละช่วง 5 ปี ของกรุงเทพมหานคร.....	80
4 ข้อมูลสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิต ปีพ.ศ.2539 และปีพ.ศ.2549.....	82
5 การสะสมทุนและความสัมพันธ์ระดับต่างๆ.....	90
6 แสดงคู่ความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆในชอยคาวบอย.....	171

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิด.....	22
2 แสดงที่ตั้งซอยคาวบอยและบาร์ต่างๆ.....	41
3 แสดงความหนาแน่นของประชากรตามพื้นที่การอยู่อาศัย.....	66
4 ย่าน Beverly Hill ย่านอโศก สุขุมวิทช่วงปี พ.ศ.2516.....	101
5 แสดงการใช้ประโยชน์พื้นที่ในซอยคาวบอย.....	102
6 แสดงสถานที่ตั้งซอยคาวบอย.....	110
7 แสดงการจัดสรรพื้นที่ในบาร์.....	111
8 บรรยายกาศซอยคาวบอยช่วงเวลากลางวัน.....	188
9 บรรยายกาศซอยคาวบอยช่วงกลางคืน.....	189
10 บริเวณถนนอโศกมนตรีและด็ก Interchange ด้านหน้าซอยคาวบอย.....	190
11 บรรยายกาศวันสงกรานต์ในซอยคาวบอย.....	191

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ผู้ที่ใช้ชีวิตในกรุงเทพมหานครต่างหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะมองเห็นความหลากหลายของชีวิตที่อยู่ท่ามกลางมหานครแห่งนี้ นับแต่ออกจากบ้านเดินทางไปประกอบกิจธุระส่วนตัว ไปทำงาน ไปเรียนหนังสือหรือกิจกรรมใดๆ ก็ตาม เมื่อสัญจรผ่านไปมาบนท้องถนน จะเห็นผู้คนที่โดดเด่นใช้ชีวิตในหลายลักษณะ บ้างขับรถส่วนตัวคันหรู บ้างใช้บริการรถรับจ้างสาธารณะทั้งรถเมล์ที่เบียดเสียดอัดเยียด บ้างแก๊งค์ลักทรัพย์ บ้างยืนตลอดทาง บ้างนั่งฟังเพลงหรืออ่านหนังสือ การขับซื้อมอเตอร์ไซด์ที่มีมากมายในกรุงเทพ ที่คอยแซงซ้ายขวาไปมา หรือคนจำนวนน้อยมากที่ใช้จักรยานเป็นพาหนะ บ้างใช้บริการรถไฟฟ้าทั้งบนดิน ใต้ดิน ฯลฯ ท่ามกลางการเดินทางที่เร่งรีบทุกคนมีวัตถุประสงค์เฉพาะตนเพื่อแข่งขันและมีชีวิตรอดในมหานครแห่งนี้ ลักษณะดังกล่าวเป็นเพียงปรากฏการณ์บนท้องถนนที่พบเห็นได้ชัดเจน เพียงหากต้องการความลึกซึ้งจำเป็นต้องใช้การพินิจวิเคราะห์ทางวิชาการอีกมากในการทำ ความเข้าใจหรือแปลความภาพที่ปรากฏนั้นให้มีความหมายเชิงสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม

ทุกคนที่ใช้ชีวิตในกรุงเทพต่างยอมรับเชิงรูปธรรมว่ากรุงเทพมหานครคือเมืองหลวงของประเทศไทยที่มีความเจริญ และสามารถดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยจำนวนมาก ผู้วิจัยเป็นคนหนึ่งที่มีถิ่นฐานบ้านเกิดอยู่ต่างจังหวัดแต่กระแสแห่งการพัฒนาด้านการศึกษาที่ดึงดูดให้เข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพมหานครเกือบ 30 ปีซึ่งมากถึง 2 ใน 3 ของช่วงชีวิตจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้มีโอกาสพบเห็นการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานครอยู่ระดับหนึ่ง

กรุงเทพมหานครคือเมืองที่เติบโตเป็นเมืองโตเดี่ยว (Primate City) มาตั้งแต่ พ.ศ.2480 (ดวงจันทร์ อาภาวธุตม์. 2542: 256) มีผู้คนอาศัยอยู่จำนวนมาก กรุงเทพ เป็นเช่นเดียวกับเมืองใหญ่ในหลายๆ เมืองของประเทศกำลังพัฒนา ที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางการศึกษา และวิทยาการเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่อีกด้านหนึ่งของเมืองใหญ่คือสภาพความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ สับสน วุ่นวาย การแข่งขันสูง มีความแตกต่างกันของชีวิตผู้คนอยู่มาก มีดีกระฟ้าสูงเด่น แต่ด้านหลังคือแหล่งชุมชนแออัด หรือด้านหน้าเป็นที่หลับนอนของคนไร้ที่อยู่อาศัย กรุงเทพเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจแหล่งเงินทุนระดับประเทศ แต่ยังมีหาบเร่แผงลอยที่ตั้งวางของขายอยู่เกลื่อนกลาดแทบทุกถนนสายหลักของเมือง จากการศึกษาของ นพพร จันทรนำชู (2550) พบว่า การพัฒนาพื้นที่เมืองของภาครัฐโดยอุดมการณ์ ทุนนิยมที่ส่งเสริมธุรกิจการค้าในระบบ (formal sector) แต่อีกด้านที่คู่ขนานไปกับพัฒนา คือเศรษฐกิจอย่างไม่เป็นทางการ (informal sector) ที่ใครบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนจึงถูก

เบียดขับออกมาในลักษณะหาบเร่แผงลอย กรุงเทพมหานครจึงเหมือนภาพโมเสคที่ถูกสร้างขึ้นในโลกแห่งสังคม (mosaic of social worlds) ที่ประกอบด้วยผู้คนดำเนินไปตามครรลองชีวิตของตนที่มีการสัมผัสกันแต่ไม่รุกราน (Fisher. 1984: 28 อ้างอิงจาก วิไล วงศ์สืบชาติ. 2536 หน้า 2)

ลักษณะของเมืองใหญ่หรือมหานครของโลกนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันในความเติบโตทางเศรษฐกิจ ความใหญ่โตของสิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรม ความเป็นศูนย์กลางการเมือง การคมนาคม การค้าพาณิชย์ระดับประเทศหรือระดับโลก ศูนย์กลางการศึกษา ฯลฯ ฉะนั้นจึงไม่แปลกใจที่การศึกษามหานครใหญ่ๆของโลกจะมีการศึกษาเชิงนิเวศวิทยาที่เกี่ยวกับพื้นที่ โดยเป็นการศึกษาในเรื่องการกระจายตัวของประชากร องค์กรหรือสถาบันต่างๆ กลุ่มคนในพื้นที่ หรือปัญหาในเมืองใหญ่ๆ ทั้งการจราจร อาชญากรรม แหล่งเสื่อมโทรมแออัดในเมือง หรือประเด็นอื่นๆ แม้จะมีการศึกษากับกลุ่มคนประเภทต่างๆ อยู่บ้าง แต่ยังไม่มีความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันในกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมระดับโลกมากนัก การศึกษาเมืองที่ทำโดย Robert E. Park ได้บุกเบิกวิธีการศึกษาวิถีชีวิตแบบเมืองในมหานครชิคาโกทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์และได้สรุปไว้ว่า กลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่มไม่ว่าเป็นกลุ่ม “ปกติ” หรือกลุ่ม “เบี่ยงเบน” จะสร้างโลกทางสังคม ของตนขึ้น นั่นคือแต่ละกลุ่มมีแนวโน้มที่จะเป็นหน่วยทางสังคมที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะสมาชิกจะมีความสัมพันธ์กันภายในกลุ่มเป็นหลัก มีความเชื่อและมีความนิยมที่เป็นของกลุ่ม ฉะนั้นคนในเมืองจึงมีพฤติกรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะทั้งที่เป็นของกลุ่มเพื่อตอบโต้และดำรงตนให้มีชีวิตรอด และลักษณะทั่วไปของนครทั้งหมด

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาชีวิตคนในพื้นที่เมืองใหญ่ บริเวณย่านที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่งของประเทศไทย และมีสถานที่สำคัญโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคือนอยู่มาก ได้แก่ถนนสุขุมวิท แต่ผู้วิจัยจะจำกัดพื้นที่ในเมืองใหญ่เพียงซอยสุขุมวิท 23 และ 21 ที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเฉพาะชาวต่างชาติคือซอยดาวบอย โดยแต่เดิมย่านสุขุมวิทถูกเรียกชื่อตามถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนหลักที่ตัดผ่านบริเวณพื้นที่ ถนนสายนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2479 โดยพระพิศาลสุขุมวิท ประกอบกับการพัฒนากรุงเทพมหานครแต่เริ่มแรกไม่มีการวางผังเมืองที่รัดกุม ไม่มีการกำหนดเขต (zone) ของพื้นที่ต่างๆ ในแต่ละเขตจึงมีทั้ง อุตสาหกรรม การค้าพาณิชย์ ที่อยู่อาศัย ห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง เจริญมย์ที่กระจายอยู่ทั่วกรุงเทพในปัจจุบันรวมทั้งสุขุมวิทด้วย และพื้นที่บริเวณนี้มีความเป็นมาในการพัฒนาที่ให้ข้าราชการ หรือผู้คนที่มิฐานะมาจับจองซื้อพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออกคือฝั่งถนนสุขุมวิทที่มีการขยายตัว และประกอบกับสงครามเวียดนามที่มีทหารเข้ามาในเมืองไทยและใช้พื้นที่สุขุมวิทบริเวณดังกล่าว ส่งผลต่อการเจริญของพื้นที่ที่ตั้งดูตึกนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากและโรงแรมห้าดาวกระจายกระจายกันไปทั่วมหานคร และโดยเฉพาะบริเวณถนนสุขุมวิทที่นอกจากเป็นย่านธุรกิจการค้าแล้ว ยังเป็นย่านที่มีสถานบันเทิงที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก

ในพื้นที่เมืองที่มีดีกระฟ้า ห้างสรรพสินค้าโดดเด่นริมถนนสุขุมวิท เรามองเห็นผู้คนขวักไขว่มากมาย แต่จะมีสักกี่คนน้อยที่ศึกษาหรือเฝ้ามองกลุ่มคนที่เบียดบังปลวก มด กลุ่มคนเล็กๆ ที่หาเข้ากินค่า กลุ่มคนชายขอบ กลุ่มคนยากจนหรือชื่อใดๆ ก็แล้วแต่ที่จะประทับลงไปกับคนขาดโอกาสหรือความเท่าเทียมในพื้นที่เมืองใหญ่แห่งนี้แต่อยู่ร่วมกับเราบนถนนแห่งความเจริญดังกล่าว

การศึกษาครั้งนี้มีความ สนใจศึกษาสังคมระดับจุลภาค เพียงหน่วยเล็ก ๆ ท่ามกลางนครกรุงเทพคือซอยดาวบอย โดยซอยดาวบอยเป็นพื้นที่แห่งหนึ่งของเมืองกรุงเทพมหานครที่ถูกสร้างขึ้นมาจากมรดกการพัฒนาเมืองใหญ่ ทำให้ซอยเล็กๆ หรือตรอกที่เชื่อมระหว่างซอยสุขุมวิท 21 และซอยสุขุมวิท 23 เป็นพื้นที่ที่ถูกสถาปนาให้เป็นแหล่งเริงรมย์ยามค่ำคืนของเมือง ชีวิตยามค่ำคืน (Night time life) ของผู้คนถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นให้สอดคล้องกับการปฏิบัติการในพื้นที่เมืองซอยดาวบอย คือ สีสันยามราตรีแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มีผู้คนมาท่องเที่ยวกันมากทั้งจากยุโรป อเมริกา รวมทั้งเอเชียชาติต่างๆ ได้แก่ เกาหลี ญี่ปุ่น ผู้คนที่เข้ามาส่วนใหญ่ต้องการความบันเทิงและสนุกสนาน โดยซอยดาวบอยสามารถตอบสนองได้ตั้งแต่เวลากลางวัน เป็นต้นไป ซอยดาวบอยเป็นภาพสะท้อนมรดกแห่งการพัฒนาเฉพาะที่ นอกจากภาพร้านค้า ผับ บาร์ ที่ปรากฏยามค่ำคืนแล้ว เบื้องหลังชีวิตจริงของผู้คนที่ดำรงชีวิตอยู่บนถนนแห่งความรื่นรมย์นี้ยังประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอยู่อีกมาก แม้จะมีได้ถูกเอ่ยถึงในฐานะตัวแทนความศิวิไลซ์หรือความรื่นรมย์ของซอยดาวบอยแต่ที่สุดแล้วบุคคลดังกล่าวคือบุคคลที่มีลมหายใจอยู่จริงในซอกหลืบของการพัฒนาที่แอบอิงดำรงชีวิตอยู่บนถนนที่ได้รับขนานนามจากผู้คนบางกลุ่มว่าเป็นแหล่งโลกีย แม้ผู้อื่นจะนิยามพื้นที่ดังกล่าวอย่างไร แต่ผู้ศึกษากลับคิดว่า ท่ามกลางชีวิตที่สับสน ดิ้นรน ต่อสู้ แสวงหาโอกาส เงินทอง ความรัก ความสุข ฯลฯ ในพื้นที่ซอยความยาวเพียง 200 เมตร สามารถให้ภาพแสดงแทน (spatial of practice) ชีวิตมนุษย์กลุ่มหนึ่งได้อย่างชัดเจนในเมืองหลวงแห่งหนึ่งของโลก ที่ถูกพัฒนา หรือความเป็นเมืองโลก หรือกระแสโลกาภิวัตน์ก็ตามนำพาให้ผู้คนมาใช้ชีวิตที่นี่ แต่วิถีแห่งความเป็นคนที่มาจากแหล่งที่มีใช้เมือง ย่อมนำพาความเป็นท้องถิ่นชุมชนชนบทติดมาด้วยและนำมาใช้เป็นสิ่งแสวงหา เป็นสิ่งต่อรอง เพื่อความอยู่รอดในพื้นที่แห่งใหม่ในชีวิตตนให้ได้ต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้มีมุมมองว่าซอยดาวบอยคือพื้นที่เมืองที่ถูกสร้างขึ้นจากการพัฒนาเมืองตามแนวคิดเรื่องการผลิตพื้นที่ (The Production of Space-POS) ของ Lefebvre และการใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่ตามแนวคิดการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน Georg Simmel โดยชีวิตประจำวันของผู้คนล้วนดำเนินไปภายใต้ความจริงที่สอดคล้องกับพื้นที่เฉพาะ เช่นแหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคืนของซอยดาวบอย ทั้งการเต้นรำ การร้องเพลง การติดต่อสัมพันธ์กับลูกค้าต่างชาติ เป็นต้น การศึกษาในครั้งนี้มิใช่การศึกษาปัญหาของกลุ่มคนในพื้นที่เมือง ดังเช่นที่มีผู้ศึกษาไว้ในระยะที่ผ่านมาตามกระแสปัญหาสังคมในเมืองใหญ่ แต่ผู้ศึกษามีความตั้งใจที่จะนำสิ่งเล็กๆ ที่คนอื่นมองข้ามหรือไม่เห็นความสำคัญดัง

ชีวิตคนกลางคืน ชีวิตผู้หญิงกลุ่มหนึ่งที่ถูกเปิดฉากออกมาจากต่างจังหวัด มาแสวงหาโอกาสกลางซอย โลเกียที่ดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นในเชิงปฏิสัมพันธ์กันอย่างไรมานำเสนอ แม้ผู้อื่นมองกลุ่มเหล่านี้ว่าไร้ความหมายและตัวตน การศึกษาว่าชีวิตของคนเหล่านี้เกี่ยวข้องกับเมืองเช่นไร เมืองได้สร้างชอยความบอยขึ้นมา หรือชอยความบอยต่างหากที่เป็นตัวแต่งแต้มให้เมืองบริเวณถนนสุขุมวิทมีสีสันแห่งมหานคร โดยมีชีวิตคนดังกล่าวเป็นตัวแสดงจริง หรือแสดงได้เหมือนจริงในลีลาชีวิตของแต่ละคนในพื้นที่ดังกล่าว และอีกประการคือการเลือกชอยความบอยเป็นภาพตัวแทนในการศึกษา เนื่องจากอยู่ใกล้สถาบันการศึกษาที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงของประเทศ คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แต่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องและชัดเจนเกี่ยวกับชอยความบอยยังไม่แจ่มชัด แม้มหาวิทยาลัยก่อตั้งมากกว่า 60 ปี และชอยความบอยก็เก่าแก่มาเกือบ 40 ปีและผู้วิจัยเองก็ผ่านเข้าออกสู่มหาวิทยาลัยเป็นเวลามากกว่า 10 ปี

การศึกษาเบื้องต้นตามรายงานการวิจัยเรื่อง ชีวิตยามตะวันรุ่งและยามราตรีของผู้คนในชอยความบอย ในปี 2551 และสิ้นสุดในปี 2552 ที่ผู้วิจัยได้เริ่มต้นทำความรู้จักกับชอยความบอย แต่เป็นเพียงการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นยังมิได้มีการวิเคราะห์ในระดับลึกถึงความเกี่ยวพันกับพื้นที่เมืองและลักษณะทางวัฒนธรรมของผู้คนในชอยอย่างลึกซึ้ง เพราะความไม่เข้าใจประติสักรรรมหรือความหมายของการสร้างพื้นที่ทางสังคม และผ่านไปมาด้วยความคุ้นชิน จนไม่คิดจะตั้งคำถามกับความเป็นประติสักรรรมทางสังคมของพื้นที่ ที่ Lefebvre (1991) เรียกว่า social space จึงไม่เข้าใจเชื่อมโยงเรื่องพื้นที่กับวิถีชีวิตและการพัฒนาถ้อยแท้ นัก อีกทั้งผู้วิจัยทำการสอนและวิจัยในสาขามานุษยวิทยาเมือง จึงคิดแสวงหาองค์ความรู้ด้านนี้ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ใกล้มหาวิทยาลัยเพียงแค่ง้อมแต่ยังขาดผู้ศึกษา

คำถามการวิจัย

ชอยความบอยเป็นผลผลิตของการพัฒนาหรือการสร้างพื้นที่เมืองอย่างไร และในชีวิตประจำวันของผู้คนในชอยความบอยท่ามกลางมหานครเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและกระบวนการสร้างพื้นที่ของชอยความบอย
2. ศึกษาปฏิสัมพันธ์การใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในชอยความบอย
3. ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาแนววิพากษ์ (critical spatial study) ที่ศึกษาอำนาจและการครอบงำของกลุ่มอำนาจหลักที่มีเหนือพื้นที่และผู้คนในพื้นที่ การศึกษามีใช้ศึกษาเพื่อการยอมรับหรือจ้านกับสิ่งที่มันเป็นไปตามที่ผู้อื่นมอง หรือเข้าใจชอยความบอยว่าเป็นเช่นนั้น แต่เป็นการเรียนรู้ว่าทำไมจึงมีการมองเช่นนั้น ใช้อะไรเป็นตัวแบ่งหรือขีดชั้น การสร้างพื้นที่ชอยขึ้นมา สิ่งที่เรียกว่าความรู้เดิมที่เคยรู้เกี่ยวกับชอยจะถูกเปลี่ยนไปเพราะเส้นแบ่งพรมแดนแห่งความรู้ที่ถูกสร้างมาก่อนนั้นอธิบายด้วยชุดความรู้ชุดหนึ่ง ต่อมาจะได้มีความรู้ใหม่อธิบายอีกชุดหนึ่ง และเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ อีกทั้งเป็นการเปิดพื้นที่ความคิดหรือตั้งคำถามในสิ่งที่ไม่เคยคิดจะถามมาก่อนหรือคิดไม่ถึง คิดไม่ได้ เป็นการเปิดพื้นที่ความคิดแบบอื่นในสิ่งที่อยู่เพียงแค่มุมหายใจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจำแนกเป็น 2 ทางได้แก่ประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ทางความเป็นจริงของสังคม

1. แวดวงวิชาการ ได้องค์ความรู้ในแง่พื้นที่ ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากภายใต้กระแสแห่งการพัฒนาเป็นการเสนองานที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ และรองรับการเติบโตของพื้นที่ในลักษณะเดียวกันที่จะเกิดขึ้น และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้รับประโยชน์ที่เป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่และจัดสรรโครงการพัฒนาหรือการบริการวิชาการที่จะเป็นประโยชน์สอดคล้องกับพื้นที่ต่อไป

2. ความเป็นจริงทางสังคม งานวิจัยเรื่องนี้จะช่วยเปิดพื้นที่ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักผู้คนที่อยู่ในชอยความบอยมากขึ้น สร้างความสัมพันธ์ที่เกิดจากความรู้นี้ในแง่มุมมองทางวิชาการ และก่อให้เกิดการเปิดใจที่กว้างยอมรับความแตกต่างหลากหลายของผู้คนที่บางอย่างไม่ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นเอง แต่ถูกกระแสเบียดขับให้เป็นไป เช่นนั้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในชอยความบอย สุขุมวิท 23 กรุงเทพมหานคร ได้วางแนวคิดที่จะช่วยในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ โดยการศึกษาเรื่องนี้ได้กำหนดแนวคิดในการวิจัย 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ แนวคิดเรื่องพื้นที่ (The Production of Space) โดยเฉพาะพื้นที่เมือง แนวคิดทุนนิยมกับพื้นที่ แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ และแนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน (The Practice of Everyday life) การนำเสนอจะจำแนกเป็น 2 ส่วน คือในเรื่องแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและส่วนที่ 2 นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ และเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

แนวคิดเรื่องเมืองและพื้นที่

นักคิดเสนอแนวคิดที่ศึกษาเมืองและย้ำให้เห็นความสำคัญที่แตกต่างกันอย่างโดดเด่น อาทิ George Simmel (1858-1918) จาก The Metropolis and Mental Life (1903: 103) เขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจและชีวิตวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (psychic life) กับเมืองและมีอิทธิพลอยู่มาก เมืองของ Simmel เต็มไปด้วยกิจกรรมและแรงกดดันที่ทำให้คนในเมืองต้องปรับตัว คนในเมืองจะมีทัศนคติที่เปราะบาง ทำให้ต้องปกป้องตนเอง คนในเมืองจะมีลักษณะอิสระแต่ไว้ตัว “freedom to be different is possible” ความคิดของเขาเป็นลักษณะอธิบายปัจเจกของคนในเมืองและสภาพของเมืองสมัยใหม่ที่เป็นเรื่องของเงินตรา และเวลา เมืองในโลกสมัยใหม่ว่าเป็นความพยายามในการไหลเลื่อนหรือการเคลื่อนไหวของคนอย่างอิสระและเป็นปัจเจกท่ามกลางพลังที่ทรงอำนาจของสังคมต่อต้านกระแสรวมตัววัฒนธรรมและเทคนิคชีวิต Michel de Certeau (1984) The Practice of Everyday Life เขาศึกษาเมืองว่าเนื้อในของเมืองเป็นเช่นพื้นที่ของปฏิริยาความรู้สึก (space of affect) ความรู้สึกอารมณ์ ลักษณะนิสัย (habit) ชีวิตประจำวัน (daily life) และการเคลื่อนไหว (movements) ไปตามถนนในเมือง และ Walter Benjamin (เขียนประมาณปี 1927 และ 1940) “Arcade Project” Benjamin ศึกษาเมืองโดยวิธีการที่ถือว่าเมืองเป็น “Text” ที่สามารถอ่านได้ (read) และมีประสบการณ์ความคิดกับเมืองได้ จากการตีความความหมายของพื้นที่ (landscape) ของเมือง และให้ความหมายโดยอาศัยประสบการณ์ของปัจเจกแต่ละคน เพราะเมืองเป็นที่ “สถิต” อยู่ของความทรงจำและอดีต และเป็นสถิตอยู่ของประเพณี วัฒนธรรมและค่านิยม เขาศึกษาเมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่ (space) ที่ต้องแปลความหมายที่หลากหลายซ้อนทับกันอยู่และวิธีการที่จะหาความหมายจากเมืองได้ โดยเขาเริ่มต้น

ความคิดเกี่ยวกับ “flâneur” ที่เป็นคำใช้เรียกใน ศตวรรษที่ 19 หรือพวกเร่ร่อนพเนจร (stroller) พวกนี้เป็นศิลปินเขียนภาพ หรือโคลงกลอน เป็นพวกเร่ร่อนไปทั่วในเมือง พวกนี้แผลงตัวอยู่ใน Arcades ซึ่งเป็นย่านร้านค้าที่ทันสมัยในสมัยนั้น flâneur ไม่ใช่สังเกตชีวิตในเมืองสมัยเท่านั้น แต่เขายังทำตัวเป็นผู้เปิดเผยตำนาน (myths) และความใฝ่ฝันของสังคมของยุคสมัยใหม่ (modernity) ด้วย flâneur จึงกลายเป็นวิธีการอ่าน urban texts เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ช่วยค้นหาร่องรอยของความหมายทางสังคมที่แผลงฝังอยู่ในเส้นใยของชีวิตในเมืองที่มีความหลากหลาย ด้วยช่วงเวลาในศตวรรษที่ 19 ที่ Benjamin สนใจเรื่องคนในพื้นที่เมืองนั้นเป็นช่วงที่เป็นรอยต่อของความตึงเครียดระหว่างยุคเก่า (ยุคของความฝัน) และยุคสมัยใหม่ (ยุคของการตื่น) งานของเขาเกี่ยวกับเมืองศูนย์การค้าสมัยใหม่ในยุคนั้น สถาปัตยกรรม (Arcades) และการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะเข้าใจกำเนิดของความเป็นสมัยใหม่ในศตวรรษนั้น จะเห็นได้ว่านักคิดแต่ละคนก็มีมุมมองในการอธิบายเมืองที่หยิบยกประเด็นที่สนใจแตกต่างกันไป

การศึกษาเรื่องเมืองในสาขาสังคมวิทยาในระยะแรกเป็นการจัดระเบียบสังคมบนพื้นที่นั้นๆ ได้มีการศึกษาไว้ตั้งแต่ ปี 1940 ที่เฟร์ดินานด์ ทอนนี (Ferdinand Tönnies) ได้จำแนกความแตกต่างระหว่างชีวิตของคนในเมืองกับชนบท ที่อธิบาย ความแตกต่างของชุมชนชนบท ว่าคือ Gemeinschaft ที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กันแบบส่วนตัว มีความรักใคร่กลมเกลียวมีความอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เห็นความแตกต่างกัน ขณะที่สังคมอีกแบบคือสังคมเมือง ที่เรียกว่า Gesellschaft เป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ ผู้คนต่างคนต่างอยู่ ไม่สนิทสนมคุ้นเคยกัน ไม่สนใจและไม่ไว้วางใจกัน และเป็นลักษณะรวมของผู้คนที่อยู่ในเมืองใหญ่โดยทั่วไป ที่วางตัวบนความเป็นส่วนตัวไม่สนใจผู้อื่น ไม่อยากเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกันเกินความจำเป็นที่ต้องติดต่อเรื่องภารกิจให้ลุล่วง ต่างคนต่างทำงานและรับผิดชอบชีวิตของตนไป นอกจากนั้นก็มีการศึกษาลักษณะนี้โดยนักสังคมวิทยาอีกหลายท่าน ได้แก่ Talcott Parson (1967) ที่จำแนกออกเป็นสังคมสมัยใหม่ (modern society) และสังคมดั้งเดิม (traditional society) ที่อธิบายขอบข่ายความสัมพันธ์ที่สังคมสมัยใหม่จะมีความสัมพันธ์ที่เน้นบทบาท หน้าที่การแบ่งงานชัดเจน การทำงานที่ยึดหลักความสามารถ เป็นต้น ส่วนสังคมดั้งเดิมที่พาร์สันจำแนกจะเป็นความสัมพันธ์ที่รวมไปถึงเรื่องส่วนตัวด้วย รวมทั้ง Robert Redfield (1948) ที่ศึกษาโครงสร้างสังคมจำแนกเป็น folk society และ urban society โดยอธิบายสังคมเมืองหรือ urban society ว่าเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายแตกต่างกัน (heterogeneity) เป็นสังคมที่มีผู้คนเคลื่อนที่เข้าออกตลอดเวลา (mobility) มีการยึดมั่นในส่วนบุคคล (secular individualism) และเดิร์กไฮม์ (Durkheim. 1933) ที่จำแนกความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท โดยใช้การจัดระเบียบสังคมหรือที่เรียกว่าความสัมพันธ์ของคนมาเป็นตัววัด ที่ว่าความสัมพันธ์ของคนในเมืองจะเป็นแบบ organic solidarity ที่ดำเนินไปตามองค์อินทรีย์ที่ทำตามหน้าที่ของตน แบ่งงานที่ชัดเจน มีการพึ่งพาและ

ร่วมกันทำงานสูง ส่วนการดำเนินชีวิตของคนในชนบทจะมีลักษณะที่เป็น mechanical solidarity ที่มีความผูกพันกันแน่นแฟ้นมากกว่า การจำแนกทั้งมวลของนักสังคมวิทยาดังกล่าวล้วนเป็นไป เพื่อให้เห็นภาพระหว่างเมืองกับชนบทอย่างเด่นชัด และนำคำอธิบายความแตกต่างนั้นมาอธิบายลักษณะการดำเนินชีวิต การปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในเขตเมืองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

นักมานุษยวิทยาศึกษาพื้นที่ในลักษณะเน้นการศึกษาในระดับจุลภาค โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและให้ความสนใจเรื่อง “วัฒนธรรม” หรือ “วิถีชีวิต” ของคนมากกว่าการศึกษาเมืองในสาขาสังคมวิทยาที่เน้นการวิเคราะห์หระดับมหภาค ได้กำหนดประเด็นหลักในการศึกษาไว้ รวม 8 ประเด็น (Mike Savage , Alan Warde and Kevin Ward. 2005: 3) ได้แก่

1. ประสบการณ์ในชีวิตเมืองที่อยู่รวมกันแบบมหภาค ท่ามกลางผู้คน สิ่งแวดล้อมแบบเมือง ความรู้สึกถึงภัยอันตรายในเมือง
2. การอยู่ในเมือง ความแตกต่างของคนในเมืองเป็นการศึกษาแบบจุลภาค ให้เห็นถึงชีวิตของคนที่ถูกพันกับเพื่อนบ้านและแสดงเอกลักษณ์ของตนที่ถูกพันกับบ้านเกิด
3. ชีวิตเมืองที่ถูกพันกับโครงสร้างสังคมท้องถิ่น ได้แก่ ตำแหน่ง ชั้น เพศ ชชาติพันธุ์ เป็นต้น
4. การยึดเหนี่ยวกันทางสังคม ในความสัมพันธ์ทั้งญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนและกลุ่มสังคมต่างๆ
5. ศึกษาเพื่ออธิบายประวัติศาสตร์การเกิดความเป็นเมือง การก่อตัวของเมือง
6. ศึกษาลักษณะโครงสร้างของเมือง พื้นที่ส่วนการจัดการตามโครงสร้างของเมืองและวิถีการปฏิสัมพันธ์
7. ศึกษาปัญหาของเมืองและแนวทางแก้ไข เช่น ปัญหามลพิษ ความยากจน ความไม่เท่าเทียม หรือความรุนแรงต่างๆ
8. ศึกษากิจกรรมทางการเมืองที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและผลกระทบต่อตัวแทนในระดับท้องถิ่น

การศึกษาที่จำแนกออกเป็นสังคมชนบทหรือสังคมเมืองนั้น เป็นการจำแนกตามลักษณะโครงสร้างและความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในพื้นที่ที่ต่างกัน การศึกษาโดยจับลักษณะพื้นที่มาอธิบายอีกบริบทหนึ่งคือการศึกษาโดยนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ ฟูโกต์ (Foucault) ที่กล่าวถึงพื้นที่ว่า “พื้นที่เป็นพื้นฐาน (fundamental) ของรูปแบบต่างๆ ในการอยู่รวมกันของมนุษย์ (1984) แต่การศึกษาของเขาไม่ใช่พื้นที่ทางกายภาพหรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นการศึกษาผ่านผู้คนในบริบทพื้นที่ที่ต่างกันโดยฟูโกต์พิจารณาว่าเป็นพื้นที่ของการช่วงชิงอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ของพื้นที่ ซึ่งขณะนั้นยังมิได้นับเป็นการศึกษาเรื่องพื้นที่โดยตรง แต่เป็นการศึกษาและนำเสนอให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งของคนที่อยู่ในบริบทพื้นที่ที่ต่างกัน เช่น ในคุก ในค่ายทหาร ในโรงพยาบาลบ้า ฯลฯ แม้เรื่องที่ฟูโกต์สนใจดูจะเป็นการเปิดประเด็นเรื่องคนชายขอบ แต่ความจริงเป็นการเปิดโปงได้แย่งความรู้ของสังคมขณะนั้นมากกว่า

หรือปัจจุบันที่เรายอมรับกันว่าเป็นการศึกษาแนวพาทกรรม (นพพร ประชากุล.2547 ; อ้างอิงจาก คำนำในทองกร โภคธรรม) ซึ่งเป็นการจัดพื้นที่ทางอำนาจนั่นเอง

การศึกษาเมืองที่สำคัญโดย Robert Park ได้วางรากฐานการศึกษาแนวทางที่เป็นลักษณะทางพื้นที่ (spatial features) ไว้ 2 ประเด็นหลัก ในด้านการศึกษาโครงสร้างของเมืองและการศึกษาการปรับตัวของผู้คนที่อยู่ในเมือง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้โดยเป็นการเก็บข้อมูลจากชีวิตจริงของผู้คนที่อยู่ในเมือง และต่อมาก็ส่งผลต่อการศึกษาของลูกศิษย์ของเขา คือ Louis Wirth (1938)

Louis Wirth เขียนหนังสือจนเป็นต้นแบบการศึกษาเมืองยุคใหม่ ชื่อ “Urbanism as a Way of Life” ที่ Wirth ศึกษาได้กำหนดนิยามความเป็นเมืองไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) ขนาด (size) 2) ความหนาแน่น (density) 3) ความหลากหลาย (heterogeneity)

แนวคิดเรื่องพื้นที่ (The Production of Space)

Lefebvre ซึ่งเป็นผู้ทำให้แนวคิดเรื่อง Space มีชื่อเสียงจากงานเขียน POS (The production of Space) หลังจากปี 1950 เป็นต้นมา โดยพัฒนาการทางความคิดของเขาได้รับอิทธิพลมาจากนักคิดสายมาร์กซิสต์เช่นกัน แนวคิดทฤษฎีของมาร์กซิสต์ที่นิยมในฝรั่งเศสขณะนั้น ตั้งแต่ต้นปี 1930 ไปอย่างน้อยถึงปลายปี 1950 แต่ก็มีผลให้แนวคิดเดิมของมาร์กซิสต์ปรับเปลี่ยนไป หลังจากปี 1950 ความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่ (ที่ว่าง) (Spatial Theoretician) โดยเฉพาะในลัทธินิยมมาร์กซิสต์ตะวันตกที่เขาได้นำกลับมาซึ่งความสำคัญของพื้นที่ (ที่ว่าง) ในทฤษฎีพาทกรรมสังคม

ความคิดของเขาในยุคแรกคงหลีกเลี่ยงไม่พ้นการครอบงำทางความคิดของเฮเกลที่มีผลต่อลัทธิมาร์กซิสต์ งานของเขาจึงสะท้อนความคิดเกี่ยวกับหลักทางเศรษฐกิจและปรัชญาต่างๆ ตามมุมมองของมาร์ก โดยผสมผสานการเขียนในเชิงวิภาษวิธี¹ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งของความคิดและการเป็นอยู่จิตสำนึก และชีวิตทางวัตถุ โครงสร้างส่วนบนและเศรษฐกิจพื้นฐาน ความเป็นวัตถุวิสัยและความเป็นอัตวิสัย งานเขียนของเขามีจุดเด่นที่สร้างแนวทางผสมผสานทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาแนวอัตภาวะนิยม (existentialism) และโครงสร้างนิยมของอัลทุแซร์ (Louis Althusser. 1918-1990) เข้าด้วยกัน¹ โดยอัลทุแซร์นำแนวคิดมาร์กซิสต์มาพิจารณาใหม่ในเชิงโครงสร้าง โดยมุ่งความสนใจไปที่ความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆ อันเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างส่วนบนและเสนอว่าแม้บางครั้งโครงสร้างส่วนบนจะมีอิทธิพลเหนือเศรษฐกิจ แต่ท้ายที่สุดแล้วปัจจัยทางเศรษฐกิจในฐานะโครงสร้างที่เป็นฐานกำหนดก็มีบทบาทมากที่สุด

¹ www.midnightuniv.ac.th จากบทความเรื่อง Spatialization : Marxist Geography and Critical Social Theory เขียนโดย Edward Soja แปลโดยสันต์ สุวัจนานันท์

(ชนิดา เสี่ยมไพศาลสุข. 2550) และในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาเลอแฟปเวรอะ (Lefebvre) เข้าไปอยู่ในวงทฤษฎีของมาร์ก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อเขาในการนำสิ่งที่ค้นพบเชิงทฤษฎีมาตีความในความสำคัญเรื่องพื้นที่ งานเขียนบางเรื่องของเขาที่ตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสทั้ง *A Critique de la vie quotidienne* เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันในสังคมโลกสมัยใหม่ (1946, 1961, 1968) และงานเรื่อง *La Conscience mystifiée* ที่นำเสนอความสนใจของเขาในเรื่องเนื้อหาและลักษณะของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ที่มีความแข็งแกร่งมากขึ้น โดยการบริโภคของผู้คนจะถูกควบคุมโดยรัฐผ่านการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “การจัดการเชิงพื้นที่” ซึ่งแทรกเข้าไปในปฏิบัติการชีวิตประจำวันของคน

การนำแนวคิดเรื่องพื้นที่มาใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นิยามความหมายของพื้นที่มิใช่พื้นที่ที่มีความหมายในแง่ขอบเขตทางภูมิศาสตร์เท่านั้น ทว่าความจริงยังมีค่าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อีกหลายค่าที่สุทธาริน คุณผล (2550, 2005) นำเสนอ เช่น *area/ space/ place/ sphere/ boundaries* (พื้นที่/อาณาเขต/ปริมาณ ฯลฯ) แต่พื้นที่ที่เลอแฟปเวรอะ (Lefebvre) นำเสนอมี 3 ระดับคือ “Physical Space” “Mental Space” และ “Social Space” โดย Physical Space คือพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติด้านกายภาพ จักรวาล Mental Space เป็นพื้นที่ตามทัศนะของนักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ซึ่งหมายถึงการรับรู้พื้นที่ในทางจิตใจเช่น รู้สึกผูกพันกับพื้นที่ ความรู้สึกสะดวกสบาย ฯลฯ และ Social Space & Social Practice หมายถึงพื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยกิจกรรมการปฏิบัติการโครงการต่างๆ รวมทั้ง การทำให้เป็นปริมาตร (sphere) ในความหมายนี้จะครอบคลุมขอบเขตกว้างขวางนับตั้งแต่พื้นที่ในเมืองที่ทำให้บางเขตกลายเป็นเขตธุรกิจ เช่น บริเวณถนนสี่ลม พาหุรัดขายสินค้าเฉพาะทาง เป็นต้น ตามความนี้พื้นที่ทุกแห่งในสังคมสามารถถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นพื้นที่ทางสังคม (social space) ได้ทั้งสิ้น หากมีการปฏิบัติการทางสังคมต่างๆ เกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว (กาญจนา แก้วเทพ. 2549) พื้นที่ของชอยคาบอยจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ถูกสร้างความหมายขึ้นมา แล้วแต่ว่าผู้ให้ความหมายนั้นจะเป็นผู้ใดมีอำนาจแค่ไหน และแต่ละยุคสมัยก็จะมีการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ได้ด้วย จากแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม Lefebvre ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ประเภท (Lefebvre. 1991: 33) คือ 1) การปฏิบัติการของพื้นที่ (Spatial practice) เป็นพื้นที่ที่มีการผลิตความหมายซ้ำและชุดของลักษณะในแต่ละแบบของการก่อรูปของสังคม เป็นการยึดเหนี่ยวกันของสมาชิกในพื้นที่นั้นโดยความสัมพันธ์ของพื้นที่ เป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นในพื้นที่ 2) ภาพตัวแทนของพื้นที่ (Representations of space) ที่ยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ในการผลิตกับสิ่งอื่นทั้งความรู้ สัญลักษณ์ รหัสและที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ดังที่กาญจนา แก้วเทพ ยกตัวอย่างพื้นที่ที่นักผังเมือง สถาปนิก นำมาออกแบบโดยคำนึงถึงที่ตั้ง ทิศทางลม เป็นต้น 3) พื้นที่แห่งภาพตัวแทน (Representational spaces) ที่ก่อตัวจากความซับซ้อนของสัญลักษณ์ รหัสเวลาในบางขณะที่เชื่อมเข้ากับการปกปิดบางด้านของชีวิตสังคม รวมทั้งศิลปะด้วย (Lefebvre. 1991)

การให้ความหมายของ space มีความซับซ้อน โดยสันต์ สุวัจนารักษ์ (2552: 93) ได้วิพากษ์เรื่อง space ของเลอเฟบvre (Lefebvre) จากปัญหาทฤษฎีว่า space มีความหมาย 3 สถานะ ได้แก่ 1) Abstract Space ที่มีนัยว่าเป็นพื้นที่ที่มีความกำกวม หรือยังไม่ถูกให้ความหมาย 2) Natural Space หมายถึงธรรมชาติของพื้นที่ที่ว่าง ซึ่งมีตัวตนอยู่แล้วตั้งแต่แรก 3) Mental Space ที่มีนัยคล้ายกับพื้นที่ที่อยู่ในสถานะนามธรรม แต่เน้นไปที่การปรากฏตัวของที่ว่างในรูปแบบของความคิด และเลอเฟบvre (Lefebvre) เชื่อว่า “พื้นที่” นั้นอยู่ในฐานะการถูกประกอบสร้างขึ้น และอาจถูกให้ความหมายผ่านนิยามหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเลขคณิต เรื่อง space จึงกลายเป็นจุดที่เลอเฟบvre (Lefebvre) มุ่งค้นหาความหมายและความสำคัญ และจากที่เลอเฟบvre (Lefebvre) เสนอว่าที่เราเข้าใจเรื่องพื้นที่ว่าหมายถึง Spatial Practice หรือ ตามที่ Edward Soja (1996) กล่าวไว้ใน The Third Space ว่าเป็น perceived space พื้นที่ที่เป็นรูปธรรมมองเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่จัดการให้เป็น เช่น ในความหมายที่เป็นสิ่งของหรือในสถานะที่เป็นวัตถุ เช่น พื้นที่สนามฟุตบอล เราเข้าใจเพราะเราถูกกำหนดและคุ้นเคยกับการคำนวณหรือคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ ส่วนการทำความเข้าใจประเด็นอื่นคนมักไม่ค่อยถึง จนกระทั่งได้นำมาชวนให้ถกเถียงถึงความหมายของพื้นที่ เลอเฟบvre (Lefebvre) ยังชักชวนให้ทำความเข้าใจ space ในสถานะที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนหรือในความหมายที่กำกวมอยู่ในศาสตร์ต่างๆ เพราะแต่ละศาสตร์ที่ศึกษาก็มีผู้พยายามค้นหาความหมายในอีกแบบหนึ่งที่ไม่ซ้ำทางเดิม ดังที่ Roland Barthes ศึกษาแนวสัญวิทยาเป็นการท้าทายการให้ความหมายพื้นที่ในอีกแบบหนึ่ง เช่น การศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมแนวสัญวิทยาในตัวอย่างเรื่อง รองเท้าบูท ว่าคนอเมริกันผูกพันกับรองเท้าบูทเพราะเป็นผลมาจากมายาคติที่ผูกพันกับ “ความเป็นคนเลี้ยวขว” (cowboy) ในอดีตยุคการสร้างชาติอเมริกา รองเท้าบูทแสดงถึงความเป็นผู้ชาย หรือเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความปรารถนาในเชิงสัญลักษณ์ที่ต้องการพื้นที่โล่งกว้างในชีวิตประจำวันที่ไม่ได้ในเมืองใหญ่อย่างมหานครนิวยอร์ก แม้ว่าตัวอย่างคำอธิบายดังกล่าวถูกตั้งคำถามว่าไม่ต้องวิพากษ์ความรู้แนวสัญวิทยาก็ได้ แต่ความสามารถในการตีความของนักสัญวิทยาแต่ละคนที่สาขาวิชาี้มีความลุ่มลึกนั้นก็อยู่ทำให้การตีความต่างกันดังที่โกลซิค (1985 ; อ้างอิงจาก ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. หน้า 123) นักสัญวิทยาอีกคนที่ร่วมการถกเถียงประเด็นเรื่องสัญวิทยาของรองเท้าบูท สำหรับรองเท้าบูทยุคเริ่มแรกความหมายอยู่ที่ประโยชน์ใช้สอย (use values) สำหรับบรรดาคนเลี้ยวขว ต้นวัวที่ต้องใช้ชีวิตอยู่บนหลังม้าเป็นเวลายาวนาน หมดยุคการเลี้ยวขว นอกจากรองเท้าบูทแล้ว เสื้อผ้า เข็มขัด ต่างก็กลายเป็นสัญลักษณ์ของการใช้ชีวิตแบบหนึ่งของคนอเมริกันภาคตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ ในยุคต่อมา รองเท้าบูทถูกเชื่อมโยงเข้ากับคนขับรถบรรทุกขนส่งสินค้าข้ามรัฐ หรือที่รู้จักกันในนามของ “ควาบอยทางหลวง” หรือควาบอยในเมือง ไม่แตกต่างจากควาบอยในอดีตที่ท่องไปในทุ่งกว้าง ฉะนั้นการวิเคราะห์ของโรลอง บาทส์จึงเป็นการอธิบายถึงรองเท้าบูทดังนี้

ความหมายว่ารองเท้าบูทมิใช่รองเท้าในความหมายเดิมที่มีเพื่อใช้สอยแต่ต้องมองหาความใหม่ ว่าเป็นการมีการใช้เชิงสัญลักษณ์ เป็นการบริโภคมความหมายชุดใหม่ การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ บริโภคมความหมาย/ความคิดเกี่ยวกับรองเท้าบูทมากกว่าตัววัตถุที่เป็นรองเท้า รองเท้าบูทถูกเปลี่ยนฐานะจากวัตถุในเชิงใช้สอยแคบๆ สู่ฐานะของการเป็นสัญลักษณ์ และทำให้จำเป็นต้องใช้วิธีการแบบสัญลักษณ์มาทำความเข้าใจ การศึกษาวิเคราะห์ของบาร์ตอีกหลายเรื่อง เช่น มวยปล้ำ เอกสารการท่องเที่ยว ผ้า สบู่ หรืออื่นๆ เห็นว่าไม่มีโลกแห่งความจริงแต่เป็นสัญลักษณ์ของความจริงที่เราใส่รหัสและถอดรหัสอย่างไม่รู้จบสิ้น ชีวิตมนุษย์ในสังคมถูกห่อหุ้มล้อมด้วยรหัสชุดต่างๆ มากมาย การให้ความหมายของสิ่งใดหรือแม้แต่พื้นที่ที่นำมาเป็นกรณีในการศึกษานี้ตรงกับความหมายของผู้ศึกษาเรื่องพื้นที่หรือ space อีกคนคือ Edward Soja ที่เรียกว่า conceived space สอดคล้องกับ Representations of space ของ Lefebvre หมายถึงพื้นที่ถูกนำมาสร้าง ดังเช่นนักวิทยาศาสตร์ นักวางแผน ที่นำพื้นที่มาก่อรูปให้มองเห็นการยึดโยงกันของพื้นที่ นอกจากนั้นความหมายที่สามของพื้นที่ที่ Soja ได้อธิบายเพิ่มเติมคือพื้นที่ที่มีชีวิต (lived space) หมายถึงพื้นที่นั้นมีสีสันแห่งการดำรงชีวิตจริง

การศึกษาชอยความบอยโดยใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่จึงน่าจะสร้างความเข้าใจในสิ่งแสดงแทนในพื้นที่ที่เรียกว่า spatial practice เป็นการอ่านพื้นที่ว่าถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไรทั้งจากมิติทางกายภาพ (Physic) จิต (Mental) และสังคม (Social) (Lefebvre: 11) สะท้อนตัวตนคนในพื้นที่อย่างไร วิเคราะห์ให้หลุดจากการครอบงำในสิ่งที่ไม่เคยถูกเปิดเผย การศึกษาพื้นที่ใดต้องทำความเข้าใจว่าพื้นที่ในบริบทที่มันเป็นเช่นนั้น ต้องให้ความสำคัญในการค้นความเป็นตัวตน เอกลักษณะแห่งพื้นที่เมืองในฐานะพื้นที่พิเศษแห่งหนึ่ง ยังไม่ได้รับการศึกษามากนัก แต่เดิมจึงมีการศึกษาที่เน้นการเน้นถึงปัญหาของเมือง ที่มีการจราจรติดขัด ปัญหาอาชญากรรม คนไม่มีคุณธรรมและไร้น้ำใจ เป็นต้น ในแง่ยกเลิกอนไหวอาจศึกษาพื้นที่สังคมเมืองว่าเป็นการทำลายความเป็นชุมชนดั้งเดิม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2541: 4)

การศึกษาเรื่องพื้นที่ของ Lefebvre ที่เกี่ยวเนื่องด้วยชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนบนพื้นที่ในหนังสือเรื่อง The Production of Space นับว่าเป็นแนวทางบุกเบิกที่ทำให้ผู้คนเริ่มสนใจพื้นที่มากขึ้น โดยพยายามทำความเข้าใจเรื่อง “กลไกของความสัมพันธ์ในพื้นที่ทางสังคม” นำเสนอเรื่องพื้นที่ ที่เป็นผลผลิต ในสองความหมาย คือ 1)เกิดจากการครอบงำ การกำหนด การสร้างกฎเกณฑ์ กฎระเบียบต่างๆ ขึ้นมาควบคุมคนและการใช้พื้นที่ของคน และ 2)การต่อรอง การต่อต้าน ขัดขืนกฎเกณฑ์และกฎระเบียบเหล่านั้นจากความเป็นปัจเจกของคนแต่ละคน เพื่อให้ตนเองอยู่รอด

ชอยความบอยจึงเป็นตัวสร้างเอกลักษณ์ ตัวตน ความหมายให้กับพื้นที่เมือง แม้จะถูกปิดกั้นเก็บกดไว้ด้วยอำนาจ แต่ชอยความบอยก็คือพื้นที่ที่มีจริง มีความหมายมากกว่าถนนหรือตรอกชอยเชื่อมเล็กๆ เพราะมีตัวคนและความหมายอยู่มากมาย

แนวคิดทุนนิยมกับพื้นที่

เลอแฟปเวรอะ (Lefebvre) พยายามเสนอว่ากระบวนการเป็นเมือง (urbanization) แสดงให้เห็นความสำคัญเชิงพื้นที่ในสมัยใหม่ที่จะมากำหนดและจัดการชีวิตประจำวันของคนซึ่งเอื้อให้ระบบทุนนิยมสามารถอยู่รอดได้ และผลิตซ้ำในความสำคัญของพื้นที่และผลผลิตที่เกิดขึ้นอย่างสำเร็จ งานหลาย ๆ เล่มของเลอแฟปเวรอะ (Lefebvre) และงานที่มีชื่อเสียงของเขาเกี่ยวกับความสำคัญเชิงพื้นที่และการผลิตซ้ำทางสังคม รวมทั้ง *La Survie de capitalism* ปี 1973 แปลเป็นภาษาอังกฤษปี 1974 *La Production de l' espace* ปี 1974 ล้วนนำเสนอการดำรงอยู่ของระบบทุนนิยมซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์และการให้ความสำคัญเชิงพื้นที่ (ที่ว่าง) ความสำคัญของพื้นที่ที่เขาได้นำเสนอให้เห็นว่าเกี่ยวข้องกับทุนนิยมคือพื้นที่ที่ถูกปกคลุมด้วยทุนนิยมจะให้ผลผลิตที่ต่างจากพื้นที่ที่ไม่ถูกปกคลุม เพราะจะมีกระบวนการผลิตซ้ำภายใต้ความไม่เท่าเทียมกันผ่านกระบวนการผลผลิตอาจกลายเป็นหนึ่งเดียว การแยกส่วน การสร้างลำดับขั้นที่ฟูโกต์นำไปอธิบายเรื่องพื้นที่พิเศษต่างๆ รวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นความรู้ อำนาจ ที่เกิดจากหลักภาษาวินัยหรือความขัดแย้งในพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ในความหมายของเลอแฟปเวรอะ (Lefebvre) มีความเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยมที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตมีการผลิตซ้ำขึ้นมาก ที่ดินในระบบทุนนิยมมีความสำคัญมาก และมีความหมายเชิงนามธรรม ที่ดินถูกให้ความหมายและทำให้แตกต่างกันโดยสัญลักษณ์ (symbol) ที่ดินถูก build environment ให้มีสภาพเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายและการแข่งขัน พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาในความหมายนี้จึงเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้างที่โดดเด่น สามารถดึงดูดลูกค้าหรือคนเข้ามาใช้บริการได้มาก ด้วยเสริมเติมแต่งด้วย signs, symbols และ signals เช่น ตลาดสามย่าน u center ที่ถูกพัฒนาให้เป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อน เดินเล่นหรือการศึกษา โดยการวางรูปแบบที่การคมนาคมเข้าถึงได้ง่าย มีร้านจำหน่ายสินค้าหลากหลายรองรับผู้คนที่หลากหลายมาใช้บริการในพื้นที่ทุกเพศ ทุกวัย ทำให้พื้นที่บางแห่งโดยเฉพาะย่านสีลมมีราคาสูงถึงตารางวาละ 800,000 บาท จึงมีการลงทุนสร้างสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมในการหากำไรเมื่อลงทุนทำธุรกิจ

Harvey (1935) นักภูมิศาสตร์ที่มีความสนใจในเรื่องพื้นที่และให้ความหมายพื้นที่แตกต่างไปจากเดิม โดยเขาวิเคราะห์เมืองตามแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองซึ่งก็เป็นตามกระบวนการมาร์กซิสต์ที่จะเชื่อมโยงรูปทรงและเนื้อหาในเชิงพื้นที่เข้ากับการวิเคราะห์เชิงชนชั้นผ่านการตีความในเรื่องเกี่ยวกับเมือง ในเรื่องรูปแบบการเช่าที่ดิน การใช้ที่ดิน สภาพแวดล้อมของเมืองที่ถูกสร้างขึ้น ทั้งตำแหน่งที่ตั้งของอุตสาหกรรม การขนส่งการเดินทาง และระบบนิเวศวิทยาของความเป็นเมือง ซึ่ง Harvey นำความคิดเชิงภูมิศาสตร์ที่อธิบายกำเนิดความเป็นไปหรือเปลี่ยนแปลงเมือง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่เปลี่ยนไปตามรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองซึ่งตั้งอยู่บนแนวคิดทุนนิยมนั่นเอง

กระบวนการของเมืองภายใต้ระบบทุนนิยม Castells เป็นอีกผู้หนึ่งที่วิเคราะห์เมืองภายใต้แนวคิดมาร์กซิสต์ โดย Castells นำความคิดของอัลทุแซร์ (โครงสร้างนิยมแนวอัลทุแซร์เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลในฝรั่งเศสช่วงปลายปี 1960 ถึง 1970) เลอแฟฟเวอระ (Lefebvre) อเล็ง ทูแรน (Alain Touraine) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสและนักทฤษฎีว่าด้วย “การเคลื่อนไหวทางสังคม” ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างดีในหมู่นักสังคมวิทยาการศึกษาในประเทศอังกฤษและอเมริกาเหนือ Harvey เน้น over accumulation และ over production แต่ของ Castells เน้นเรื่อง collective consumption ทั้ง 2 คนจะวิเคราะห์ออกในเชิงการดิ้นรนต่อสู้ทางชนชั้น (class struggles) ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทุนและการจัดการพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันและการแสวงหาประโยชน์ระหว่างชนชั้น (inequality and exploitation)

ความสับสนเรื่องระหว่างทุนนิยมกับโลกาภิวัตน์มีความสัมพันธ์กัน โดยทุนนิยมระยะแรกๆ ที่เริ่มมีกรรมกรเกิดขึ้น ขั้นที่ 2 เกิดฝ่ายที่พัฒนาเป็นทุนนิยมตะวันตกกับทุนแบบโซเวียตดังกล่าวมาแล้ว ทุนนิยมยุคที่ 3 คือยุคที่การผลิตปฏิรูปไปเป็นระบบอัตโนมัติมากขึ้น ทำให้แรงงานเกิดการสั่นคลอน ลักษณะพิเศษของทุนในขั้นที่ 3 คือเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตมีความก้าวหน้าถึงระดับเรียกร้องหรือต้องการแรงงานที่มีความรู้ กลุ่มกรรมกรที่ไม่มีการศึกษาไม่อาจรับใช้กระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ แรงงานต้องมีการศึกษาแม้มิได้ผลิตเองแต่ก็ต้องปฏิบัติงานได้ ในลักษณะคุมเครื่องจักรหรือซ่อมแซมได้ ขั้นที่ 4 ของทุนนิยมคือขั้นตอนของโลกาภิวัตน์ ที่ยังมุ่งการพัฒนาทางด้านวัตถุปลูกฝังค่านิยมเน้นผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม มีการส่งเสริมการอุปโภคที่ไร้ขอบเขต (ลัทธิบริโภคนิยม) โลกาภิวัตน์มีความสามารถในการทำลายอย่างแผ่ร่นแบบยล (ทำลายคุณค่าทางจิตวิญญาณ ทำลายคุณธรรม ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายตัวเอง ฯลฯ) (ทองแถม นาถจำนง. 2540: 24)

ทุนนิยมขั้นที่ 4 คือทุนนิยมโดยรัฐ ทุนนิยมในโลกปัจจุบันยังมิได้จำกัดการลงทุนเฉพาะภาคเอกชนเท่านั้น การลงทุนโดยรัฐ (state capitalism) มีมากขึ้นเพราะกลไกของรัฐที่สามารถระดมทุนจากการเก็บภาษีมาจัดตั้งงบประมาณ และนำมาลงทุนในกิจการที่แสวงหากำไรหรือ กิจการที่เป็นบริการสาธารณะ และภาครัฐยังเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ สามารถมีส่วนในการบริหารจัดการได้โดยเอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนการจัดหาวัตถุดิบ แหล่งเงินทุน ช่วยหาตลาดในการจัดจำหน่ายสินค้า รวมถึงการช่วยเหลือในเรื่องภาษีต่างๆ ดังกรณีประเทศไทยคือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) เป็นต้น ทุนนิยมขั้นที่ 5 ยังอธิบายได้ด้วยการนำเงินจากเงินออมมาลงทุน โดย Pension Fund Corporate Engagement โดยรัฐจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญ และให้กรรมการบริหารกองทุนเพื่อให้กองทุนมีมูลค่ามากขึ้น มีการเคลื่อนไหว เติบโตและมีผลต่อความรับผิดชอบต่อสังคมและยังกระทบไปถึงมาตรฐานระบบโลกใหม่ได้อีกด้วย การลงทุนเช่นนี้ในประเทศ

ไทยที่มีการระดมทุนจากข้าราชการโดยจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการไทย (กบข.) (Clark, Gordon L. and Hebb, Tessa M. 2004)

จึงเห็นได้ว่า การเติบโตของเมืองในภาวะปัจจุบันจึงมีทั้งการลงทุนพัฒนาโดยรัฐที่มีการระดมทุน เพื่อนำเงินมาลงทุนโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เงินจำนวนมหาศาล จึงส่งผลต่อการเติบโตที่รวดเร็วมากขึ้น

ทุนนิยมพัฒนาขึ้นเป็น “ทุนนิยมโลก” ที่มีการเคลื่อนย้ายทุน การเงินระหว่างประเทศมีการปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ทุนมีเสรีมากขึ้น คุณสมบัติของเงินที่มีบทบาทเป็นหน่วยวัดทางบัญชี เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและเป็นที่สะสมมูลค่า และเงินในยุคโลกาภิวัตน์ตัวเงิน กลายเป็น “สินค้า” ที่สามารถซื้อขายเก็งกำไรได้ มีตัวสินค้ามากมายเพิ่มขึ้นจากเงิน เช่น หลักทรัพย์ พันธบัตร ตราสารอนุพันธ์ต่างๆ หุ้น ฯลฯ ซึ่งสามารถทำการค้าขายทำกำไรในตลาดโดยนักลงทุนโดยไม่ต้องประกอบการผลิตสินค้าที่เป็นตัววัตถุเลย

แนวคิดโลกาภิวัตน์

การอธิบายโลกาภิวัตน์ได้นักคิดหลายคนได้นำความคิดนี้ไปอธิบายหรือขยายส่วนเดิมเดิมในหลักคิดของตน Harvey (1989,1996) อธิบายว่าตนเองจะมีความคิดหลักในเรื่องการสะสมทุนและสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากระบบทุนนิยม แต่ความคิดเรื่องนี้เขาได้อธิบายโลกาภิวัตน์ว่าเกี่ยวพันกับการ “หดตัว” (shrinking) พื้นที่และการย่นเวลาให้สั้นลง โดยเกี่ยวพันทั้งในชีวิตด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เข้มข้นและรวดเร็วมากขึ้น เห็นว่าโลกาภิวัตน์มีความสัมพันธ์กับอัตราการย่นระยะทางในแง่พื้นที่และเวลา ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เข้มข้นและรวดเร็วมากขึ้น เขาได้นำความคิดเรื่องโลกาภิวัตน์มาอธิบายการเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมที่เปลี่ยนจากระบบทุนนิยมแบบฟอर्ड (Fordist capitalism) ที่เน้นการผลิตจำนวนมาก มาเป็นระบบเศรษฐกิจหลังฟอर्डที่มีการผลิตที่ยืดหยุ่น (post-Fordist regime of flexible accumulation) เพื่อลดเวลาที่ใช้ไปในการลงทุนหรือ “เวลาที่จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน” (turnover time of capital) นั้นหมายถึงระยะเวลาสั้นลงอัตราผลกำไรจะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น วิธีการจัดการทางธุรกิจเพื่อกำไรจากการลดระยะเวลาหรือค่าใช้จ่าย ดังเช่น การจ้างผู้รับเหมารับช่วงงาน (subcontracting) การกระจายระบบการจัดซื้อและการขายออกไปในวงกว้าง(outsourcing) การเปิดบริการด้านการเงินและการขายตลอด 24 ชั่วโมงที่เมืองใหญ่ระดับโลกมีการดำเนินธุรกรรมทางการเงินตลอด 24 ชั่วโมง Harvey อธิบายทุนว่าเป็นตัวเปลี่ยนแปลงสังคมหรือผู้กระทำที่ทรงพลังอำนาจที่สุดในยุคนี้เพราะทุนทำให้เกิดความต้องการสิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าสิ่งนั้น

จะอยู่ที่ไหน มันเป็นการย่นย่อเวลาและพื้นที่เพื่อสนองความต้องการในสิ่งนั้น ฉะนั้นทุนจึงมีความสำคัญโดยเฉพาะ

พื้นที่เมืองที่เป็นแหล่งในการสะสมทุนและสามารถหาทำได้จากทุน เป็นแหล่งสั่งสมและกระจายทุนหรือระบายไปแสวงหาความมั่งคั่งในรูปแบบใหม่ต่อไป

สภาวะทางสังคมของโลกาภิวัตน์คือความเป็นสากล มีลักษณะถึงการเชื่อมโยงและการไหลเวียนของเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในระดับโลกอย่างแนบแน่น ส่งผลให้ชายแดนและพรมแดนมีความสำคัญน้อยลง แม้ความเป็นสากลมิใช่ความจริงแท้แต่มันเป็นสภาวะทางสังคมในอนาคตที่ถูกกำหนดให้เปิดทางให้กับสภาวะใหม่ๆ โดยโลกาภิวัตน์ มีนัยยะไปถึง การหลุดจากความเป็นชาติสมัยใหม่ (modern nationality) ที่เกิดมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เรื่อยมา และเรากำลังเคลื่อนไปสู่สภาวะความเป็นสากลหลังสมัยใหม่ (postmodern globality) แม้เรายังไม่ถึงก็ตาม การศึกษาเรื่องโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องรับรู้เรื่องเวลาและพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปมากเป็นพิเศษเพราะมันเป็นสิ่งบ่งบอกหรือเปรียบเทียบให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ความสนใจเรื่องพื้นที่ โครงสร้างของพื้นที่ทางสังคมมนุษย์แต่ละคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แม้จะเคยแยกจากกันด้วยความเป็นท้องถิ่น ชาติ ภูมิภาคและโลก แต่มันได้ทะลุทะลวงถึงกันหมด ฉะนั้นการศึกษาเรื่องโลกาภิวัตน์ที่เป็นขอบเขตระดับโลก พื้นที่ในการศึกษาจึงอยู่ในระดับท้องถิ่น ที่การศึกษาโลกได้จากมหานครในโลก “global cities” เช่น ที่การศึกษาพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ได้ศึกษาเมืองลอสแอนเจลิส หรือการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ๆหลายๆ แห่งได้เลือกเมืองใหญ่ของโลกเช่นปารีส ที่ศึกษาโดย Benjamin หรือมหานครของโลกอื่นๆ ทั้งนิวยอร์ก โตเกียว หรือลอนดอน (Manfred Steger แปลโดย วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2553: 35)

นอกจากนั้นแก่นของโลกาภิวัตน์ 4 ประการที่มีการอธิบายไว้คือ 1)การเกิดขึ้นของเครือข่ายและกิจกรรมทางสังคมชนิดใหม่และการทวีคูณ (multiplication) ของเครือข่ายและกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว 2)โลกาภิวัตน์สะท้อนการแผ่ขยาย (expansion) และการยืดขยาย (stretching) ของความสัมพันธ์ทางสังคม และการพึ่งพาอาศัยกันในระดับโลก (เกิดเครือข่ายสังคมออนไลน์ ภูเกิด ตลาดเงิน 24 ชั่วโมง หรือองค์กร NGO โลก) 3)โลกาภิวัตน์เป็นตัวเร่งทำให้กิจกรรมหรือทุกสิ่งดำเนินไปอย่างเข้มข้นขึ้น (intensification) และการเพิ่มอัตราเร่ง (acceleration) ในการแลกเปลี่ยนและกิจกรรมทางสังคมด้านการเกิดสังคมเครือข่าย (network society) ที่ Manuel Castells กล่าวว่าคือการปฏิวัติทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว 4)โลกาภิวัตน์ส่งผลต่อการคิดจินตกรรมของมนุษย์ในระดับจิตสำนึก เพราะโลกถูกบีบอัดจนไม่เหลือขอบเขตของพรมแดน ส่งผลให้ความคิดและการกระทำของคนเชื่อมโยงในระดับโลกมากขึ้น โลกาภิวัตน์จึงเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ทั้งในระดับมหภาคของชุมชนและระดับจุลภาคที่ลงลึกไปถึงแก่นหรือตัวตน นิสัยใจของคนไปสู่การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ใหม่ในระดับปัจเจกและส่วนรวม กระบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นกระบวนการที่แผ่ขยายออกไปอย่างทั่วถึงและถูกทำให้เข้มข้นขึ้นด้วย

ความสัมพันธ์และจิตสำนึกซึ่งข้ามพ้นเวลาและพื้นที่ของโลก (Manfred Steger แปลโดย วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2553: 43)

แนวคิดโลกาภิวัตน์ที่จะนำมาอธิบายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเน้นโลกาภิวัตน์ทางด้านเศรษฐกิจของนักคิดที่สำคัญ 2 คน ดังที่กล่าวมาแล้วคือ David Harvey เรื่องการสะสมทุนในระบบทุนนิยม และอีกคนหนึ่งคือ Manuel Castells นักสังคมวิทยาชาวสเปนที่อธิบายโลกาภิวัตน์กับทุนนิยม ว่าการปรับโครงสร้างทุนนิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1980 (2523) (ประเทศไทยอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 2520-2524) เพื่อปรับเป้าหมายหรือวิธีการในการเอาชนะภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โดยเน้นการลงทุนที่ Castells อธิบายว่าเป็นแบบเคนเนเซียน (Keynesianism) ที่ให้รัฐมาสนับสนุนด้านงบประมาณ การลงทุน ในกิจการสาธารณะเพื่อก่อให้เกิดการจ้างงานและกระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐขยายการลงทุนในอุตสาหกรรมเดิมและก่อตั้งอุตสาหกรรมใหม่ที่ลงทุนโดยต่างชาติ ทุนนิยมของเขานิยามว่านายทุนเป็นผู้ครอบครองผลผลิตส่วนเกิน เมื่อมีการลงทุนจำนวนมากจะเกิดภาวะการถดถอยและส่วนเกินของทุน จึงต้องนำทุนหรือส่วนเกินเหล่านั้นไปต่อยอดหรือลงทุนส่วนอื่นเป็นการขยายฐานการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม หรือด้านอื่นๆ ที่ต่อเนื่องต่อไป มีการลงทุนเพิ่มในหลายส่วน จึงสัมพันธ์กับกำลังการผลิตที่เข้ามาทำงานในระบบอุตสาหกรรมและการบริการที่เติบโตขึ้น

ผู้ที่อธิบายโลกาภิวัตน์ว่าเกี่ยวข้องกับทุนนิยมที่สำคัญนอกจาก เดวิด ฮาร์วีย์ (David Harvey. 1983) ที่อธิบายโลกาภิวัตน์ไว้ใน The Urban Experience ที่เขาเสนอตัวแบบการวิเคราะห์ระดับต่างๆ กันของจิตสำนึกของคนเมืองสมัยใหม่ ว่าโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อชีวิตคนทั้งในระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐชาติที่ก่อรูปขึ้นมาในทุกระดับ ผสานกับการก่อตัวของอำนาจจึงสัมพันธ์กับพัฒนาการของระบบทุนนิยมด้วย ทั้งโลกาภิวัตน์และทุนนิยมมีความสัมพันธ์ไปทุกระดับชนชั้นในสังคมที่กระทบต่อคนแล้ว ยังมีดอรีน แมสเสย์ Doreen Massey (1994) Doreen Massey (1994) ใน Space , Place and Gender อธิบายทุนนิยมในความรู้ของแต่ละคน แต่ละกลุ่มว่าต่างกัน แล้วแต่ เพศ ชาติพันธุ์ สถานที่และเขาวิเคราะห์ว่างานที่ทำเพื่อหารายได้กับความเป็นเพศสภาวะมีความเกี่ยวเนื่องกันในเรื่องพื้นที่ในการทำงานด้วยว่าเพศหญิงถูกทำให้มีภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว (Homemaker) ส่วนเพศชายกลายเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการหาเงินเลี้ยงครอบครัว (Breadwinner) แต่เมื่อกระแสโลกเปลี่ยนไปที่เพศหญิงต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเช่นกันด้วยข้อจำกัดทางการศึกษา และความเป็นหญิงที่ทำงานได้บางอย่าง ส่งผลให้หญิงมีทางเลือกในการเข้าสู่รายได้หรืออาชีพจำกัด รายได้ที่จำกัดท่ามกลางเมืองที่แปลกแยก ความไม่เท่าเทียมกันจึงเกิดขึ้น ในพื้นที่เมืองโดยเฉพาะชอยควาบอยจึงมีกลุ่มที่มีรายได้คือเจ้าของธุรกิจหรือเจ้าของบาร์ ที่ได้ประโยชน์จากคนทำงาน ส่วนคนทำงานแม้ในตำแหน่งต่างกันมีรายได้พอยังชีพเท่านั้น โครงสร้างแห่งอำนาจในพื้นที่จึงอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่ด้วยแนวคิดทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ได้

แนวคิดชีวิตประจำวัน

แนวคิดชีวิตประจำวันที่ Erving Goffman นำเสนอไว้ใน The Presentation of Self in Everyday Life (1959) ว่าการดำเนินชีวิตของเราจะมีทั้งภาพด้านหน้าที่แสดงออกมาคล้ายฉากละคร หรือเรียกว่าฉากหน้า (front stage) และภาพด้านหลังละครที่เรียกว่าฉาก (back stage) โดยด้านหน้าจะรวมไปถึงฉาก สภาพแวดล้อม (setting) อุปกรณ์ตกแต่งฉากคือปัจจัยประกอบในการใช้ชีวิตของคนเราที่เทียบได้กับองค์ประกอบของฉากละครนั่นเอง โดยการแสดงออกในการปฏิสัมพันธ์ของคนที่แสดงออกมาด้านหน้าเมื่อพบกับคนอื่นหรือเป็นกิจวัตรประจำวันของเรามักเป็นตามกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) (1959: 35) ให้ออกมาตามที่ผู้อื่นคาดหวัง การแสดงส่วนหน้านี้นี้เป็นการกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏ ส่วนอีกด้านในพฤติกรรมของคนคือสิ่งที่เป็นตัวของตัวเอง ที่จะแสดงออกมาอย่างซื่อตรงต่อความคิดความรู้สึกต่อตนเอง แต่เมื่อมีคนอื่นอยู่ด้วย การแสดงออกในการปฏิสัมพันธ์ก็จะเปลี่ยนไปตามความคาดหวังที่ผู้อื่นติดต่อสัมพันธ์ จะไม่แสดงอะไรออกมาที่ไม่ดี เพราะคิดถึงภาพของคนที่ไม่อยากถูกนำเสนอออกไปในทางที่ไม่ดี (1959: 129) แต่การแสดงพฤติกรรมเช่นไรออกมานั้น ยังสัมพันธ์กับบริบทรอบข้าง หรือผู้คนที่สัมพันธ์ด้วย เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน การแสดงออกที่เสนอออกมาให้รับรู้ก็ต่างกัน ทั้งในด้านอายุ ชาติพันธุ์ บุคลิก ลักษณะนิสัย บุคคลรอบข้างที่ปรากฏในการปฏิสัมพันธ์นั้นจะทราบเส้นแบ่งขีดชั้นความปฏิสัมพันธ์ และปฏิบัติได้ตามนั้นเหมือนเล่นตามบทละครของตนทั้งเพื่อรักษาพื้นที่ และการคงอยู่ของความสมดุลอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการปฏิสัมพันธ์นั้น การวิเคราะห์ถึงการปฏิสัมพันธ์ของคนตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจการติดต่อระหว่างคนต่างกลุ่มในพื้นที่ แต่ดำเนินไปทั้งภาพความเป็นจริง ความเป็นตัวเองและภาพที่ซ่อนอยู่ (hidden self) หลังฉากของการปฏิสัมพันธ์

ชีวิตประจำวันของคนในสังคมเกี่ยวข้องกับเรื่องของพื้นที่ ซอยคาวบอยเป็นพื้นที่แห่งภาพตัวแทนที่เชื่อมทั้งจากอุดมคติกับความเป็นจริงที่มีคน แต่ถูกสงวนไว้สำหรับบุคคลบางประเภทที่เข้าไปในพื้นที่ ด้วยความเป็นพื้นที่พิเศษที่ต้องได้รับอนุญาตให้เข้าเฉพาะชาวต่างชาติเท่านั้น แต่ซอยคาวบอยก็ยังคงตั้งอยู่ร่วมกับพื้นที่เข้าสู่มหาวิทยาลัย แต่มีหน้าที่เฉพาะเพื่อความบันเทิง นั่นคือพื้นที่นี้เชื่อมหน้าที่หลักของสังคมคือการทำงานเวลาปกติ กับหลังจากเลิกงานคือเวลาพักผ่อนหาความสำราญเป็นสถานบันเทิงที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาใช้บริการ พื้นที่นี้จึงมีหลายมิติ มีหลายความหมาย เป็นทั้งพื้นที่ (space) สถานที่ (place) และที่ตั้ง (site) ซอยคาวบอยเป็นสิ่งเชื่อมโยงการทำหน้าที่ของพื้นที่จริงกับการทำหน้าที่ที่ถูกสร้างความหมาย จึงเป็นพื้นที่แห่งหนึ่งที่น่าสนใจในการศึกษาวิถีชีวิต การใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนที่อพยพมาอาศัยและประกอบอาชีพอยู่ รวมถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาใช้บริการที่มีช่วงเวลาหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ซอยคาวบอย ล้วนมีอิทธิพลต่อการแสดงออกและการใช้ชีวิตประจำวันของคนที่อยู่ในซอยคาวบอยทั้งสิ้น

จากภาพที่ให้เห็นความแตกต่างของเมืองกับพื้นที่ที่มีชีวิตเมืองอาจจะเรียกว่าชุมชนชนบทหรืออะไรก็ได้แล้วแต่นั้น นำไปสู่การศึกษาเรื่องพื้นที่ที่เฉพาะมากขึ้นคือพื้นที่ชอยควาบอยที่เป็นขอบเขตในการศึกษา แต่ความสนใจเรื่องพื้นที่จะนำไปสู่วิถีชีวิตและผู้คนของคนในเมืองตามที่ Georg Simmel ศึกษาเรื่อง The Metropolis and Mental Life และนับเป็นหัวข้อที่สำคัญในการศึกษาเมืองจากจุดยืนของนักสังคมวิทยา (Simon Parker. 2004: 13) ที่นำเสนอชีวิตวัฒนธรรมของเมือง ชิมเมลก่าวไว้ว่าชีวิตคนในเมืองเต็มไปด้วยชนิดของความสัมพันธ์ที่ไม่คงที่ มีความหลากหลาย ไม่แน่นอนคงตัวในคำสั่งญาหรือการบริการ โครงสร้างทั้งหมดดูซับซ้อนยากจะแก้ไข (Simmel ; อ้างอิงจาก Parker. 2004 หน้า 14) หลักสำคัญในการแลกเปลี่ยนทั้งหมดในสังคมเมืองคือเงินตรา เมื่อมีเงินในเมืองทุกอย่างสามารถเป็นไปได้นอกจากนั้นชิมเมลยังมีจุดเน้นการศึกษาคนเมืองแต่ในระดับพฤติกรรมย่อย เน้นการศึกษาสำนึกของคนเมือง ลักษณะนิสัย และบุคลิกที่เป็นตัวแสดงเชิงปัจเจกออกมาในสังคมซึ่งหมายถึงการศึกษาระดับ cultural approach

แนวคิดสำคัญของ Simmel คือปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic interactionism) ลักษณะเด่นของชิมเมลที่แตกต่างจากนักทฤษฎีผู้อื่นคือ ระดับในการวิเคราะห์ ในขณะที่มาร์กซและเวเบอร์ (Marx and Weber) สนใจในประเด็นระดับมหภาค (macro) เช่นระบบเศรษฐกิจในทุนนิยม การเปลี่ยนแปลง แต่ชิมเมลสนใจการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (micro) ในประเด็นปัญหาเล็กๆ โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับการกระทำและปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล (สุเทพ สุนทรภัสส์ช. 2540: 37) โดยพื้นฐานชิมเมลเห็นว่าความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจะทำให้เรามองเห็นพฤติกรรมของคนและเข้าใจโดยการแยกอุปลักษณะของการปฏิสัมพันธ์จำนวนหนึ่งที่พบในบริบทสังคม ที่นี้คือการจำแนกการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชอยควาบอยออก และทำการวิเคราะห์ และทำความเข้าใจในบริบทของการปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งการจำแนกให้เห็นความเป็นมาของผู้ที่ปฏิสัมพันธ์กันด้วย แต่บางสถานการณ์หรือพื้นที่สิ่งที่แสดงออกมาอาจซับซ้อนหรือไม่อาจคาดเดาได้

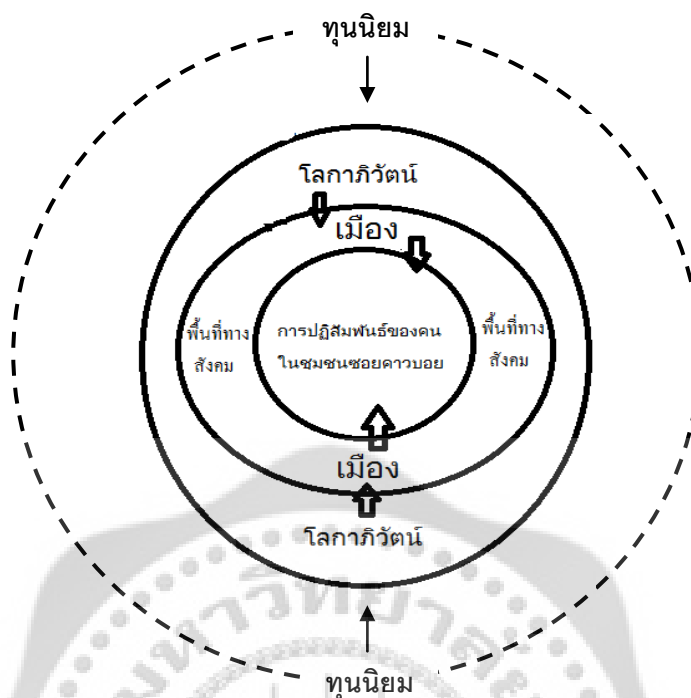
Ian Burkitt (2004) ได้อธิบายถึงการใช้เวลาและพื้นที่กับชีวิตประจำวัน (The Time and Space of Everyday Life) ว่าประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน คือมิติที่หลากหลายที่รวมเรื่องราวการปฏิบัติชีวิตสังคมที่มีความหมายในระดับและวิถีที่แตกต่างอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น มิตรภาพ ความรัก ความเป็นเพื่อน ฯลฯ ชีวิตประจำวันเป็นทุกสิ่งในความเป็นอยู่ของมนุษย์ รวมทั้งรูปแบบและวิธีการ ในบทความของเขาได้นำความคิดของเลอแฟฟเฟวเอร์ (Lefebvre) มาชี้ชัดขึ้นว่าชีวิตประจำวันของคนเกี่ยวกับทุกกิจกรรมในความสัมพันธ์ส่วนรวมที่สร้างความเป็นมนุษย์ขึ้นมา

สาระสำคัญของวิธีการศึกษาแนวสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน (Douglas. 1980) คือ

1. การศึกษาชีวิตประจำวันของนักสังคมวิทยาจะให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ของคนต่างๆ ด้วยวิธีการสังเกตการณ์ และผู้ศึกษาจะอยู่ร่วมภายใต้สถานการณ์นั้นๆ โดยสิ่งที่เกิดขึ้นจะปลอดจากการแทรกแซงจากผู้ศึกษาให้มีสภาพตามจริงที่เกิดขึ้น

2. การปฏิสัมพันธ์หรือการปะทะสังสรรค์กันของบุคคลต่างๆ ที่มีการเผชิญหน้า (Face to face) นั้น สถานการณ์จะทำให้บุคคลหรือกลุ่มสังคมต่างๆ ในการปะทะสังสรรค์หรือเผชิญหน้ากับสมาชิกคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรู้สึก การรับรู้ การคิด และการกระทำ นักสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน การคาดการณ์ การตั้งคำถาม จะถูกสร้างขึ้นมาใช้ก็ต่อเมื่อเป็นช่วงเวลาหลังจากที่ ผู้ศึกษาได้รับรู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปสังเกตการณ์และมีประสบการณ์ร่วมกันก่อนหน้านี้

ในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจชีวิตประจำวัน การปะทะสังสรรค์เชิงรูปธรรมท่ามกลางสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน นักสังคมวิทยาประจำวันจะเริ่มต้นจากการพยายามตีความทำความเข้าใจระบบความหมายระบบสัญลักษณ์ของสมาชิก (Member's meaning) ในกลุ่มสังคมที่ถูกศึกษานั้นๆ สำหรับนักสังคมวิทยาประจำวัน ระบบความหมายในระดับชีวิตประจำวันดังกล่าว อาจเรียกว่า ความหมายตามสามัญสำนึก (Commonsense meaning) คำว่าความหมายในที่นี้หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึก อารมณ์ ความคิด การคิด ความเชื่อ ค่านิยม ระบบกฎเกณฑ์ ศีลธรรม ที่สมาชิกภายในกลุ่มสังคมที่กำลังถูกศึกษานั้นๆ ยึดถือ และระบบความหมายเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างสำคัญต่อรูปแบบการปะทะสังสรรค์ทางสังคมหนึ่งๆ

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิด

กล่าวโดยสรุปแนวคิดที่นำมาใช้อธิบายการศึกษาในครั้งนี้ ทั้งในแนวคิดเรื่องเมืองและพื้นที่ทุนนิยม โลกาภิวัตน์ และชีวิตประจำวันนั้น เมืองและพื้นที่ที่ได้ใช้คำนิยามของเลอแฟบเวอะ (Lefebvre) เป็นหลักที่อธิบายพื้นที่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาเป็นพื้นที่ทางสังคม (social space) และผู้คนรับรู้และให้ความหมายกับพื้นที่นั้นโดยไม่อิงกับรูปแบบเดิมของพื้นที่เช่น สนามฟุตบอลอาจไม่ใช่สนามฟุตบอลอย่างเดียวแต่เป็นพื้นที่แห่งการแข่งขันและคัดเลือกผู้มีความสามารถ พื้นที่ชอยความอยเองถูกสังคมสร้างให้ภาพว่าเป็นพื้นที่โลเกีย ความจริงเป็นเพียงชอยเล็กๆ ที่เปิดกิจการต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ สิ่งที่น่าสนใจคือผู้คนในชอยใช้ชีวิตหรือการแสดงออกในชีวิตประจำที่มีการสัมพันธ์กันอย่างไรภายใต้การศึกษาจากหน่วยเล็กหรือชีวิตเชิงจุลภาคของคนเหล่านั้น ว่าดิ้นรน ต่อสู้ ยอมตาม ปรับปรนอย่างไร ส่วนทุนนิยมและโลกาภิวัตน์มีความเชื่อมโยงในการอธิบายพื้นที่เมืองว่ามีการสร้างและสะสมทุนเพื่อความก้าวหน้าและเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก จนต้องนำทุนที่สั่งสมมากเกินไป (over accumulation) ไปลงทุนและนั่นคือการเติบโตและขยายตัวของเมืองเพิ่มขึ้น อันสะท้อนส่งผลมาถึงชีวิตคนระดับจุลภาคในเมืองอีกเช่นเดิม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนองานศึกษาที่เกี่ยวข้องพื้นที่ในบริบทต่างๆ กันทั้ง ทางด้าน ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม และด้านอื่นๆ ที่สามารถอธิบายให้ภาพเกี่ยวกับพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่เมืองชัดเจนขึ้น

ลำดับถัดมา นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของผู้คนโดยเน้นเฉพาะในเมืองใหญ่ หรือสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อนำมาอธิบาย ตีความ บรรยาย ทำความเข้าใจการปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนในชอยความบอย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

จากการศึกษา Cuttaleeya Noparatnaraporn (2005) ที่ศึกษาเรื่องพื้นที่ของ กรุงเทพมหานคร ในประเด็นเรื่อง การอ่านและแปลความหมายภูมิทัศน์ของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน: การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและคุณค่าความหมายของถิ่นที่ โดยคัทลียา ได้ทำความเข้าใจถึงความเป็นเมืองใหม่ของกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะผสมผสานทั้งความใหม่และความเก่าของอดีตที่ทรงคุณค่าอยู่ในพื้นที่ ผู้คนและการปฏิสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ในหลายมิติ โดยใช้พื้นที่ในการศึกษาคือ 1) บ้านบางรวนก จังหวัดนนทบุรี 2) วัดปากน้ำฝั่งใต้และชุมชนโดยรอบในฝั่งธนบุรี และ 3) พื้นที่ชอยอ่อนนุช 29 ถึงชอยอ่อนนุช 33/1 ในเขตสวนหลวง กรุงเทพ ผลการศึกษาอธิบายเด่นชัดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงในเรื่องพื้นที่(คลอง) ว่าคลองเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์และรวมกลุ่มกัน หากจะพัฒนาชุมชนตามลักษณะการวางผังเมือง งานวิจัยนี้ได้เสนอให้มีการพัฒนาคลองที่สามารถควบคู่กับการไร้ขอบเขตและพรมแดนของการออกแบบวางผังพื้นที่ และประเด็นสำคัญอีกประการคือ รูปแบบทางกายภาพของพื้นที่มีปัจจัยสำคัญหลักที่จะเข้าใจเรื่องที่วางและความเป็นถิ่นที่อย่างไร แต่เนื้อหามิติทางด้านสังคม จิตวิทยาและความผูกพันทางใจและความเชื่อ เป็นสิ่งสำคัญมากกว่า ซึ่งจับต้องไม่ได้และมองไม่เห็น แตกต่างจากพื้นที่มีวัตถุเป็นสิ่งที่ก่อสร้าง กระนั้นการนำความคิดเรื่องการศึกษาที่วางจากการวิจัยเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความเข้าใจที่ต้องศึกษา ทำความเข้าใจทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นตัวก่อให้เกิดให้พื้นที่หรือชุมชนแห่งใดมีลักษณะเป็นเช่นนั้น ดังที่ ชอยความบอยมิใช่เป็นพื้นที่ที่มีความยาวเพียง 200 เมตร แต่มีผู้คนที่ต้องทำความเข้าใจแต่อยู่ภายใต้พื้นที่แห่งนั้น เช่นกัน

Apinna Fuengfusakol (2008) ได้ศึกษาพื้นที่แห่งการค้าขายที่ไนท์บาร์ซาร์ จังหวัดเชียงใหม่ และพบว่าในแหล่งดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางการผลิต ที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาค ไปสู่ระดับโลก และยักรวมผู้คนมากมายหลากหลายตา และหลายชาติพันธุ์ให้เข้ามารวมกันอยู่ในพื้นที่เพื่อการค้า เมื่อพื้นที่มีการแข่งขันกันอย่างดุเดือด ภายใต้สถานการณ์การค้าและข้อจำกัดของพื้นที่ ยังทำ

ให้ผู้ค้าต้องมีการปรับตัวต่อสินค้าและการขายเป็นอย่างยิ่ง ที่รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบสินค้า การจัดการพื้นที่ทั้งในลักษณะขายแผงลอย การเดินเร่ขาย หรือแบ่งให้ญาติมารับช่วงการขายต่อไป

เหมือนพื้นที่ในซอยคาวบอยที่มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทั้งภายนอกบาร์และภายในบาร์ให้รองรับสิ่งใหม่เสมอ การปรับพื้นที่ภายในบาร์จะมีการตกแต่งเปลี่ยนเฟอร์นิเจอร์ด้านใน หลอดไฟเสมอ คือทุกวันในซอยคาวบอยจะต้องพบ 1 บาร์ที่มีการตกแต่งอยู่ การทำกลยุทธ์ทางการค้าที่แจ้งรายการโปรโมชั่นราคาเครื่องดื่มไว้ โดยก่อนเวลา 20.00 น.ราคาเครื่องดื่มจะถูกกว่าเวลาหลังจากนั้นไปแล้ว ด้านภายนอกบาร์ก็จะมีประเภทหาบเร่แผงลอยวางขายของ ทั้งเช้าที่ขายประจำหรือเร่ขาย เดินผ่านไปมาเป็นต้น

การศึกษาของพิเชษฐ สายพันธุ์ เรื่องพื้นที่ ภาพตัวแทนและร่างกายในสื่อเกย์ ที่อธิบายสื่อเกย์ว่าสามารถเชื่อมโยงถึงความผิดปกติ ที่ถูกส่งต่อและกระจายออกไปใน “รูปแบบความจริง” เพราะสื่อเป็นต้นกำเนิดของวาทกรรมที่มีการแบ่งแยกระหว่างอะไรคือความปกติและอะไรคือความผิดปกติสื่อเกย์จึงเป็น “ผลผลิตที่สร้างการตอกย้ำถึงรูปแบบความจริงที่ผิดปกติ”นั่นเอง งานวิจัยนี้จึงเป็นอีกเล่มหนึ่งที่พยายามเปิดมุมมองในการทำความเข้าใจผ่านสื่อเกย์ ที่ถูกผลิตสร้างจากวาทกรรมกระแสหลักโดยอธิบายผ่านแนวคิดเรื่อง พื้นที่และภาพตัวแทน สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องพื้นที่ของฟูโกต์ที่จำแนกพื้นที่ลักษณะนี้เป็นพื้นที่แบบ heterotopias ที่นำมาโยงกับร่างกายมนุษย์

งานการศึกษาเรื่องเมืองจะเป็นการศึกษาถึงพัฒนาการพื้นที่ หรือการพัฒนาเข้าสู่ความเป็นพื้นที่เมืองได้แก่ ธนภน วัฒนกุล (2550: 46-47) เรื่องการเมืองเรื่องพื้นที่ พลวัตทางสังคมและชุมชน (กรณีศึกษาชุมชนป้อมมหากาฬ) ได้อธิบายถึงพื้นที่ต่างๆที่ห้อมล้อมเราอยู่ในสังคมว่าเป็นทั้งพื้นที่ทางการเมือง (Political Space) แบบหนึ่งด้วย เป็นการเมืองของพื้นที่ (The politics of space) ที่สังคมแต่ละแบบแต่ละยุคสมัย ก็จะมีภาคปฏิบัติการ/จารีตปฏิบัติว่าด้วยพื้นที่ (Spatial practices/The practice of space) ที่แตกต่างกันไป ดังตัวอย่างของ “เมือง” พื้นที่จึงไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติล้วนๆ แต่พื้นที่เป็นเรื่องของการช่วงชิงการนำในการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา ในการสร้าง ควบคุม ตรวจสอบ การระบุการให้คุณค่า ความหมาย และการกำหนดความสูงต่ำของพื้นที่/สถานที่แบบต่างๆ ในสังคมมากกว่า เช่น บ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ โลก จักรวาล เมืองกับชนบท หรือประเทศศูนย์กลาง กึ่งบริวาร/ชายขอบนอกประเทศ บริวาร/ชายขอบนอก ชีวิตประจำวันของคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของพื้นที่อย่างมาก เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำในการนิยาม ให้ความหมายกับพื้นที่ สถานที่รอบตัว แต่เท่าที่ผ่านมาพื้นที่กลับมิได้รับความสนใจศึกษากันเท่าใดนัก นอกจากนี้ การที่เรามองไม่เห็นด้านที่เป็นประดิษฐกรรมทางสังคมของพื้นที่ หรือ ที่เลอแฟปเวออะ (Lefebvre) (Henri Lefebvre) เรียกว่า “Social Space” ของสังคมจึงเป็นดังที่เลอแฟปเวออะ (Lefebvre) ได้สรุปไว้ว่า “เป็นอำนาจที่แฝงมาในรูปของการจัดระบบระเบียบพื้นที่

ที่ดำรงอยู่” เมื่อพื้นที่เป็นเรื่องของการผลิต/สร้าง ดังนั้นบรรดาองค์ความรู้ต่างๆที่ดำรงอยู่เกี่ยวกับพื้นที่ จึงเป็นเพียงเทคนิควิทยาการในการต่อยอด/ผลิตซ้ำพื้นที่เหล่านี้เป็นสำคัญ พื้นที่ ความรู้ และอำนาจ(Space/Knowledge/Power) จึงแยกกันไม่ออก และถือเป็นสาร์ตอะของสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองของพื้นที่/พื้นที่ของการเมือง” และการเปลี่ยนแปลงในทางรูปแบบ และหน้าที่ของพื้นที่มีผลโดยตรงต่อการลบล้างความทรงจำของอดีตที่เกิดขึ้นเหนือพื้นที่นั้นๆ การเมืองเรื่องพื้นที่เป็นการเมืองที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์ และเพราะประวัติศาสตร์ที่เป็นอื่นนั้น เป็นรากฐานของปัจจุบันที่เป็นอื่น การต่อสู้ทางการเมืองเรื่องพื้นที่ จึงเป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่มีผลโดยตรงต่อปัจจุบัน

การศึกษาของมาลินี คุ่มสุภา (2548) เรื่องอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับความหมายที่มองไม่เห็น งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย (ตนเอง) คิดว่าเป็นการเปิดพื้นที่ในการทำความเข้าใจสถาปัตยกรรมที่ตั้งเด่นอยู่กลางกรุงเทพมหานครอย่างลึกซึ้งในประเด็น การพยายามค้นหาปฏิบัติการของวาทกรรม (set of practices) อันเป็นความหมายที่เกิดจากผลของการช่วงชิงการนิยามท่ามกลางปฏิบัติการทางสังคมอันหลากหลายเพื่อสร้างความหมายให้กับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในความหมายที่เลื่อนไหลโดยนำแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse) ของมิเชล ฟูโกต์มาใช้ทั้งกฎเกณฑ์การก่อรูป (formation หรือ set of rules) เรื่องกฎเกณฑ์การแปรรูป (transformation) เงื่อนไขและความสัมพันธ์ (correlation) ค้นหาเงื่อนไขของการคงอยู่ของความหมาย (condition of existence) อนุสาวรีย์ถูกสร้างขึ้นมาในพื้นที่ของชุมชน เป็นพื้นที่ใจกลางเมืองที่ทุกคนสามารถเข้าถึง ไม่ใช่พื้นที่หวงห้าม และมีความหมายเชื่อมโยงสัมพันธ์กับพื้นที่ใกล้เคียง มีการใช้ประโยชน์ในงานรัฐพิธี หรือพระราชพิธีสำคัญๆ พิธีรำลึกเหตุการณ์ทางการเมือง พื้นที่ของอนุสาวรีย์เป็นพื้นที่พิเศษตามความคิดที่เลอเฟบวร์ (Lefebvre) เสนอไว้ จึงมีนัยยะและความหมายดำรงอยู่ แต่มีความหมายในลักษณะพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการระลึกถึง และเชื่อมโยงเวลาในอดีตต่อเข้ากับปัจจุบันเป็นสำคัญ พื้นที่ในเมืองยังเป็นพื้นที่ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้คนที่อยู่ในเมืองอีกหลายกลุ่ม เพียงแต่มุมมองการอธิบาย ตีความ จะขึ้นกับแนวคิดที่นำมาใช้ ดังเช่น การศึกษากลุ่มคนชายขอบ จากการนำเสนอของศุภย์มานุษยวิทยาสิรินธร เรื่องชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย (มปป.) ต่างก็นำเสนอการการใช้ชีวิตในพื้นที่เมืองภายใต้แนวคิดเรื่องคนชายขอบ แต่จากคือเมืองที่เขาอาศัยอยู่ มีทั้งเมืองในสถานที่ท่องเที่ยว คือบาร์เกย์ย่านพัฒน์พงษ์ ชีวิตคนเก็บขยะที่เขตหนองแขม กรุงเทพฯ ชีวิตความอยู่และทัศนะของคนแก่ในเมือง ชีวิตเด็กข้างถนนที่อาศัยอยู่ย่านหัวลำโพง หรือ โลกของคนไร้บ้าน (บุญเลิศ วิเศษปรีชา. 2549) ก็เป็นการนำเสนอการมีอยู่จริงของคนในพื้นที่เมืองที่มีการปรับเปลี่ยนที่นอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้เสมอ

สำหรับการศึกษาที่นับว่ายังร่วมสมัยเพราะนำกลับมาอีกครั้งและอธิบายชีวิตของคนในพื้นที่เมืองได้อย่างชัดเจน คือการนำเสนอโดย ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ (2537) ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาหุ่นบุกเบิกของเมืองไทย การศึกษาของ อคิน รพีพัฒน์ในเรื่องชุมชนแออัดและนำมาเสนออีกครั้งในเรื่อง

มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน (2553) เป็นการศึกษาพื้นที่สลัมแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร คือตรอกใต้ที่พิชญ พงศ์สวัสดิ์ (2553: กล่าวไว้ในคำนำเสนอ) กล่าวว่าเป็นการศึกษาในเชิงมานุษยวิทยาของเมือง (anthropology of the city) โดยอคินใช้ภาษาที่อธิบายความเป็นคนของคนในพื้นที่ได้อย่างเห็นชีวิตจริง เป็นการเล่าเรื่องอย่างแจ่มชัดไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงแต่ได้บรรยากาศของคนในพื้นที่และความรู้สึกของมนุษย์ เช่น กรณีลุงผินหนึ่งในคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตรอกใต้ ย้ายมาจากอยุธยาและมาขายห่อหมก และนำญาติพี่น้องมาช่วยขายห่อหมกในชุมชน ซึ่งอธิบายชีวิตประจำวันของลุงผินตั้งแต่ทำห่อหมก เค้าขาย รวมทั้งบรรยายให้ภาพของลูกชายลุงผินที่เกรงเป็นนายทุนเงินกู้ที่คนในชุมชนไม่ชอบขึ้นหน้าและรวมทั้งตัวละครอีกหลายตัวที่วิเคราะห์ให้เห็นชีวิตในตรอกใต้ ว่าแต่ละวันเขาได้ทำอะไรกันบ้าง มีการต่อสู้ ดิ้นรนและให้ความหมายกับชีวิตของเขาในมุมมองที่เป็นของคนในพื้นที่ว่าอย่างไร

งานวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่เมือง

การขยายตัวของเมืองในประเทศไทยเริ่มต้นจากเมืองโตเดี่ยวเพียงเมืองเดียวคือกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย การศึกษาการกระจายตัวและเติบโตของเมืองทางด้านสถาปัตยกรรมพบว่าการกระจายไปทางทิศตะวันออกและด้านเหนือ คือด้านเหนือได้แก่พื้นที่จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการขยายตัวดังกล่าวเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมที่เริ่มในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2504 ที่ประเทศไทยได้มีการพยายามใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อที่จะพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ และชะลอปัญหาทางสังคมและการเมืองที่ดำรงอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินี้แทนที่จะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประชาชน ผลของการใช้แผนพัฒนาเหล่านี้กลับก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนามากขึ้น ยิ่งมีการเร่งใช้แผนพัฒนาเท่าใด ความเจริญและผลของการพัฒนานั้นกลับกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและเมืองบริวารมากขึ้น การพัฒนาตามแผนพัฒนาเหล่านี้ส่งผลให้กรุงเทพมหานครเติบโตอย่างรวดเร็ว กรุงเทพมหานครกลายเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ทันที ทั้งทางด้านการศึกษา สาธารณสุข การเมือง ตลอดจนการพาณิชย์และอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดลักษณะการพึ่งพาแบบหลักเลียงไม่ได้ของภูมิภาคที่มีต่อกรุงเทพมหานคร การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตของอุตสาหกรรมในส่วนกลางนั้นส่งผลให้หัตถกรรมพื้นบ้านของภูมิภาคต่างๆ ต้องพึ่งพาลายลง เศรษฐกิจของภูมิภาคเริ่มมีปัญหา ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งต้องทิ้งถิ่นฐานของตนเองเพื่อมุ่งสู่สถานประกอบการในกรุงเทพมหานครมากขึ้น กองทัพแรงงานได้ไหลบ่าเข้าสู่กรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแหล่งแสวงหาโชคและโอกาสในการอยู่รอด ทำให้เกิดปัญหาได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น (ประกอบ ริมดุสิต. 2529: 3) การกระจายกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะแหล่งจ้างงานที่เติบโต

ชัดเจน คือย่าน ธัญบุรี ตำบลคูคต และอำเภอประชาธิปัตย์ จังหวัดปทุมธานี นับเป็นการพัฒนาพื้นที่เมืองเฉพาะด้านตามโครงสร้าง (structure development) และการศึกษาเมืองจะเน้นประเด็นเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นในเมือง

ระหว่างปี พ.ศ. 2513-2522 (สรรเพชญ์ นนทภักดี. 2539: 44) มีการก่อสร้างงานสถาปัตยกรรมหลายประเภทขึ้น ภาคเอกชนนิยมการลงทุนทำกิจการโรงแรม อาคารสำนักงาน ธนาคาร สถาบันการเงิน ศูนย์การค้า โรงพยาบาล และหมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งเริ่มมีการสร้างอาคารชุดพักอาศัยในระยะปลายของช่วงนี้ด้วย ในขณะที่ภาครัฐได้มีการสร้างถนนรัชดาภิเษกผ่านซอยอโศก (สุขุมวิท 21) ในปี พ.ศ. 2514-2515 ได้เริ่มสร้างทางด่วนในปี พ.ศ. 2520 ยังผลให้ธุรกิจที่อยู่อาศัยขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลายทิศทางตามถนนสายหลักจากทางด่วนซึ่งถนนสายหลักที่ได้รับผลจากการขยายตัวของเมืองจากสร้างถนนที่สำคัญ คือ ถนนสุขุมวิท จึงนับว่าเป็นการพัฒนาที่เริ่มมาให้ความสนใจเรื่องพื้นที่เมืองภายในที่มีใช้ด้านอุตสาหกรรมแต่มุ่งเน้นด้านการบริการ การท่องเที่ยว และที่พักอาศัยมากขึ้น

การขยายตัวของเมืองย่านสุขุมวิทเดิมย่านสุขุมวิทถูกเรียกชื่อตามถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนหลักที่ตัดผ่านบริเวณพื้นที่ ถนนสายนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2479 โดยมีพระพิศาลสุขุมวิท อธิบดีกรมทางหลวงในสมัยนั้นเป็นผู้บุกเบิกและควบคุมการก่อสร้าง จึงได้มีการนำเอาบรรดาศักดิ์ของท่านมาตั้งไว้เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้สร้าง เมื่อครั้งก่อสร้างถนนสุขุมวิทนั้น เป็นถนนหินใส่ฝุ่น เริ่มสร้างจากท้องที่อำเภอพระโขนงใกล้ทางรถไฟบางกะปิ ไปยังอำเภอปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ (เจนการ เจนการกิจ. 2547: 28) ในอดีตย่านสุขุมวิทเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เดิมเรียกว่า ท่งบางกะปิ และได้เริ่มมีการพัฒนาพื้นที่ขึ้นโดยกลุ่มคนที่มีรายได้สูงในสมัยนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้านายในพระราชวงศ์ ข้าราชการระดับสูง และคหบดี การพัฒนาที่อยู่อาศัยเริ่มต้นขึ้น เมื่อสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เมื่อมีการขยายถนนสุขุมวิท ราวปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ซึ่งจากการศึกษาเรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยย่านสุขุมวิท : กรุงเทพมหานคร ของเบญจวรรณ คงสว่าง (2535: 145) และ การศึกษาเรื่องวิวัฒนาการที่อยู่อาศัยแบบบาบองมาสู่แบบหนาแน่นในแขวงคลองเตยเหนือ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร (สรรเพชญ์ นนทภักดี. 2539: 135) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า ในอดีตพื้นที่ย่านสุขุมวิท แขวงคลองเตยเหนือเคยเป็นทุ่งนา ทางตะวันออก เรียกว่า “ท่งบางกะปิ” โดยมีคลองแสนแสบตัดผ่านท่งบางกะปิไปทางตะวันออก บริเวณชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมได้เกาะตัวเป็นกลุ่มก้อนไปตามแนวคลองแสนแสบ บ้านเรือนเป็นลักษณะใต้ถุนสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วม ในขณะที่ชุมชนเมืองมีย่านตลาด เป็นศูนย์กลางทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ชุมชนบ้านเรือนจะตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ เนื่องจากใช้แหล่งน้ำในการอุปโภค บริโภค และเป็นเส้นทางคมนาคม เมื่อเมืองเริ่มขยายตัวทางตะวันออกมากขึ้น ได้มีการตัดถนนสุขุมวิทเป็นถนนสายยาว ขนานไปกับคลอง

แสนแสบ ผ่านทุ่งบางกะปิ ในราวปี พ.ศ. 2470 ด้วยเหตุที่ที่นี่ยังมีราคาถูก จึงเป็นที่นิยมของผู้มีศถาบรรดาศักดิ์ คหบดีผู้มีฐานะดี ชื้อเป็นที่อยู่อาศัย เกิดการกระจายตัวการสร้างบ้านเดี่ยวไปตามแนวถนนสุขุมวิท บ้านที่อยู่อาศัยในย่านนี้เรียกกันว่า “บ้านย่านบางกะปิ” ได้มีการเกิดขึ้นของตึกแถวร้านค้า เป็นเขตล้อมรอบบ้านที่อยู่อาศัย เช่น ได้มีการก่อสร้างสะพานข้ามคลองแสนแสบบริเวณซอยนานา และซอยอโศก ได้เกิดการพัฒนาร้านค้าขึ้น เพื่อให้บริการประชาชนในพื้นที่ โดยจะเป็นตึกแถวและตลาดสด ปลูกขนานไปกับแนวถนน

ในช่วงปี พ.ศ. 2503 ถนนสุขุมวิทได้ถูกปรับปรุงเป็นถนนคอนกรีตมาตรฐาน จึงเกิดตึกแถวร้านค้าสองข้างทางถนนต่อกันสลับกับบ้านเรือนขนาดใหญ่ที่อยู่ริมถนน การพัฒนาถนนพื้นที่ย่านนี้กลายเป็นย่านที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการเป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญของกรุงเทพมหานครมาโดยตลอด เช่น ได้มีการสร้างถนนเพชรบุรีตัดใหม่ขนานไปกับอีกฝั่งหนึ่งของคลองแสนแสบ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2504-2508 ได้ทำให้ผู้ที่ในย่านนี้ได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางและสร้างถนนรัชดาภิเษกผ่านซอยอโศก ในปี พ.ศ. 2514-2515 ทำให้ย่านสุขุมวิท สามารถติดต่อกับทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร (วิภาวดีรังสิต) และทางทิศใต้ (พระราม 4 – สีลม) ได้โดยสะดวก ส่งผลให้ย่านนี้กลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าของกรุงเทพมหานคร อาคารสำนักงานธุรกิจการค้าต่างๆ ได้ขยายตัวเกิดขึ้นมากในซอยอโศก และขยายตัวไปตามถนนรัชดาภิเษก นอกจากนี้ความต้องการอยู่อาศัยและการทำงานกลางเมือง ยังส่งผลให้มีการเพิ่มความหนาแน่นของธุรกิจการค้า และที่อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่จะสร้างเป็นอาคารสูง ทาวน์เฮาส์ คอนโดระดับหรูเพื่อให้คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ได้เกิดร้านอาหาร ศูนย์การค้าขนาดเล็ก ตลอดจนการบริการต่างๆ กระจายอยู่ในพื้นที่เพื่อให้บริการผู้อยู่อาศัย และเนื่องจากเป็นศูนย์กลางเมือง มีสถานทูตตั้งอยู่มากมาย จึงเป็นที่นิยมพักอาศัยของชาวต่างประเทศ เกิดเป็นคอร์ท อพาร์ทเมนต์ โรงแรม ขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อบริการชาวต่างประเทศ เหล่านั้นด้วย (สรรเพชญ นนทภักดิ์. 2539: 40)

ต่อมาได้มีการสร้างทางด่วนในช่วงปี พ.ศ. 2520 โดยมีทางขึ้นลงทางด่วนบริเวณติดกับทางรถไฟใกล้กับสุขุมวิท 1 ส่งผลให้ผู้อยู่อาศัยในย่านสุขุมวิทสามารถติดต่อกับบริเวณตะวันออกของกรุงเทพมหานคร (บางนา-ตราด) ได้โดยสะดวก และได้มีรถยนต์มาขึ้นลงทางด่วนบริเวณใกล้กับสุขุมวิท 1 ในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก การสร้างถนน สร้างทางด่วนที่ทำได้การเดินทางสะดวกสบายมากขึ้น จนทำให้ย่านสุขุมวิทกลายเป็นศูนย์กลางการค้าธุรกิจ แต่การเจริญเติบโตของย่านนี้ ส่งผลกระทบต่อการจราจร ทำให้ถนนสุขุมวิทเริ่มมีการจราจรติดขัดมากขึ้น จนกระทั่งปีพ.ศ. 2538 ได้เริ่มมีการสร้างรถไฟฟ้าสายระดับ (BTS) ผ่านกลางถนนสุขุมวิท เพื่อลดปัญหาการจราจรติดขัดของถนนสุขุมวิท

ถนนสุขุมวิทพัฒนามาถึงจุดสูงสุด (เจนการ เจนการกิจ. 2547: 30) ในช่วงที่ประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาประเทศให้ประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (พ.ศ. 2535 – 2539) เกิดบริษัทข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทย ทำให้มีชาวต่างชาติเดินทางมาทำงานในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ย่านพักอาศัยชั้นดีอย่างสุขุมวิท ซึ่งมีพร้อมทั้งทำเล ที่ตั้ง และการคมนาคมสะดวก อยู่ใกล้สถานทูตของประเทศต่างๆ จึงเป็นพื้นที่ ที่มีราคาที่ดินสูงเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ การพัฒนาส่วนใหญ่จึงมุ่งสร้างให้เกิดความคุ้มค่ากับราคาที่ดิน จนกระทั่งยุคของเศรษฐกิจฟองสบู่ เริ่มถึงจุดอิ่มตัว ผลจากการประกาศค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้ผู้ลงทุนที่กู้ยืมเงินจากบริษัทข้ามชาติต่างๆ ต้องแบกรับภาระชำระหนี้คืนอัตราที่สูงขึ้นเป็นเท่าตัว การพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ย่านสุขุมวิท ซึ่งได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับหลายๆ พื้นที่ในกรุงเทพมหานครและประเทศไทย จึงหยุดชะงักลงทันที คงเหลือแต่โครงสร้างอาคารที่ก่อสร้างยังไม่เสร็จ ในช่วงหลัง จากปี พ.ศ. 2541 ย่านสุขุมวิทกลับมาคึกคักอีกครั้ง เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศไทยค่อยๆ ฟื้นตัว ประกอบกับมีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ ทั้งของภาครัฐและเอกชน ได้แก่ รถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) และรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ เริ่มมีการปรับปรุงโครงการเก่าที่เคยหยุดก่อสร้างมาพัฒนาอีกครั้ง การพัฒนาในช่วงนี้จึงเกิดการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ อาคารสำนักงาน โรงแรม คอนโดมิเนียม ห้างสรรพสินค้า คอมเพล็กซ์ โรงภาพยนตร์ กระจายตัวออกไปตลอดแนวถนนสุขุมวิท และภายในซอยต่างๆ เกิดการพัฒนาโดยกลุ่มคนที่เรียกว่า Young Blood Developer สร้างร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าในระดับสูง

จึงเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาวิวัฒนาการการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยของย่านสุขุมวิท (เบญจวรรณ คงสว่าง. 2535: 145) ในระยะเริ่มต้น จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการขยายตัวในแนวนอน (Horizontal) ส่วนการเปลี่ยนแปลงใน ช่วงหลัง เกิดจากการขยายตัวในแนวตั้ง (Vertical Growth) ทำให้การใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยมีความหนาแน่นมากขึ้น

งานของบังอร ชมจำปี (2529) จะศึกษาเน้นถนนสุขุมวิท เป็นหลักตั้งแต่ซอย 3-63 จึงมองเห็นความเป็นเมืองบริเวณย่านนี้ชัดเจนขึ้น ว่าเป็นถนนสายหลักทำให้ทำการขยายตัวของเมืองกรุงเทพมหานครออกไปยังชานเมืองด้านตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็วพื้นที่ถนนขนานไปกับคลองทำให้มีซอยแยกมากกว่า 150 ซอย ยาวคดเคี้ยวไปตามที่นาสองข้างถนนจดลำคลอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้คนในเมืองและชีวิตประจำวันของผู้คนในเมือง

งานวิจัยในย่านธนียะ เกี่ยวกับวัฒนธรรมของนักธุรกิจชาวญี่ปุ่นที่ใช้เวลาพักผ่อนและรับรองลูกค้าในบาร์ญี่ปุ่น เรื่อง Japanese Corporate Culture and its Dynamics in Thailand : A Case Study of Thaniya Area ของ Yoko Kusaka พบว่านักธุรกิจชาวญี่ปุ่นนิยมจะมาพักผ่อนที่ย่านธนียะ ด้วยสอด้รับกับวัฒนธรรมการเลี้ยงดูปู่เสือ และเลี้ยงรับรองในวัฒนธรรมการทำงานของคนญี่ปุ่น และพื้นที่บริเวณนี้เป็นกลุ่มก้อนและวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นในพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมคนญี่ปุ่นจึงเป็นพื้นที่พิเศษที่ถูกจัดวางไว้ในความหมายเฉพาะ ส่วนอนงค์ บรรเจิดวานิช (2545) ศึกษาวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นในประเทศไทย : กรณีศึกษาชอย 21-63 ถนนสุขุมวิท เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร เนื่องจากญี่ปุ่นจะเช่าที่อยู่อาศัยที่ราคาแพงในย่านสุขุมวิท เป็นลักษณะห้องชุด ที่มีห้องนอนและห้องให้ผู้ช่วยดูแลบ้าน มีเฟอร์นิเจอร์ครบครัน แม้ราคาแพงแต่บริษัทที่ให้คนญี่ปุ่นมาทำงานจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ เมื่อคนญี่ปุ่นอยู่รวมกันเป็นย่านประกอบกับค่านิยมที่ใช้ชีวิตอยู่เฉพาะสินค้าของชาติตน ทำให้บริเวณนี้มีร้านค้า หลายประเภทที่อำนวยความสะดวกให้กับคนญี่ปุ่นทั้ง ซูเปอร์มาเก็ต ร้านเสริมสวย โรงเรียนอนุบาลของลูก ร้านขายหนังสือ เป็นต้น

การศึกษาเรื่องการนำเสนอความเป็นตัวตนของผู้หญิงบริการในสถานบันเทิงบาร์เบียร์จังหวัดเชียงใหม่ของโสภิตา วีรกุลเทวัญ (2543: 5-6) ได้ใช้แนวคิดในกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ ซึ่งหมายถึง การจัดวางรูปแบบของพฤติกรรมในการแสดงออกของมนุษย์ต่อสถานการณ์ทางสังคมต่างๆ เพื่อให้คู่ปฏิสังสรรค์ยอมรับในตัวตนอีกฝ่ายหนึ่ง โดยใช้แนวคิดของก๊อฟมันน์มาเป็นเครื่องมือในการช่วยวิเคราะห์การแสดงออกของผู้หญิงในการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าที่เกิดขึ้นในบาร์เบียร์ การแสดงออกของผู้หญิงจึงเปรียบเสมือนฉากหน้าของก๊อฟมันน์ ขณะที่ฉากหลังของผู้หญิงคือ ประสบการณ์ในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ในการมีเพศสัมพันธ์กับลูกค้าฝรั่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดไปตามกาลเวลา ซึ่งฉากหลังนี้เองที่เป็นที่มาของการจัดวางภาพลักษณ์ของผู้หญิงบาร์เบียร์

โสภิตาสรุปตามแนวความคิดก๊อฟมันน์ ว่าฉากหน้า และฉากหลัง หรือความเป็นส่วนตัว กับสาธารณะ เขาไม่ได้ใช้ในนัยยะที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ หากแต่นัยยะที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของมนุษย์ ที่มองเห็นและไม่สามารถมองเห็นได้ ก๊อฟมันน์ไม่ต้องการจะชี้ว่า เมื่อแสดงออกต่อหน้าสาธารณะจะต้องเป็นตัวตนปลอม (False public) ขณะที่แสดงออกในที่ส่วนตัว คือ ตัวตนที่แท้จริง (True private) แต่การจัดการต่อภาพลักษณ์เป็นไปเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ในเวลาอันสั้นว่า ตนเองเป็นใคร การรับรู้เกี่ยวกับตัวตนช่วยให้การปฏิสังสรรค์ทางสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นมากขึ้น เพราะว่าตัวตนนั้นไม่ใช่สิ่งที่สามารถจะรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนเองที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ได้ว่า บุคคลที่กำลังปฏิสังสรรค์ด้วยคาดหวังสิ่งใด โสภิตาเลือกใช้แนวคิดในเรื่องการนำเสนอภาพลักษณ์ของ ก๊อฟมันน์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยวิเคราะห์การแสดงออกของผู้หญิงในการปฏิสัมพันธ์กับ

ลูกคำที่เกิดขึ้นในบาร์เปียร์ จากทางสังคมในการศึกษาคำครั้งนี้ คือ บาร์เปียร์ โดยมีผู้หญิงและลูกคำเป็นคู่ ปฏิสังสรรค์ การแสดงออกของผู้หญิงจึงเปรียบเสมือนเป็นฉากหน้าในความหมายของ ก๊อฟมัน ขณะที่ฉากหลังของผู้หญิง คือ ประสบการณ์ในชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ในการมีความสัมพันธ์กับลูกคำฝรั่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดไปตามกาลเวลา ซึ่งฉากหลังนี้เองเป็นที่มาของการจัดวางภาพลักษณ์ของผู้หญิงบาร์เปียร์

วสันต์ ปัญญาแก้ว (2543: 22-23) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดชีวิตประจำวัน (Everyday Life) จากนักสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน อาทิ เฮอร์เบิร์ต บลูมเมอร์ โฮวาร์ด เบ็คเกอร์ (Howard S. Becker) เอิร์ฟวิง ก๊อฟแมน (Erving Goffman) และ ฮาโรลด์ การ์ฟิงเกล ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการศึกษาคำทำความเข้าใจชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมของผู้คนผ่านการทำทำความเข้าใจชีวิต ชีวิตประวัติ วัฒนธรรมประสบการณ์ทางสังคม ตลอดจนวิธีการวิเคราะห์ทำความเข้าใจ การสร้างความหมายให้กับชีวิตและโลกทางสังคมของกลุ่มผู้ถูกศึกษา รวมจนถึง ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม การสื่อสาร การกระทำทางสังคมต่างๆ ที่พวกเขาสร้างสรรค์ขึ้นขึ้นเพื่อบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตประจำวัน นำเสนอในงานวิจัยเรื่อง ชีวิตข้างถนน การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาว่าด้วยโทรทัศน์ยามค่ำคืน บนถนนสายหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ (2543) โดยจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่ขึ้นชื่อด้านการท่องเที่ยว ด้วยธรรมชาติและวัฒนธรรมที่งดงามเป็นที่ตื่นตาตื่นใจสำหรับผู้เฝ้ามองแปลกใหม่จากวัฒนธรรมเดิมของตน ความหลากหลายของพื้นที่ท่องเที่ยว ทั้งป่าเขา แหล่งมรดกวัฒนธรรม รวมทั้งพื้นที่พิเศษที่จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวยามค่ำคืนอย่างบาร์เปียร์ บาร์เกิร์ลหรืออโกไกบาร์ ชีวิตท่องเที่ยวยามค่ำคืนเป็นอีกสัณฐานของเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวจึงได้เดินซื้อสินค้า อาหาร ของที่ระลึกที่แปลกตากลับไปอีกมาก ทั้งนี้การศึกษาของวสันต์ ได้ศึกษาถนนแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ที่เป็นพื้นที่ขายของให้กับนักท่องเที่ยว โดยผู้จำหน่ายสินค้ามีโทรทัศน์เป็นเครื่องบันเทิงใจ แต่โทรทัศน์มีความหมายมากกว่าการให้ข่าวสารหรือสาระบันเทิงยังเป็นสื่อกลางในการติดต่อกับเพื่อนร่วมค้าเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ละครที่ออกเผยแพร่ขณะนั้น และที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของก๊อฟมัน ที่ว่า“การปฏิสัมพันธ์เชิงพิธีกรรม” (interaction ritual)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าทฤษฎะพื้นฐานทางสังคมวิทยาชีวิตประจำวันที่มีต่อความเป็นจริงทางสังคม (Social realities) และการเข้าถึงความเป็นญาณทัศนะทางสังคม (Epistemological views) นั้นแตกต่างไปจากจุดยืนทางญาณวิทยาของสังคมวิทยาแนวปฏิฐานนิยมที่ยึดมั่นถือมั่นว่าความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมจะต้องวางอยู่บนฐานแห่งความเป็นศาสตร์ และการเข้าถึงหรือการได้มาซึ่งรู้นั้นจะต้องได้มาด้วยวิธีการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัดตามแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ในแง่ของวิธีวิทยานั้น กล่าวได้ว่านักสังคมวิทยาชีวิตประจำวันให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา อาทิ เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ การใช้ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น จดหมายส่วนตัว ข่าวใน

หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือข้อมูลจากแหล่งอื่นใดที่ถูกบันทึกไว้และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยเฉพาะการตระหนักถึงบทบาทของผู้ศึกษาในการเข้าไปเป็นสมาชิกคนหนึ่ง (Membership roles) ในกลุ่มสังคมที่สนใจศึกษา เพื่อที่จะได้พยายามศึกษาทำความเข้าใจความเข้าใจปรากฏการณ์ระดับชีวิตประจำวันที่น่าสนใจศึกษาเหล่านี้ ผ่านมุมมองของกลุ่มบุคคลผู้ถูกศึกษาเป็นสำคัญ งานศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาอีกเล่มคือการศึกษาของ จารุวรรณ ขำเพชร (2552) ศึกษาเรื่อง ชีวิตยามตะวันรุ่งและยามราตรีของผู้คนในซอยควาบอยสุขุมวิท 23 พบว่า ผู้คนในซอยควาบอยมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำงานในร้านบาร์เบียร์ ประกอบไปด้วยผู้จัดการร้าน มาม่าซัง บาร์เทนเดอร์ พนักงานเก็บเงิน แม่บ้าน และเป็นกลุ่มที่ทำให้ซอยควาบอยมีสีสันมากที่สุด กลุ่มที่สอง คือ ผู้ทำมาค้าขายในซอย ได้แก่ พ่อค้า แม่ค้า หาบเร่ แผงขายอาหารไทย อาหารอีสาน รถเร่ขายผลไม้ และเป็นกลุ่มที่ตอบสนองการดำรงชีวิตให้กับกลุ่มแรก กลุ่มที่สาม คือผู้สัญจรไปมา ได้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา บุคลากรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้คนที่จำเป็นต้องเดินทางกลับบ้านไปขึ้นรถไฟฟ้า บุคคลทั้ง 3 กลุ่ม ดำเนินชีวิตที่มีทั้งหน้าฉากและหลังฉากของตนเองที่ทั้งมีความสุข ความทุกข์ แต่ที่แสดงออกร่วมกันคือความสุข และพื้นที่ของซอยควาบอยยังเป็นพื้นที่ที่มีการปฏิบัติการมิใช่พื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ที่มีอาณาเขตแน่นอน แต่เป็นพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรม ที่คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง พื้นที่เมืองและชีวิตของคนในซอยคาวบอย สุขุมวิท 23 กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษา พื้นที่ส่วนหนึ่งของเมืองหรือมหานครที่มีผู้คนจากส่วนต่างๆ เข้ามารวมกันอยู่ในพื้นที่ซอยเล็ก ที่มีความยาวเพียง 200 เมตรความกว้างของถนนเพียงรถสองคันสวนกันแทบไม่ได้ พื้นที่ซอยคาวบอยเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีอยู่จริงในเชิงกายภาพ และมักไม่ได้รับความสนใจในการศึกษาเพราะการถูกสร้างความหมายให้กับพื้นที่โดยผู้อื่นว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่ดี มีบาร์เป็นแหล่งมั่วสุม และยังใกล้สถานศึกษาสมควรควรย้ายไปตั้งอยู่ในพื้นที่อื่น ซอยคาวบอยถูกให้ความหมายด้วยความเป็นอื่นดังกล่าว ทั้งที่จริงซอยเกิดขึ้นโดยผลผลิตจากการพัฒนาพื้นที่เมือง รองรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวเพื่อเสนอภาพแสดงแทนชีวิตของคน (Representation of space) ที่มาอยู่ร่วมกันในซอย จากที่ผู้อื่นอาจมองเห็นซอยด้วยความคิดดังกล่าว แต่ผู้ศึกษากลับคิดในทางตรงข้าม เพราะซอยและคนในซอยมีความหมาย ตัวตน มีวิถีทางแห่งชีวิตของตนที่ไม่มีคนสนใจในแง่มุมเล็กๆ ของชีวิต การศึกษาโดยทั่วไปในพื้นที่เช่นนี้มักศึกษาในเชิงปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาให้คนในพื้นที่ แต่การศึกษาคครั้งนี้จะนำเสนอชีวิตในระดับจุลภาคที่เป็นตัวเติมเต็มให้กับความเป็นซอยคาวบอย ว่ามิใช่สิ่งที่สร้างปัญหาให้กับพื้นที่เมือง เพราะทั้งเมืองกรุงเทพเองและซอยคาวบอยต่างร่วมสร้างชีวิตสีสันให้กันและกัน

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ในกรุงเทพทั่วไปจะมีตรอก ซอกซอยมากอยู่แล้ว แต่ละซอยบ้างก็มีประวัติความเป็นมา และลักษณะเด่นที่ต่างกันออกไป ซอยคาวบอยคือพื้นที่ที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษาเพราะลักษณะที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองกรุงเทพ คือซอยอโศก เป็นสถานที่ตั้งของแหล่งบันเทิงยามค่ำคืนและเปิดบริการเฉพาะชาวต่างชาติ มีความเก่าแก่ที่ร่วมสมัยกับสงครามเวียดนามที่ทหารอเมริกันมารบในเวียดนามและพำนักบริเวณนี้ ในซอยประกอบด้วยคนที่มีมาจากต่างจังหวัดมาทำงานบริการในบาร์ และองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้คนในซอยเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมยังไม่มีการศึกษาไว้ ผู้ศึกษาจึงต้องการทำความเข้าใจดังกล่าว โดยซอยคาวบอยคือตรอกเล็กๆ ที่มีความยาวเพียง 200 เมตร เชื่อมระหว่างซอยสุขุมวิท 21 และสุขุมวิท 23 ถนนสุขุมวิทสร้างปี พ.ศ. 2479 โดยพระไพศาลสุขุมวิท ขณะที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมทางหลวงในสมัยนั้น แต่เดิมบริเวณนี้คือย่านเกษตรกรรมเช่นเดียวกับย่านอื่นของกรุงเทพมหานคร แต่เรียกกันว่าทุ่งบางกะปิ ดังจะเห็นบางแห่งยังมีป้ายที่บ่งบอกว่าบางกะปิอยู่ให้เห็น การขยายตัวของเมือง

ในบริเวณแถบนี้เริ่มตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยผู้มีฐานะและหน้าที่การงานสูงในสมัยนั้น และราคาที่ดินยังไม่แพงโดยมีคลองแสนแสบคู่ขนานไปกับความยาวของถนนสุขุมวิท ผู้คนจึงอาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบที่น้ำสะอาด นำมาอุปโภค บริโภค และมีการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างคลองกับถนนที่ชอยนานาคือสุขุมวิท 3 ชอยยอโคกคือ สุขุมวิท 21 และชอยเอกมัยคือสุขุมวิท 61 เมืองที่พัฒนาขึ้นใหม่ตลอดแนวถนนสุขุมวิทจะเป็นย่านธุรกิจ การค้าที่สำคัญเพราะการคมนาคมสะดวกทั้งทางรถและทางเรือ ประกอบกับมีชอยที่แยกย่อยมากมายทำให้ผู้คนที่อยู่อาศัยในชอยย่อยต่างๆ ตลอดแนวสุขุมวิทอีกมาก ส่วนใหญ่คือชอยต้นดังที่กล่าว พื้นที่ย่านสุขุมวิทบริเวณชอย 21 นับว่าเป็นการตั้งถิ่นฐานที่แบ่งสัดส่วนของพื้นที่ เนื่องด้วยมีทั้งตลาดโคกที่อยู่ริมถนน มีโบสถ์วัดนาที่สัมพันธ์กับโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ที่เป็นโรงเรียนของครูสอนศาสนาที่เปิดสอนให้กับเด็กหญิงของไทยและพัฒนามาเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบัน ชอยสุขุมวิท 23 มีสถานศึกษาทั้งในระดับอนุบาลและสถานรับเลี้ยงเด็กของชาวญี่ปุ่น โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร คือโรงเรียนสวัสดี โรงเรียนประถมสาธิต และโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และกว่าจะผ่านจากหน้าปากชอย 23 หรือชอย 21 เพื่อเข้าไปจรดคลองแสนแสบยังต้องผ่านบริษัท ห้างร้าน ธุรกิจอีกมาย ฉะนั้นการคมนาคมและการใช้พื้นที่เวลากลับออกมาจึงต้องผ่านชอยคาวบอยโดยมีอาจหลีกเลี่ยง ไม่ว่าจะทางด้านสุขุมวิท 21 หรือสุขุมวิท 23 ที่มีชอยคาวบอยพาดผ่านเชื่อมทั้ง 2 ชอยพื้นที่ของชอยคาวบอยที่ตั้งอยู่จึงสะดวกในการเข้าถึงเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาถึงทั้งทางรถไฟฟ้ามหานคร ใต้ดิน รถรับจ้างสาธารณะในทุกประเภท

ด้านหน้าของชอยคาวบอยคือถนนสุขุมวิท โดยการใช้พื้นที่ถนนด้านหน้าริมถนนสุขุมวิทจัดขึ้นเพื่อประกอบธุรกิจที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ส่วนพื้นที่ด้านหลังอาคารดังกล่าวเป็นเหมือนกำแพงที่ปิดกั้น ทำให้ที่ดินหลังอาคารเป็นที่ตาบอด ราคาไม่แพงนัก จึงมีการก่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์หรือเรียกง่าย ๆ ว่าห้องแถวให้เช่าเกิดขึ้น ในชอยคาวบอยลักษณะคือการก่อสร้างที่เป็นห้องแถวเช่นกัน ด้านหลังของตึกแถวจะชนกับด้านหลังของตึกแถวที่หันหน้าสู่ถนนสุขุมวิท โดยบริษัทที่รับเหมาก่อสร้างตึกแถวชอยคาวบอยคือบริษัทเดียวกับที่รับเหมาก่อสร้างชอยพัฒน์พงษ์ ย่านราตรีที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งในเมืองหลวง ลักษณะการก่อสร้างห้องแถวตามแบบดังกล่าวเนื่องด้วยเพื่อประโยชน์ทางการค้าของชาวจีนที่เข้ามาอยู่เมืองไทย เพราะคนไทยจะอยู่อาศัยริมคลอง และด้านในของชอยเพราะมิได้ประกอบอาชีพค้าขายแต่อย่างใด ภายในชอยจึงเป็นบ้านลักษณะเรือนเดี่ยว ครอบครัวเดี่ยวคือมีอาณาบริเวณของตนเองตามฐานะ ส่วนสถาปัตยกรรมห้องแถวที่ปรากฏนั้น เนื่องจากคนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยคุ้นเคยกับการใช้ประโยชน์ ใช้น้ำร่วมกัน (สันติ ชันทวิลาสวงศ์. 2521: 153) อาคารจะใช้ได้ทั้งการค้าขายที่ชั้นล่างและอยู่อาศัยชั้นบน อาคารดังกล่าวเป็นที่นิยมมากในสมัยต่อมา ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทไปเป็นชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานครเป็นไปอย่าง

รวดเร็วมาก รูปแบบง่าย ๆ ของตึกแถวจึงเกิดควบคู่กับการพัฒนาเมืองและปรากฏอย่างต่อเนื่องและ
เป็นไปตามธรรมชาติ

ตึกแถวในซอยความบอยแต่เดิมที่ก่อสร้างมาเป็นที่อยู่อาศัยเช่นกัน โดยมีผู้ซื้อเพื่ออยู่อาศัย
และบ้างก็เช่าเพื่อการค้าขายเล็กๆ น้อย ในกระทั่งปัจจุบันมีร้านที่ขายของชำเหลืออยู่เพียง 2-3 ร้าน
เท่านั้น ในอดีตเมื่อมีการก่อสร้างเสร็จแรกเริ่มมีผู้เข้ามาเช่าพื้นที่ทำกิจการ เช่น ร้านเย็บผ้า ร้านขาย
อาหาร และร้านอื่นๆ อีกมากตามแต่ความถนัดของผู้เช่า ยังไม่เห็นภาพของแหล่งท่องเที่ยวปรากฏ

ต่อมาเมื่อสมัยสงครามเวียดนามสอดคล้องกับเอกสารหลายเล่มที่ระบุว่าทางท่องเที่ยว
บริเวณแถบนี้เฟื่องฟูเนื่องจากเป็นย่านที่ทหารอเมริกัน หรือ GI ที่มาร่วมรบในสงครามเวียดนามใช้เวลา
พักผ่อนบริเวณถนนสุขุมวิท ด้วยเป็นถนนที่สร้างขึ้นตามการพัฒนาแนวตะวันตก หรือเรียกว่าเป็นย่าน
ที่เจริญและพัฒนานั่นเอง เพราะฝรั่งจะมาพักบริเวณโรงแรมวินด์เซอร์ในปัจจุบัน โรงแรมแอมบาสเตอร์
และที่พักบริเวณสุขุมวิท บริเวณใกล้เคียงจึงเกิดร้านขายเหล้า ขายอาหาร ไนต์คลับหรือบาร์เพื่อรองรับ
การพักผ่อนของทหารเหล่านี้ ผู้คนขึ้นมา (จารุวรรณ ขำเพชร. 2552: 32) รวมทั้งที่พักห้องเช่าที่จะเป็นที่
อยู่ของผู้หญิงที่ทหารเหล่านั้นมีความพึงใจรักใคร่เช่าไว้ให้และสะดวกในวาระหยุดพักผ่อนเพื่อมาหา

ซอยความบอยตั้งตามชื่อทหารอากาศอเมริกันที่เกษียณแล้วคนหนึ่งชื่อ T.G. Edward ที่ได้มา
เปิดกิจการบาร์ของซอยในปี พ.ศ. 2520 (สุพิชา เบาทิพย์. 2540) Edward เป็นชาวอเมริกันผิวดำ ผู้คน
มักเรียกเขาว่า ความบอย ด้วยบุคลิกที่เขาใส่หมวกทรงสูงที่คล้ายความบอยในดินแดนทุ่งหญ้าของ
อเมริกาเป็นประจำ บาร์แห่งแรกที่เปิดเป็นบาร์ ชื่อโกลด์ เลเบิ้ล ผู้ประกอบการคนแรกเป็นคนแขกแต่ไม่
ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก จนเอ็ดเวิร์ดมาเปิดบาร์ชื่อว่าความบอยขึ้น กลายเป็นจุดกำเนิดที่เป็น
ตำนานการก่อสร้างซอยความบอยให้รู้จักเลื่องชื่อมาจนปัจจุบัน การตั้งชื่อร้านผสมกับเอกลักษณ์ความ
เป็นอเมริกันผิวดำที่ต้องระเห็จจากบ้านเมืองของตนมาเป็นนักรบผลักดันแถบเอเชียช่วยสร้างความ
สนใจในการเปิดร้านขายเหล้าเล็กๆ ไว้บริการเพื่อนร่วมชาติของตน

ซอยความบอยเป็นพื้นที่เล็กๆ เพื่อการท่องเที่ยวยามค่ำคืนของชาวต่างประเทศ หรือเวลาปกติ
ของลูกค้าชาวต่างชาติที่แวะเวียนมานั่งดื่มเบียร์ ทานอาหาร ทักทายสาว ๆ ในบาร์ที่ตนรู้จัก แม้กระทั่ง
อาจารย์ชาวต่างประเทศที่สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย ยังแวะเวียนเข้ามาใช้บริการ
ในพื้นที่แห่งนี้ พื้นที่ซอยความบอยสามารถนำเสนอภาพชีวิตประจำวันของคนในเมืองได้ดีพื้นที่หนึ่ง
และนักศึกษาได้เลือกพื้นที่แห่งนี้เนื่องจากได้สัญจรผ่านไปมาเป็นระยะเวลานาน แม้จะเข้าไปมาหลาย
ครั้ง และทำการศึกษาวิจัยขึ้นเล็กๆ ในพื้นที่ แต่ยังไม่พบว่าภาพที่ได้เป็นเพียงภาพภายนอกทางกายภาพ
ยังไม่เข้าใจถึงชีวิตของผู้คนมากนัก โดยไม่มีความรู้หรือความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่แห่งนี้ อีกทั้ง
ความรู้สึกที่หลายคนมองว่าไม่ใช่สถานที่ควรเกี่ยวข้องเพราะเป็นแหล่งขายบริเวณทางเพศที่แอบแฝง
อยู่ กระนั้นชีวิตประจำวันของผู้คนแต่ละคนที่แตกต่างกัน ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ ฐานะ การศึกษา สภาพ

เศรษฐกิจ การสมรส หรืออำนาจบารมี ย่อมแตกต่างกัน และมีหลากหลายรูปแบบ (heterogeneity) แต่ผู้คนย่อมมีปฏิสัมพันธ์กัน ตามแนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ของ Herbert Mead กล่าวว่าคนเราย่อมมีการกระทำการโต้ตอบหรือสื่อสารกันกับคนอื่น ๆ ในสังคม (สุภาวงศ์ จันทวนิช. 128: 2551) ในกระบวนการโต้ตอบต่างก็ส่งความหมายและตีความให้กันและกัน เป็นความหมายที่ยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์และบริบท พื้นที่แห่งการปฏิสัมพันธ์จึงเป็นไปตามสถานการณ์และบริบท หรือความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน กลายเป็นโลกทางสังคม (social world) เราจึงทำความเข้าใจสังคมจาก “ภายใน” ของคนจากความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีการกระทำโต้ตอบกันในสถานการณ์ปกติธรรมดา

การกระทำของคนที่แสดงออกมาในชีวิตประจำวันของผู้คนในชอยคาวบอยนั้น สามารถอธิบายในเชิงการละคร (Dramaturgy) คือการนำเสนอตัวตนให้ผู้อื่นได้เห็นหรือรู้จัก โดยภาษาที่กำหนด กริยาท่าทาง การแต่งกาย การกระทำทางสังคมต่อผู้อื่นด้วยการเล่นละครให้ผู้อื่นดู ตัวละครที่หลากหลายในชอยมีหลายบทบาทและหน้าที่ อาทิ แม่ค้าขายส้มตำที่สาละวณกับการดำบกั๋นตามรสนิยมของลูกค้าที่มาจากท้องถิ่นเดียวกับคนขาย สื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่น ถ้ามได้มีใช้แค่ราคา รวมถึง การดูละครโทรทัศน์ การเล่นเกม เป็นต้น คนขายผักที่น่าแปลกใจที่มานั่งขายผักในชอยที่มีแต่ร้านเหล้า บาร์ แต่ก็สามารถขายได้ รวมทั้งสินค้าที่ขายรวมหมาก พลุ ที่ต้องใช้ในการไหว้พระประจำวันของร้าน การเห็นพ่อค้า แม่ค้า นำบุตรหลานมาเลี้ยงในชอย จึงชวนผมไปมายังร้านขายของชำที่มีเพียง 2 ร้านในชอย รถเข็นขายผลไม้ ทั้งแอปเปิ้ล ลองกอง สาลี่ หรือผลไม้ตามฤดูกาล คนขายผลไม้ที่เป็นผู้ชายต่างมองสาว ๆ ที่ลงมาซื้ออาหารรับประทานด้วยสายตากุ่มกริม หรือการทักทายถามไถ่กันของสาวบาร์เปียร์ว่า “เมื่อคืนเป็นไงบ้าง” ที่สื่อถึงการทำงานโดยออกไปกับลูกค้าผ่านมาเมื่อคืน รวมทั้งคำพูดที่ตนเองได้ยินว่า “คืนนี้ขอให้ได้ออफออกไปข้างนอกเถอะ จะได้มีเงิน” ฯลฯ ชีวิตของคนเป็นวิถีที่ดำเนินไปตามครรลองของตนที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541) กล่าวว่า เป็นไปด้วยวัฒนธรรมความจน คนจนและความจนต่างสร้างสายสัมพันธ์ขึ้นมาแบบหนึ่ง เพื่อดำรงการอยู่แบบจน ๆ ของตน แสดงออกในการถามไถ่เรื่องโชคลาง ว่าหอยจะออกเลขอะไร ชวนไปทำบุญที่วัด หรือการไปร่วมงานทอดกฐินทอดผ้าป่าที่บ้านเพื่อนต่างจังหวัด พฤติกรรมดังกล่าวมิใช่เพียงสิ่งที่ปรากฏและผ่านไป แต่ นิธิ อธิบายว่าวัฒนธรรมความจนที่ผู้คนแสดงออกมาในชีวิตนั้น เป็นวัฒนธรรมที่คนจนสร้างขึ้นมาเพื่อจัดการกับปัญหาความไม่มั่นคงของการดำเนินชีวิตด้วยการให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแทนการสั่งสมเงินทอง และหลักทรัพย์ใดๆ

จากที่กล่าวมา ความเติบโตของชอยคาวบอยเกี่ยวพันกับการพัฒนาการพื้นที่ของกรุงเทพ ตั้งแต่มีการตัดถนนสุขุมวิท มีผู้คนเข้ามาอยู่มากขึ้น มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาพักผ่อน มีสถานบริการที่รองรับ มีการคมนาคมที่สะดวกเข้าถึงได้ทุกเส้นทาง ลักษณะพื้นที่ที่เหมาะสมจึงมีคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับชอยหลากหลาย ผู้ศึกษาคิดว่าพื้นที่ในชอยมีความน่าสนใจค้นหาเพราะสามารถเชื่อมโยง

ถึงระบบเศรษฐกิจทุนนิยม การขยายตัวของทุน รวมทั้งชีวิตคนอีกหลากหลายที่สัญจรผ่านไปมา ทั้งนักเรียน นิสิต คนทำงาน พ่อค้า แม่ค้าเร่ที่นำสินค้ามาขาย โดยการหาบ รถเข็น การตั้งแผงขายอาหารตามสั่ง ยามเย็นก็มีทั้งขายเสื้อผ้า รองเท้า เรื่องประดับ มากมาย รวมทั้งคนที่พักด้านบนของร้าน ลงมาทำงานชั้นล่างยามค่ำอีกหลายชีวิต หลายสภาพ ทำให้พื้นที่ชีวิตของคนในซอยมีความน่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา

การสำรวจและเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ซอยคาวบอยเป็นพื้นที่เปิด นั่นคือเป็นตรอกเชื่อมระหว่างสุขุมวิทซอย 21 และซอย 23 ช่วงต้นถนนสุขุมวิทที่มีอาคารสำนักงานตั้งอยู่รายรอบ ในซอยไม่มีการปิดกั้นเส้นทาง ฉะนั้นสามารถเข้าออกไปตลอด 24 ชั่วโมง แต่เวลาที่ต่างกันจะมองเห็นภาพชีวิตและผู้คนที่แตกต่างกัน โดยผู้ศึกษาเลือกเข้าสู่พื้นที่ในเวลากลางวัน คือช่วงเช้าเวลา 7.00-9.00 น. เวลากลางวันช่วง 11.00 -17.00 น. และเวลากลางคืนเวลา 19.00 -01.00 น. จำนวนชั่วโมงที่แตกต่างกันด้วยเวลาเข้ากิจกรรมในซอยเรียกว่ายังไม่ตื่น จะเข้าไปพบปะพูดคุยกับแม่บ้านที่ตื่นมาทำงานตั้งแต่ ตีห้าเท่านั้น บางวันจะพบหญิงสาวที่กลับจากไปเที่ยวเพิ่งเดินทางกลับเข้ามาที่พักด้านบนของบาร์ที่ตนทำงาน ในซอยมีแม่ค้าแผงลอยเริ่มจัดร้านขายอาหารให้กับผู้คนที่ทำงานที่จะสัญจรผ่านไปมาและแวะซื้ออาหาร ต้นซอยมีวินมอเตอร์ไซด์ที่มาทำงานรอรับผู้โดยสารที่จะเดินทางไปทำงาน และเรียนในมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ หรือนั่งมอเตอร์ไซด์ไปต่อเรือที่คลองแสนแสบที่มีความยาวต้นซอยถึงคลองแสนแสบ 1,240 เมตร ช่วงกลางวันก่อนเที่ยงจะพบพนักงานที่ทำงานใกล้เคียงมาซื้ออาหารในซอย และช่วงเที่ยงมีคนมาทานอาหารในซอยที่มีอาหารหลากหลายและจัดร้านเรียบริ่อยมากกว่าเวลาเช้า ช่วงเวลากลางวันต่อเนื่องยามบ่ายพนักงานในบาร์ที่พักด้านบนเริ่มต้นลงมาด้านล่างมาหาซื้ออาหารรับประทาน และใช้เวลาช่วงบ่าย สังสรรค์แลกเปลี่ยน พูดคุย หรือไปทำธุระของตน ซึ่งเวลาช่วงนี้เราจะสามารถได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตได้ในระดับหนึ่ง และที่สำคัญคือการได้อยู่ในบาร์ช่วงเวลานี้ถือเป็นสิ่งมีค่ายิ่ง เพราะข้อมูลบางอย่างไม่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือจากการสังเกต แต่ได้จากการรับฟังผู้อื่นคุยกัน (ทั้งการนิินทาหรือการเล่าสู่กันฟังก็ตาม) และสามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นภาพใหญ่ในชีวิตคนในซอยได้อย่างดี ช่วงเวลาเย็นจะมีนักท่องเที่ยวและผู้คนที่คึกคักมากขึ้น พนักงานที่ไม่ตื่นเวลาบ่ายจะตื่นเวลาเย็น และพนักงานที่ไม่ได้พักด้านบนบาร์เดินทางมาถึงบาร์ บางบาร์เปิดเวลา 16.00 น. ที่กำหนดให้บาร์เทรดีและมามาซังมาทำงาน เวลาเย็นมีนักท่องเที่ยวเข้ามาและจำนวนมากขึ้นหลังเวลา 20.00 น. และหากหลัง 22.00 น. ในซอยคึกคักด้วยแสงสี และเสียงมากที่สุดและดำเนินต่อไปจนถึง

ใกล้เวลาเที่ยงคืนที่พนักงานต่างได้รับเลือกให้ออกไปให้บริการนอกสถานที่ และบ้างกลับเข้ามาก่อน
บาร์ปิดเวลา 02.00 น.และมาทำงานต่อ บ้างก็แยกตัวขึ้นไปพักนอน

วันเวลาในการเข้าสู่พื้นที่มีผลต่อข้อมูลจากการสังเกตเช่นกัน โดยผู้ศึกษาเข้าสู่ชอยความบอย
โดยการเดินจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทางด้านชอย 23 ไปจนถึงชอยความบอยระยะทาง
ประมาณ 1 กิโลเมตร และเข้าทางด้านชอย 23 ไปสู่ชอย 21 และวนไปทางด้านหน้าสถานีรถไฟฟ้าทั้ง
ในเวลาเช้าและเย็น วันเวลาที่เข้าไปมีแตกต่างกัน โดยวันจันทร์ผู้คนเวลาเช้าที่สัญจรผ่านไปมาเป็น
กลุ่มคนจำนวนมาก ส่วนเวลาเย็นวันจันทร์ นักท่องเที่ยวจะน้อยมาก ส่วนวันศุกร์-อาทิตย์ เวลาเย็น
นักท่องเที่ยวจะมาก ส่วนวันทำงานจันทร์ถึงศุกร์ ช่วงกลางวันพนักงานจะมาทานอาหารในชอยจำนวน
มาก ซึ่งตรงข้ามกับเสาร์-อาทิตย์ที่คนทำงานมีน้อย

นอกจากนั้นเวลาเย็น วันเสาร์หรืออาทิตย์ผู้ศึกษาได้ชวนแม่บ้านหรือพนักงานในบาร์ไปเดิน
เล่นที่สวนเบญจสิริภิตต์ ด้านข้างห้างสรรพสินค้าเอ็มโพเรียมเพื่อพูดคุยในบรรยากาศสบายแบบกันเอง

ชอยความบอยหรือเรียกว่าตรอกอาจจะถูกตั้งชื่อว่า ตั้งอยู่ระหว่างสุขุมวิท ชอย 23 และสุขุมวิท
ชอย 21 ตรอกดังกล่าวอยู่ด้านหลังตึกที่หันหน้าสู่ถนนสุขุมวิทนั่นเอง การเข้าสู่พื้นที่นั้นด้วยผู้ศึกษา
ต้องพานพบและเข้าออกชอยเป็นประจำกว่า 10 ปีที่ผ่านมาแต่ก็ยังไม่เคยเข้าไปในชอยหรือตรอก
ดังกล่าวสักครั้ง ด้วยภาพสร้างของชอยที่ได้ยินผ่านมาจากสื่อหรือผู้คนบางกลุ่มในแวดวงมหาวิทยาลัย
ที่ชอยนั้นตั้งอยู่ ทำให้ภาพของชอยที่เอ่ยถึงไม่สวยงามนัก กระทั่งเช้าตรู่วันหนึ่งได้มีโอกาสผ่านเข้าไป
กลางชอย ยามเช้ามีแผงลอยหรือรถเข็นขายอาหารมาเตรียมพร้อมที่จะขายอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นจาก
ร้านขายรถเข็นดังกล่าว ด้วยคำทักทายและคำถามว่า "สวัสดีค่ะ ขายดีไหมค่ะ เห็นยังไม่ค่อยมีคน" นั้น
คือประโยคสนทนาประโยคแรกที่ได้เกี่ยวข้องกับชอยความบอย พ่อค้าที่ขายคู่กับแม่ค้า ตอบว่า "ขายได้
เรื่อย ๆ ตอนสายใกล้เที่ยงจะดีขึ้นเพราะคน หรือพนักงานแถวนี้ก็ซื้อกินที่นี่" โดยทั้งคู่เป็นสามี ภรรยา
กัน และภรรยาเคยทำงานเป็นแม่บ้านที่บาร์ด้านหลังที่รถเข็นขายอาหารตามสั่งจอดขายอยู่ทุกวันนี้
"เมื่อก่อนป้าเป็นแม่บ้านที่บาร์นี้เงินเดือน 5,000 บาทไม่มีวันหยุด พึงออกมาขายได้ไม่นาน" จากนั้นมี
หญิงวัยกลางคนผ่านมานั่งรถเข็นและส่งเสียงทักทายกัน ผู้วิจัยได้โอกาสถามว่าใคร "แม่บ้านบาร์โน้น
บ้านเขาอยู่ร้อยเอ็ด" เป็นคำตอบจากแม่ค้าขายอาหาร ผู้วิจัยจึงยิ้มให้ตามธรรมเนียมไทยและหวังจะ
สร้างสายสัมพันธ์แต่ยังไม่ได้ในขณะนั้น แต่ถามชื่อจากแม่ค้าขายของไว้ก่อน หลังจากทราบดีว่าชื่ออะไร
ทำงานที่บาร์ไหนแล้ว วันต่อมาจึงทำเป็นผ่านมาโดยไม่ตั้งใจ และแวะซื้ออาหารเข้ามาฝาก เพราะ
แม่บ้านต้องตื่นมาทำงานแต่เช้าและยังไม่ได้ทานอาหารเช้าเป็นการจุดประกายสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง
มาจนกระทั่งซื้ออาหารไปรับประทานร่วมกันในเวลาเที่ยงหรือบ่ายตามความสะดวกในการทำงานของ
เขา จากนั้นเมื่อเข้าไปนั่งทานข้าวกับแม่บ้านในบาร์บริเวณ ฟลอร์เต็นอกโกโก้ (ที่ทำหน้าที่เหมือนโต๊ะ
ทานอาหาร หรือแคร้วร่วมวงทานข้าวตามบ้านนอก) ทำให้ได้รู้จักสาว ๆ ที่ทำงานในบาร์ ทั้งเด็กสาว สาว

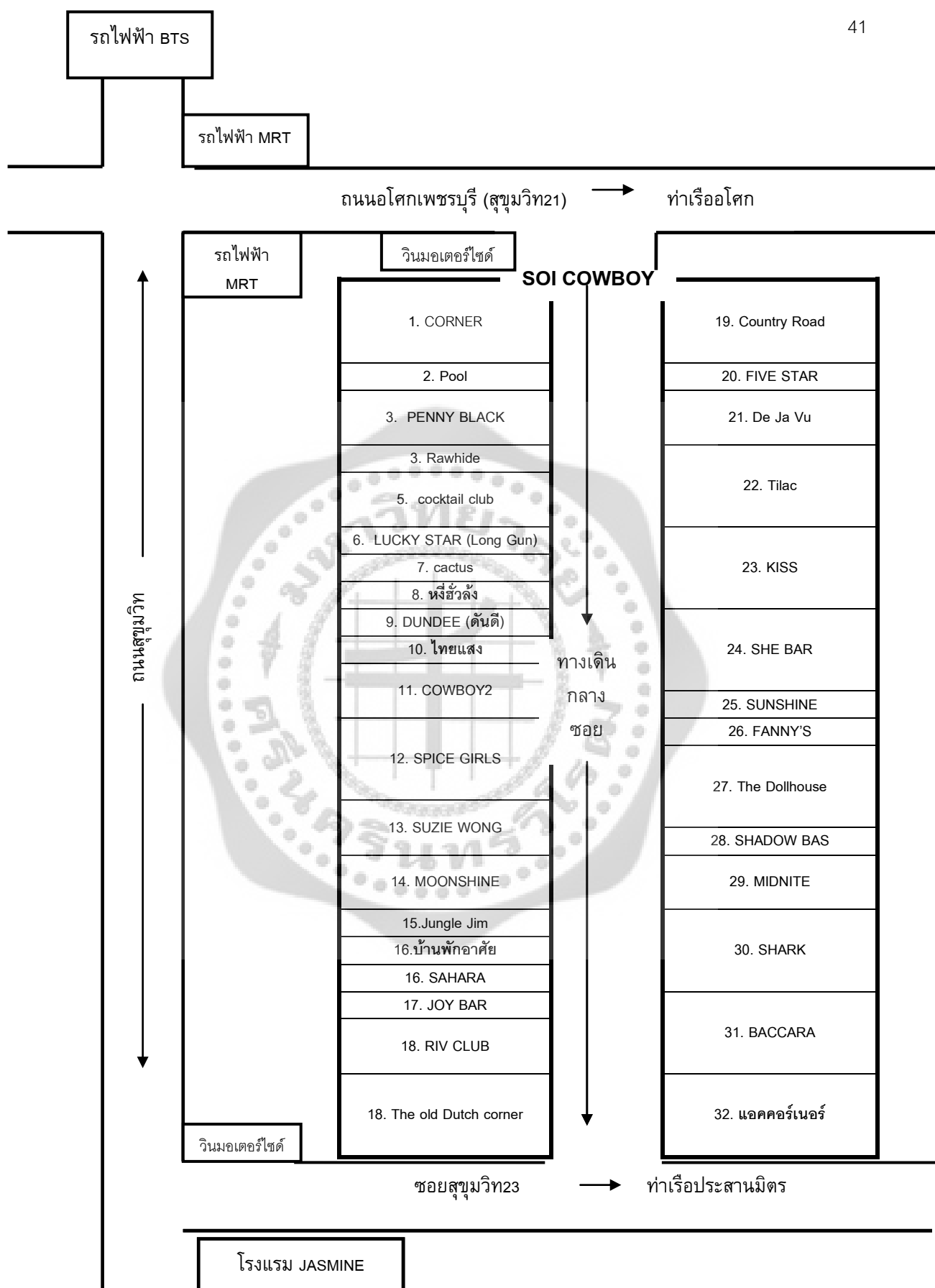
มาก สวน้อย ที่แม่บ้านรู้จักได้ตั้งลงจากการการพักผ่อนและเสร็จสิ้นภารกิจส่วนตัว เชิญชวนมารับประทานอาหารร่วมกัน และส่งผลให้ได้ทำความรู้จักกับคนอื่นที่ทำงานในบาร์เพิ่มขึ้น และเริ่มต้นขอเบอร์โทรศัพท์เพื่อนัดหมายจะมาทานข้าวด้วยในโอกาสถัดไป รวมทั้งถามรายการอาหารที่เขาอยากทานด้วย

จากนั้นมาเมื่อผู้วิจัยเข้าไปในซอยในครั้งถัดไปจึงเริ่มต้นจากร้านรถเข็นขายอาหารตามสั่งที่แวะเวียนเข้าไปทักทาย รวมทั้งซื้ออาหารใส่กล่องกลับมารับประทาน (แม้ว่าจะไม่หิวก็ตาม) พร้อมพูดคุยถามไถ่อย่างไม่เป็นทางการ แต่ได้ข้อมูลที่น่าสนใจได้ใช้ประโยชน์ได้อีกมาก รวมถึงวิธีซื้อขนมไปฝากหลานของคนขายของอายุประมาณ 3-4 ขวบ ที่ถูกนำมาเลี้ยงที่หน้าบาร์และเวลาตอนกลางวันตามธรรมชาติของเด็กก็จะเข้าไปนอนในบาร์

ความสงสัยและใคร่รู้ว่าซอยความบอยเป็นอย่างไรแต่แรก ดังที่กล่าวว่า ผู้ศึกษาเริ่มเข้าไปพบปะพูดคุยกับพ่อค้าแม่ค้าในซอย ซึ่งใช้เวลาหลายครั้งมากกว่าจะได้พูดคุยด้วยความไม่คุ้นหน้าและระแวดระวังตามนิสัยของคนเมือง แม้ครั้งแรกยังไม่ได้พูดอะไรแต่การยิ้มด้วยท่าที่เป็นมิตรก็สามารถทำให้บรรยากาศดีขึ้น ในช่วงเช้าซอยยังเงียบไม่ปรากฏกิจกรรมใด นอกจากการเก็บบาร์เคลื่อนที่ที่ขึ้นเป็นร้านออกมาตั้งริมฟุตบาท สวนทางกับร้านแผงลอยที่เข็นออกมาตั้งพร้อมเตรียมรับคนทำงานรอบเช้าที่จำหน่ายน้ำเต้าหู้ ปาท่องโก๋ ข้าวเหนียวหมูปิ้ง เป็นต้น ชีวิตช่วงเช้าจึงเป็นชีวิตที่ดำเนินไปตามครรลองของเมืองยามเช้า ต่อมาเมื่อรู้จักร้านค้าจุดแรก จึงง่ายที่จะรู้จักต่อไป จากพ่อค้ารถเข็นขายอาหารตามสั่งที่ผู้ศึกษาซื้อข้าวกล่อง แนะนำให้รู้จักกับบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับกำเนิดของซอย หรือว่าคนเก่าคนแก่ของซอยเลยก็ได้ คนเก่าแก่หรือที่เรียกว่า แม่มะลิ เท่านั้น เพราะคนรุ่นหลังที่มาอยู่เพื่อทำงานชั่วคราวชั่วคราวไม่มีใครรู้จักแม่มะลิ แต่คนที่อยู่ในซอยนานๆ จะรู้จักเพราะป้ามะลิเป็นเพื่อนกับ Edward ผู้ริเริ่มก่อตั้งซอยความบอย การรู้จักป้ามะลิ ทำให้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของซอย และประวัติพัฒนาการของบาร์ป้ามะลิเองเมื่อครั้งเป็นเจ้าของบาร์เอง จนหมดสัญญาเช่าจึงต้องมาเป็นแม่ค้าขายอาหารกล่องนั่งอยู่ริมทางหน้าอดีตบาร์ของตนเอง แต่อย่างไรก็ตามบุคลิกของป้ามะลิที่สวสวยตามสมัยแฟชั่น ของคนที่แต่งงานกับฝรั่งและใช้ชีวิตเมืองนอกเมื่อนานมานี้ยังทำให้ป้ามะลียังดูโดดเด่นอยู่แม้วัยมากกว่า 60 ปีแล้วก็ตาม ป้ามะลิอยู่ในซอยมาตั้งแต่เรียนจบระดับมัธยมศึกษา ณ โรงเรียนมีชื่อแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

การพูดคุยกับป้ามะลิแต่แรกป้ายังไม่ได้บอกอะไรมากนัก ก็เป็นธรรมดาที่ไม่อยากคุยด้วยเมื่อถูกถามรายละเอียดมากขึ้น ป้าเริ่มถามผู้วิจัยบ้างว่า “จะรู้ไปทำไม นี่เป็นความลับของบาร์เลยเขาไม่บอกกันหรอก” “จะไปเปิดบาร์ที่ไหนเหรอ” ทำให้ผู้วิจัยต้องออกตัวว่า “ไม่ได้คิดเปิดบาร์หรอก แต่เป็นเพียงผู้สนใจอยากรู้ชีวิตว่าคนในซอยเป็นอย่างไร ทำอะไรกันบ้างเท่านั้น” ป้าคงสบายใจขึ้นและเล่ารายละเอียดเพิ่มเติมให้ฟังบ้าง “ทำบาร์เหนื่อยต้องดูแลหลายอย่าง ต้องทำทั้งหมดให้คนอื่นก็ไม่รู้เท่าเรา” “เขาเอาที่คืนบอกให้ป้าเอาเงินมาวางตั้งเป็นล้าน ถ้าป้ามีเงินล้านเก็บเงินไว้ดีกว่า” นั่นคือการจบประโยคสนทนาที่เริ่มพูดคุยกับป้ามะลิ จากนั้นจึงมีการเข้าไปพบป้ามะลิในช่วงเย็นทุกวัน เพราะป้าจะนั่งรถมอเตอร์ไซด์จากซอยแบร์ริงมาขายอาหารกล่องที่บรรจุสำเร็จในกล่องโฟมมาขายตอนเย็นเท่านั้น และนั่งอยู่หน้าบาร์เรื่อยไปจนมืด จึงกลับไปอยู่บ้านคนเดียวกับสุนัขตัวเล็กๆ ที่ป้าเลี้ยงไว้เป็นเพื่อนที่บ้านเท่านั้น

ภาพประกอบ 2 แสดงที่ตั้งซอยคาวบอยและบาร์ต่างๆ

หมายเหตุ :

1. บางร้านมีมากกว่า 1 คูหาหรือ 1 ห้อง
2. ด้านซ้ายคือร้านที่ขนานกับถนนสุขุมวิทเมื่อเข้ามาทางซอย 23 (ประมาณมิตร) ด้านขวาคือร้านที่อยู่ฝั่งขวามือเมื่อเข้ามาในซอยเดียวกัน

ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตในแง่พื้นที่ได้กำหนดไว้ในซอยความบอยตั้งแต่ทางเข้าด้านซอยสุขุมวิท 21 ไปจนถึงซอยสุขุมวิท 23 ความยาวประมาณ 200 เมตร การเข้าสู่พื้นที่ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืนสลับกันไป ทั้งวันทำการ และวันหยุดสุดสัปดาห์ รวมทั้งเทศกาลสำคัญต่างๆ เพื่อความสมบูรณ์และความสอดคล้องกับเวลาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แม้จะให้ความสำคัญกับชีวิตของคนบนพื้นที่ซอยความบอย แต่เป็นการศึกษาที่พยายามทำความเข้าใจชุมชนซอยความบอยภายในบริบทของเศรษฐกิจกรุงเทพมหานครในภาพรวม หรือระบบมหภาค โดยเราจะไม่ทราบความเป็นมาและ พัฒนาการของซอยความบอยหากไม่เข้าใจพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจกรุงเทพมหานครที่ยังเชื่อมโยงเข้ากับเศรษฐกิจโลก การเดินทางเคลื่อนที่ของผู้คน สินค้า บริการและกระแสเงินตรา ทำให้การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจภาคอื่นๆ โรงแรม ห้างสรรพสินค้า ภัตตาคาร ร้านอาหารไปถึงบริการด้านความรื่นรมย์ เช่น ไนท์คลับ คอฟฟี่ช็อปและบาร์เปียร์เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายเพื่อตอบรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ซอยความบอยในฐานะเป็นแหล่งบริการสำหรับชาวต่างชาติในยามค่ำคืนจึงถูกกำหนดขึ้น ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจกรุงเทพมหานคร ธุรกิจบาร์เปียร์ของซอยความบอยเป็นที่รู้จักและสนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแหล่งหนึ่งในด้านธุรกิจบันเทิงที่ผูกพันกับระบบเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ของกรุงเทพในบริบทดังกล่าวนี้เท่านั้นที่การวิเคราะห์และทำความเข้าใจธุรกิจและชีวิตของคนในซอยความบอยจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ระยะเวลาในการศึกษา ผู้ศึกษาได้เข้าสู่ซอยครั้งแรกอย่างมีเป้าหมายคือการศึกษาวิจัยเรื่องชีวิตยามตะวันรุ่งและยามราตรีของผู้คนในซอยความบอย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2551-2552 เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเข้าสู่พื้นที่ เริ่มรู้จักแม่ค้าขายของในซอยและขยายวงไปสู่แม่บ้านในบาร์และผู้คนที่แวดล้อมอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นความต่อเนื่องกับผู้ให้ข้อมูล แต่วัตถุประสงค์ในการศึกษาต่างกัน ฉะนั้นเมื่อมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเรื่องพื้นที่และชีวิตของคนในซอยความบอย จึงต้องวางขอบเขตและเป้าหมายใหม่เพื่อเข้าถึงข้อมูล รวมทั้งทำความรู้จักกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอื่นอีกครั้ง

ด้านเนื้อหาในการศึกษาคือการศึกษาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นปฏิสัมพันธ์ในลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชอยควาบอยโดยเฉพาะผู้หญิงที่ทำงานในชอยควาบอยมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทั้งในลักษณะความเป็นมาและการดำรงชีวิตในพื้นที่เมืองที่เกี่ยวข้องกับกระแสการพัฒนาที่หลักหนีไม่พ้นกระแสโลกาภิวัตน์ การพัฒนาประเทศ การท่องเที่ยวกระทั่งก่อให้เกิดเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจในพื้นที่ในลักษณะผู้ประกอบการและผู้ไร้อำนาจคือผู้ที่ทำงานทั่วไปในชอยควาบอยรวมทั้งผู้หญิงกลุ่มดังกล่าวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความคิด รสนิยมหรือวัฒนธรรมแห่งชีวิตทั้งมวลในแง่ปัจเจกและภาพรวมในพื้นที่ที่สัมพันธ์กับเมือง

นิยามศัพท์

ชอยควาบอย หมายถึง พื้นที่ที่เป็นตรอกในการเดินทางช่วงเวลากลางวัน ความยาวประมาณ 200 เมตร แต่ยามกลางคืนคือแหล่งท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติที่มีผู้หญิงทำหน้าที่ให้บริการ

พื้นที่เมือง หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตทั้งมวล ทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ คำอธิบายอื่นที่อธิบายลักษณะการพัฒนาทางด้านวัตถุและโครงสร้างพื้นฐาน และมีความหมายว่าเป็นพื้นที่พิเศษที่คนมารวมกันและแสดงออกทางวัฒนธรรมบางประการที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น

การปฏิสัมพันธ์ของผู้คน หมายถึง ลักษณะการติดต่อ การแสดงออกของคน การยอมรับรวมถึงความหมายที่ผู้คนมีการติดต่อกันได้แปลความหมายที่ใช้ในการแสดงออกนั้นออกมาคือการถอดรหัสการติดต่อสื่อสารที่มีความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม

ชีวิตประจำวัน หมายถึง การแสดงออกของบุคคลโดยสัมพันธ์กับภูมิหลังทางวัฒนธรรมของบุคคลนั้น

หญิงบริการ หมายถึง ผู้หญิงที่ทำหน้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวในร้านทั้งการพูดคุย ดูแล เอาใจใส่ คือทำหน้าที่ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติรู้สึกผ่อนคลายและมีความสุขจากการมาพักผ่อนท่องเที่ยว

เศรษฐกิจทุนนิยม หมายถึงเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่อาศัยทุนและเทคโนโลยีทันสมัยบนพื้นฐานของหลักการในเรื่องประสิทธิภาพและการแข่งขัน เพื่อแสวงหากำไรโดยให้ความสำคัญในเรื่องแรงงานหรือคนในระดับรอง

พนักงานหาดีม หมายถึง หญิงสาวที่ทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่นักท่องเที่ยว หรือลูกค้า และได้รับผลตอบแทนโดยนักท่องเที่ยวจะเลี้ยงดีม ซึ่งจะเป็นรายได้ในแต่ละคืน

พนักงานต้อนรับ หมายถึง หญิงสาวที่ทำหน้าที่ต้อนรับลูกค้าอยู่ด้านหน้าบาร์ โดยบางบาร์พนักงานต้อนรับกับพนักงานหาดีมเป็นคนเดียวกันได้

พนักงานเดิน หมายถึง หญิงสาวที่แต่งชุดตามแต่ละบาร์กำหนดให้และทำหน้าที่เดินโชว์บน
พลอร์ของแต่ละบาร์

บาร์ไฟน์ (fine bar) หมายถึง ข้อกำหนดที่แต่ละบาร์กำหนดให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวต้อง
จ่ายก่อนนำพนักงานในบาร์ออกไปภายนอกบาร์ โดยแต่ละบาร์กำหนดไว้แตกต่างกัน ทั้งระยะเวลาสั้น
ยาว หรือพาไปต่างจังหวัด หรือซื้อออกจากบาร์ไป

ดริงหรือดืม หมายถึง เครื่องดื่มที่ทางบาร์กำหนดราคาไว้และหากลูกค้าสั่งดื่มให้พนักงานก็
จะได้ค่าส่วนต่างของดริงหรือดืมที่บาร์กำหนดไว้

การ์ด หมายถึง พนักงานหรือคนที่ทางบาร์จ้างให้ทำหน้าที่คอยดูแลความเรียบร้อยของบาร์
และคอยดูแลพนักงานสาว ๆ เมื่อต้องออกไปกับลูกค้าและเกิดปัญหา หรือทำหน้าที่ด้านหน้าบาร์คอย
ดูแลมิให้นักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเข้าไปด้านในบาร์ เช่น เม้าอาละวาด เป็นต้น

ฮ็อฟ หมายถึง การที่พนักงานออกไปให้บริการลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวบนนอกบาร์ในเรื่องเพศ
โดยบาร์และพนักงานได้รับค่าตอบแทน

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องเก็บข้อมูลเชิงลึก
จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ทำงานในซอยมาในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกัน
พอสมควร ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายร่วมในการสร้างเรื่องราว ความเป็นมาและการดำเนินไป
ของซอย จะถูกรวมอยู่ในการศึกษาเพื่อความชัดเจนของข้อมูลมากขึ้น การศึกษานี้ได้สัมภาษณ์
บุคคลที่อยู่ในซอยโดยตรงคือคนทำงานในบาร์ อันประกอบด้วย พนักงานเดิน พนักงานต้อนรับ หรือ
พนักงานหาดื่ม (นั่งดริง) มามาซัง พนักงานเก็บเงิน แม่บ้าน และนักท่องเที่ยวที่เคยเข้ามาในบาร์ส่วน
หนึ่ง การสัมภาษณ์เพื่อความครบถ้วนของข้อมูลจะเน้นระยะเวลาและจำนวนจึงเปลี่ยนแปลงไปตาม
ความครอบคลุมของวัตถุประสงค์งานวิจัยที่กำหนดไว้

ระยะเวลาในการศึกษา

การเข้าสู่พื้นที่ที่ผู้ศึกษาเริ่มต้นเข้าไปตั้งแต่ปี 2551 และเกาะติดพื้นที่อย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ปี 2552-2554 โดยการศึกษาได้เข้าไปทุกวัน แต่การเข้าไปจำแนกเป็นการเข้าไปตามสถานการณ์ หรือ เหตุการณ์สำคัญของพื้นที่ที่จัดขึ้นเช่น วันสงกรานต์ วันคริสตมาส และการเข้าไปเมื่อผู้ข้อมูลสำคัญ สะดวกในการพูดคุย เพราะผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีการสับเปลี่ยนเวลา หรือกลับบ้านไปแตกต่างกัน และ ระยะเวลาที่ผู้ศึกษาเข้าไปในพื้นที่มากที่สุดคือแทบทุกเย็นของวันธรรมดาระหว่างจันทร์-ศุกร์ ช่วงปี 2553- ต้นปี 2554

วิธีการศึกษา

การศึกษาเมืองในทางมานุษยวิทยา ศึกษาสังคมในระดับจุลภาค ฉะนั้นวิธีการสำคัญคือการ สังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวิธีการหลักในการศึกษาครั้งนี้ ประเด็นสำคัญเป็นการศึกษาส่วนที่ เรียกว่า “วัฒนธรรม” หรือ “วิถีชีวิต” ของคนมากกว่า การทำความเข้าใจวัฒนธรรม จะเป็นการเข้าใจ สังคมได้เช่นกันเพราะสังคมดำเนินไปภายใต้บริบททางวัฒนธรรม

การศึกษาในครั้งนี้ได้กำหนดจำนวนผู้คนที่จะศึกษาไว้ตามขอบเขตให้ครอบคลุมเนื้อหา โดย เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่จำแนกตามบทบาท ระยะเวลาที่ทำงานในพื้นที่ เนื่องจากผู้คนในซอยมีการ สับเปลี่ยนหมุนเวียนในจำนวนความถี่ที่มาก ฉะนั้นระยะเวลาการทำงานในพื้นที่จึงมีความสำคัญ เช่นกัน และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครบถ้วนดังนี้

การวิจัยได้เริ่มจากการออกแบบการวิจัย เป็นการศึกษาจากสมาชิกหรือผู้อยู่ในสังคมนั้น เพราะ จะสามารถเข้าใจถึงความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในพื้นที่ ความเข้าใจสามารถเข้าใจจากรหัสที่ฝังตัว อยู่ในชีวิตประจำวันของคนในซอย วัฒนธรรม ประสบการณ์ของเขา เพราะ Weber (1929 ; อ้างอิงจาก กาญจนา แก้วเทพ. 2549) ว่าการศึกษาเรื่องพื้นที่มีแนวทางในการศึกษา โดย การแบ่งพื้นที่ใน การศึกษาออกเป็นส่วนๆ เช่น บริเวณภายในบ้าน การศึกษาโดยการกำหนดกิจกรรม ที่เรามากคุ้นเคย กับกิจกรรมแบบเดิมในพื้นที่เดิมจนลึ้มมองข้ามไปเช่น การไม่สวมหมวกเข้าวัด และการศึกษาที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษาในซอยครั้งนี้คือการศึกษาโดยการกำหนดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ในแง่สังคมศาสตร์กล่าวถึงระเบียบบรรทัดฐานต่างๆของสังคมคือการปฏิสัมพันธ์กันที่ แสดงออกมา และพยายามทำความเข้าใจหรือการอ่านเรื่องราวที่ดำเนินไปในซอยให้ละเอียดและเข้าใจ ที่เรียกว่าเป็นการทำความเข้าใจ “text” นั่นเอง ใน text แต่ละเรื่องจะมีบริบทเรื่องราวชีวิตของคนแต่ละ คน การศึกษาจึงเป็นการทำความเข้าใจความหมายในบริบททางสังคม (social meaning in context) ผ่านประสบการณ์ (ชีวิต) และการให้ความหมายของผู้ที่เป็นเจ้าของเรื่อง หรือ “คนใน” (insider) ตาม

แนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ทางสังคม (Symbolic interactionism) ที่เน้นความสัมพันธ์การสื่อสารของคนในกลุ่ม ที่นับเป็นแบบแผนและลักษณะของความสัมพันธ์ (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกซ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. 2552: 76)

1. การสำรวจข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจเอกสารเป็นสิ่งสำคัญในการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเป็นองค์ความรู้ที่จะได้สะสมไว้เลือกสรรว่ามีประเด็นใดที่มีการศึกษาไว้แล้วและยังมีข้อมูลสิ่งใดที่ยังขาดอีกบ้าง โดยข้อมูลที่รวบรวมจะได้จากหน่วยงานสถาบันการศึกษาหรือองค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว สถาบันการศึกษาพบว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทางด้านสังคมสงเคราะห์มีผู้ศึกษาไว้เพียง 1 เรื่องที่เกี่ยวข้องในแง่พื้นที่ทับซ้อนกัน ส่วนเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาขอความบอยในครั้งนี้ นอกจากนั้นการศึกษาเรื่องพื้นที่พบได้ในงานของสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องการวางแผนหรือการจัดทำผังเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งมหาวิทยาลัยมหิดล แม้จะเป็นการศึกษาที่ไม่เกี่ยวข้องกับขอความบอยโดยตรงแต่มีงานจากหลายสถาบันการศึกษาที่สามารถนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นได้ โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่เมือง ที่เน้นการเติบโตของเมือง การสร้างเมืองและการพัฒนาพื้นที่บริเวณถนนสุขุมวิท

2. การเก็บข้อมูลในพื้นที่ การศึกษาในครั้งนี้เป็นการเชิงชาติพันธุ์วรรณา เป็นการเจาะลึกให้ได้ข้อมูลมากและถูกต้องเพียงพอต่อการวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ดังที่นำเสนอแต่แรกการเดินเข้าไปแต่แรกไม่มีใครรู้จัก ต้องสร้างความสนิทสนมให้ได้ในเวลาอันรวดเร็วเพื่อเชื่อมโยงไปยังผู้อื่นโดยเร็ว หลังจากรู้จักคนอื่นเพิ่มขึ้นจากการแนะนำ ก็จะใช้ประโยชน์จากการรู้จักคนแรกเชื่อมโยงไปยังผู้อื่น เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงว่าสามารถตอบคำถามที่เป็นโจทย์การวิจัยได้ และเมื่อคุ้นเคยสัมพันธ์กับคนในพื้นที่มากแล้วยังเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปถึงการไปทำบุญที่วัดร่วมกันและการฝากของงานบุญที่หมู่บ้านให้ร่วมทำบุญร่วมกันตามมา

การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นวิธีการหลักในการรวบรวมข้อมูลทุกช่วงขณะของการทำงานในพื้นที่ ของคนที่เกี่ยวข้องตามกลุ่มเจาะจงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ นับแต่การเปิดร้านค้า บาร์ในการทำงาน จนกระทั่งปิดในแต่ละวัน จนกระทั่งได้ข้อมูลครบถ้วน

การเริ่มต้นกระบวนการวิจัยเป็นเช่นการทำการวิจัยทั่วไปที่ต้องออกแบบการวิจัย โดยให้สอดคล้องกับเรื่อง และพื้นที่เพื่อจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด การดำเนินการเริ่มด้วยการวางแผนว่าจะเข้าสู่พื้นที่อย่างไร การเข้าสู่พื้นที่ในการวิจัยมิใช่การเดินทางไปยังพื้นที่แห่งนั้น แต่เป็นการเดินทางไปถึงแล้วจะทำอย่างไรที่จะได้พูดคุยสอบถามกับผู้คนอย่างกันเองและได้ข้อมูลแบบธรรมชาติ ซึ่งปัญหานี้จะไม่เกิดหากเป็นการทำการวิจัยในชุมชนชนบทเนื่องจากสามารถพูดคุยกับชาวบ้านได้ง่าย ไม่รู้สึกแปลกแยก แต่การวิจัยในเมือง หรือชุมชนเมืองต้องมีวิธีการที่แยบคายพอควร โดยพื้นที่พิเศษแห่งนี้ด้วย ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมิได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยโดยทั่วไปอย่างเคร่งครัดนัก แต่เป้าหมายสุดท้ายคือการได้ข้อมูลเช่นกัน (eclectic methodology)

2.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นการรวบรวมข้อมูลที่แจ่มชัดมากที่สุดด้วยผู้วิจัยใช้เวลาในการไปสังเกตการณ์ในเวลาที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ช่วงเช้า เวลาเที่ยง เวลาเย็น และเวลากลางคืน ทำให้ภาพชีวิตของผู้คนมีความแตกต่างกันตามบทละครของตนที่โลดแล่นในเวลาที่แตกต่างกันเวลาเช้าในซอยทุกร้านเปิดสนิมมีเพียง วินมอเตอร์ไซค์ ร้านแม่ค้าขายน้ำดื่ม ร้านขายของชำ และร้านขายของกินเวลาเช้าที่อยู่ใกล้สถานีรถไฟ เวลาเที่ยงมีหาบเร่แผงลอย เข้าซอยมาจะเห็นชีวิตที่คึกคักตามแบบกลางวัน มีพนักงานที่อยู่ใกล้เคียงมาซื้ออาหารในซอย บาร์กลางวันเปิดแล้วและคนทำงานเริ่มต้นในตอนเที่ยงเพื่อมาหาทานอาหาร เวลาเที่ยงเป็นเวลาที่ในซอยเริ่มต้นคือพนักงานที่ทำงานในร้านเริ่มต้นจากการนอนลงมาอาบน้ำ หาอาหารรับประทานบางคนตื่นเร็วทำทุกอย่างเรียบร้อยก็อ่านหนังสือพิมพ์หรือเปิดดูพจนานุกรมภาษาอังกฤษ บางคนมีเวลาไปซื้อเสื้อผ้าหรือสิ่งของจำเป็นสำหรับตนเองบริเวณตลาดนัดใกล้เคียง เช่น ตลาดแกรมนีหรือตลาดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกรณีที่เป็นวันพฤหัสบดี

เวลาก่อนเที่ยงคืนถือว่าเป็นชั่วโมงทองในการทำงานสำหรับพนักงานในบาร์และเจ้าของบาร์ เราจึงจะมองเห็นพนักงานที่ถูกเลือกออกไปกับแขกหรือนักท่องเที่ยวมาเย็นโบกรถแท็กซี่เพื่อไปส่งยังสถานที่บางแห่งแล้วแต่ตกลง การสังเกตการณ์ส่วนนี้จึงมองเห็นการสัมพันธ์ระหว่างพนักงาน นักท่องเที่ยว คนขับรถหรือพนักงานอำนวยความสะดวกในการเรียกรถที่ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันในการทำงาน การใช้ห้องน้ำในบาร์เป็นการมีส่วนร่วมที่สามารถมองเห็นการจัดพื้นที่ที่อำนวยความสะดวกให้กับเพศชาย และประตูห้องน้ำด้านในยังติดประกาศแจ้งข่าวสารให้กับพนักงานทราบในข้อปฏิบัติ เรื่องการสั่งดื่มให้แขก ให้รับทราบกันอย่างทั่วถึง ซึ่งหากมิได้ใช้ห้องน้ำคงไม่ทราบข้อกำหนดดังกล่าว

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยเฉพาะเวลาเย็นก่อนค่ำในลักษณะชีวิตของผู้คนที่หลากหลายทั้งที่ใช้ซอยเป็นจุดผ่านหรือแหล่งทำมาหากินพบว่ามีหลากหลายของสี่ล้อมากมายทั้งพ่อค้าแม่ขายที่ต่างนำเสนอสินค้าให้คนในซอยได้เลือกรับประทาน ทั้งอาหารอีสาน ส้มตำ แกงอ่อม ปลาปิ้ง ปลาทอด หรืออาหารไทยประเภทข้าวราดผัดต่างๆ ทั้งผัดกระเพรา หมูทอด หาบเร่ที่ขายเฉพาะ

อย่างคือแกงเห็ดอย่างเดียว หรือ ก๋วยเตี๋ยวเป็ด เป็นต้น ผู้ศึกษาเองเมื่อเข้าพื้นที่และรู้จักกันแล้วได้รับการเสนอให้รับประทานอาหารเช้าอย่างด้วยข้อเสนอที่บอกว่าอร่อยมาก ให้ลองดูทุกอย่าง ผู้ศึกษาได้ลองชิมแล้วพบว่าอร่อยจริงๆ เพราะปรุงได้รสชาติจัดจ้านถูกปากคนท้องถิ่นโดยเฉพาะถิ่นอีสานเป็นอย่างยิ่ง นอกจากอาหารการกินที่สะท้อนความเป็นตัวตนแต่ละท้องถิ่นแล้ว การสังเกตการณ์ในบาร์ยามค่ำคืนที่ผู้ศึกษาเข้าไปนั่งดื่มพร้อมกับพนักงานในบาร์ยังสามารถมองเห็นวิถีการทำงานของพนักงานแต่ละคน การเข้าถึงนักท่องเที่ยวกรณีลูกค้าเก่าและลูกค้าใหม่ การเผื่อแผ่ดื่ม (เครื่องดื่ม) จากแขกของตนไปสู่เพื่อนที่สนิทของตน

วันสำคัญตามเทศกาลเช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันคริสต์มาส หรือวันตรุษจีน ภายในบาร์และถนนด้านหน้าบาร์จะตกแต่งตามรูปแบบของงาน และมีการจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับงาน ผู้ศึกษาได้เข้าไปช่วงวันคริสต์มาส 2 ครั้งที่ผ่านมา บางบาร์จะนำอาหารมาเลี้ยงลูกค้าที่มาใช้บริการในวันนั้นเป็นอาหารฝรั่ง มันบด เคลลือกซ์ ไก่วง และหมูหัน และมีผัดไทยไว้เลี้ยงพนักงานในร้านด้วย ส่วนวันตรุษจีนจะมีโคมไฟและอักษรจีนตกแต่งหน้าร้าน และหลายปีก่อนพนักงานในร้านจะแต่งกายด้วยชุดไทย แต่ปัจจุบันไม่ต้องแล้วเพราะลูกค้าไม่มาก ส่วนวันสงกรานต์เป็นวันที่ในซอยคึกคักมากอีกวันหนึ่งเพราะมีการเล่นน้ำตลอดทั้ง 3 วันคือวันที่ 13-15 เมษายน หน้าบาร์บางบาร์เปิดฟลอร์ให้พนักงานเดินมาเดินบนฟลอร์หรือลำโพงกันอย่างสุดเหวี่ยง พร้อมสาดน้ำและน้ำแข็ง แบ่งกระจายทั่วตลอดซอย

การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในพื้นที่ชอยความบอย เป็นยิ่งกว่าการได้ข้อมูลเพื่อการวิจัยเท่านั้น แต่ยังเป็นการมองเห็นชีวิตคนที่ดำเนินไปอย่างที่ปกติเราไม่คุ้นเคยหรือคิดถึงมาก่อน

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกคงเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญวิธีการหนึ่งในการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา การศึกษารั้วนี้ได้กำหนดกลุ่มคนที่ทำการศึกษาหรือการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยวิธีการถ่ายทอดเรื่องเล่าชีวิตของตนเอง จำนวน 10 คน การคัดเลือกจากการคัดกรองจำนวนหญิงและทำงานในร้านขายเหล้าทั้งหมดจากการพูดคุยและทำความรู้จักกันในเบื้องต้นและสานสัมพันธ์จนคุ้นเคยระดับหนึ่งจึงมีการเจาะจงผู้ให้ข้อมูล ด้วยการคัดเลือก 10 คนจะให้มีมีความแตกต่างกันในประวัติความเป็นมาในชีวิตของตนทั้งในเรื่องภูมิปัญญา การศึกษา ชีวิตครอบครัว ลักษณะการทำงานที่ผ่านมา การสัมภาษณ์พยายามให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ถ่ายทอดเรื่องราวออกมาเป็นเรื่องราวประวัติของตนเองโดยกระบวนการ story-telling โดยเรื่องเล่าจากผู้หญิงที่ทำงานในร้านขายเหล้าหรือบาร์เปียร์

การศึกษาเจาะจงกลุ่มศึกษาคือหญิงที่ทำงานในร้านขายเหล้า หรือเป็นพนักงานที่นั่งคุยกับแขกฝรั่ง การเรียกชื่อพนักงานในตำแหน่งนี้มีหลายชื่อที่เอ่ยถึงแล้วจะรู้จักกันได้แก่ หญิงบาร์เปียร์ สาวนั่งตั่ง ผู้หญิงหาเงิน ผู้หญิงขายตัว หญิงจับฝรั่ง ฯลฯ ในที่นี้จะเรียกว่า หญิงบริการเนื่องจากผู้หญิงที่ทำงานในร้านขายเหล้าต่างต้องทำหน้าที่ให้บริการกับนักท่องเที่ยวหรือแขกที่มาท่องเที่ยวอยู่แล้วในการนั่งพูดคุยหยอกล้อให้มีความสุขกับแขก โดยการเรียกหญิงบริการมิได้มีนัยยะถึงการดูแคลนการประกอบอาชีพพิเศษของหญิงเหล่านี้ และเพื่อให้ชัดเจนในกลุ่มที่เจาะจงศึกษา จึงกำหนดจำนวนหญิงบริการไว้จำนวน 10 คน แต่ทั้งนี้การศึกษายังได้ทำการเก็บข้อมูลกับผู้อื่นที่เป็นตัวละครในซอยความบอยอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อประกอบสร้างภาพให้พื้นที่เมืองและโดยเฉพาะชีวิตของคนในเมืองมีความชัดเจนขึ้น จึงเลือกนำเสนอการสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลอื่นในซอยความบอยเพิ่มเติมอีกได้แก่ แม่บ้าน หัวหน้าหญิงบริการที่ทำหน้าที่ดูแลทุกอย่างในร้านหรือมาฆ่าชัง แม่บ้าน นักท่องเที่ยว พนักงานต้อนรับหรือแคชเชียร์ เป็นต้น การสัมภาษณ์เจาะลึกชาวต่างชาติหรือนักท่องเที่ยว โดยคัดเลือกนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เคยเข้ามาเที่ยวที่ซอยความบอยไม่ต่ำกว่าเดือนละ 1 ครั้งและมีปฏิสัมพันธ์กับหญิงที่ทำงานในร้านตามสมควรที่จะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้สึกและความคิดเห็นเกี่ยวกับซอยความบอยได้ โดยชาวต่างชาติเหล่านี้มีหลากหลายอาชีพ ส่วนใหญ่ทำงานเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้กับคนไทย และเด็กนักเรียนไทย และนักธุรกิจทั่วไป อาจจำแนกการเก็บข้อมูลกับบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นดังนี้

ตาราง 1 แสดงการจำแนกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่

ผู้คนที่มามีปฏิสัมพันธ์ ในพื้นที่ซอยความบอย	ระยะเวลาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ (ปี)	จำนวน (คน)
แม่บ้าน	3	1
พนักงานหาต๋ม/สาวบาร์เปียร์	3	6
มาฆ่าชัง	5	1
พนักงานต้อนรับ / แคชเชียร์	2	2
ผู้ประกอบการค้าขาย	1	4
นักท่องเที่ยว	มาเที่ยวไม่น้อยกว่า 1 ครั้งต่อเดือน	3
พนักงานเต้น	1	3

หมายเหตุ : 1)มาฆ่าชังหรือหัวหน้าพนักงานหญิง ปัจจุบันรู้จักกันในหมู่นักเที่ยวรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องระดับหยาบว่า “ฝ่ายขาย” หรือ “sale” 2)จำนวนเวลาต่างกันเนื่องจากบางกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงสถานะบ่อยครั้ง

แนวคำถาม (interview guide) จำแนกเป็น ประวัติส่วนตัว ที่ประกอบด้วยอายุ ภูมิลำเนา ประวัติครอบครัว ทั้งนี้คำถาม ดังกล่าวเพื่อทราบถึงประสบการณ์ความอดทน อดกลั้นที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่เช่นนี้ ภูมิลำเนาเพื่อจำแนกระบบคิด ให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หล่อหลอมวิถีชีวิตและความสามารถในการปรับตัว ประวัติครอบครัวทั้งการแต่งงานหรือภาวะที่ต้องรับผิดชอบเพื่อรับรู้อารมณ์เมื่อเอ่ยถึงผู้อื่นและภาวะความรับผิดชอบเมื่อประสบกับปัญหา ยังมีภาวะมากจะส่งผลให้คนคงทำงานลักษณะนี้สืบไป เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาในแนวนี้น มุ่งเน้นความสำคัญต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมศึกษา สังเกตการณ์และมีประสบการณ์ร่วมในโลกของผู้ถูกศึกษาตามที่เกิดขึ้นจริง การศึกษาแนวสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการคาดการณ์หรือการตั้งคำถามจะเกิดได้เมื่อผู้ศึกษาได้เข้าไปรับรู้และเข้าใจในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้เข้าไปร่วมสังเกตการณ์ และมีประสบการณ์ร่วมในกิจกรรมทางสังคมนั้นๆ ก่อนหน้านั้นแล้ว ฉะนั้นผลการศึกษาวิเคราะห์ต้องไม่ถ่ายทอดเรื่องราวให้ผิดเพี้ยนไปจากความจริงที่เกิดขึ้นหรือแปลความให้เกินเลยไปจากข้อมูลที่ได้ โดยเฉพาะการตีความต้องอยู่ภายใต้บริบทของผู้ให้ข้อมูลมิใช่ผู้ทำการศึกษา เพราะจะกลายเป็น คนละเรื่องเดียวกันได้

ในสายตาของนักสังคมวิทยาชีวิตประจำวันสิ่งที่เรียก ความรู้ นั้นจึงล้วนแล้วแต่ถูกประกอบสร้างทางสังคมขึ้นมาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้ คำอธิบาย ของนักวิทยาศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ หรือนักมนุษยศาสตร์ ซึ่งไม่ได้ “แตกต่าง” ไปจากความรู้ระดับชีวิตประจำวันของสามัญชนคนธรรมดา ในแง่ที่ว่าต่างพยายามจะสรรค์สร้างขึ้นมากเพื่ออธิบายทำความเข้าใจในวิถีวัฒนธรรมและความเป็นไปของโลกรอบๆ ตัวพวกเขา และพยายามใช้ความรู้ความเข้าใจเหล่านั้นจัดการกับปัญหาการดำเนินชีวิตต่างๆ ที่พวกเขาเผชิญอยู่จริงในระดับชีวิตประจำวัน

ในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจเรื่องพื้นที่เมืองและชีวิตของคนในชอยคาวบอยนั้นได้วางแนวคิดในการวิเคราะห์ไว้เกี่ยวกับเรื่องพื้นที่เมือง ในลักษณะการเติบโตขยายตัวของเมืองที่จะมีผลต่อวิถีชีวิตคนในชอย ทูนิยมและโลกาภิวัตน์ที่ดึงดูดหรือผลักดันให้คนจากต่างจังหวัดมาใช้ชีวิตในเมืองหลวง ที่ทุนสร้างพื้นที่ พื้นที่เป็นทุน นำทุนมาต่อยอดภายใต้ระบบระบบธุรกิจเป็นทุนนิยม ทุนนิยมเติบโตเพราะโลกาภิวัตน์ โลกาภิวัตน์ส่งผลต่อชีวิตคนระดับจุลภาค ฉะนั้นการวิเคราะห์นี้จะวิเคราะห์ตามแนวคิด ทุน พื้นที่ อำนาจ เงินตรา อันส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความไม่เสมอภาคเท่าเทียม เต็มไปด้วยการต่อสู้ แข่งขันเพื่อการมีชีวิตรอด และแนวความคิดเรื่องชีวิตประจำวัน

นำเสนอการต่อรอง การปฏิสัมพันธ์ การสร้างความเป็นปัจเจกเอกภาพของตนที่ไม่สนใจเรื่องผู้อื่น นอกจากประโยชน์และข้อบ่งชี้ของตน โดยการตีความสิ่งที่เกิดในชีวิตประจำวันร่วมกับแนวคิดที่วางเป็นกรอบในการศึกษา จะเริ่มจากการรับรู้ข้อมูลว่าในชีวิตของคนในชอยความบอยมีความเป็นอยู่ การสังสรรค์กับผู้อื่นบ้าง ภายใต้สถานการณ์ที่หลากหลายที่เกิดขึ้น จากนั้นจะทำความเข้าใจระบบความหมายและตีความสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันนั้น ภายใต้ระบบสัญลักษณ์ ของสมาชิก (Member's meaning) ในกลุ่มคนในชอยความบอยที่ศึกษา ความหมายในระดับแรกเป็นเพียงสิ่งปรกติธรรมดาที่เกิดขึ้นได้และไม่มี ความหมายมากนัก ที่เกิดได้จากการรับรู้ สัมผัสโดยคำนิยม อารมณ์ ทัศนคติ ความเชื่อ ฯลฯ ตามสามัญสำนึก (Commonsense meaning) ฉะนั้นการตีความวิเคราะห์ชีวิตประจำวันที่มีต่อความเป็นจริงทางสังคม (Social realities) และการเข้าถึงญาณทัศนะทางสังคม (Epistemological views) นั้นแตกต่างไปจากจุดยืนทางญาณวิทยาของสังคมวิทยาแนวปฏิฐานนิยมที่ยึดมั่นถือมั่นว่า ความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมจะต้องวางอยู่บนฐานแห่งความเป็นศาสตร์ และการเข้าถึงหรือการได้มาซึ่งความรู้จะต้องได้มาด้วยวิธีการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัดตามแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

นอกจากนั้นการศึกษาพื้นที่เมืองและชีวิตของคนในชอยความบอย สุขุมวิท 23 กรุงเทพมหานคร ยังทำการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปขณะที่มีการรวบรวมข้อมูลด้วย เนื่องจากการหาข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ในเชิงสังคมศาสตร์มีกระบวนการทัศน์และวิธีการที่หลากหลาย (ชาย โพธิ์สิตา. 2547: 348) ผู้ศึกษาจึงทำการวิเคราะห์ขณะอยู่ในพื้นที่เพราะจะช่วยปรับมุมมองและทำความเข้าใจได้ชัดขึ้น อีกทั้งการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพดังกล่าว ตัวผู้ศึกษาคือเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ข้อมูลและนำกลับมาวิเคราะห์ การวิเคราะห์จากข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมแล้ว ผู้ศึกษายังต้องค้นหาความหมาย การจัดระบบข้อมูลและโครงสร้างที่มีอยู่ ว่าพื้นที่ชอยว่าสัมพันธ์กับเมืองอย่างไร พยายามตีความการใช้ชีวิตที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เลื่อนไหล และมีนัยยะเชื่อมโยงกับพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยให้ข้อมูล “พูด” ออกมาอย่างมีความหมาย สมเหตุสมผล โดยอาศัยคำอธิบายเชิงทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูล ตามทฤษฎีที่ผู้ศึกษาวางไว้ข้างต้น การให้ความหมายของข้อมูล หรือการตีความหมายของข้อมูลอย่างดีนั้น ตัวอย่างที่จะนำมาเป็นแนวทางการวิเคราะห์ เช่น งานการวิเคราะห์วัฒนธรรม หรือการตีความที่ อคิน รพีพัฒน์ (2551: 101) เขียนตีความการวิเคราะห์ของนักมานุษยวิทยาชื่อดัง คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ ที่ชุมชนชนนไก่ของชาวชวาและบาหลี่ ว่าความหมายวัฒนธรรมที่ได้จากการตีความจากเนื้อหา (text) และวิเคราะห์ความหมายร่วมกับระดับของความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆ กับกระบวนการทางสังคม โครงสร้าง เช่นเดียวกับชอยความบอยที่การตีความเป็นการอ่านจากตัวเนื้อหา หรือ Text ที่เราพบในพื้นที่ชอยความบอย และนำเสนอให้เชื่อมโยงแนวคิดพื้นที่เมือง ทุนนิยม โลกาภิวัตน์ และชีวิตประจำวันของผู้คน ในลักษณะการปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่

จากการเข้าไปในพื้นที่พบว่าชอยคาบอยเป็นพื้นที่แห่งทุนนิยม เศรษฐกิจอย่างมากเพราะมีเงินหมุนเวียนในชอยแต่ละคืนจำนวนมาก พื้นที่แห่งโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงคนจากทุกมุมโลกมารวมกันหรือผ่านการเผยแพร่และรู้จักโดยเครือข่ายไร้สาย (internet) นับว่าชอยคาบอยที่มีขนาดเล็กเชิงภูมิศาสตร์ แต่มีความสำคัญเชื่อมโยงถึงระดับมหภาคและระดับโลก รวมทั้งสะท้อนความเป็นชีวิตคนในระดับจุลภาค ซึ่งจะนำเสนอต่อไป

ในบทที่ 4 จะนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์เกี่ยวกับพื้นที่และการขยายตัวเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร จุดประสงค์เพื่อที่จะเกิดความเข้าใจอิทธิพลและบทบาทของเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีต่อผู้คนและทุกส่วนเสี้ยวของพื้นที่กรุงเทพ และแม้แต่ในขอบเขตของประเทศ บทนี้เป็นการมองเศรษฐกิจในเชิงโครงสร้างหรือระดับมหภาคที่เน้นด้านกายภาพ สิ่งปลูกสร้าง ธุรกิจการค้าพาณิชย์และบริการต่างๆ ในระดับจุลภาคที่มุ่งมองชีวิตของผู้คนในชีวิตประจำวัน เป็นการมองในแง่วัฒนธรรมและเรื่องที่เป็นจิตสำนึก (subjective) อยู่ในบทที่ 5 ที่นำเสนอประวัติความเป็นมาของชอยคาบอยตามมาด้วยเรื่องราวของชีวิตคนทำงานในบาร์เปียร์ และสภาพแวดล้อมของที่ทำงานที่มีความสำคัญต่อการปฏิสัมพันธ์ของพนักงานด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างหลากหลายทั้งหน้าที่ ตำแหน่งในการทำงาน พื้นเพบ้านเกิด ตลอดจนความคิด ความรู้สึกประสบการณ์ ชอยคาบอยอาจถือเป็นการย่อส่วนของชีวิตทุนนิยมของคนในเมืองที่มีรูปแบบเฉพาะคนที่ทำงานเป็นคนไทยท้องถิ่นจากภาคต่างๆ ให้บริการกับลูกค้าที่เป็นชาวต่างชาติทั้งเอเชีย ออฟริกา ยุโรปและอเมริกา ภาษาและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์จึงมีความหลากหลายด้วยกัน แต่การติดต่อสัมพันธ์ผ่านมาตรฐานสากลที่เรียกว่า “เงินตรา” ทำให้ทุกอย่างง่ายขึ้น นี่เป็นสัญลักษณ์ของสังคมเมืองใหญ่โดยเฉพาะมหานครต่างๆ ในโลก ความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันพอสมควรอาจนำไปสู่ความผูกพันด้านอารมณ์ ความรู้สึกนำไปสู่การแต่งงานข้ามเชื้อชาติและวัฒนธรรม ชีวิตในชอยคาบอยจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่ใช่ในแง่เป็นสิ่งแปลกประหลาดหรือสิ่งที่ชวนหลงใหลในอดีตรันทลึงแต่เป็นชีวิตที่เป็นอยู่ในยุคสมัยในนครทุนนิยมทุกหนแห่งในโลก พุดให้ชัดเจนคือเป็นส่วนเสี้ยวของชีวิตกรุงเทพมหานคร ที่เป็นที่ยึดกันทั่วโลกผ่านการนำเสนอทางอินเทอร์เน็ตและโฆษณาการท่องเที่ยว

บทสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์ในกรอบของนักคิดทางสังคมวิทยาคนสำคัญๆ หลายคนภายใต้กรอบความคิดของทุนนิยม โลกาภิวัตน์ และโลกในชีวิตประจำวันที่เป็นทั้งความเป็นจริง จินตนาการ ความสุข และความผิดหวังบนพื้นฐานความจริงที่ว่าทุกคนอยู่อย่างมีความหวัง และอยู่กับความเป็นจริง ณ เวลาปัจจุบัน

บทที่ 4

การก่อตัวและเติบโตของพื้นที่เมืองกรุงเทพ : มุมมองในระดับมหภาค

กระบวนการของการเกิดเป็นเมืองมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลกคือการอพยพของผู้คนเข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณหนึ่ง ซึ่งสิ่งที่ตามมาคือการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคทุกอย่างรองรับผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามาจำนวนมาก ในประเทศโลกที่สามเมืองเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและส่วนใหญ่เป็นเมืองหลวงของประเทศ สิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่และโรงงานอุตสาหกรรมมักจะอยู่ในเมือง เช่น ท่าเทียบเรือ สนามบิน โกดังเก็บสินค้า มหาวิทยาลัย การเกิดเมืองมักเกิดขึ้นบริเวณลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์และการคมนาคมเป็นไปสะดวก ในเมืองไทยเมืองก่อตัวขึ้นด้วยการเป็นชุมทางขนถ่ายสินค้าริมแม่น้ำ เช่น นครชัยศรี แม่กลอง ปากน้ำโพ เป็นต้น เมื่อมีการจ้างงาน คนจึงอพยพเข้ามาหางานทำตามแหล่งขนส่งแหล่งสำคัญโดยเฉพาะกรุงเทพคือท่าเรือคลองเตย ผู้คนจำนวนมากที่เข้ามาเป็นกรรมกรรับจ้างแบกสินค้าลงเรือไปกับเรือเดินทะเลขนาดใหญ่ไปยังต่างประเทศ แรงงานที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นได้ก่อให้เกิดเป็นตำนานสลัมของกรุงเทพสืบมาจนปัจจุบันคือ สลัมคลองเตย เมื่อมีพื้นที่ว่างเหมาะในการอยู่อาศัย จึงสร้างบ้านเรือนอยู่และอยู่สืบมา การมีจำนวนประชากรหนาแน่นและการมีอิสระในการบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งที่เอื้อต่อการเกิดเมืองและเมืองยังมีแหล่งสถาปัตยกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ที่ใหญ่โตเด่นชัดในพื้นที่ การเกิดเมืองในพื้นที่ทั่วไปอาจมีความคล้ายคลึงกันจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและการย้ายถิ่นของผู้คนเข้ามาทำงานในเมืองละทิ้งงานเกษตรกรรมที่เคยทำ แต่เมืองในโลกที่สามจะแตกต่างจากเมืองในประเทศที่พัฒนาแล้ว ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (2545: 114) กล่าวว่า ในเมืองจะมีการแยกพื้นที่ที่อยู่อาศัยระหว่างคนรวยที่สุดและคนจนที่สุด แต่ไม่มีแห่งไหนในโลกที่คนรวยและคนจนจะแยกแตกต่างกันเด่นชัดเท่ากับเมืองในโลกที่สาม เมืองในโลกที่สามพื้นที่ที่อยู่อาศัยของคนจนจะแออัดอยู่ในสลัมที่ขึ้นแฉะ ส่วนคนร่ำรวยจะมีที่อยู่ที่ร่ำรวยสวยงามทันสมัย กว้างขวาง การศึกษาเรื่องเมืองทั่วโลกที่ผ่านมายาวนานนับ 100 ปีโดยงานศึกษาเรื่องเมืองที่สำคัญของ Weber (1905) ย้ำให้เห็นเมืองในยุคกลางหรือเมืองในยุคก่อนอุตสาหกรรมว่ามันเป็นปัจจัยต้นกำเนิดที่สำคัญอันหนึ่งของความเป็นสมัยใหม่ โดยเวเบอร์มองว่าลักษณะสำคัญที่สุดของเมืองคือการเป็นตลาดหรือการแลกเปลี่ยนสินค้า (marketplace) สิ่งที่ทำให้ชีวิตแบบเมืองแตกต่างจากชีวิตชนบทที่ต้องพึ่งพาตลาด จำเป็นต้องพึ่งพาการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกันเป็นประจำ เมืองในยุคกลางจึงเป็นการรวมตัวของพวกเหล่าพ่อค้าวานิชที่มีการแลกเปลี่ยนดังกล่าว (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. 2552 :11)

การเติบโตของเมือง การปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในยุโรปศตวรรษที่ 18 และ 19 ไม่เพียงแต่จะเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำงาน แต่รวมไปถึงการเปลี่ยนรูปขององค์กรในสังคม เพศสภาพ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ พัฒนาการของนครสมัยใหม่ในยุคต้นอยู่กับการเชื่อมโยงชนบทกับเมือง คือการอพยพของผู้คนจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่เมืองที่เป็นแหล่งงานที่ยุครองงานอุตสาหกรรมผุดขึ้นมา Kingsley Davis (1965) ได้วิเคราะห์กระบวนการเกิดเป็นเมืองว่าความเป็นเมือง (urbanization) สัมพันธ์กับจำนวนประชากรที่ตั้งถิ่นฐานในเมืองหรือการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรในเมือง สัดส่วนการตั้งถิ่นฐานของคนในเมืองมากกว่า ในยุโรปจากหมู่บ้านจะกลายเป็นเมืองเล็ก (town) และโตขึ้นเป็นเมืองใหญ่ (cities) และเมืองใหญ่ๆ หลายเมืองเติบโตเป็นมหานคร (metropolises) ล่วงมาถึงศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะทศวรรษสุดท้ายจะพบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีแนวโน้มจะเลือกที่จะอยู่ในเมืองมากกว่าชนบท (David Clark. 1995: 1) ประชากรของโลกมากกว่า 5.2 พันล้านคนเลือกที่จะอยู่ในเมืองมากกว่าหมู่บ้านเล็กฉะนั้นแนวโน้มโลกกำลังจะกลายเป็นสถานที่ของเมืองมากขึ้น

การเกิดภาคเมืองขนาดใหญ่หรือมหานครขึ้นมามีได้เป็นผลเฉพาะการพัฒนาพื้นที่อย่างเดียว แต่เป็นนโยบายการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน การธนาคาร ทำให้มีการขยายขอบเขตของเมืองไปในที่ต่างๆ และมีการขยายทั้งระบบสาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร สถานที่ราชการ โรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัยลักษณะบ้านจัดสรรที่กระจายตัวอยู่ทั้งในเมืองและปริมณฑล การพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นเมืองและการก่อตัวของเมือง (urbanization) เกิดจากแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1)เมืองจะก่อตัวในตำแหน่งที่มีความสะดวกในการคมนาคมติดต่อ โดยเฉพาะบริเวณชุมทางที่มีคมนาคมขนส่งต่างชนิดมารวมกัน ก่อให้เกิดแรงดึงดูดให้ประชากรอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานขยายจนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ โดยมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การค้าและบริการ 2)เมืองจะก่อตัวขึ้นในตำแหน่งหรือทำเลที่มีสภาวะแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของประชากรในชุมชน และ 3)มนุษย์มีความรู้ ความสามารถ วิธีการและเทคโนโลยี สามารถปรับสภาพพื้นที่ธรรมชาติที่ขาดความเหมาะสมให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐาน (สวาท เสนาณรงค์ ; อ้างอิงจาก เจนการ เจนการกิจ. 2547. หน้า 7-8)

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีลักษณะการเติบโตอย่างรวดเร็วและอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการขยายตัวในทุกด้านดังกล่าวและเป็นเมืองที่การศึกษาครั้งนี้ต้องการวิเคราะห์ โดยเฉพาะพัฒนาการในด้านต่างๆ

การก่อเกิดของพื้นที่กรุงเทพ

การอธิบายถึงพัฒนาการความเป็นเมืองของกรุงเทพนั้นจะนำเสนอเป็น 3 ช่วงด้วยกันคือ ช่วงแรกระยะการก่อสร้างพระนครหรือกรุงเทพแต่แรกตั้งแต่รัชกาลที่ 1- 3 ช่วงที่ 2 เป็นระยะเริ่มต้นการพัฒนาเมืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6 และระยะปัจจุบันที่เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 7 เป็นต้นมา แต่ด้วยข้อมูลการพัฒนาแต่ละสมัยอาจมีความคาบเกี่ยวกันและข้อมูลแต่ละช่วงสมัยจะมากน้อยต่างกันตามแต่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เป็นหลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่วงที่ 1 การก่อสร้างพระนคร รัชกาลที่ 1-3

เมื่อแรกสร้างกรุงแต่แรก กรุงเทพเป็นเพียงหมู่บ้านการประมงเล็กๆ อยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ 25 กิโลเมตรจากปากแม่น้ำ (บุญผาฏ สุวรรณมาศ.2525 : 1) การสร้างเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 ที่โปรดให้ย้ายจากธนบุรีมาฝั่งพระนครเพราะชัยภูมิไม่เหมาะสมด้วยมีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลาง ชุมชนที่มีคนอยู่เดิมคือชาวจีนจึงให้พระยาราชเศรษฐีหัวหน้าชาวจีนย้ายชุมชนออกไปอยู่บริเวณลำเพ็ญในปัจจุบัน ห่างจากที่สร้างวังหลวงประมาณ 3 กิโลเมตร เขตเมืองที่มีพระราชวังหลวงเป็นศูนย์กลางรวมถึงภายในคูเมืองและกำแพงเมืองเท่านั้นมีเนื้อที่ประมาณ 2,163 ไร่ นอกกำแพงเมืองเป็นป่า เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า แม้อันถึงสมัยรัชกาลที่ 2 อาณาบริเวณของกรุงเทพริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง 2 ฝั่งมีความยาวทั้งหมดเพียง 2.5 ไมล์ มีความกว้าง 1.5 ไมล์ จากเอกสารของทูตอังกฤษ John Crawford ที่เข้ามาในปี พ.ศ.2365 ที่บันทึกเกี่ยวกับกรุงเทพได้บรรยายเมืองไว้ว่า “ประชาชนอยู่อาศัยทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นส่วนใหญ่ และทางฝั่งขวามีผู้คนอาศัยอยู่เฉพาะเป็นแนวแคบๆ ตามลำน้ำ ด้านหลังของที่มีคนอยู่อาศัย เป็นส่วนผลไม้ที่อุดมสมบูรณ์ไม่มีการปลูกข้าวใดๆ ใกล้เคียง ในบริเวณกรุงเทพเท่าที่ทอดมองเห็น” กรุงเทพในศตวรรษที่ 17 และ 18 ไม่ได้มีการเติบโตล้ำหน้าเมืองอื่นๆ ในทางตรงข้ามเชียงใหม่ยังเติบโตเป็นเมืองก่อนการอุตสาหกรรมอย่างมั่นคงแล้วในเวลานี้ การสร้างเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 ยังคงลอกผังเมืองพระนครศรีอยุธยามาใช้ โดยการสร้างชุมชนให้อยู่รายรอบเวียงวังและแบ่งตามประโยชน์ใช้สอย เช่น บ้านบาตร บ้านดอกไม้ บ้านช่างหล่อ เป็นต้น สภาพบ้านเรือนและการเดินทางได้มีผู้บันทึกไว้คือสังฆราชปาลเลอกัวซ์ เมื่อเข้ามาถึงกรุงเทพครั้งแรกในปี พ.ศ.2373 สมัยรัชกาลที่ 3 ได้เล่าถึงกรุงเทพว่า “ตั้งอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำท่ามกลางหมู่ต้นไม้ซึ่งเขียวชอุ่มตลอดปีจึงงามน่าดูมาก ในแม่น้ำมีเรือเดินทะเลติดตรงจอดอยู่เป็นแถวที่บนฝั่งมีสถาปัตยกรรมประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ อยู่เกลื่อนไป หลังคาของโบสถ์วิหารมีข้อฟ้าใบระกาปิดทองแวววับเมื่อถูกแสงแดด มีแพเป็นร้านขายของจอดอยู่เป็นทิวแถวสองฝั่งแม่น้ำ ในแม่น้ำมีเรือขนาดต่างๆ นับพันลำแล่นไปมามิได้ขาด “ และบรรยายถึงสภาพบ้านเรือนว่า “ บ้านคนในกรุงเทพมี 3 ประเภทคือ 1 ตึก 2 เรือนไม้กระดาน 3 เรือนทำด้วยไม้ไผ่ของคนที่ยากจน ฉะนั้นจึงไม่เป็นการแปลกที่เกิดไฟไหม้ใหญ่ๆ ขึ้นบ่อยไป เสียหายไปตั้ง 400-500 หลังคาเรือน ในคราวหนึ่งๆ แต่ครั้งแล้วก็มีเรือนเกิดขึ้นแทนที่โดยรวดเร็ว

ด้วยญาติและเพื่อนฝูงมาช่วยกันสร้างขึ้นให้” (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา. 2525: 21) จากการสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นที่พื้นที่ที่ชาวจีนอยู่ก่อนและให้ชาวจีนขยับขยายไปอยู่ที่ลำเพ็งนั้น ไม่ต่างจากการเติบโตของเมืองท่าทั้งหลายในภูมิภาคนี้ทั้งสิงคโปร์ ปีนัง จารกาตาลันเติบโตมาด้วยความสำคัญของการค้าพาณิชย์ ที่ชาวจีนอพยพมีความชำนาญด้านการค้าขาย แต่ข้อแตกต่างที่สำคัญของชาวจีนในกรุงเทพคือบรรดาชาวจีนอพยพกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคนไทยท้องถิ่น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. 2546) จำนวนคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 มีถึง 2 แสนคนแต่จำนวนคนไทยในกรุงเทพมีเพียง 1 แสนสองหมื่นคน การเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยส่วนสำคัญหนึ่งคือผู้ประกอบการเชื้อสายจีน คนจีนเมื่อเข้ามาใหม่ก็รับจ้างชุดคลองหลวง (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2535: 7) ประกอบกับกรุงเทพเมื่อช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 มีนโยบายให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งมากขึ้น เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทศวรรษ 2370 พระมหากษัตริย์ทรงเลิกใช้แรงงานเกณฑ์เพื่อชุดคลองหันมาจ้างคนงานจีนแทน ชาวจีนจึงตั้งบ้านเรือนปนเปกับชาวสยามอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ริมคลองที่ชุดใหม่คลองแสนแสบที่สั่งให้ชุดขึ้น ก็ใช้แรงงานดังกล่าว และต่อมาก็มีคนจีนมาอยู่ร่วมกับชาวมุสลิมเดิมที่อยู่ในพื้นที่มาก่อน

ช่วงที่ 2 ระยะเริ่มต้นการพัฒนาเมือง รัชกาลที่ 4-6

นับแต่การสถาปนากรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2325 จนถึง พ.ศ.2394 ส่วนหนึ่งจากสนธิสัญญาบาวริง ที่ทำกับอังกฤษในปี พ.ศ.2398 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปิดประเทศติดต่อกับโลกตะวันตก เพื่อชักนำให้ประเทศเข้าสู่สมัยใหม่ ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีการก่อสร้างถนน สะพาน ตึกแถว โรงสี เรือกลไฟ อยู่ต่อเรือโดยแรงงานชาวจีน ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้แบบสมัยใหม่เกิดขึ้น มีการเปิดการค้ากับชาติตะวันตก และได้พระราชทานที่ดินให้เป็นที่ตั้งสถานกงสุลชาติต่างๆ ตั้งแต่ริมถนนเจริญกรุงจากปากคลองผดุงกรุงเกษมลงไปถึงสี่ลม ดังนั้น ชาวยุโรปจึงนิยมมาตั้งบ้านเรือนร้านค้าและธนาคารในย่านนี้ เพราะอยู่ใกล้สถานกงสุลอันเป็นที่พึ่งของตนเอง กรุงเทพเริ่มพัฒนาเป็นเมืองการค้าในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วย เมื่อผู้คนเริ่มมากขึ้น ขุนนางและเจ้านายทั้งหลายที่เคยสร้างวังอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหรือรายรอบพระบรมมหาราชวังก็เริ่มสร้างวังห่างออกไปตามฐานะ ทำให้เมืองมีการขยายตัวออกไปนอกกำแพงเมือง รัชกาลที่ 4 เห็นว่าคับแคบเพราะผู้คนมากขึ้น จึงให้ขยายพระนครออกไปให้กว้างขึ้นโดยจ้างชาวจีนชุดคลองคูพระนครออกไปอีกชั้นหนึ่งคือคลองผดุงกรุงเกษมในปี พ.ศ.2394 ทำให้พื้นที่กรุงเทพเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่าของพื้นที่เดิมจำนวนผู้คนในกรุงขณะนั้นมีประมาณ 400,000 คน การขยายตัวทางด้านการค้าพาณิชย์ในสมัยนี้จะมีตลาดใหญ่อยู่ทางใต้พระนครบริเวณลำเพ็ง ซึ่งเป็นศูนย์การค้าของคนจีนตั้งแต่ริมคลองโอ่งอ่างมาถึงริมคลองผดุงกรุงเกษม บริเวณวัดกาลหว่า (Calvary Church) (ติดกับสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ในปัจจุบัน)

ที่จำหน่ายสินค้าผลไม้จากต่างประเทศ พ.ศ.2406 มีการตัดถนนเจริญกรุง และตามมาด้วยถนนบำรุงเมืองและเฟื่องนคร เริ่มมีการสร้างตึกแถวแบบสิงคโปร์มาปลูกริมถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร โดยอาคารจะมีทางเดินเท้าทะลุติดต่อกันได้ชั้นสองของอาคาร จึงนับว่าเป็นการก่อสร้างที่ส่งเสริมการค้าขายเพราะสะดวกในการเที่ยวชมสินค้า

พื้นที่กรุงเทพในปี พ.ศ.2413 มีลักษณะเป็นเมืองรูปกึ่งวงกลม ตั้งแต่เทเวศร์ถึงหัวลำโพง และเขตเมืองก็อยู่ในคูเมือง รอบนอกเขตเมืองได้ขยายออกไปนอกเขตคูเมืองตามแม่น้ำ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของหัวลำโพง ซึ่งเขตนี้เป็นย่านชุมชนชาวยุโรปและเขตธุรกิจที่สำคัญในสมัยนั้น เขตธุรกิจที่สำคัญอีกแห่งคือสำเพ็งซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของกำแพงเมือง สถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 4-5 บ้านเรือนราษฎรเป็นเรือนฝากระดานหลังคามุงกระเบื้องและหลังคาจากและที่เป็นโรงจากก็มีถึงรัชกาลที่ 5 เริ่มมีสังกะสีมุงหลังคาแทนกระเบื้องและจากตั้งแต่นั้นมา (เทพชู ทับทอง. 2525: 32)

การขยายตัวของกรุงเทพมหานครออกไปด้วยเป็นไปตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 5 ที่ว่ากรุงเทพมีการขยายตัวยาวไปตามริมฝั่งแม่น้ำ จึงทรงพระดำริตั้งพระนครให้ขยายตัวออกไปทางทุ่งฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่ โดยพระยาอนุภาพไตรภพ (2504: 196-197 ; อ้างอิงจาก สุตสวาส ดิศโรจน์ บุญมา นครินทร์ และ พรชัย ตระกูลวรานนท์. 2539. หน้า 79) ได้เล่าว่า “ในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 พระนครกรุงเทพได้เริ่มขยายตัวขึ้นไปทางเหนือ รัชกาลที่ 5 ทรงมีปรารถนาว่า พระนครกรุงเทพมีรูปลักษณะยาวตามแม่น้ำและแคบไม่น่าดู ทำอย่างไรจึงจะให้เมืองขยายไปทางทิศตะวันออกได้ คือพระบรมมหาราชวังตั้งอยู่ตรงหัวแหลม จากตำบลนี้แม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลลงมาจากทิศเหนือได้หักลงไปทางทิศตะวันตก แล้ววกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และทิศใต้ การที่จะให้พระนครขยายตัวโดยธรรมชาติไปทางทิศตะวันออกย่อมหวังไม่ได้ เพราะคนอาศัยอยู่ริมแม่น้ำลำคลองเป็นทำเลการค้าแล้วก็มีแต่สร้างบ้านเรือนแข่งขันกันลงไปทางใต้หรือตะวันออกเฉียงใต้ ถ้าปล่อยให้ตามธรรมชาติแล้วเมืองจะมีแต่ยาวออก จึงมีพระบรมราชโองบายว่า พระองค์ควรย้ายพระราชฐานขึ้นไปทางเหนือ คือทิศตรงกันข้ามกับท้องที่ที่ประชาชนถือเอาเป็นทำเลการค้าและโดยที่ข้าราชการทุกคนย่อมมีครอบครัวและผู้ที่ยังรับราชการย่อมต้องพยายามอยู่พระราชฐาน จึงน่าจะมีผู้โดยเสด็จ คือหาที่ดินแล้วสร้างบ้านพักตามฐานะกับนอกนั้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ที่ไหน ที่นั้นย่อมต้องมีโรงทหารและโรงตำรวจ ทั้งต้องมีเส้นทางติดต่อตามสมควร อันจะเป็นเหตุให้เกิดทำเลการค้า จึงทรงพระกรุณาให้ปลูกสร้างพระราชวังดุสิตเป็นการใหญ่” ฉะนั้นจึงเป็นที่มาของการย้ายพระราชฐานและนับแต่นั้นมาวังและบ้านพักข้าราชการบริพารต่างๆ ได้โดยเสด็จตามมาด้วย โดยก่อนนั้น รัชกาลที่ 4 ก็ได้สร้างสถานที่ส่วนรวมหรือพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ร่วมกันนั้นแล้วสมัยรัชกาลที่ 4 ได้สร้างสถานที่พักผ่อนให้กับประชาชนได้ชุดสระปทุมขึ้นที่ตำบลปทุมวัน และถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนได้ใช้ร่วมกันในการรื่นเริงและยังเชื่อมต่อกับคลองแสนแสบ ที่พักผ่อนของคนกรุงสมัยแรกเริ่ม

จึงผูกพันกับน้ำตั้งแต่คลองมหานาคไปเชื่อมคลองรอบกรุงตรงข้ามวัดสระเกศ เป็นที่ลอยเรือเล่นเพลง รวมถึงสนามหลวงและสวนลุมพินีที่ให้ประชาชนได้พักผ่อน การคมนาคมแต่แรกใช้ทางเรือเป็นหลัก ฉะนั้นเมื่อสร้างกรุงแต่แรกจึงไม่จำเป็นต้องสร้างถนน “ในกรุงเทพไม่มีรถสักคันเดียว ใครจะไปไหนก็ใช้เรือในกลางเมืองหรือในย่านการค้าขาย จะพบทางเดินปูอิฐแผ่นใหญ่บ้าง” “ถนนเป็นเพียงตรอกแคบๆ ขนาด 3-4 คนเดินเรียงหน้ากระดาน เมื่อมีงานพระราชพิธีใหญ่ๆ ก็เพียงปรับพื้นถนนให้ราบและใช้ทรายทับหน้าอีกครั้งเท่านั้น ถนนที่ตัดครั้งแรกก็มิใช่ความต้องการของประชาชนแต่เป็นการร้องขอจากบรรดากองสุลต่านต่างชาติที่เข้าซื้อเรือเรียน” จึงได้มีการตัดถนนตรงขึ้นครั้งแรก ในปี พ.ศ.2400 ปัจจุบันคือถนนพระราม 4 ถนนสายที่ 2 คือถนนเจริญกรุงเพราะชาวยุโรปต้องการขี่ม้า หรือขี่รถเที่ยวตากอากาศอ้างว่าเพื่อความสบายและไม่เจ็บป่วยเพราะถนนในกรุงเทพยังไม่กว้างขวางเพียงพอในการทำกิจกรรมนั้นได้ ต่อมา มีการสร้างถนนเจริญกรุงตอนใน ถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนครและมีการปลูกตึกแถวให้ประชาชนทำการค้า ย่านของความเจริญในกรุงจึงกระจุกตัวตามแนวถนนที่มีการสร้างขึ้นใหม่ และที่อยู่เริ่มมีการเปลี่ยนรูปแบบมิใช่ที่อยู่อาศัยอย่างเดียวแต่เพื่อประโยชน์ทางการค้าด้วยคือสร้างตึกแถวชั้นเดียวแบบตึกแถวสิงคโปร์ ที่เริ่มกระจายกันตามย่านเก่าๆ ของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทำให้การคมนาคมทางถนนเริ่มมีความสำคัญในช่วงรัชกาลนี้ โดยหลักฐานที่ปรากฏว่าในปี พ.ศ.2443 พื้นที่เมืองมีเพิ่มขึ้นเป็น 8,33 ไร่ (13.32 ตารางกิโลเมตร) มีจำนวนประชากรประมาณ 600,000 คน

ในรัชกาลนี้กรุงเทพมหานครได้มีการพัฒนาเชิงโครงสร้างพื้นฐานขึ้นหลายประการเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองรวมทั้งการสร้างถนนแม้มิใช่ความต้องการของคนไทยเองแต่การติดต่อกับต่างชาติ เมื่อพวกฝรั่งที่มาตั้งห้างค้าขายในกรุงเทพ ขอให้ขุดคลองและทำถนนเป็นทางลัดจากคลองผดุงกรุงเกษมลงไปต่อกับคลองพระโขนงเพื่อจะย้ายห้างค้าขายไปอยู่ที่ใต้ปากคลองพระโขนงลงไปถึงบางนา เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่ชาวยุโรปแต่สุดท้ายก็มิได้ย้ายไป การขยายตัวของกรุงเทพมหานคร มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง จนในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศ การพัฒนาภูมิภาค และการพัฒนาเมืองออกไปอย่างกว้างขวาง จากการปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การคมนาคมสื่อสาร จนถึงปี 2413 จึงมีการสร้างถนนอื่นๆ ตามมา จนถึงปี พ.ศ. 2434 กรุงเทพมีการตัดถนนถึง 18 สายถือเป็นการสร้างถนนเพื่อบุกเบิกที่ดินที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบการค้า และธุรกิจให้คล่องตัวและรวดเร็ว (กมลรัตน์ บำรุงตน. 2546: 44)

ปี พ.ศ.2411 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการก่อสร้างความเจริญสิ่งใหม่ขึ้นอีกมากทั้งโรงงานไฟฟ้า โรงการไฟฟ้า ประปา เป็นต้น เกิดการปฏิรูปการปกครอง การศึกษา นับได้ว่าเป็นการพัฒนาเมืองแบบทันสมัย ตามโครงการพัฒนาประเทศ (National Planning) (บุญทัน ดอกไธสง. 2520. 9)

สร้างถนนราชดำเนิน ถนนเยาวราช ถนนพระราม 6 การใช้ที่ดินในสมัยรัชกาลที่ 5 จะมีทั้งบ้านเรือน และวังของเจ้านาย ราชวงศ์ สลับกับตึกแถวเป็นระยะๆ มองเห็นภาพที่ผู้คนย้ายจากริมแม่น้ำ ลำคลอง มาอยู่ริมถนน ตึกแถวบางแห่งใช้ค้าขายหรืออยู่อาศัยด้วย ลักษณะตึกแถวในสมัยนั้นก็มีทั้ง 2-3 ชั้น อยู่ติดกันตั้งแต่ 3-20 ห้อง บางแห่งเป็นเรือนไม้ บางแห่งเป็นตึก สภาพเศรษฐกิจสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้น มามีการเติบโตขึ้น ในปี พ.ศ.2450 (ร.ศ.116) พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นเรือกสวนไร่นา แม้บริเวณสี่พระยา สุรวงศ์ สีลมก็เป็นสวน เขตที่มีคนอยู่มากคือตามแนวแม่น้ำลำคลอง จนเมื่อมีการตัดถนนราชดำเนิน และมีการสร้างวังขึ้นใหม่ คือพระราชวังสวนดุสิตที่ทุ่งสัมปอขึ้นเท่ากับเป็นการสร้างเมืองใหม่ เพราะได้สร้างวังบริวารต่างๆขึ้นเป็นบริวารอีกหลายวัง เช่น สวนปารุสกวัน สวนมิสกวัน สวนสุนันทา สวนกุหลาบ ทำให้เมืองขยายตัวไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บรรดาบ้านหรือวังของเจ้านายทั้งหลายก็ได้สร้างระหว่างสวนดุสิตไปเรื่อยติดแม่น้ำเจ้าพระยาเต็มไปหมด บ้านที่สร้างเหล่านี้เป็นบ้านสมัยใหม่คือมีบริเวณบ้านกว้างขวาง มีสวนอยู่หน้าบ้านแทบทุกหลัง ปลายรัชกาลได้สร้างวังพญาไทขึ้นที่ทุ่งพญาไทขณะนั้น ก่อนการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2411-2453) นั้น ระบบพื้นฐานที่ใช้ในการบริหารแผ่นดินและเป็นพื้นฐานของระบบการเกณฑ์แรงงาน มุลนายคือเจ้าฟ้าและเจ้านายและไพร่คือคนสามัญซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนา ความสัมพันธ์แบบเจ้านายและไพร่โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่สูงสุด ทรัพยากรส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภคของมุลนายหรือไพร่ จะถูกส่งเข้าสู่เมืองหลวงสู่เจ้านายและเจ้าฟ้า พระมหากษัตริย์ที่ประทับอยู่ในเมืองหลวง เมืองหลวงจึงกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นแล้ว อำนาจทางการเมืองสูงส่วยยังอยู่ในเมืองหลวง จึงเป็นองค์ประกอบที่ทำให้กรุงเทพ-ธนบุรีเติบโตเป็นเมืองใหญ่ กรณีพื้นที่เมืองอื่นที่เติบโตขึ้นมาคือเชียงใหม่ที่เป็นเมืองหลวงของประเทศราชทางเหนือ นครราชสีมาเป็นศูนย์กลางการบริหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หาดใหญ่ สงขลาเป็นศูนย์กลางการบริหารในภาคใต้ และมีฐานะเทียบได้กับนครศรีธรรมราชที่ระหว่างปี 2325-2416ที่เป็นเมืองใหญ่ที่สามของภาคใต้ ส่วนเมืองใหญ่อื่นที่เติบโตขึ้นมาทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือชลบุรีล้วนเป็นมรดกจากการเป็นที่ตั้งฐานทัพ และมีการใช้จ่ายเงินลงไปจึงส่งผลต่อการเกิดชุมชนส่งผลให้เกิดการขยายตัวเมืองและย้ายประชากรออกนอกเขตที่หนาแน่นในกำแพงวัง สถานที่สำคัญเริ่มมีปรากฏตามเส้นขอบถนนที่ตัดขึ้นใหม่และเป็นจุดสำคัญในการเติบโตของเมือง โดยการเติบโตของเมืองไปในทิศทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านตะวันออกเฉียงใต้เป็นการเชื่อมกรุงเทพกับจังหวัดตามชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงเพราะอากาศบริสุทธิ์จากกระแสลมทะเลที่พัดเข้ามาเกือบตลอดทั้งปี นอกจากนั้นพื้นดินทางด้านนี้ยังเป็นทุ่งนาซึ่งสามารถเปลี่ยนเป็นเขตที่อยู่อาศัยได้ง่าย

รัชกาลที่ 6-7 มีการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่องมีการขยายถนนเริ่มจากบริเวณสี่พระยาไปจนถึงถนนตก มีการแบ่งเขตการใช้ที่ดินออกเป็นเขตๆ ตามลักษณะการใช้งาน เช่นที่พักอาศัยจะอยู่บริเวณสีลม ถนนบางรัก ถนนสาทร ส่วนย่านการค้าขยายตัวตาม 2 ฝากถนนแถบบริเวณถนนตกและย่านอุตสาหกรรมจะอยู่บริเวณเลียบริมแม่น้ำเจ้าพระยา รัชกาลที่ 6-7 เมืองได้ขยายตัวออกไปประกอบด้วย 3 ศูนย์การค้า คือ บริเวณถนนเยาวราช บริเวณบางรัก บริเวณบางลำภู บริเวณสีลม สี่พระยา สุรวงศ์มีผู้คนเริ่มอาศัยโดยย้ายมาจากเขตเมืองเก่า ส่วนใหญ่เป็นพวกขุนนางและเจ้านาย แถบบางรักมีห้างร้านและโรงงานมาก ด้านฝั่งธนบุรีเป็นพื้นที่สวนเสียส่วนใหญ่ พ.ศ.2464-2469 (ร.ศ.140-145) ได้มีการย้ายสถานทูตอังกฤษจากริมแม่น้ำเจ้าพระยามาอยู่ที่ถนนเพลินจิต เกิดย่านประตูน้ำ เพราะถนนเพชรบุรีไปตัดกับถนนราชปรารภและถนนราชดำริ พ.ศ.2479 เมืองมีการขยายตัวมากขึ้นทั้งทางด้านใต้ธนบุรีมีถนนตากสิน ถนนประชากรบุรี ถนนสาธุประดิษฐ์ ถนนจรัลสนิทวงศ์ ทางเหนือมีถนนพลโยธิน ถนนประดิพัทธ์

ช่วงที่ 3 การพัฒนากรุงเทพมหานคร : รัชกาลที่ 7 ถึง ปัจจุบัน

ล่วงถึงสมัยรัชกาลที่ 7 หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ในปีต่อมาคือ พ.ศ. 2476 ได้มีการประกาศยกเลิกมณฑลจัดให้มีระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นอำเภอ จังหวัด ดังนั้นมณฑลกรุงเทพมหานครจึงถูกยกเลิกไปด้วยพื้นที่นครหลวง จึงเป็นเพียงจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี

นอกจากนี้ยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล กำหนดให้ท้องถิ่นที่จะยกฐานะการปกครองขึ้นเป็นเทศบาลนครได้ต้องมีขนาดประชากร 30,000 คนขึ้นไป และมีการกระจายตัวเชิงพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 1,000 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เทศบาลนครกรุงเทพมหานครได้ถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ.2479 และต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายลักษณะการปกครองท้องถิ่นอีกหลายฉบับ ส่งผลต่อรูปแบบการปกครองพื้นที่เฉพาะ เช่น กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2528 จึงมีมติเห็นชอบในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ขึ้น (กรุงเทพมหานคร. 2553)

นับแต่รัชกาลปัจจุบันในปี พ.ศ.2489 เป็นช่วงที่กรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในทุกๆ ด้าน โดย ปี พ.ศ.2501 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่เพียง 90 ตารางกิโลเมตรและรัฐบาลไทยโดยกระทรวงมหาดไทยได้ร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาผ่านองค์กร “ยูซอม” (United States of America Operation Mission of Thailand: USOM (ศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2553.และวราชนันท์ สุขทองแพ่ง.2548) ได้จัดทำผังเมืองโดยมอบให้บริษัทลิทซ์ฟิลด์ (Litchfield Whiting Bowne & Associate) เป็นผู้วางผังเมืองรวม (อัน นิมมานเหมินท์ . 2529) หรือ

เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ผังลิทซ์ฟีลด์” (Litchfield) ผังดังกล่าวประกอบด้วยแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผังผังโครงการคมนาคมและการขนส่ง และแผนผังโครงการสาธารณูปโภค โดยเสนอให้รวมพระนคร ธนบุรี บางส่วนของสมุทรปราการและนนทบุรีเข้ามาเป็นเมืองเดียวกัน โดยมีระยะของแผน 30 ปีโดยผังเมืองที่เสนอเวลานั้นได้วางเป็นแบบฝ่ามือและนิ้วมือที่ยื่นออกไป ซึ่งเป็นแบบประหยัดสาธารณูปโภค คมนาคมและขนส่ง ระบบถนนเป็นแบบกงล้อหรือใยแมงมุม ประกอบด้วยถนนรัศมีและถนนวงแหวนเป็นชั้นๆ ค่าใช้จ่ายประมาณ 27,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2502 และเมืองจะขยายออกไปอีก 6 เท่าตัว และคาดว่าจะรองรับคนที่เติบโตเต็มที่ใน พ.ศ.2533 ได้เกือบห้าล้านคน แต่ผังแม่บทก็ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะไม่มีกฎหมายผังเมืองมาสนับสนุนการนำไปปฏิบัติมีแต่กฎหมายการผังเมืองและชนบท ปีพ.ศ.2495 ที่ไม่มีอำนาจใช้และลงโทษ แม้จะนำมาพิจารณาในอีก 16 ปีต่อมาแต่ก็ไม่เหมาะสมกับเมืองที่เติบโตออกไปทุกทิศทุกทางแล้ว เมืองที่ขยายออกไปในแต่ละจุดจึงมีการสร้างถนนเข้าไปและวางระบบถนนวงแหวนชั้นในที่คร่อมแม่น้ำเจ้าพระยาเท่ากับกำหนดให้ศูนย์กลางเมืองติดกับแม่น้ำดังเช่นสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลต่อการก่อสร้างสะพานเชื่อม 2 ผังอีก 6 สะพานเช่นสะพานพระปิ่นเกล้า สะพานพระราม 7 สะพานพระราม 8 หรือสะพานที่เชื่อมวงแหวนอุตสาหกรรมปัจจุบัน เป็นต้น และผังเมืองที่ลิทซ์ฟีลด์ได้เสนอไว้ ไม่ได้คำนึงว่าเมืองมีศูนย์กลางหลายๆ ศูนย์แยกกันเช่น เยาวราช บางลำพู พระโขนง หัวหมากหรือประตูน้ำที่เป็นลักษณะ Multi Centers มิใช่มีศูนย์เดียวแบบ Mono Center (อัน นิมมานเหมินท์. 2529:37) สำหรับข้อมูลการใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมจากการสำรวจของบริษัท Litchfield, Whiting, Blown and Associates เมื่อปี 2500 พบว่าการใช้ที่ดินในกรุงเทพฯ เพื่อใช้ในการอุตสาหกรรมมีประมาณ 2,656 ไร่ จะอยู่ในผังพระนคร มากกว่าผังธนบุรี (2,193 และ 463 ไร่ ตามลำดับ) ส่วนลุ่มในอุตสาหกรรมที่สำรวจครั้งแรกในประเทศไทยมีโรงงานทั่วประเทศทั้งสิ้น 38,394 โรง อยู่ในกรุงเทพฯ ประมาณ 9,768 โรง คิดเป็นร้อยละ 25.4 ลักษณะโรงงานประกอบด้วยโรงงานขนาดเล็ก คือจำนวนคนงานเกิน 9 คน มีเพียงร้อยละ 2.2 ส่วนโรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลางมีน้อยมาก

การใช้พื้นที่กรุงเทพในสมัยนั้นต่างปลูกสร้างห้องแถวโดยไม่มีการวางแผนและควบคุม จนกรุงเทพฯมีการขยายตัวอย่างผิดปกติ ที่ว่า “ยุคถนนซอกคอก ยุคตรอกพอแมวเดิน ยุคเพลิดเพลินกามา ยุคเงินตราเฟื่องฟู ยุคพาราปาคอนกรีต” (บุญทัน ดอกโธสง. 2520:12) เพราะที่ดินมีการเปลี่ยนมือเร็ว มีการเก็งกำไรจากการซื้อถูกขายแพงผู้ที่ที่ดินมี 2 ลักษณะคือผู้ที่มีที่ดินเดิมได้กลายเป็นผู้จัดสรรที่ดิน โดยร่วมมือกับธนาคารแบ่งที่เป็นสัดส่วนปลูกบ้านให้เช่า โดยเช่าบ้านจากที่ดินของตัวเอง เข้าไปตามปีที่กำหนดเมื่อหมดกำหนดแล้วเจ้าของที่ดินก็ขึ้นราคาหรือบอกเลิกเพื่อนำที่ดินไปจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป ส่วนเจ้าของที่ดินอีกประเภทหนึ่งคือ เจ้าของสวน เจ้าของนา เห็นว่าที่ดินพอมีราคาก็รีบขาย

เพราะพวกนักจัดสรรได้มาบอกว่าเมืองจะขยายไปทางอื่นได้ราคาเท่านี้ก็ดีแล้วจึงรีบขาย ฉะนั้นการตัดถนนที่โค้งงอจึงเนื่องจากเจ้าของที่ดินที่นำไปใช้ประโยชน์ มีการสร้างตึกแถวขึ้นเรียงรายตามถนนสายที่ขยายขึ้นใหม่ ซึ่งอัน นิมมานเหมินท์ กล่าวว่าเติบโตอย่างไม่มีแผน (Unplanned Growth) ที่ดินในกรุงเทพคือปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเจริญของพื้นที่เมืองและเจ้าของที่ดิน ที่ดินคือทุนชีวิตและมีบทบาทต่อความเจริญหรือความเสื่อมของเมืองเป็นอย่างมาก ที่ดินที่ถูกพัฒนาจึงสร้างความร่ำรวยให้กับนายทุนเป็นอย่างมาก

บุญทัน ดอกโธสง (2520) ได้บรรยายถึงผู้คนที่อยู่ในพื้นที่เมืองว่า “เพราะเมืองคือศูนย์รวมของทุกสรรพสิ่ง แหล่งงานใหญ่น้อยตั้งแต่ 4-5 คนหรือถึง 10,000 คนก็ตั้งอยู่ในเมืองหรือกรุงเทพแห่งนี้ เมื่อคนอยู่มากจึงสร้างที่พักอาศัยเพื่อรองรับ สร้างโรงแรมขึ้นเพื่อต้อนรับผู้มาติดต่อค้าขายตั้งแต่ระดับชาวบ้านจนถึงชาวต่างประเทศ เมื่อคนมากอาหารการกินเป็นสิ่งจำเป็น จึงมีร้านค้าขายอาหารตั้งแต่ริมฟุตบาทถึงภัตตาคารหรูหราเกิดขึ้น บรรยากาศของเมืองที่พลุกพล่าน อากาศร้อนเพื่อทำให้บรรยากาศลงทุนไม่ตึงเครียด โรงแรมมากรูด อาบอบนวดก็สร้างขึ้นเพื่อบริการคนเมืองกรุง เมืองจึงเป็นฐานเศรษฐกิจที่ทุกคนอยากมาหาโอกาส”

หลังจากปี พ.ศ.2500 รัฐบาลได้ปรับปรุงนโยบายเศรษฐกิจประเทศ พัฒนากรุงเทพฯ ให้กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญและการติดต่อกับต่างประเทศ จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและประกอบกับอยู่ในช่วงสงครามเวียดนามจึงมีชาวต่างประเทศทั้งลาว เขมรและฝรั่งเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ การพัฒนาด้านโรงแรม ที่พัก อพาร์ทเมนต์ อาคารเกี่ยวกับการบันเทิง ศูนย์การค้า ได้ขยายตัวออกไปตามจุดที่ใกล้ที่พัก เช่น บริเวณราชประสงค์ ประตูนํ้า เพลินจิต สยามสแควร์ ลาดพร้าว บางกะปิ คลองจั่น หัวหมาก เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้นการขยายตัวของเมืองเริ่มย้ายจากฝั่งใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาออกมาสู่รอบนอกของนครหลวง เช่น ถนนสุขุมวิท ถนนพหลโยธิน ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ และอื่นๆ และด้านหลังของตึกมีการตัดถนนหรือตรอก ซอยเล็กๆ แคบๆ ไว้สัญจรไปมา (บุญทัน ดอกโธสง. 2520: 4) ลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยนั้นพบว่าเขตที่อยู่อาศัยระดับบน (High Residential Area) ตามการจำแนกของบริษัทลิททิลด์พบว่าจะอยู่แถวถนนสุขุมวิท ส่วนการการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ที่จำแนกเป็นศูนย์การค้าขายปลีก (Central Business District-CBD) แรกเริ่มจากบ้านหม้อที่ขยายเพชร ไปตามถนนพหลโยธิน วั่งบูรพา ต่อเนื่องไปถึงถนนเยาวราช เจริญกรุง ที่เป็นย่านการค้าของชาวจีน (Chinese business quarter) ย่านการค้าสินค้าแบบตะวันตก (Westernized business quarter) จะอยู่บริเวณถนนเจริญกรุง สีพระยา สุรวงศ์และถนนสีลม

การขยายตัวของพื้นที่เมือง

เทียนฉาย กิระนันท์และไพศาล เล็กอุทัย (2529) อธิบายถึงการเติบโตของกรุงเทพฯ สัมพันธ์กับการใช้ที่ดิน โดยกรุงเทพฯ เมื่อปี 2511 มีลักษณะการใช้ที่ดินที่เป็นไปตามแนວถนนสายสำคัญๆ ที่ขยายเพื่อเชื่อมตัวเมืองไปสู่พื้นที่ชานเมืองรวมไปถึงจังหวัดข้างเคียง ส่วนพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณชั้นกลางมีการขยายตัวแทรกเข้าสู่พื้นที่ด้านในที่ห่างถนนใหญ่มากขึ้น ดังเช่นทิศเหนือที่ขยายไปตามถนนพหลโยธินและวิภาวดีรังสิต ทิศตะวันออกขยายไปตามแนວถนนลาดพร้าว ถนนรามคำแหง ไปถึงบางกะปิ และตามแนວถนนเพชรบุรี ถนนพระรามสี่ และถนนสุขุมวิท และขยายไปตามซอยต่างๆ ของถนนเหล่านี้ ทิศใต้ขยายไปตามแนວถนนสุขุมวิทเข้าไปในเขตจังหวัดสมุทรปราการ และตามแนວถนนปิ่นเกล้าสมิงพราย ฝั่งซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยาขยายตัวไปตลอดแนວถนนสุขสวัสดิ์ ทิศตะวันตกขยายตัวไปตามแนວถนนจรัลสนิทวงศ์และถนนตากสิน การขยายตัวของเมืองในระยะปี 2511 พบว่าการขยายตัวทางทิศเหนือและใต้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่วนการขยายตัวไปทางทิศตะวันออกนั้นเพราะมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง การขยายตัวไปทางใต้เพื่ออุตสาหกรรมและคลังสินค้าเพราะติดต่อกับท่าเรือคลองเตยและการขนส่งทางแม่น้ำเจ้าพระยา การใช้ที่ดินที่ขยายตัวตามแนວถนนนั้น ส่วนใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งใช้เพื่ออยู่อาศัย ประมาณร้อยละ 32 ใช้ในราชการและหน่วยงานอื่น ที่เหลือเพื่อการอื่น การใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยจำแนกเป็น บ้านพักอาศัยทั่วไปและบ้านที่รวมกันหนาแน่น โดยเขตที่มีบ้านพักอาศัยอยู่มากที่สุดได้แก่เขตพระโขนง มีถึงร้อยละ 21.91 ของพื้นที่อยู่อาศัยทั้งหมดของกรุงเทพฯ ถัดมาคือบางเขน และบางกะปิ (ปีที่ศึกษา 2528 ยังไม่ได้แยกเขตวัฒนาออกจากเขตพระโขนง) แสดงให้เห็นการเจริญเติบโตของเมืองไปทางทิศเหนือตามแนວถนนพหลโยธิน ถนนลาดพร้าวและตามแนວถนนสุขุมวิท ส่วนเขตที่มีบ้านพักอาศัยหนาแน่นมากที่สุด คือเขตธนบุรี ร้อยละ 18.87 รองลงมาคือเขตพระโขนงร้อยละ 15.07

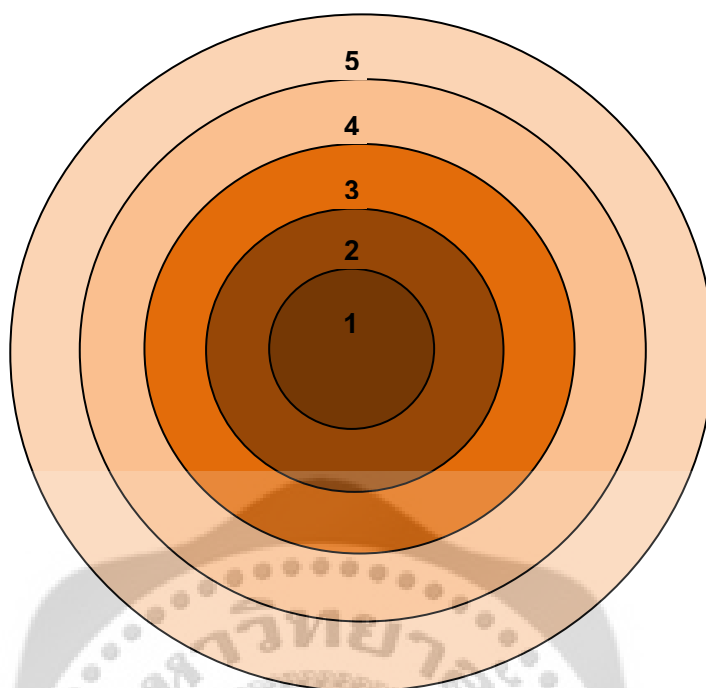
การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรม เขตพระโขนงยังอยู่ในลำดับแรกของการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ กรรม คือร้อยละ 11.65 เพื่อการอุตสาหกรรม ร้อยละ 46.52 และการใช้ที่ดินเพื่อคลังสินค้าก็ยังคงเป็นที่ดินในเขตพระโขนงที่มีมากถึงร้อยละ 38.34

การสร้าง built environment ที่เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมกายภาพในชุมชนในพื้นที่เหล่านี้ โดยการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง 1.การใช้ที่ดินเพื่อให้สอดคล้องกับความเจริญที่จะมีตามมา ด้วยประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้มีความต้องการที่อยู่อาศัย สถานที่พักผ่อน ที่ทำงานมากขึ้น การใช้พื้นที่จึงรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เกี่ยวกับการทำงาน และกิจกรรมที่เพิ่มความเจริญของสังคมเศรษฐกิจที่ไม่เคยเกิดมาก่อนในอดีต เช่น สถานที่พักผ่อนทันสมัย สนามกอล์ฟ การสร้างที่พักทันสมัย เช่นคอนโดมิเนียม 2.การให้บริการด้านคมนาคม ปัจจัยสำคัญคือมีรถไฟฟ้าเข้ามาถึงพื้นที่ ด้านหลังมีเรือบริการ

ในคลองแสนแสบ การมีการคมนาคมขนส่งที่ดีจะส่งผลให้เกิดศูนย์กลางกิจกรรมในเมืองในลักษณะ Central Business District และจุดนี้เองที่เกิดเป็นศูนย์กลางเมือง ที่ดินคือปัจจัยที่สำคัญในการผลิตเบื้องต้น ราคาที่ดินที่สูงย่อมต้องใช้ในกิจการที่คาดว่าจะให้ผลตอบแทนที่สูง ที่ดินชนบทใช้ในการเกษตร ที่ดินแถบชานเมืองมักจะใช้เพื่อที่อยู่อาศัย ที่ดินกลางใจเมืองใช้เพื่อการพาณิชย์จะมีราคาสูงที่สุด ดังการสร้างตึกสูง การรื้อตึกเก่าที่ไม่คุ้มกับพื้นที่ ศูนย์กลางใจเมืองเป็นจุดที่มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมนานาชาติ และเป็นแหล่งที่มีการคมนาคมสูงสุด ทุกตารางเมตรมีการก่อสร้างหรือมีพื้นที่อาคารก่อสร้าง (Build – up Area) สูงสุดกระจายเต็มบริเวณ และเป็นที่ที่ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดของเมือง เมืองจะขยายตัวไปในทิศทางใดพิจารณาได้จากที่ว่างที่เหลือจะทำการก่อสร้างได้ และต้องมีการคมนาคมเข้าถึง การก่อสร้างในพื้นที่มากเพียงใด (Build – up -Area) จะทำให้ที่ว่างน้อยลง ในลักษณะนี้จะทำให้เมืองไม่สามารถขยายตัวในทางราบได้ เมืองจะเริ่มขยายตัวในทางสูง การเพิ่มขึ้นนี้จะทำให้อัตราส่วนพื้นที่อาคารทั้งหมดต่อเนื้อที่ดิน (Floor Area Ratio) มีความเข้มข้นสูง เมืองก็จะขยายตัวในทางสูงมากขึ้น โดยเฉพาะศูนย์กลางเมืองและความสูงก็จะค่อยๆ เฉลี่ยลงสู่พื้นที่เขตชานเมือง (เทียนฉาย กิระนันท์และไพศาล เล็กอุทัย. 2529: 126,141) การสร้างสิ่งแวดล้อมดังกล่าว พบเห็นเป็นประจำวันในสังคมซึ่งหากว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากและมีความหนาแน่นเราเรียกว่า นครหรือมหานคร ดังเช่นที่กรุงเทพฯ เป็นในปัจจุบัน (Reekie .2537) การออกแบบเมืองโดยการวางผังว่าจะสร้างสิ่งก่อสร้างแบบใด หรืออะไรในพื้นที่ชุมชนเมืองได้นั้น จะมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งสถาปนิก นักผังเมือง หรือนักออกแบบชุมชนโดยตรงเป็นหัวหน้ากลุ่มและมีผู้เกี่ยวข้องอีกหลายฝ่ายทั้งนายช่างผู้จัดการที่ดิน หรือผู้ร่วมลงทุนพัฒนาโครงการร่วมด้วย โดยองค์ประกอบหลักในการจัดวางแผนผังเมืองในระดับภูมิภาคต้องให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในภูมิภาค โดยแผนดังกล่าวจะประกอบด้วย บริเวณที่พักอาศัย บริเวณที่ทำงาน บริเวณที่พักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่สวนสาธารณะต่างๆ โรงละคร สนามกีฬา ศูนย์นันทนาการ ร้านอาหาร ภัตตาคาร เป็นต้น และประเด็นสุดท้ายคือการคมนาคมติดต่อได้แก่ถนน ทางรถไฟ เส้นทางน้ำอาคารที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคม เช่น ท่าเรือ สนามบิน สถานีขนส่ง ฯลฯ (Reekie. 2537: 60)จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาพื้นที่เมืองกรุงเทพฯ ต่างมีองค์ประกอบดังกล่าวครบถ้วน หากมองไปยังพื้นที่เมืองย่อยเพียงแค่สุขุมวิท ก็พบว่าอยู่ในองค์ประกอบทุกด้านครบครัน และยังบริเวณที่ตั้งของซอยควบคู่ไปด้วยแล้ว มีการคมนาคมที่สะดวกทุกทาง

การสำรวจโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศในปี 2522 ได้จำแนกการใช้ที่ดินเป็นรายเขตและแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ คือที่อยู่อาศัย การค้าบริการ อุตสาหกรรม สถาบันหรือที่ว่างเปล่าอื่นๆ พบว่าเขตบางกอกใหญ่และป้อมปราบใช้ที่ดินเข้มข้นที่สุดถึงร้อยละ 99.50 และ 99.06 และไม่มีที่ว่างที่จะขยายตัวแล้วนอกจากจะเพิ่มอัตราส่วนของพื้นที่ (Floor Area Ratio) ส่วนเขตเมืองมีการใช้พื้นที่เข้มข้นในการก่อสร้างร้อยละ 70-90 ของพื้นที่ ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อคาดการณ์การใช้พื้นที่ที่ดินกรุงเทพฯ ในปี 2545 นั้นพบว่ามีจำนวนประชากรที่มากกว่าพื้นที่ที่จะรองรับในแนวราบได้อีกแล้ว (ตัวเลขคาดการณ์ประชากรที่ศึกษาขณะนั้นพบว่าจะมีประชากรประมาณ 4 ล้านคนในปี 2544 แต่ประชากรมีมากกว่าและติดลบที่ 401,799 คน) พื้นที่ในการรองรับเขตเมืองไม่สามารถรองรับได้ในทางราบอีกต่อไป แนวทางการพัฒนาในทางสูงจึงเป็นสิ่งจำเป็น เขตต่อเมืองจึงเป็นเขตที่มีพื้นที่ว่างเพื่อการขยายตัวที่สูงทั้งพื้นที่การจราจรสูงสุดถึง 46.33 เปอร์เซ็นต์ มีรถโดยสาร ทางด่วนขึ้นลง 126 ทางขึ้นลง มีวงแหวนรอบในผ่านเกือบทุกเขต เขตต่อเมืองในปัจจุบันจึงเป็นการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยกับการค้าและบริการ เขตพื้นที่ที่มีการขยายตัวสูงสุดคือเขตบางกะปิ และพระโขนง ที่ขยายตัวมากกว่าสองเท่าตัวในระยะ 5 ปี เป็นการขยายตัวตามเส้นทางคมนาคมและตามแนวถนนวงแหวนชั้นกลางและชั้นนอกและกระจายออกไปในเขตเกษตรชานเมือง ดังนั้นเมืองที่มีการขยายตัวออกสำคัญด้านหนึ่งคือไปทางด้านถนนสุขุมวิทออกไปทางเขตบางกะปิ พระโขนงและปัจจุบันอยู่ในเขตวัฒนาฝั่งซ้ายและเขตคลองเตยฝั่งขวาของถนน

การอธิบายพื้นที่เมืองอีกลักษณะโดยการแบ่งที่อยู่อาศัยตามความหนาแน่นของประชากรจากการศึกษาของสมาคมสังคมศาสตร์โดยวิจิตรวิจิตรวาทการและทินพันธุ์ นาคะตะ (บก.) (2519) ได้จัดแบ่งลักษณะพื้นที่ตามการอาศัยอยู่ของประชากรในกรุงเทพฯ เป็นเกณฑ์สามารถจัดแบ่งพื้นที่ในกรุงเทพฯ ออกเป็น 5 วงต่อเนื่องกัน โดยส่วนที่อยู่สูงสุดในสุดจะมีประชากรหนาแน่นที่สุด (วิจิตรวิจิตรวาทการและทินพันธุ์ นาคะตะ. 2519: 256) โดยอำเภอที่จัดแบ่งคืออำเภอที่มีในขณะนั้น จำแนกดังนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงความหนาแน่นของประชากรตามพื้นที่การอยู่อาศัย

วงที่ 1 วงในสุดประกอบไปด้วย 5 อำเภอคือป้อมปราบ สัมพันธวงศ์ ธนบุรี พระนครและ คลองสาน มีความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรในปี 2513 ใน 5 อำเภอประมาณ 26,289 คนต่อหนึ่ง ตารางกิโลเมตร ลักษณะที่ตั้งของพื้นที่อยู่บนสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา (ยกเว้นอำเภอป้อมปราบศัตรู พ่าย)พื้นที่ของวงในนี้เป็นศูนย์กลางในการดำเนินธุรกิจโดยคนจีนทางธุรกิจส่วนใหญ่มีขนาดเล็กและ การใช้พื้นที่เป็นที่ราบจำนวนมาก

วงที่ 2 วงนอกถัดออกไปประกอบด้วยอำเภอบางรัก ปทุมวัน บางกอกใหญ่ พญาไท และ บางกอกน้อย อัตราความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยในปี พ.ศ.2513 บริเวณนี้เป็นจำนวน 11,199 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร โดยบางรักและปทุมวันเป็นย่านธุรกิจสำคัญของวงนี้ ธุรกิจบริเวณนี้ดำเนิน ไปตามแบบอย่างของชาวตะวันตก การใช้พื้นที่ประกอบธุรกิจจะรวมตัวอยู่บนอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ส่วนอีก 3 เขตคือบางกอกใหญ่ พญาไท และบางกอกน้อย พื้นที่ที่ถูกใช้ไปเพื่อการพาณิชย์ส่วนหนึ่ง และเป็นที่อยู่อาศัยส่วนหนึ่ง

วงที่ 3 ประกอบไปด้วย อ.ยานนาวา ดุสิต พระโขนง ภาษีเจริญ และบางเขน ความหนาแน่น ของประชากรโดยเฉลี่ยในวงนี้ในปีพ.ศ.2513 มีจำนวน 2,733 คน ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร โดยสูงกว่า ร้อยละ 10 ของผู้ที่อยู่อาศัยในวงแรกเพียงเล็กน้อยและเป็นจำนวนประมาณร้อยละ 25 ของผู้ที่อาศัย อยู่ในวงที่สอง พื้นที่ส่วนใหญ่ในวงที่ 2 เป็นที่อยู่อาศัย นอกจากยานนาวาและพระโขนงซึ่งมีบางส่วนได้ ถูกใช้เพื่อการพาณิชย์ ในเขตดุสิตอาจมีลักษณะพิเศษเพราะเป็นเขตทหาร ส่วนภาษีเจริญและบางเขน

มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับอำเภอชั้นในของกรุงเทพมหานครทั้ง 2 เขต พื้นที่บางส่วนยังคงใช้สำหรับการเพาะปลูก

วงที่ 4 ประกอบด้วย 8 อำเภอ อยู่ในเขตชั้นนอกของกรุงเทพ ได้แก่ ราชบุรีบูรณะ บางกะปิ ดลิ่งชัน บางขุนเทียน ลาดกระบัง มีนบุรีและหนองจอก ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยในปี พ.ศ.2513 มีจำนวน 379 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เป็นเขตที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุดของกรุงเทพมหานคร การใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยและการพาณิชย์แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการเพาะปลูกหรือใช้ในการอุตสาหกรรม

วงที่ 5 วงนอกสุด คือส่วนที่เป็นนครหลวงเดิม และประกอบเข้าเป็นกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดประกอบด้วย 10 อำเภอในจังหวัดนนทบุรี พระประแดง บางกรวย ปากเกร็ด อำเภอเมืองสมุทรปราการ บางใหญ่ บางบัวทอง บางบ่อ บางพลี และไทรน้อย อัตราเฉลี่ยของประชากรต่อหนึ่งตารางกิโลเมตรในเขตนี้ในปี พ.ศ.2513 มีจำนวน 380 คน

การกระจายตัวและการใช้พื้นที่ของแต่ละวงในพื้นที่กรุงเทพพบในเขตวงในมีทั้งจำนวนประชากรมาก และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ส่วนวงด้านนอกจะเป็นที่อยู่อาศัยหรือการเพาะปลูก ฉะนั้นเมืองชั้นในขยายตัวด้านพื้นที่ไม่ได้แล้ว ผู้คนจึงต้องขยายออกไปด้านนอกรุกไปในพื้นที่เกษตรกรรมดังที่เห็นในปัจจุบัน

ทุ่งบางกะปิ-ย่านสุขุมวิท : ร่องรอยการพัฒนาพื้นที่เมือง

จากการขยายตัวของเมืองที่ไปทางแนวถนนสุขุมวิท โดยการสร้างถนนขนานไปกับลำคลองแสนแสบที่เป็นเส้นทางสัญจรตามธรรมเนียมแต่เดิม พบว่าบริเวณนี้มีผู้อาศัยอยู่ก่อนแล้ว ลำดับถัดไปจึงนำเสนอเรื่องความเป็นมาของพื้นที่ย่านนี้

ก่อนหน้านี้บริเวณนี้มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบก่อนแล้ว ชาวมุสลิมที่เข้ามาแต่แรกเป็นพวกที่ถูกเกณฑ์มาจากหัวเมืองทางใต้ เพื่อมาขุดคลองแสนแสบในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้ามาจับจองที่ดินและปลูกบ้านตามฐานะของตนมีทั้งเรือนไทยและกระต๊อบ และยังคงประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่พึงพิงธรรมชาติ อาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบ เมื่อมีการตัดถนนสายพระโขนงจากถนนสุขุมวิทไปยังคลองตัน โดยแรงงานชาวจีนรับจ้าง ชาวจีนได้หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนพร้อมความรู้ทางด้านพาณิชย์ และปลูกสร้างห้องแถวอย่างง่าย ๆ ด้วยการเช่าที่จากชาวมุสลิม เกิดการสร้างอาคารพาณิชย์ ห้องแถว และการค้าขายในชุมชนซึ่งเดิมชุมชนมุสลิมเป็นชุมชนเกษตรกรรม การตั้งบ้านเรือนหรือชุมชนเมื่อแรกตั้งเมืองจะสร้างในพื้นที่โล่งหรือที่เรียกว่าทุ่ง

ทั้งหลาย “ทุ่งบางกะปิ” คือทุ่งหนึ่งที่มีพื้นที่ว่างมากเพราะเป็นทุ่งนา คำว่า “บางกะปิ” หมายถึงหมวดกะปิเยาะห์ ที่ชาวมุสลิมชายใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนาในปัจจุบันและอยู่ในพื้นที่มาแต่เดิม หรือบ้างก็ว่ามีทุ่งมากและนำมาทำกะปิ อยู่ในพื้นที่มาแต่เดิม ทุ่งบางกะปิ นับแต่ชอยสุขุมวิท 3 หรือนานาไปถึงชอยสุขุมวิท 63 ชอยเอกมัยในปัจจุบัน การศึกษาของ บังอร ชมจำปี (2529) ยังยืนยันว่าบริเวณนี้อากาศดี น้ำในคลองใสสะอาด ถนนร่มรื่นเพราะมีต้นไม้ใหญ่ บรรยากาศเหมาะสมที่จะอยู่อาศัย บางชอยเป็นชอยต้นไม้มีทางแยกจนจรดริมคลองแสนแสบจึงพบบ้านหลังใหญ่จะสร้างและซื้อที่อยู่ริมคลองต่างจากปัจจุบันที่อยู่ริมถนนดังร่องรอยชื่อเดิมที่ปรากฏเช่น ธนาคารกรุงเทพสาขาคลองตันที่ตั้งอยู่ใกล้ที่ว่าการเขตบางกะปิ หรือชื่อคอฟฟี่ช็อปว่าบางกะปิเทอเรซ เป็นคอฟฟี่ช็อปของโรงแรมซวลิต ก่อนที่จะเปลี่ยนชื่อมาเป็นโรงแรมแอมบาสเดอร์ในปัจจุบัน ความเจริญในทุ่งบางกะปิหรือถนนสุขุมวิท เริ่มจากการมีโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ซึ่งก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2417 ในวังหลังที่เป็นส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลศิริราช ในชื่อโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง เพื่อเปิดสอนให้กับเด็กผู้หญิงได้เรียนเขียนอ่านได้และย้ายมา ณ ปัจจุบันคือเขตวัฒนาแต่อยู่ที่ชอยสุขุมวิท 19-21 ในปี 2457 ในขณะนั้นที่ย้ายโรงเรียนมา ยังไม่มีบ้านเรือนหรือชุมชนอยู่ เมื่อมีโรงเรียนจึงมีผู้ย้ายบ้านตามมาอยู่ย่านนี้ด้วยโดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียน ส่วนความเจริญหรือทันสมัยอีกแหล่งของย่านนี้คือบริเวณชอยวัฒนาที่เป็นที่ตั้งโรงเรียนได้มีโรงหนังศรีกรุง หรือบริษัทภาพยนตร์เสียงศรีกรุง ผู้บุกเบิกภาพยนตร์ไทยเสียงในฟิล์มและสร้างโรงถ่ายไว้ที่แห่งนี้ด้วย ทำให้ผู้คนที่มีระดับมาพักผอนย่านนี้และชมภาพยนตร์ รวมทั้งเที่ยวที่โรงถ่ายแห่งนี้ด้วย (โรมบุญนาท. 2553)

การขยายเมืองไปทางด้านตะวันออก จึงเริ่มเปลี่ยนโครงสร้างของเมืองการขยายเมืองไปทางด้านตะวันออก และยิ่งรัชกาลที่ 7 โดยพระพิศาลสุขุมวิทได้บุกเบิกก่อสร้างถนนสุขุมวิทผ่านทุ่งนาบางกะปิทำให้เปิดพื้นที่ด้านนี้เพื่ออยู่อาศัย โดยผู้เข้ามาอยู่แต่แรกเริ่มมักซื้อที่ดินขนาดใหญ่สำหรับสร้างบ้านเรือน ย่านนี้จึงเป็นการบุกเบิกย่านที่พักอาศัยที่มีฐานะดี เรียกว่า ย่านสุขุมวิท สุขุมวิทถูกเรียกชื่อตามถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนหลักที่ตัดผ่านบริเวณพื้นที่ ถนนสายนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2479 โดยมีพระพิศาลสุขุมวิท อธิบดีกรมทางหลวงในสมัยนั้นเป็นผู้บุกเบิกและควบคุมการก่อสร้าง จึงได้มีการนำเอาบรรดาศักดิ์ของท่านมาตั้งไว้เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้สร้าง เมื่อครั้งก่อสร้างถนนสุขุมวิทนั้น เป็นถนนหินใส่ฝุ่น เริ่มสร้างจากท้องที่อำเภอพระโขนงใกล้ทางรถไฟบางกะปิ ไปยังอำเภอปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ (เจนการ เจนการกิจ. 2547: 28) ถนนสายนี้สร้างไปสุดชายแดนทางทิศตะวันออก ปัจจุบันเป็นทางหลวงแผ่นดิน สายกรุงเทพ-ชลบุรี-ระยอง-จันทบุรี-ตราด (ประสงค์ สุขุม .2547 :334) การก่อสร้างถนนในกรุงเทพมหานครสมัยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ 6 มีพระบรม

ราไชบายเร่งด่วนที่จะปรับปรุงและรื้อวางถนนในกรุงเทพมหานครให้เป็นถนนหลวงที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมให้นักธุรกิจจากประเทศต่างๆ มาลงทุนทำการค้าขาย

ฉะนั้นจึงกล่าวสืบเนื่องกันมาว่าคนรวยจะมีบ้านที่สุขุมวิทดังความเป็นมาในอดีตนั่นเอง เป็นย่านที่อยู่ของคนรวยและฝรั่ง เพราะอากาศดีรับลมทะเล ราคาที่ดินไม่แพงจึงเกิดการขยายตัวของย่านที่อยู่อาศัยไปยังบริเวณทุ่งนาด้านตะวันออก ที่ดินมีราคาถูกกว่าด้านตะวันตกซึ่งเป็นสวนผลไม้ เขตที่อยู่อาศัยจะขยายเติบโตไปตามถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนสายหลักเชื่อมกรุงเทพ กับชานเมืองไปทางด้านสมุทรปราการ แต่ถนนเป็นถนนที่ตัดขนานไปกับลำคลอง การจัดสรรที่ดินทำให้เกิดซอยแยกมากกว่า 150 ซอยยาวคดเคี้ยวไปตามที่นาสองข้างถนนจนจดลำคลอง ถนนซอยแยกมีขนาดเล็กและเป็นซอยตันจึงส่งผลต่อการจราจรมาถึงปัจจุบัน เบญจวรรณ คงสว่าง (2535: 145) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยย่านสุขุมวิท : กรุงเทพมหานคร และ สรรเพชญ นนทภักดิ์ (2539: 135) การศึกษาเรื่องวิวัฒนาการที่อยู่อาศัยแบบเบาบางมาสู่แบบหนาแน่นในแขวงคลองเตยเหนือ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า ในอดีตพื้นที่ย่านสุขุมวิท แขวงคลองเตยเหนือเคยเป็นทุ่งนา ทางตะวันออก เรียกว่า “ทุ่งบางกะปิ” โดยมีคลองแสนแสบตัดผ่านทุ่งบางกะปิไปทางตะวันออก บริเวณชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมได้เกาะตัวเป็นกลุ่มก้อนไปตามแนวคลองแสนแสบ บ้านเรือนเป็นลักษณะใต้ถุนสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วม ในขณะที่ชุมชนเมืองมีย่านตลาด เป็นศูนย์กลางทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ชุมชนบ้านเรือนจะตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ เนื่องจากใช้แหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค และเป็นเส้นทางคมนาคม เมื่อเมืองเริ่มขยายตัวทางตะวันออกมากขึ้น ได้มีการตัดถนนสุขุมวิทเป็นถนนสายยาว ขนานไปกับคลองแสนแสบ ผ่านทุ่งบางกะปิ ในราวปี พ.ศ. 2470 ด้วยเหตุที่ที่น่ายังมีราคาถูก จึงเป็นที่นิยมของผู้มีศถาบรรดาศักดิ์ คหบดีผู้มีฐานะดี ซื้อเป็นที่อยู่อาศัย เกิดการกระจายตัวการสร้างบ้านเดี่ยวไปตามแนวถนนสุขุมวิท บ้านที่อยู่อาศัยในย่านนี้เรียกกันว่า “บ้านย่านบางกะปิ” ได้มีการเกิดขึ้นของตึกแถว ร้านค้า เป็นเขตล้อมรอบบ้านที่อยู่อาศัย เช่น ได้มีการก่อสร้างสะพานข้ามคลองแสนแสบบริเวณซอยนานา และซอยโศก ได้เกิดการพัฒนาร้านค้าขึ้น เพื่อให้บริการประชาชนในพื้นที่ โดยจะเป็นตึกแถวและตลาดสด ปลูกขนานไปกับแนวถนน

จากการตัดถนนทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้นราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น พ่อค้า นายห้าง เจ้าของบริษัท นายทุนชาวไทยพุทธได้เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อประกอบธุรกิจ ฉะนั้นคนในปัจจุบันจึงมีทั้งผู้คนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมและผู้คนที่เข้ามาอยู่ใหม่ตามแนวความเจริญของถนนสายหลัก ผู้คนมีความผสมผสานกันทั้งในด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรมและศาสนา แม้ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธแต่ก็มีทั้งศาสนาคริสต์และอิสลาม (สำนักงานเขตวัฒนา: 11) ในช่วงปี พ.ศ. 2503 ถนนสุขุมวิทได้ถูกปรับปรุงเป็นถนนคอนกรีตมาตรฐาน จึงเกิดตึกแถวร้านค้าสองข้างทางถนนต่อกันสลับกับบ้านเรือนขนาดใหญ่ที่อยู่ริม

ถนน การพัฒนาถนนพื้นที่ย่านนี้ กลายเป็นย่านที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการเป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญของกรุงเทพมหานครโดยตลอด เช่น ได้มีการสร้างถนนเพชรบุรีตัดใหม่ขนานไปกับอีกฝั่งหนึ่งของคลองแสนแสบ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2504-2508 ได้ทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในย่านนี้ได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางและสร้างถนนรัชดาภิเษกผ่านซอยอโศก ในปี พ.ศ. 2514-2515 ทำให้ย่านสุขุมวิท สามารถติดต่อกับทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร (วิภาวดีรังสิต) และทางทิศใต้ (พระราม 4 – สีลม) ได้โดยสะดวก ส่งผลให้ย่านนี้กลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าของกรุงเทพมหานคร อาคารสำนักงานธุรกิจการค้าต่างๆ ได้ขยายตัวเกิดขึ้นมากในซอยอโศก และขยายตัวไปตามถนนรัชดาภิเษก นอกจากนี้ความต้องการอยู่อาศัยและการทำงานกลางเมือง ยังส่งผลให้มีการเพิ่มความหนาแน่นของธุรกิจการค้า และที่อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่จะสร้างเป็นอาคารสูง ทาวน์เฮาส์ คอนโดระดับหรู เพื่อให้คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ได้เกิดร้านอาหาร ศูนย์การค้าขนาดเล็ก ตลอดจนการบริการต่างๆ กระจายอยู่ในพื้นที่เพื่อให้บริการผู้อยู่อาศัย และเนื่องจากเป็นศูนย์กลางเมือง มีสถานทูตตั้งอยู่มากมาย จึงเป็นที่นิยมพักอาศัยของชาวต่างประเทศ เกิดเป็นคอร์ท อพาร์ทเมนต์ โรงแรม ขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อบริการชาวต่างประเทศเหล่านั้นด้วย (สรรพชญ นนทภักดี. 2539: 40)

ต่อมาได้มีการสร้างทางด่วนในช่วงปี พ.ศ.2520 โดยมีทางขึ้นลงทางด่วนบริเวณติดกับทางรถไฟใกล้กับสุขุมวิท 1 ส่งผลให้ผู้อยู่อาศัยในย่านสุขุมวิทสามารถติดต่อกับบริเวณตะวันออกของกรุงเทพมหานคร (บางนา-ตราด) ได้โดยสะดวก และได้มีรถยนต์มาขึ้นลงทางด่วนบริเวณใกล้กับสุขุมวิท 1 ในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก การสร้างถนน สร้างทางด่วนที่ทำให้การเดินทางสะดวกสบายมากขึ้น จนทำให้ย่านสุขุมวิทกลายเป็นศูนย์กลางการค้าธุรกิจ แต่การเจริญเติบโตของย่านนี้ ส่งผลกระทบต่อการจราจร ทำให้ถนนสุขุมวิทเริ่มมีการจราจรติดขัดมากขึ้น จนกระทั่งปีพ.ศ.2538 ได้เริ่มมีการสร้างรถไฟฟ้าสายระดับผ่านกลางถนนสุขุมวิท(BTS) เพื่อลดปัญหาการจราจรติดขัดของถนนสุขุมวิท

ปัจจุบันทุ่งบางกะปิไม่มีคนรู้จักแล้ว รู้จักแต่เพียงบางกะปิแต่ดูเหมือนจะถูกช่วงชิงชัยพื้นที่ให้ห่างออกไปไกลกว่าเดิม เพราะตั้งแต่ต้นถนนสุขุมวิทก็จะมีชื่อเรียกที่แสดงถึงความเจริญของพื้นที่ต่างหากเช่น นานา เฟลนจิต ซิดลม แทน ปัจจุบันย่านสุขุมวิทหรือทุ่งบางกะปิถูกจัดอยู่ในเขตการปกครองของเขตวัฒนาที่แยกออกมาจากเขตคลองเตยอีกต่อหนึ่ง แต่เขตคลองเตยก็แยกออกมาจากเขตพระโขนงอีกทอดหนึ่ง เมื่อ 19 เมษายน 2532 ด้วยเขตพระโขนงมีพื้นที่กว้างขวางและมีประชากรมาก จึงได้ประกาศกระทรวงมหาดไทยแบ่งเขตพระโขนงออกเป็น 4 เขต คือเขตพระโขนง เขตประเวศ เขตสวนหลวง และเขตคลองเตย แต่เขตคลองเตยก็ยังมีพื้นที่กว้างขวางและประชากรเพิ่มขึ้นมาก จึงได้

จัดตั้งสำนักงานเขตคลองเตยสาขา 1 ขึ้น เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2538 และต่อมากระทรวงมหาดไทยได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่เขตคลองเตยและจัดตั้งเขตวัฒนาขึ้นตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม 2541

สุขุมวิทย่านนี้เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การบริการและการทูต มีอาณาเขตฝั่งเลขที่ตั้งแต่ ซอยสุขุมวิท 1 ถึง ซอยสุขุมวิท 81 ย่านธุรกิจการค้ารวมทั้งสถานประกอบการภายในเขตวัฒนา มีการใช้พื้นที่มากถึงร้อยละ 13.97 จึงสัมพันธ์กับผู้อยู่ในเขตนี้คือกลุ่มวัยทำงานเป็นส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 25-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.02 เนื่องจากพื้นที่เขตวัฒนาเป็นย่านธุรกิจการค้า วัยทำงานจึงทำงานในสถานประกอบการทั้งการค้า และการบันเทิงอยู่มาก แต่เนื่องจากผู้คนเหล่านี้ทำงานเคลื่อนย้ายมาก จึงมีการเปลี่ยนแปลงในจำนวนของผู้คน ถึงอย่างไรก็ตาม สถานบันเทิงและการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวยังมีอยู่อย่างมากในเขตนี้ พื้นที่พัฒนายังมีสถานทูตและสถานกงสุลอยู่มากถึง 17 แห่ง¹ จึงน่าจะมีความสัมพันธ์กับผู้คนมากมายหลายตาที่รวมถึงเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์มาอยู่รวมกันมากในเขตวัฒนาด้วย

ในย่านสุขุมวิทยังมีสถานบันเทิงอีกมากมาย หากนับตั้งแต่สุขุมวิทซอย 1 ถึงซอย 21 จะมีสถานบันเทิงอยู่เกือบ 50 แห่ง และเฉพาะในซอยสุขุมวิท 21ต่อเนื่องกับซอย 23 มีนับได้เกือบ 30 แห่งด้วยกันบ้านเรือนในย่านสุขุมวิทบ้านหลังใหญ่จะอยู่ด้านในเข้าชิดกับคลองแสนแสบด้านหลัง ทางเข้าบางซอยจะมีต้นไม้หลังเหลือให้ความร่มรื่นอยู่ ยกเว้นบางซอยที่จัดการจราจรให้เป็นทางผ่านจะมีรถราคับคั่ง เช่น ซอยเอกมัย ซอยทองหล่อ ซอยปรีดี พนมยงค์ (สุขุมวิท 71) ลักษณะบ้านเรือนในย่านนี้นอกจากบ้านผู้มีฐานะแล้วก็มีคนอีกหลายระดับอยู่ในเขตวัฒนา ด้วยมีชุมชนแออัดอยู่กันหลายชุมชนเช่น ชุมชนยาแดง ชุมชนข้างสะพานคลองตัน เป็นต้น

ในช่วงที่ประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาประเทศให้ประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (พ.ศ. 2535 – 2539) เกิดบริษัทข้ามชาติเข้ามาในประเทศ ทำให้มีชาวต่างชาติเดินทางมาทำงานในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ถนนสุขุมวิทได้รับการพัฒนามาก (เจนการ เจนการกิจ. 2547: 30) ย่านพักอาศัยชั้นดีอย่างสุขุมวิท ซึ่งมีพร้อมทั้งทำเล ที่ตั้ง และการคมนาคมสะดวก อยู่ใกล้สถานทูตของประเทศต่างๆ จึงเป็นพื้นที่ที่มีราคาที่ดินสูงเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ การพัฒนาส่วนใหญ่จึงมุ่งสร้างให้เกิดความคุ้มค่ากับราคาที่ดิน จนกระทั่งยุคของเศรษฐกิจฟองสบู่ เริ่มถึงจุดอิมมิตัว ผลจากการประกาศค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้

¹ สถานทูตและสถานกงสุลในเขตวัฒนาได้แก่ สถานทูตปากีสถาน สถานทูตศรีลังกา สถานทูตอิสราเอล ซิยิปต์ บรูไน อินเดีย เปรู อาร์เจนตินา คิวบา ซิลิ นอร์เวย์ บังคลาเทศ เนปาล มองโกเลีย เคนยา สถานกงสุลจอร์แดน และสถานกงสุลซีเรียประจำประเทศไทย

ผู้ลงทุนที่กู้ยืมเงินจากบริษัทข้ามชาติต่างๆ ต้องแบกรับภาระชำระหนี้คืนอัตราที่สูงขึ้นเป็นเท่าตัว การพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ย่านสุขุมวิท ซึ่งได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับหลายๆ พื้นที่ในกรุงเทพมหานครและประเทศไทย จึงหยุดชะงักลงทันที คงเหลือแต่โครงสร้างอาคารที่ก่อสร้างยังไม่เสร็จ ในช่วงหลัง จากปี พ.ศ. 2541 ย่านสุขุมวิทกลับมาคึกคักอีกครั้ง เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศไทยค่อยๆ ฟื้นตัว ประกอบกับมีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ ทั้งของภาครัฐและเอกชน ได้แก่ รถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) และรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ เริ่มมีการปรับปรุงโครงการเก่าที่เคยหยุดก่อสร้างมาพัฒนาอีกครั้ง การพัฒนาในช่วงนี้จึงเกิดการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ อาคารสำนักงาน โรงแรม คอนโดมิเนียม ห้างสรรพสินค้า คอมเพล็กซ์โรงภาพยนตร์ กระจายตัวออกไปตลอดแนวถนนสุขุมวิท และภายในซอยต่างๆ ปัจจุบันตั้งแต่สุขุมวิท 17- 23 มีการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นมากมายเช่น Interchange Exchange Terminal 21 และแต่ละอาคารที่สร้างจะใช้ทางเชื่อมร่วมกับรถไฟฟ้า BTS เข้าอาคารของตน

ในด้านสังคมของพื้นที่ย่านสุขุมวิท ในอดีตศูนย์กลางชุมชนเหล่านี้ได้แก่ ตลาด โรงเรียน สถาน ที่ราชการ เช่น ตลาดอโศก ตลาดทองหล่อ โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถานทูตของประเทศต่างๆ เป็นต้น ต่อมาบทบาทของศูนย์กลางบางแห่งเริ่มลดลง ประกอบกับการพัฒนาในพื้นที่ซึ่งเกิดศูนย์กลางชุมชนใหม่ขึ้น และไม่ได้เป็นศูนย์กลางเฉพาะกับประชากรในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังดึงดูดประชากรจากนอกพื้นที่ให้เข้ามาใช้บริการอีกด้วย ซึ่งศูนย์กลางเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายรวมตัวกันอยู่ เช่น ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และขนาดกลาง หรือสถานบริการ สถานบันเทิง ยามราตรี เป็นต้น ซึ่งสถานประกอบการในย่านสุขุมวิทที่จดทะเบียนรวมทั้งหมดในเขตวัฒนา มีจำนวน 1,432 แห่ง โดยประเภทของสถานประกอบการที่จดทะเบียนมากที่สุด ได้แก่ ธุรกิจบริการ และธุรกิจอุตสาหกรรม มีจำนวน 533 แห่ง พื้นที่ตั้งของสถานประกอบการประเภทธุรกิจบริการ ในเขตวัฒนา ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงคลองเตยเหนือ คลองตันเหนือ และพระโขนงเหนือ ตามลำดับ ซึ่งบริเวณที่หนาแน่นได้แก่ บริเวณซอยนานา ถึงซอยอโศก ซึ่งประกอบไปด้วยร้านอาหาร บริการที่พักอาศัย กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมบริการที่พักอาศัย และท่องเที่ยวที่ชัดเจนที่สุดได้แก่ พื้นที่ซอยนานา ซึ่งเป็นย่านสถานบันเทิง ร้านอาหาร ไนต์คลับ และเกสต์เฮาส์ ให้บริการกับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

สุขุมวิทในปัจจุบันมีการก่อสร้างห้างสรรพสินค้าตามแนวถนนสุขุมวิทขึ้นมากมายเป็นห้างระดับหรู ห้างสรรพสินค้าที่สรุปได้ว่าอยู่ในพื้นที่จัตุรัสทองคำ (ทิมข้าวเศรษฐกิจไทยรัฐและพระราชพลมั่งกรพิศม์. 2548 ; อ้างอิงจาก พันธวิศ ลวเรืองโชค. 2549. หน้า 15) ว่าประกอบไปด้วยศูนย์การค้าที่เกาะตัวตามแนวถนนสุขุมวิท ประกอบด้วยศูนย์การค้าหลักๆ 4 แห่งได้แก่ ศูนย์การค้าสยามพารากอน

ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า ศูนย์การค้าดิเอ็มโพเรียม ศูนย์การค้าเกษร พลาซ่า โดยศูนย์การค้าแต่ละแห่งต่างสร้างภาพลักษณ์ระดับบนเพื่อดึงดูดลูกค้าทั้งชาวไทยและต่างประเทศ แต่ละแห่งมีความโดดเด่นเฉพาะเช่น มีร้านจิวเวลรี อะควาเรียม ศูนย์การประชุมระดับนานาชาติ หรือสร้างภาพให้เป็นดังศูนย์กลางการจับจ่ายระดับโลกเหมือนเมืองเอลิเซในฝรั่งเศส หรือศูนย์สุขภาพความงาม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาถนนสุขุมวิทนั้นเป็นถนนที่มีศักยภาพเพราะผู้คนพลุกพล่าน มีกลุ่มลูกค้า (target group) หลายกลุ่มเช่นบริเวณสี่แยกราชประสงค์ เซ็นทรัลชิดลมเป็นกลุ่มที่มีรายได้สูง ส่วนช่วงอโศกถึงเอ็มโพเรียมเป็นกลุ่มที่อยู่อาศัยและทำงานในย่านสุขุมวิท และช่วงปลายสุขุมวิทตั้งแต่ทองหล่อถึงเอกมัยเป็นกลุ่มผสมทั้งกลุ่มวัยรุ่น คนเริ่มทำงาน ผู้บริหาร ดารา และผู้อยู่อาศัย เฉพาะสุขุมวิทตรงห้างเอ็มโพเรียมสามารถทำธุรกิจได้ทั้ง 7 วันเพราะปัจจัยที่มีผู้อยู่อาศัยแถบถนนสุขุมวิท มีใช้บางพื้นที่ที่มีคนเฉพาะวันทำงานแต่วันหยุดไม่มีคน หรือบางพื้นที่คนมากในช่วงวันหยุดแต่วันทำงานไม่มีคน เป็นต้น และอีกปัจจัยคือการสร้างบรรยากาศของถนนเป็นถนนคนเดิน (High Pedestrian) ให้มีบรรยากาศชีวิตชีวาและลักษณะเฉพาะตัวของการจัดกิจกรรม เช่นพื้นที่ย่านนานาที่มีแผงลอยทั้ง 2 ฝั่งถนนช่วยเพิ่มความคึกคักให้ถนนและสร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติ พื้นที่แห่งการจับจ่ายใช้สอยที่เริ่มตั้งแต่มาบุญครอง สยามเซ็นเตอร์ สยามพารากอนและเลียบตามแนวรถไฟฟ้าถนนสุขุมวิทคือพื้นที่แห่งการจับจ่ายและความบันเทิงมากที่สุด

แม้ปัจจุบันย่านการค้าสำคัญที่เป็น CBD ได้มีหลายจุดแต่ก็ยังเกาะตามแนวถนนสุขุมวิท ขนานกับรถไฟฟ้า คือบริเวณราชประสงค์ สยามสแควร์ ชิดลม ไปจนถึงทองหล่อสุดเส้นทางรถไฟฟ้าที่เอกมัย โดยเฉพาะบริเวณทองหล่อที่มีการศึกษาพบว่าเป็นย่านที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ดีเนื่องจากมีจำนวนคนพักอาศัยในพื้นที่เหมาะสมกับการพัฒนาอีกทั้งพื้นที่ธุรกิจย่านทองหล่อได้พัฒนาให้เข้ากับคนรุ่นใหม่ที่มีรสนิยมในการบริโภคเฉพาะตัวโดยเฉพาะเด็กฮิป (HIP-highly individual person) คือกลุ่มคนที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตเฉพาะตัว เป็นตัวของตัวเองทั้งเสื้อผ้า ทรงผม การฟังเพลง การใช้เวลาส่วนตัวและรสนิยมในด้านศิลปะและความมั่นใจในตัวเอง ประกอบกับเด็กฮิปเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีหน้าที่การงานดี มีรายได้สูง ไม่นิยมสินค้าตามกระแสสังคม และมีรสนิยมการใช้สินค้าที่หรูหรา ที่ทองหล่อจึงมีแหล่งศูนย์การค้าที่ตอบสนองตามความต้องการ ที่รวมร้านค้าแฟ ร้านอาหาร โรงแรม ที่ตรงความต้องการของเด็กฮิป เช่นห้างสรรพสินค้าเอชวันทีปากซอยทองหล่อที่เรียบง่ายแต่ทันสมัย ส่วนศูนย์การค้าเพลย์กราวด์ เป็นศูนย์การค้าที่น่าแนวคิดคอลเลตต์ (Collette) ในปารีสมาสร้างที่มีสินค้าของตกแต่งบ้าน เสื้อผ้า หนังสือศิลปะ มีร้านขายอาหาร มีห้องประชุมเพื่อพบปะสำหรับสถาปนิกและกราฟฟิคดีไซน์เนอร์ที่มานั่งประชุม ตระเวนงานและสรุปงาน (พันวิศ ลวเรืองโชค. 2549: 21)

การใช้ประโยชน์ของที่ดินในกรุงเทพฯพบว่าเมื่อศูนย์กลางธุรกิจเดิมเกิดการอิมตัวก็จะแผ่ขยายเข้ามายังถนนสุขุมวิท ดังเช่น การอิมตัวของย่านธุรกิจสำคัญ เช่น สีลม ราชประสงค์ และเพลินจิต ประกอบกับพื้นที่เขตชั้นกลางของเมืองย่านสุขุมวิทมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง รวมทั้งที่พักอาศัยที่ผู้คนย้ายถิ่นฐานไปยังชานเมืองเนื่องจากการจราจรและราคาที่ดินสูงขึ้น และจากความหนาแน่นของที่พักอาศัยที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เกิดการขยายตัวของกาพนิชยกรรมที่มีความทันสมัย

กรุงเทพ: เอกนคร

ลักษณะเด่นของเมืองหรือมหานครคือจำนวนประชากรที่มาก โดยกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของเมืองที่ใหญ่สุดกับลำดับสองจะห่างกันครึ่งหนึ่ง และเมืองลำดับสามจะมีการขยายตัวเป็น 1/3 ของเมืองที่ใหญ่สุด ดังเช่น เมืองสิงคโปร์หรือฮ่องกงที่มีชื่อเมืองหลวงชื่อเดียวกัน อัตราการอยู่อาศัยของประชากรจะอยู่ในเมืองทั้ง 100% และเมืองที่อยู่ในประเทศเล็กหรือกำลังพัฒนาก็พบว่าอัตราประชากรที่อยู่ในเมืองสูงมาก ดังเช่น เมือง Conakry ในประเทศ Guinea ประชากรในเมืองมีอัตราถึงร้อยละ 89 ส่วนเมือง Bujumbura ในประเทศ Burundi มีอัตราประชากรในเมือง ร้อยละ 82 ส่วนกรุงเทพ ประชากรในเมืองมีร้อยละ 57 (World Bank ; อ้างอิงจาก David Clark. 1995. หน้า 26) จึงจะเห็นได้ว่าเมืองใหญ่ที่มีประชากรอยู่มากจะเติบโตเป็นเมืองเดี่ยวเพราะมีความห่างจากเมืองอันดับสองอยู่มากที่เราเรียกว่าเมืองเอกนคร (Primate City) ซึ่งหมายความว่า เมืองใหญ่ที่สุดของประเทศใหญ่กว่าเมืองรองๆลงมาหลายสิบเท่าตัว เช่น กรุงเทพมหานครใหญ่กว่านครราชสีมาหรือเชียงใหม่มากกว่า 50 เท่าตัว เมืองเอกนครเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา ศาสนาและเกือบทุกด้าน หรือเมืองประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย

เขตเมืองเป็นเขตการตั้งถิ่นฐานที่มีขนาดใหญ่ มีความหนาแน่นของประชากรสูง ในเมืองผู้คนมีความหลากหลายของวัฒนธรรมย่อย (a diversity of sub-cultures) คนในเมืองจะเป็นมนุษย์ที่ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ (rational manner) ไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว มีความสัมพันธ์กันแบบทางการ มีการจำแนกความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะอย่างมากขึ้น ที่อยู่และที่ทำงานของคนในเมืองมักแยกจากกัน การควบคุมทางสังคมมักเป็นทางการ

กรุงเทพหรือประเทศไทยถูกพัฒนาขึ้นตามทิศทางหรือแผนที่กำหนดไว้ จึงส่งผลต่อการก่อตัวความเป็นเอกนครกรุงเทพ ประเทศไทยที่เริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ.2504 สืบเนื่องมาถึงปัจจุบันคือแผนฉบับที่ 10 นั้นพบว่าแต่ละแผนต่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา

ประเทศไปในทิศทางที่ต่างกันแต่แผนฉบับแรกๆ คือฉบับที่ 1-3 เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการสร้างระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมขนส่งเป็นแผนจากส่วนกลาง (Top Down Planning) (นิรมล สุธรรมกิจ. 2551: 120) ที่มุ่งเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและการขนส่งผลิตผลไปสู่ตลาด ผลของแผนฉบับที่ 1 พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เท่ากับร้อยละ 8 ต่อปี ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างรวดเร็วแต่เกิดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ผลของแผนพัฒนาฉบับที่ 2 มุ่งเน้นการขยายตัวเศรษฐกิจประเทศต่อจากแผนแรก แต่จำแนกการวิเคราะห์และการวางแผนรายสาขา (Sectoral Analysis and Planning) พบว่า GDP เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.5 ต่อปี แต่การกระจายรายได้ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรเพราะความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรเพิ่มมากขึ้น โดยพิจารณาจากการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและกิจการต่างๆ มักกระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง จึงส่งผลให้ “คนเมือง” มีรายได้เพิ่มขึ้น เจ้าของที่ดินในเขตเมืองรวยขึ้นและสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองมีเพิ่มขึ้นตาม ด้วยเหตุนี้จึงเกิดช่องว่างระหว่างเศรษฐกิจและสังคมระหว่างภาคเมืองและชนบท ส่วนผลของแผนพัฒนาฉบับที่ 3 (2515-2519) อาศัยแนวคิดอุทยานนคร (Garden City) ในการพัฒนาเมืองใหม่ (New Town) ให้เป็นบริวารของนครหลวง อาศัยทฤษฎีขั้วความเจริญ (Growth Pole Theory) มาใช้ในการพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาคเพื่อลดความแตกต่างระหว่างนครหลวงกับภูมิภาคอื่นๆ ส่งผลให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามายังกรุงเทพฯ จนเกิดปัญหาเป็นเอกนคร และผลจากแผนพัฒนาฉบับที่ 3 พบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีเพียงร้อยละ 6.2 ต่อปี และรายได้บุคคลเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.3 ต่อปี ทั้ง 2 ประการต่ำกว่าเป้าหมาย ในแผนที่ 3 นี้ได้ระบุชัดขึ้นถึงปัญหาอันเกิดจากการเป็นเอกนคร (Primate City) ของกรุงเทพฯ ที่ทำให้เมืองมีขนาดใหญ่มาก

สรุปได้ว่าในช่วงระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ.2504-2519) ตั้งแต่แผนที่ 1-3 การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยประสบปัญหาหลายด้าน การพัฒนาไม่เป็นไปตามเป้าหมายและไม่มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนา และประกอบกับขาดเงินสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ที่ยุติการช่วยเหลือเพราะสงครามเวียดนามยุติลง ในปี พ.ศ.2515 และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยในปี 2516

ความเติบโตของเอกนครเช่น กรุงเทพฯที่มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ประชากรอพยพเข้ามาจำนวนมากขึ้นเพื่อมาหางานทำนั้น ส่งผลต่อจำนวนผู้อพยพย้ายถิ่นของไทยเป็นอย่างมาก จนแผนพัฒนาฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2529) ต้องให้ความสำคัญกับนโยบายกระจายความเจริญเพื่อสกัดหรือยับยั้งการอพยพย้ายถิ่นของคนเข้ามาในเขตเมืองโดยการพัฒนาเมืองหลักในภาคต่างๆ และเร่งขยายบริการพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคและชนบท นับจากแผนที่ต่อไปจึงมีเมืองใหญ่ๆ ผุดขึ้นในแต่ละภาคของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550)

การย้ายถิ่นกับความเป็นเอกนครกรุงเทพ

จากการศึกษาของเอสแคป (2528: 19) พบว่าประชากรของเมืองไทยในก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 20 ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ และการทำสำมะโนประชากรครั้งแรก พ.ศ. 2445 พบว่ามีจำนวนเพียง 8 ล้านคน หลังจากนั้นประชากรเพิ่มอีก 8 ล้านคนในช่วงเวลาที่สั้นกว่า โดยการกระจายตัวประชากรของเขตเมืองขึ้นกับคำจำกัดความของคำว่าเมืองด้วย โดยเขตเมือง รวมพื้นที่ในเขตเทศบาลตามการนิยามของกระทรวงมหาดไทยด้วยเพราะเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชนเมือง (Urban Settlement) โดยสำมะโนประชากรจำนวนเขตเทศบาลของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2490 มีเขตเทศบาลทั้งหมด 117 แห่ง ปี 2503 เพิ่มขึ้นเพียง 3 แห่ง ในปี 2515 มีเขตเทศบาลขนาดใหญ่ 2 แห่งคือ กรุงเทพฯและธนบุรี ได้รวมกันเป็นเขตเทศบาลเดียวกันอย่างเป็นทางการด้วยระยะเวลาดังกล่าวมีการขยายตัวของเมือง และมีการสร้างงานในกรุงเทพมากขึ้นจากการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมตามนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-2 และปัจจัยภายนอกที่สหรัฐอเมริกา มีการสร้างท่าเรือคลองเตย ส่งผลให้เป็นแรงผลักดันให้คนย้ายไปทำงานในแหล่งที่มีการจ้างงานมากขึ้นและการจ้างมักอยู่ในเขตเมือง การจำแนกเขตที่อยู่ได้จำแนกเป็นในเขตเทศบาลคือเขตเมืองส่วนนอกเขตคือพื้นที่ทั่วไป พบว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในเขตเมือง (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.2519) จากข้อมูลสถิติสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2503 พบว่าประเทศไทยมีประชากร 26,250,000 คน ปี พ.ศ. 2513 มีจำนวนประชากร 34,152,000 คนและหากใช้เขตเทศบาลเป็นเขตเมืองจะพบว่าในปี พ.ศ. 2490 ขนาดประชากรในเขตเมืองมีร้อยละ 9.9 ของประชากรทั้งประเทศและเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.4 ในปี พ.ศ.2510 และจากฐานข้อมูลการขึ้นทะเบียนระหว่างปี พ.ศ. 2503-2510 พบว่าจำนวนประชากรในเขตชุมชนเพิ่มร้อยละ 4.8 : ปี และในชนบทเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.1 ต่อ ปี

ตาราง 2 จำนวนประชากรในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล (หน่วย : พันคน)

ประชากร	ปี พ.ศ. 2503	ปี พ.ศ. 2513	ปี พ.ศ. 2523	ปี พ.ศ. 2533	ปี พ.ศ.2543	ปี พ.ศ. 2545
ในเขตเทศบาล	3,273.9 (12%)	4,553.1 (13%)	7,632.9 (17%)	9,943.5 (18%)	11,452.6 (19%)	17,974.5 (29%)
นอกเขตเทศบาล	22,984.1 (88%)	29,598.9 (87%)	37,191.6 (83%)	46,359.7 (82%)	50,426.2 (81%)	44,825.4 (71%)
รวม	26,258.0	34,152.0	44,824.5	56,303.2	61,878.8	62,799.9

ที่มา: สถิติรายปีประเทศไทยStatistic Yearbook Thailand สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ในลักษณะการเพิ่มพื้นที่โดยการเติบโตของเขตพื้นที่เมืองแล้ว ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเติบโตของเมืองคือการมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ทั้งในอัตราการเกิดตามธรรมชาติ และการย้ายถิ่นสุทธิ โดยการย้ายถิ่นระหว่างในช่วงเวลา 5 ปี กระแสการย้ายถิ่นที่ใหญ่ที่สุดมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่ภาคกลาง คือมากกว่า 101,000 คน การย้ายถิ่นที่ใหญ่เป็นอันดับสอง คือระหว่างภาคกลางและภาคเหนือ ในช่วงปี 2508-2513 ภาคกลางรับผู้ย้ายเข้าจากภาคเหนือประมาณ 58,000 คน แต่สูญเสียผู้ย้ายออกให้แก่ภาคเหนือมากกว่า 63,000 คน คู่ที่ใหญ่เป็นอันดับสาม คือระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปภาคเหนือ 42,000 คน และสูญเสียผู้ย้ายออกให้ภาคเหนือประมาณ 34,000 คน ส่วนภาคใต้ รับผู้ย้ายเข้าจากภาคกลางเกือบ 25,000 คน และย้ายกลับเข้าสู่ภาคกลางกว่า 35,000 คน สรุปได้ว่าระหว่างปี 2508-2513 ภาคกลางรับผู้ย้ายถิ่นสุทธิมากกว่าภาคอื่นๆ 53,000 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นภาคด้อยพัฒนาที่สุดในประเทศสูญเสียมากที่สุด 48,000 คน โดยมีกรุงเทพฯ เป็นเมืองที่รับผู้ย้ายเข้ารวมมากกว่าภาคอื่นๆ ข้อมูลจากสำมะโนประชากร ปี 2513 แสดงว่าภาคกลางเป็นศูนย์กลางการย้ายถิ่นระหว่างภาคในประเทศไทย ผู้ย้ายถิ่นระหว่างภาคทั้งหมดได้เลือกภาคกลางเป็นจุดหมายปลายทางและมากกว่าครึ่งมาอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลกรุงเทพฯ และที่เหลือย้ายไปอยู่ในจังหวัดอื่นเอสแคป (2528: 69,71)

การกระจายตัวของประชากรและจากการย้ายถิ่น ทำให้ต้องมีการทบทวนนโยบายความเป็นเมืองที่จะมีการพัฒนาเมืองเพราะมีการกระจายตัวของประชากรที่ไม่เที่ยมกันมากขึ้น โดยการกระจุกตัว (Concentration) ของประชากรในเขตกรุงเทพฯ ระหว่างปี 2490 และ 2523 กรุงเทพฯมีการขยายตัวเพิ่มจากเพียงประมาณ 780,000 คนเป็นประมาณ 4.7 ล้านคน ซึ่งมีค่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรเมืองทั้งหมด จึงมีการวางนโยบายด้านการกระจายตัวของประชากรและการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ไว้ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 4 (2520-2524) ครั้งแรก โดยได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและความเป็นเมือง ดังนี้

- 1.จะต้องลดอัตราการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ และเขตเมืองอื่นในบางจังหวัด
- 2.หามาตรการกระตุ้น และสนับสนุนให้มีการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพฯ ไปยังพื้นที่ข้างเคียงและจังหวัดอื่นๆ
- 3.ควรสนับสนุนให้มีการย้ายถิ่นภายในภาคมากกว่ามากกว่าการย้ายถิ่นระหว่างภาค
- 4.สำหรับการย้ายถิ่นระหว่างชนบทและเขตเมืองนั้นควรจะสนับสนุนให้ย้ายเข้าสู่เมืองหลักของภาคนั้นๆ ตามแนวทางการพัฒนาภาคต่างๆ ที่กำหนดไว้

และจุดกำเนิดของซอยคาวบอยที่เป็นพื้นที่ศึกษา ที่กำเนิดขึ้นมาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ที่มีภารกิจทั้งการสงครามของประเทศข้างเคียง นโยบายส่งเสริมการลงทุนของต่างชาติ การพัฒนาต่างๆ ที่ให้คนต่างย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองมากขึ้น

แผนพัฒนาฉบับที่ 4 ได้มีการปรับตัวในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและพยายามสร้างความเป็นธรรมในสังคมลดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ และยังคงต่อเนื่องมายังแผนฉบับที่ 5 ด้วย โดยในแผนฉบับที่ 4 มีนโยบายพัฒนาเมืองศูนย์กลางของภาคให้เป็นเมืองหลัก (Secondary Cities) เพื่อกระจายบริการและการบริหารของรัฐออกไป เมืองหลักประกอบด้วยนครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ สงขลา หาดใหญ่ และชลบุรี โดยนโยบายการสร้างศูนย์กลางความเจริญเติบโตของภาค (Growth Pole) เพื่อกระจายความเป็นเมืองและให้คนย้ายถิ่นเข้าไป โดยมีขอนแก่นถูกพัฒนาเป็นศูนย์กลางความเจริญเติบโตของภาคแห่งแรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายอุตสาหกรรมการผลิตจากกรุงเทพฯ และเพื่อป้องกันการย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อสิ้นสุดแผนพบว่าผลของการพัฒนาในแผนนี้การผลิตในสาขาการเกษตรและอุตสาหกรรมขยายตัวต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนด มีคนยากจนอยู่อีกมาก การจ้างงานของประชากรนั้นภาครัฐหันมาส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานคนเข้มข้น จากแผนที่ 1-3 ที่ได้ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรในการผลิตแทนแรงงาน แต่นับแต่ปี 2515 ภาครัฐได้ส่งเสริมการจ้างงานประชากรบางส่วนอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง เพราะโรงงาน บริษัท ห้างร้าน กระจัดตัวอยู่ในเขตเมือง และเห็นความยากจน ในชนบทจึงมุ่งมาหางานทำในเมือง และจากนโยบายช่วงแผนพัฒนาฉบับแรกๆ ทำให้มีการอพยพเข้ามาจำนวนมากจนยากที่จะแก้ไขได้

การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองพบว่าด้วยมีการขยายตัวของภาคการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม การกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งอัตราค่าจ้างในเมืองที่สูงกว่าในชนบทเป็นปัจจัยที่ดึงดูดคนเข้ามาทำงานในเมือง และกลยุทธการพัฒนาที่ไม่สมดุล (unbalanced growth) ที่มุ่งเน้นแต่ภาคอุตสาหกรรมละเลยภาคเกษตรกรรมทำให้คนส่วนใหญ่ในชนบทต้องประสบปัญหาความยากจน จึงผลักดันให้เกษตรกรและแรงงานอพยพเข้ามาหางานทำในเมืองอีกทั้งงานภาคการเกษตรก็มีเวลาว่างตามฤดูกาลทำให้ต้องเพิ่มรายได้ของครอบครัว ผลกระทบจากการโยกย้ายแรงงานเข้าสู่เมือง จึงก่อปัญหาในเขตเมืองหลายประการและหนึ่งในปัญหาของเมืองจากการพัฒนาและการเคลื่อนย้ายแรงงานคือปัญหาสังคมด้านหญิงโสเภณีในเขตเมือง แม้จะมีการถกเถียงว่าหญิงบริการทางเพศเหล่านี้มิใช่ “ตัวปัญหา” หากแต่เป็น “ผลผลิต” ของปัญหาสังคมที่สั่งสมมาจากผลของการพัฒนา

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เป็นเมืองเพิ่มขึ้นจากข้อมูลเขตเมืองที่น่าสนใจจากการสำรวจของ United Nations พบว่าเขตเมืองในปี 2003 มีร้อยละ 48.3 และคาดว่าในปี 2030 จะมีมากถึง 60.8 และตัวเลขของประเทศไทยเปรียบเทียบกับระหว่างเขตเมืองกับชนบทพบว่ามีความแตกต่างกัน โดย ปี 2003 เขตเมือง มี 20,037 แห่ง เขตชนบทมี 42,796 แห่งและแนวโน้มในปี 2030 เขตเมืองมี 35,420 เขตชนบทมี 40,004 แห่ง คิดเป็น ร้อยละของเมือง ปี 2003 มี 31.9 ปี 2030 มี 47.0 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างเมืองกับชนบทระหว่างปี 2003-2005 เมืองมีอัตราการเปลี่ยนแปลง 1.9 ส่วน ชนบทมีอัตราการเปลี่ยนแปลง 0.6

จากตัวเลขช่วยมองเห็นการเติบโตของของกรุงเทพหรือเขตเมือง เนื่องจากในชนบทความต้องการแรงงานลดน้อยลงทางด้านการเกษตรและเพิ่มความต้องการแรงงานในกิจกรรมอุตสาหกรรมและบริการ ที่ขยายตัวในเมืองจึงเป็นแรงผลักดันและแรงดึงดูดให้คนเข้าสู่เขตเมือง การย้ายเข้ามาทำงานดังกล่าวตามสถิติพบว่าการย้ายถิ่นของแต่ละพื้นที่หรือจังหวัดต่างกัน จากการรายงานสำมะโนประชากรและการเคหะปี พ.ศ.2513 พบว่าการย้ายถิ่นเข้าตลอดชีพของจังหวัดภาคกลางพบว่าเพศชายย้ายถิ่นเข้ามาสูงกว่าเพศหญิงในทุกจังหวัดยกเว้น กรุงเทพ-ธนบุรีและสมุทรปราการที่เพศหญิงย้ายถิ่นเข้ามาสูงกว่าเพศชาย กรุงเทพ-ธนบุรีมีลักษณะเหมือนมหานครอื่นๆ ในโลกที่มีอัตราการเติบโตของเขตชุมชนและอัตราการย้ายถิ่นสูง อัตราการย้ายถิ่นเข้าทั้งหมดสำหรับภาคกลางมีร้อยละ 5.80 ในปี พ.ศ.2503 และร้อยละ 19.66 ในปีพ.ศ.2513 ซึ่งเพิ่มขึ้น 3.39 เท่าและจังหวัดที่มีการย้ายถิ่นเข้ามากก็มีอันดับที่เปลี่ยนแปลงเช่น จังหวัดระยอง ตรวดี สมุทรปราการมีการเปลี่ยนแปลงสลับตำแหน่งที่มากที่สุดสลับกันไปมา การเพิ่มจำนวนประชากรของกรุงเทพจากสถิติพบว่าเป็นการย้ายถิ่นเข้ามาจาก การสำรวจสำมะโนประชากรในปี พ.ศ. 2503 พบว่ามากกว่า 1 ใน 4 ของคนไทยที่อาศัยในกรุงเทพ-ธนบุรีคิดเป็นร้อยละ 6.2 ต่อปี ในช่วงปีพ.ศ.2503-2512 ในจำนวนนี้เป็น การเติบโตตามธรรมชาติร้อยละ 2.9 ส่วนที่เหลือเนื่องมาจากการย้ายถิ่น ดังนั้นมากกว่าครึ่งหนึ่งของการเพิ่มมาจากการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมีสัดส่วนของประชากรมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากและมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 18 ของการย้ายถิ่นตลอดชีพและร้อยละ 22.4 ของการย้ายถิ่น 5 ปี (2508-2513) พบว่าสัดส่วนการย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพระหว่างเพศชายและหญิง ช่วงปี 2498-2503 มีผู้ย้ายถิ่นที่เป็นชายมากกว่าหญิง ปี 2508-2513 จำนวนผู้ย้ายถิ่นที่เป็นหญิงมากกว่าชาย เพศหญิงที่ย้ายออกมากกว่าเพศชายเข้ามาทำงานในกรุงเทพมาจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแตกต่างจากภาคใต้ที่ชายย้ายถิ่นออกมากกว่าหญิง (สำมะโนประชากรปี พ.ศ.2503 และ 2513) การสำรวจเรื่องการย้ายถิ่นว่ามีผลต่อการเติบโตหรือเข้ามาทำงานในเมืองอย่างไร พบว่าจำนวนและร้อยละของผู้ย้ายถิ่นพบว่าการย้ายถิ่นในปีที่แสดงข้อมูล 2549 (2006) และ 2550 (2007) พบว่าการย้ายถิ่นในปี

2550 มีมากขึ้นเล็กน้อยกว่าปี 2549 และพบว่าการย้ายถิ่นภายในภาคเดียวกันมีจำนวนมากกว่าการย้ายถิ่นระหว่างภาคเล็กน้อย ตัวเลขที่ปรากฏคือ การย้ายถิ่นภายในภาคเดียวกัน ปี 2549 มีร้อยละ 51.2 ปี 2550 มีร้อยละ 51.5 ส่วนการย้ายถิ่นระหว่างภาคมีร้อยละ 46.1 ปี 2549 และปี 2550 มี 46.4 โดยเหตุผลที่สำคัญในการย้ายถิ่นยังคงเป็นเหตุผลเดิมต่อเนื่องคือหางานทำและต้องการรายได้ดีกว่าเดิม ตัวเลขจากข้อสมมติการย้ายถิ่นสุทธิระหว่างภาค 2543-2563 (Net Inter-Regional Migration: 2000-2020) จากตัวเลขสมมติการย้ายถิ่นในแต่ละช่วง 5 ปี ของกรุงเทพมหานครพบดังนี้

ตาราง 3 ข้อสมมติการย้ายถิ่นในแต่ละช่วง 5 ปีของกรุงเทพมหานคร

(หน่วย-คน)

เพศ	ปี พ.ศ.2548-2553 (2005-2010)	ปี พ.ศ.2553-2558 (2010-2015)
หญิง	44,577	47,436
ชาย	20,293	23,727

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2552

จะเห็นได้ว่าประชากรในกรุงเทพมีการย้ายถิ่นเข้าและออกอยู่เสมอ ไม่ว่าจะย้ายระหว่างจังหวัดหรือย้ายระหว่างเขต ทำให้จำนวนประชากรในแต่ละปีแตกต่างกัน และเหตุผลสำคัญอีกประการคือ หากภาวะเศรษฐกิจมีการขยายตัวสูงขึ้น ประชากรจะมีการเคลื่อนไหวจากชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้น จำนวนประชากรจะเป็นปัจจัยสำคัญในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายสำคัญต่างๆของเมือง ในกรุงเทพคาดว่าจะมีจำนวนประชากรแฝงประมาณ 1.4-3.1 ล้านคน

จำนวนประชากรในกรุงเทพ จากกรณีตัวเลขจำนวนประชากรของกรุงเทพธนบุรีในปี พ.ศ. 2490 มี 781,700 คน (หรือ 1,178,881 คน เป็นร้อยละ 6.67 ของประชากรทั่วราชอาณาจักร) ปี พ.ศ. 2503 เพิ่มขึ้นถึง 3 เท่าเป็น 1,800,700 คนซึ่งมากกว่าเชียงใหม่ถึง 21 เท่าซึ่งเป็นเมืองอันดับสอง ในปี พ.ศ.2510 จำนวนประชากรในกรุงเทพธนบุรีเป็นร้อยละ 55.93 ของประชากรในเขตชุมชน(เขตเมือง) ทั่วราชอาณาจักร จะเห็นได้ว่าประชากรตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวอยู่ในเมืองมานาน ประชากรในเขตชุมชนหมายถึงการอยู่ในเขตเทศบาล กรุงเทพมหานครจากการเมืองก่อนการอุตสาหกรรมมาเป็นเมืองสมัยปัจจุบันในช่วงระยะเวลาเพียงครึ่งศตวรรษกรุงเทพได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่โดยมีขนาดที่ใหญ่ขึ้น ในปีพ.ศ. 2413 กรุงเทพหรือพระนครมีพื้นที่เพียง 4 ตารางกิโลเมตร ปี 2453 มีพื้นที่ 12 ตารางกิโลเมตร ปี 2483

มีพื้นที่ 40 ตารางกิโลเมตร ปี 2519 มีพื้นที่ 170 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นมีการรวมธนบุรีและ
ปริมณฑลเข้ามา พบว่ากรุงเทพมหานครปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2554 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,568.737 ตาราง
กิโลเมตร

เมื่อจำนวนคนเข้ามากรุงเทพมหานครเรื่องพื้นที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งจำเป็นแต่ที่ดินในกรุงเทพฯราคา
แพงมาก ปัญหาที่อยู่อาศัยจึงเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องมายาวนาน แม้ภาครัฐได้เข้ามาช่วยดำเนินการโดย
ตั้งแต่ปี 2518 เป็นต้นมา รัฐบาลได้สร้างบ้านราคาถูกและเริ่มพิจารณาเรื่องที่อยู่อาศัยอย่างจริงจังมาก
ขึ้นกว่าแต่ก่อน ด้วยก่อนหน้านั้นปี พ.ศ.2513 ผู้ย้ายถิ่นได้สร้างบ้านขึ้นในแหล่งเสื่อมโทรม จากข้อมูล
จำนวนประชากรในแหล่งเสื่อมโทรมมีอยู่ระหว่างร้อยละ 6-30 ของประชากรทั้งหมดของ
กรุงเทพมหานคร ในต้นทศวรรษของปี พ.ศ.2523 การเคหะแห่งชาติและกรุงเทพมหานครสำรวจพบว่า
แหล่งเสื่อมโทรมจำนวน 440 แห่งเป็นแหล่ง “ชุมชนแออัด” (Congested Community) ที่บ้านชำรุด
ทรุดโทรมไม่เป็นระเบียบอยู่กันอย่างแออัด ภายในสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมอันตรายต่อสุขภาพอนามัย
(แอสแคป. 2528 : 148) และจากการสำรวจราคาที่ดินในกรุงเทพฯมีราคาแพงมากในปี 2519 จากเอเคอร์
ละ 4,000 บาท (200 เหรียญสหรัฐ) สำหรับรอบนอกไปจนถึง เอเคอร์ละ 40,000,000 บาท
(2,000,000 เหรียญสหรัฐ) ในย่านธุรกิจและใจกลางเมือง (Report of the International Bank for
Reconstruction and Development Mission Aide Memoire : 130) และจากการสำรวจของ
ธนาคารโลกในปี พ.ศ.2513 ตั้งข้อสังเกตว่ามีการเก็งกำไรที่ดินอยู่มากเพราะมีที่ดินที่จดทะเบียนไว้ใ
การนี้ถึง 6.5 พันล้านบาท โดยเป็นที่ดินของเอกชน ดังนั้นพวกนักพัฒนาที่ดินที่มีส่วนในการจัด
การเมือง urban manager ได้รุกและจับจองที่ดินไว้ในกิจการที่เป็นประโยชน์กับตน จำนวนประชากร
กับการเข้ามาในกรุงเทพฯพบว่าแต่เดิมคนในกรุงเทพฯยังไม่มากนักและพื้นที่ในเขตเมืองยังรองรับได้ แต่
เมื่อมีการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมพบว่า พื้นที่ไม่พอเพียงจึงมีการขยายพื้นที่เมืองออกไปด้าน
นอกเพิ่มขึ้นตามเส้นทางคมนาคมและแหล่งงาน เมืองได้ขยายตัวถึงสมุทรปราการทางด้านใต้ นนทบุรี
ทางด้านเหนือ และธนบุรีทางด้านตะวันตก ทางด้านใต้เขตที่อยู่อาศัยตั้งอยู่ใน อ.ปู้เจ้าสมิงพราย และ
อ.พระประแดงทางด้านเหนือมีการขยายตัวทางอุตสาหกรรมและเขตเมืองไปตามทางหลวงพหลโยธิน
และเขตอุตสาหกรรมเริ่มปรากฏทางด้านเหนือติดต่อกับรังสิต

การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์

การเติบโตเป็นเอกราชของกรุงเทพอีกประการคือการมีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นโดยการสำรวจสำมะโนอุตสาหกรรมครั้งล่าสุด (ครั้งที่ 3 ปี พ.ศ.2550 โดยครั้งที่ 1 ปี 2507 ครั้งที่ 2 ปี 2540) พบว่าทั่วราชอาณาจักรพบทั้งสิ้น 2,188,415 แห่งอยู่ในกรุงเทพฯร้อยละ 13.5 อยู่ในปริมณฑลร้อยละ 8.1 ที่เหลือกระจายอยู่ทุกภูมิภาค จำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 35.3 เป็นสถานประกอบการที่ดำเนินกิจการ การค้าปลีกด้านเสื้อผ้า รองลงมาประมาณร้อยละ 21.1 ดำเนินกิจการการผลิต และสถานประกอบการด้านโรงแรมและภัตตาคารร้อยละ 11.6 จากสถานประกอบการกว่า 2 ล้านแห่งที่คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์จะเห็นภาพใหญ่คือเป็นกิจการที่เกี่ยวกับธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการเสียร้อยละ 73.7 รองลงมาคืออุตสาหกรรมการผลิตร้อยละ 21.1 และสถานประกอบการส่วนใหญ่ร้อยละ 93.1 มีคนทำงาน 1-15 คน(จำนวน 274,884 แห่ง) (สำมะโนอุตสาหกรรมปี 2550)

ข้อมูลด้านการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ขยายตัวมากขึ้นนั้นพบว่าทั้งประเทศในปี 2539 และ ปี 2549 ที่มีการสำรวจสำมะโนอุตสาหกรรมพบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นทั้งประเทศดังนี้

ตาราง 4 ข้อมูลสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิต ปี 2539 และ 2549

รายการ	พ.ศ. 2539	ปี 2549	ร้อยละของการเปลี่ยนแปลง
สถานประกอบการ (แห่ง)	23,677	34,625	46.2
จำนวนคนงาน (คน)	2,431,584	3,585,561	47.5
ค่าตอบแทนแรงงาน (ล้านบาท)	236,571.1	412,544.5	74.4
มูลค่าผลผลิต (ล้านบาท)	3,541,257.3	7,106,436.1	100.7
มูลค่าเพิ่ม (ล้านบาท)	998,144.5	1,686,746.5	69.0

ที่มา สำมะโนอุตสาหกรรมปี พ.ศ.2550

การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยเฉพาะกิจการโรงแรมและเกสต์เฮ้าส์ พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในเมืองไทยมีมากขึ้น รายได้จากการดำเนินกิจการโรงแรมและเกสต์เฮ้าส์ในปี พ.ศ.2546 พบว่ารายได้จากทั่วราชอาณาจักรได้ 60.5 พันล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวที่พักในโรงแรมกรุงเทพเป็นจำนวนเงินถึง 34.2 พันล้านบาท (2553) นั่นเป็นส่วนหนึ่งที่มีการกระจุกของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในกรุงเทพ หรือกิจการทางด้านการท่องเที่ยวเอง

กรุงเทพ : เศรษฐกิจแห่งทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ การอธิบายเรื่องพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานครในลักษณะวิวัฒนาการและความสำคัญของพื้นที่แล้ว ในลำดับถัดไปจะได้นำเสนอถึงความเกี่ยวพันระหว่างพื้นที่กรุงเทพที่เชื่อมโยงกับทุนนิยมหรือโลกาภิวัตน์ เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่เล็กๆ แห่งหนึ่งในกรุงเทพคือซอยคาวบอย โดยพื้นที่เล็กๆ นี้สัมพันธ์ทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาคและระดับโลก ตามกระแสที่เชี่ยวชาญกรากของโลกาภิวัตน์ร่วมสมัยปัจจุบัน

การขยายตัวของพื้นที่เมืองกรุงเทพไปทางด้านตะวันออกนับแต่สมัย รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมาที่ต้องการปรับปรุงถนนหลวงก็เพื่อส่งเสริมธุรกิจจากต่างประเทศ และการสร้างเส้นทางคมนาคมสายหลัก คือถนนสุขุมวิททำให้มีโรงงานมาตั้งอยู่ตามมาในสมัยหลังจำนวนมาก การขยายตัวของเมืองยังไปตามเส้นทางถนนที่สร้างใหม่ และแหล่งงาน ดังเช่นทางใต้ไปถึงสมุทรปราการ ปู่เจ้าสมิงพราย พระประแดง ทางด้านเหนือไปถึงนนทบุรี และตามทางหลวงพหลโยธินและต่อรังสิต ทางตะวันตกไปถึงธนบุรี การขยายตัวดังกล่าวเป็นไปนับแต่ประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตามแนวคิดการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ตั้งแต่แผนฉบับที่ 1 (2504-2509) ที่พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองเพื่อรองรับการอุตสาหกรรม และแผนพัฒนาฉบับที่ 2 (2510-2514) ที่พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรี และอยู่ในช่วงเวลาต่อเนื่อง ช่วงปี 2501-2514 (1958-1971) ที่ได้มีการลงทุนทางอุตสาหกรรมตามแผน NESBD และ BOI ที่มีการสร้างโรงงานริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตยานนาวา ธนบุรี และด้านใต้ของพระโขนงและสมุทรปราการ ต่อเนื่องไปถึงฉบับที่ 4 โดยผลของแผนพัฒนาฉบับที่ 1-3 ที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมและมีคนอพยพเข้ามาทำงานตามแหล่งงานในเมือง จึงเกิดการกระจุกตัวในเมือง จนแผนฉบับที่ 4 ต้องมีนโยบายสร้างเมืองใหม่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ การพัฒนาที่มุ่งเน้นประเทศไปสู่ภาคอุตสาหกรรม เมื่อคนเข้ามามากไม่มีที่อยู่อาศัย ตั้งแต่ปี 2513 ที่คนต้องไปสร้างที่อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรม แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมในกรุงเทพได้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกผู้คนตามฐานะอาชีพมาตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 2 และชัดเจนมากขึ้นที่ภาคการเมืองมีนโยบายการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ช่วงปี 2535-2539 ยิ่งเกิดบริษัทข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น

แม้ว่าก่อนหน้านี้ทุนข้ามชาติได้เข้ามาในเมืองไทยตั้งแต่ช่วงสงครามเวียดนามแล้ว ที่ออกมาในลักษณะการลงทุนและการช่วยเหลือ และตามมาด้วยการลงทุนจากญี่ปุ่นจำนวนมากอีก ะลอกหนึ่ง จึงเห็นว่าการพัฒนากรุงเทพฯ ได้เป็นไปอย่างโดดเดี่ยวแต่เชื่อมกับทุนระดับโลก โดยภายในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวก็จะมีการลงทุนที่เจ้าของทุนนำมาต่างกันออกไป ดังเช่น อเมริกามาลงทุนพัฒนาท่าเรือคลองเตย หรือทุนญี่ปุ่นมาตั้งโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ หรือส่วนประกอบรถยนต์ หรืออาหารสำเร็จรูป เศรษฐกิจที่เติบโตมาพร้อมกับทุนนิยม ได้มากำหนดโครงสร้างของเมืองกรุงเทพดังเช่นการขยายตัวพื้นที่เมืองข้างต้นแล้ว ทุนยังมาเป็นตัวกำหนดระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอีกด้วย ในประเด็นเรื่องดังกล่าวคือการพิจารณาจากปัจจัยของทุนที่เข้ามาแล้วก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน แนวคิดที่ใช้ในการอธิบายคือแนวคิดการแบ่งงานระหว่างประเทศใหม่ (New International Division of Labor หรือNIDL) ที่เขียนโดย Frobel Heinrichs และ Kreye ตีพิมพ์ครั้งแรกในเยอรมันในปี 1977 ที่ให้ความสนใจกับการผลิตสำหรับตลาดระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นนับแต่ปี 1945 และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโลกโดยรวม ด้วยข้อค้นพบที่ว่าสินค้าอุตสาหกรรมบางอย่างที่เคยผลิตในประเทศอุตสาหกรรมหลักในยุโรปตะวันตก ได้ย้ายฐานการผลิตไปในประเทศโลกที่สามที่แต่เดิมเป็นประเทศชายขอบเศรษฐกิจโลกและเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรกรรมและวัตถุดิบสำคัญเพื่อป้อนให้กับประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ดังเช่นประเทศไทยในช่วงแรกของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ การผลิตของไทยก็เป็นการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด น้ำตาล และยางพารา และเป็นพื้นฐานในการต่อยอดจัดสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและนำวัตถุดิบเหล่านี้เข้าสู่โรงงานแปรรูปและนำมาจำหน่าย ซึ่งเป็นการผลิตแบบพอเพียงพึ่งตนเองได้ และตามมาด้วยชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และสิ่งทอที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมากและไม่มีทักษะฝีมือสูงนักและค่าแรงถูกกว่าในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก กระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนาใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แกนกลางและประเทศชายขอบตามแนวคิดทฤษฎีระบบโลกของ Wallenstein (1974) ที่มีประเทศแกนกลางและประเทศชายขอบ ประเทศชายขอบมีแรงงานว่างงานอยู่มากจึงพร้อมกับการผลิตดังกล่าว และประเทศชายขอบยังอ่อนแอหรือไม่เข้มงวดอีกหลายประการ เช่น ค่าแรงงานต่ำ สภาพการทำงานไม่ต้องการคุณภาพสูง สหภาพแรงงานอ่อนแอ การไม่เข้มงวดเรื่องมลภาวะ เป็นต้น จึงเป็นแรงดึงดูดให้ทุนข้ามชาติเข้ามามาก บรรยากาศการลงทุนของไทยจากทุนต่างชาติที่เข้ามาทั้งของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น เป็นการเข้ามาแสวงหาประโยชน์ และนายทุนยังได้อภิสิทธิ์หลายประการ

ทุนจากประเทศญี่ปุ่นเป็นทุนจากประเทศพัฒนาแห่งหนึ่ง ที่มีความสำคัญในการลงทุนจำนวนมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกหนึ่งแห่งหนึ่ง รวมทั้งประเทศไทยที่เป็นผู้รับที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคนี้ เนื่องจากลักษณะที่ตั้ง ลักษณะประวัติศาสตร์ และสภาพทางการเมืองของประเทศไทยเอง (นิชิกาว่า ยุน. 2525 : 295) ตั้งแต่ปี 2503- 2519 (1960-1976) ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยมีมูลค่า 485,610,000 เหรียญสหรัฐ เท่ากับร้อยละ 2 ของมูลค่าความช่วยเหลือทั้งหมดของญี่ปุ่นในช่วงนั้น ตั้งแต่ ปี 2518-2520 เป็นต้นมา ความช่วยเหลือที่ญี่ปุ่นให้กับไทยนับเป็นจำนวนร้อยละ 5-6 ของมูลค่าความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการของญี่ปุ่นทั้งหมด โดยที่ญี่ปุ่นเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาลงทุนได้ อีกทั้งนโยบายการส่งเสริมการลงทุนออกไปนอกประเทศ เพราะญี่ปุ่นประสบกับปัญหาการขาดแคลนกำลังคน และพื้นที่ทำอุตสาหกรรม ญี่ปุ่นจึงต้องมีหลักประกันว่าสามารถครอบครองแหล่งวัตถุดิบได้ รัฐบาลญี่ปุ่นยกเลิกมาตรการจำกัดการส่งออก จึงเท่ากับเป็นการเปิดไฟเขียวให้มีการลงทุนในต่างประเทศได้อย่างเสรี ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยความต้องการวัตถุดิบที่ใช้การพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก และอุตสาหกรรมเคมี ด้วยการพัฒนาในด้านเทคโนโลยีของญี่ปุ่นขณะนั้นยังต่ำกว่าประเทศตะวันตก จึงมีความจำเป็นต้องได้วัตถุดิบจากดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งอยู่ใกล้ญี่ปุ่น เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขันและในการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและเคมี (พรรณี บัวเล็ก. 2545: 93) ในปี 2520 (1977) การลงทุนภาคเอกชนของญี่ปุ่นในประเทศไทยมีมูลค่า 277 ล้านดอลลาร์ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 4.4 ของการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศต่างๆ ในเอเชีย และเพิ่มจำนวนการลงทุนมากขึ้น หากนับตั้งแต่ปี 2519 (1976) หลังรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 ประเทศญี่ปุ่นมีการลงทุนในไทยเพิ่มอีกเป็น 3 เท่า ประเทศไทยจึงเป็นรองเฉพาะอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์เท่านั้นในเงินลงทุนในเอเชียทั้งหมด ยิ่งเมื่อสหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากภูมิภาคนี้อันเนื่องมาจากสงครามเวียดนาม ญี่ปุ่นยังเพิ่มความเกี่ยวข้องทั้งในด้านการเมืองและยุทธศาสตร์เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ในการลงทุนของตนในเอเชีย (ในปี 2520 มีมูลค่า 6,000 ล้านดอลลาร์) ช่วงปี 2530-2533 มีการลงทุนจากบริษัทญี่ปุ่นมากถึง 1,400 สาขาในปี 2530 จากแต่เดิมที่มีแค่ 108 สาขาในปี 2521-2527 (ผาสุก พงศ์ไพจิตรต์และคริส เบเกอร์. 2539 : 197)

ตีรณ โจ้วศิริมณี (2525:285) มีการวิเคราะห์ถึงระบบทุนนิยมที่สัมพันธ์กับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทยว่ามีลักษณะดังนี้

1. การพัฒนาอุตสาหกรรมอยู่บนพื้นฐานของทุนและเทคโนโลยีต่างชาติ อุตสาหกรรมที่สำคัญล้วนถูกควบคุมโดยญี่ปุ่นและสหรัฐฯ เช่น น้ำมัน เหมืองแร่ สิ่งทอ อาหารกระป๋อง อาหารสัตว์ การประกอบรถยนต์ สินค้าเกษตรส่งออก อุปกรณ์ไฟฟ้าและเคมีภัณฑ์ต่างๆ โดยเฉพาะพลาสติกและปุ๋ย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Paritta Chalernpow Koanatakool (1993 :11) ที่ว่ามีการตั้งโรงงานหนาแน่นมากในพื้นที่คลองสาน ธนบุรี และยานนาวา รวมถึงราษฎร์บูรณะ บางขุนเทียนและอื่นๆ

2. การเติบโตอย่างรวดเร็วในภาคอุตสาหกรรมไทย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการผลิตเพื่อคนส่วนน้อย โดยการผลิตเป็นการทดแทนการนำเข้า ที่รัฐบาลส่งเสริมผลิตสินค้าเพื่อชนชั้นสูงในเมืองเป็นหลัก ซึ่งส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมต้องกระจุกตัวอยู่แต่ในเขตเมืองแต่ตลาดมีไม่มากนัก แม้ว่าต่อมาจะมีการผลิตอุตสาหกรรม เพื่อส่งออกแทนแต่ก็ดูเหมือนเป็นการพึ่งพิงเศรษฐกิจโลก และยอมรับกับยุทธศาสตร์ใหม่ของจักรวรรดินิยมมากกว่า

3. การพัฒนาอุตสาหกรรมไม่สามารถแก้ไขการว่างงานได้ โดยจำนวนผู้มีงานทำต่อกำลังแรงงานทั้งหมดในปี 1960 คิดเป็นสัดส่วนต่ำกว่าในปี 1900 เสียอีก การจ้างงานของภาคอุตสาหกรรมคิดเป็นเพียงประมาณร้อยละ 6 ของกำลังแรงงานทั้งหมดเท่านั้น

4. การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยเป็นการถ่ายเทส่วนเกินเพื่ออุตสาหกรรมออกสู่ประเทศแม่ ทำให้การสะสมทุนต่ำเกินควร โดยประเทศแม่ดึงดูดส่วนเกินการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรม

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวของตีรณ ได้นิยามการพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองไทยว่าเป็นอุตสาหกรรมที่เต็มไปด้วยการถูกรวบงำ เอาเปรียบหรือต้องพึ่งพาอิทธิพลต่างชาติในรูป “การพัฒนา” หรือ “ความช่วยเหลือ” โดยประเทศร่ำรวยและองค์การระหว่างประเทศและเป็นเช่นนั้นมาเห็นผลต่อเนื่องนับแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีการก่อตัวของระบบเศรษฐกิจโลกบังเกิดขึ้น และขยายออกไปเป็นการผลิตระหว่างชาติของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม (Internationalization of Capitalist Mode of Production) ประเทศนายทุนใหญ่ๆ ได้ส่งออกทุนไปแสวงหาส่วนเกินยังประเทศที่ยังไม่พัฒนาเป็นอุตสาหกรรม

แนวคิด NIDL มีความสำคัญในการอธิบายและกระตุ้นความสนใจเกี่ยวกับรูปแบบใหม่ทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติหรือระหว่างประเทศ ที่สามารถอธิบายเศรษฐกิจในประเทศชายขอบดังเช่น กรุงเทพมหานครในประเทศไทยว่าเป็นผลพวงของการรวมศูนย์นครอุตสาหกรรมที่กระจายออกไปจากศูนย์กลางประเทศตะวันตกไปสู่เมืองใหม่ที่กำลังพัฒนา

การวิเคราะห์เศรษฐกิจทุนนิยมอีกประการ คือการวิเคราะห์เรื่องการสะสมทุน โดยมี David Harvey นักภูมิศาสตร์สังคมที่ได้วิเคราะห์การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยอิงกับแนวคิดเศรษฐกิจของมาร์กซ์ที่ว่า การสะสมทุนมีความเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเมืองด้วย โดยเน้นย้ำความสัมพันธ์พื้นฐานระหว่างการลงทุนในที่ดินและการสะสมทุนในเศรษฐกิจของนคร ตามแนวคิดของมาร์กซ์ ที่ดินเป็นสินค้า (commodity) ชนิดหนึ่งที่สามารถซื้อ-ขายได้ โดยเฉพาะเมื่อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่ได้รับการยอมรับอย่างถูกต้องตามกฎหมายของรัฐ ที่ดินถูกทำให้เป็นสินค้าเหมือนสินค้าทั่วไป แต่ Harvey วิเคราะห์ให้เห็นความสำคัญว่าที่ดินต่างจากสินค้าชนิดอื่นเพราะที่ดินเป็นอสังหาริมทรัพย์ เคลื่อนย้ายไม่ได้และเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่ทุกคนต้องการที่ดินเพื่ออยู่อาศัย หากที่ดินมีราคาแพงจากการซื้อขายเพื่อเก็งกำไร และสุดท้ายราคาที่ดิน (มูลค่า) จะสูงมาก และราคาที่ดินมักคงที่กว่าสินค้าชนิดอื่นไม่ลดลงหรือผันแปรดังสินค้าชนิดอื่น เช่นอาหาร หรือเสื้อผ้า ที่ดินในกรุงเทพได้มีมูลค่าสูงมากในสมัยที่ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทย โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2530-2533 และนับว่าเป็นช่วงที่ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์รุ่งเรืองที่สุด โดยราคาที่ดินกรุงเทพในช่วงปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับปี 2530 และราคาที่ดินชานเมืองราคาสูงถึงสองเท่าตัว (สุดสวาท ดิศโรจน์และคณะ. 2539 : 95- 96) เปรียบเทียบกับที่ดินปัจจุบัน พื้นที่ที่เปิดกิจการค้ามาก่อนเช่น สีส้ม สุวงศ์ มีราคาแพง ปัจจุบัน (2555) ราคาที่ดินสีลมตารางวาละ 800,000 กว่าบาท ที่ดินสุขุมวิทบริเวณโศกธาราประมาณที่ดิน 700,000 กว่าบาทต่อตารางวา พื้นที่ในเมืองถูก “พัฒนา” “ถูกสร้าง” ให้มีมูลค่าขึ้นมาก ฉะนั้นบ้านเรือนบริเวณที่ดินดังกล่าวจึงถูกเปลี่ยนไปตามสภาวะแวดล้อมใหม่ที่ถูกสร้างเพื่อธุรกิจ ดังสี่แยกโศก สุขุมวิทมีอาคารสูงรายล้อมทั้งเกือบ 4 ทิศ ด้วยเป็นทำเลทองทางการค้าหรือ CBD (central business district) แห่งใหม่ของกรุงเทพ การขยายตัวของพื้นที่ผนวกรวมเข้ากับระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ทำให้กระบวนการสะสมทุนมีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยทุนที่สะสมไว้จะนำมาปรับใช้ในการลงทุนเพื่อการเพิ่มผลผลิตมากขึ้น จึงมีอาคารสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในพื้นที่ที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ กรณีพื้นที่ในซอยควาบอย ก็ยังนำทุนที่ได้จากการสะสมมาทำการปรับปรุงบาร์อย่างต่อเนื่อง มีการเชื่อมต่อเทคโนโลยีทางด้านอินเทอร์เน็ตเพื่อเผยแพร่ไปทั่วโลก โดยการเพิ่มผลผลิตในทุนนิยมจะเพิ่มมากขึ้นในธุรกิจบริการทั้งด้านการขนส่ง การศึกษา สุขภาพ การบันเทิง (Lash and Urry. 1994: 193-206) ที่ดินใน

พื้นที่แห่งทุนนิยมที่ราคาแพงขนาดนี้ มันย่อมเป็นสิ่งบ่งบอกกิจกรรมทางทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่แบ่งแยกเป็นเขต หรือโซนย่านต่างๆ (segregation) เพราะมันสามารถบอกถึงความไม่เท่าเทียมกันที่แสดงออกในเชิงพื้นที่ เช่น ย่านนี้เป็นย่านสลัม สำหรับคนรายได้ต่ำ ย่านสุขุมวิทเป็นย่านของคนมีฐานะ ย่านชานเมืองเป็นของคนชนชั้นกลาง เขตแต่ละเขตพร้อมผู้อยู่อาศัยจะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ จึงเท่ากับว่าแต่ละที่เป็นการกำหนดอัตลักษณ์ทางสังคมให้กับกลุ่มคนและพื้นที่

ดังการใช้ชีวิตของคนในเมืองที่เปลี่ยนไปนับแต่มีการก่อสร้างย่านการค้ารูปแบบใหม่ โดยต้นปี 1970 (พ.ศ.2513) พื้นที่แห่งทุนนิยมมีการพัฒนาในลักษณะการก่อสร้างที่ผสมกันระหว่างย่านการค้ากับที่อยู่อาศัย เริ่มที่ถนนสุขุมวิท ความยาวตลอดเส้นทาง 15 กิโลเมตร มีจุดเน้นที่พระโขนงและนับว่าเป็นจุดที่หนาแน่นที่สุดในการพัฒนาลักษณะนี้ไปตามถนนพหลโยธินและเพชรเกษมเช่นกัน การพัฒนากรุงเทพฯ ที่หนาแน่นเป็นจุดหรือย่าน รวมไปถึงการทำธุรกิจย่านประตูน้ำ ราชประสงค์ สยามสแควร์ สีลมและสุรวงศ์และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือย่านอโศกตามถนนสุขุมวิท ที่มีการก่อสร้างสถานที่จำหน่ายสินค้ามีคุณภาพ เป็นจุดที่การขนส่งและการคมนาคมสะดวก มีห้างสรรพสินค้าปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี 1930 เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคสินค้าของคนเมือง ย่านการค้าสินค้าของชาวจีนที่สุรวงศ์-สีลม แต่ช่วงกลางปี 1960 (2503) กลุ่มห้างสรรพสินค้าเริ่มแพร่มายังย่านราชประสงค์และเพชรบุรีตัดใหม่ เกิดห้างสรรพสินค้าอินทราในปี 1969 (2512) เพลินจิตอาเขตเกิดขึ้นในปี 1970 (2513) เป็นแหล่งรวมของการบริการและโรงแรมที่พักผุดขึ้นด้วยฝีมือการพัฒนาของคนรุ่นใหม่ ห้างสรรพสินค้าเริ่มแพร่มากขึ้น โดยจัดสร้างให้มีความสะดวกสบายแบบครบวงจร ทั้งการจับจ่าย การพักผ่อน การทานอาหารหรือสำนักงาน เริ่มมีการก่อสร้างเพิ่มขึ้นนับแต่ปี 1970 ในปี 1980 (2523) ก่อสร้างห้างสรรพสินค้าเซนทรัล ชิดลม โรบินสัน นิวเวิลด์และมาบุญครอง แต่หลังปี 1983 (2526) เริ่มมีการขยายไปสู่ชานเมืองมากขึ้น ในปี 1980 กรุงเทพฯมีการขยายการบริการจึงมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง การเติบโตของเมืองที่ขยายขนาดและแหล่งบริโภคสินค้าของประชาชนส่งผลต่อการดำเนินชีวิต (life style) ของคนเมืองที่เคยจับจ่ายย่านค้าขายของคนจีนที่ราชวงศ์หรือสำเพ็งในสินค้าบางระดับปรับเป็นรูปแบบสินค้าที่ขึ้นสู่ห้างสรรพสินค้า มีการเดินเล่นพักผ่อน และใช้เวลาในห้างสรรพสินค้า และการกระจายที่มากขึ้นของห้างสรรพสินค้าทำให้ประชากรได้เคลื่อนย้ายไปส่วนอื่นของเมือง จึงเป็นผลต่อการเติบโตของย่านธุรกิจเมืองในแหล่งอื่นกระจายในกรุงเทพฯ มากขึ้นจากย่านธุรกิจสำคัญเดิมอยู่แถวเจริญกรุง และถนนเยาวราช ได้ลดความสำคัญลงเพราะแออัดและไม่สามารถรับการขยายตัวตัวอย่างรวดเร็วของเมืองได้ จุดศูนย์กลางอื่นๆ ทางด้านธุรกิจจึงเกิดขึ้นได้แก่ ย่านปากน้ำ เพราะการขยายถนนเพชรบุรีและสามารถเชื่อมต่อกับราชประสงค์ และสยามสแควร์เป็นอาณาบริเวณเดียวกัน รวมถึงการ

ปรับปรุงถนนสี่ลมและสุริวงส์ ก่อให้เกิดการเติบโตของย่านธุรกิจสำคัญติดต่อกับย่านประตูน้ำ ย่านธุรกิจในพื้นที่ในกรุงเทพฯยังรวมถึงประตูน้ำ ราชประสงค์ สยามสแควร์ สี่ลม สุริวงส์ และจุดเล็กอื่นๆ เช่น สะพานควาย วงเวียนใหญ่ พระโขนงบนถนนสุขุมวิท

โลกาภิวัตน์กับทุนนิยม ทุนนิยมกับโลกาภิวัตน์มีความเกี่ยวข้องกัน เพราะระเบียบโครงสร้างทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การสะสมและการกระจุกตัวของอำนาจกับความร่ำรวย ความสัมพันธ์ของชนชั้นต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การศึกษานี้เมืองถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของความมั่งคั่งและอำนาจซึ่งถูกผลิตขึ้นมาโดยระบบของการหากำไร ภายใต้ความคิดแบบทุนนิยม ทั้งนี้เพราะเมืองเป็นอาณานิคมที่การสะสมทุนและความขัดแย้งทางชนชั้นได้มากระจุกตัวรวมกันและแสดงตัวออกมาในทางพื้นที่อย่างแตกต่างกันไป พื้นที่ที่ถูกพัฒนาต่างกันจะมีผลของความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งการตัดสินใจพัฒนาพื้นที่ธุรกิจได้นั้นไม่สามารถตัดสินใจอย่างอิสระได้ แต่ต้องถือประโยชน์ร่วมกันระหว่างพวกนายทุนทั้งหลาย ซึ่งภาครัฐก็ต้องการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือทุนนิยมในพื้นที่ เพราะฉะนั้นรัฐเองก็ได้เป็นอิสระในการในการตัดสินใจ เช่น เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตวัฒนาที่เป็นเขตรับผิดชอบของซอยความบอยกล่าวว่าหากในซอยจะมีการเปิดบาร์เพิ่มหากหลักฐานเอกสารครบถ้วนก็สามารถดำเนินการได้ ส่วนราชการก็ทำหน้าที่ของตนไป แม้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกล่าวว่าไม่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเด็นดังกล่าว แต่ก็เพิกเฉยหรือระบุในแผนที่ท่องเที่ยวว่าซอยความบอยอยู่ที่ใดในกรุงเทพ

การอธิบายเรื่องการสะสมทุนสามารถอธิบายเชื่อมโยงได้กับทฤษฎีมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิมที่อธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมและก่อให้เกิดชนชั้น โดยอธิบายทุนว่าเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมว่าด้วยการต่อสู้ที่เจ้าของปัจจัยการผลิตใช้ในการขูดเยียด “งาน” หรือการผลิตมูลค่าให้แก่สังคม การสะสมทุน จึงเป็นการที่มีทุน และนำทุนไปต่อยอดเป็นปัจจัยการผลิตเพื่อแสวงหากำไร โดยในช่วงที่มีการลงทุนของเอกชนจำนวนมากช่วง พ.ศ.2493-2512 โดยมุ่งการพัฒนาอุตสาหกรรม และเป็นระยะคาบเกี่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยที่สัมพันธ์ทั้งในระดับโลก ประเทศชนชั้น หมู่บ้าน และรัฐ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับสะสมทุนและสัมพันธ์กับทุกส่วนสามารถจำแนกตามการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตาราง 5 การสะสมทุนและความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ

ปี	ความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ
2398-2475	● การผนวกแรงงานของชาวนาเข้าสู่ตลาดโลก โดยเน้นการผลิตสินค้าปฐมนิคมเพื่อการส่งออก
2475-2500	● เกิดทุนนิยมโดยภาครัฐ หรือทุนนิยมขุนนางเพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจชั้นให้อยู่นอกการเกษตร โดยมีภาครัฐเป็นพลังในการทำให้ทันสมัย ที่มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยใช้ส่วนเกินทางเกษตรกรรมเป็นฐาน ● การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาแบบทุนนิยม โดยทุนนิยมแบบตะวันตกเริ่มเข้ามาสู่ประเทศ
2500-2513	● การสะสมทุนแบบดั้งเดิม (primitive accumulation) เป็นพัฒนาการแบบทุนนิยมในเขตเมืองและในเขตชนบท ● มีการกำหนดนโยบาย “ทดแทนการนำเข้า” และการเติบโตของชนชั้นนายทุนที่เชื่อมโยงทุนต่างชาติ ● การสร้างชาติภายใต้คำชี้แนะและความช่วยเหลือจากอิทธิพลภายนอก (สหรัฐอเมริกา) ● เกิดการขูดรีดส่วนเกินจากภาคการผลิตการเกษตรที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาแบบทุนนิยม โดยการพัฒนาเน้นค้ำึงถึงผลประโยชน์ของเมืองเป็นหลัก ● มีทุนต่างชาติในภาคอุตสาหกรรม ● กำหนดชนชั้นกรรมกรในภาคอุตสาหกรรมและการเกษตรมีการใช้แรงงานผู้หญิงในหัตถอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานนอกและในภาคบริการ (คนรับใช้และโสเภณี) ● การสร้างชาติภายใต้คำแนะนำของเทคโนโลยีและการอุปถัมภ์ของสหรัฐอเมริกา
2513-2523	● ภาวะวิกฤตการณ์ของเศรษฐกิจโลกส่งผลให้ไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ตามนโยบายการส่งออก (การค้าและการลงทุน) มีการเข้ามาทำงานในโรงงานที่สร้างขึ้นจำนวนมาก การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น ● การเปลี่ยนการผลิตที่เพิ่มทุนมากขึ้นทั้งภาคอุตสาหกรรมและการเกษตร ● เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างรายได้ของเมืองกับชนบท

ที่มา : ปีเตอร์ เอฟ เบลล์ (Peter F.Bell “Class Relations and Thai Development”) ในรัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา

จากการวิเคราะห์การสะสมทุน (accumulation) ของไทยโดย เบลล์พบว่าทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยเฉพาะการเติบโตของกรุงเทพว่าเกิดมาจากพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตรและนายทุนพาณิชย์ และทุนทางอุตสาหกรรม โดยทุนที่เกิดจากการสะสมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและโครงสร้างของสถาบันต่างๆ ในกรุงเทพที่เปลี่ยนไปจากเดิม การวิเคราะห์ของเบลล์ (2533: 76) พบว่าระบบเศรษฐกิจก่อนที่มีการค้าขายในปี พ.ศ.2398 และระบบเศรษฐกิจหลังจากที่มีการค้าขายแล้ว มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุปการเติบโตและขยายตัวของพื้นที่กรุงเทพนั้น ในอดีตสมัยสร้างกรุงรัตนโกสินทร์เป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ และมีการขยายตัวในแง่กายภาพ รวมทั้งจำนวนคนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ แรกตั้งพระนครมีพื้นที่ 2,163 ไร่ ราษฎรในพื้นที่เพียง 700,000-800,000 คน การพัฒนาเป็นมาโดยลำดับในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน จุดเปลี่ยนของประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยหลังปี พ.ศ.2500 รัฐบาลได้ปรับปรุงนโยบายเศรษฐกิจ พัฒนากรุงเทพให้กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญและการติดต่อกับต่างประเทศ จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น และเกิดศูนย์กลางการค้าและความบันเทิงกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ และเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) เป็นต้นมา ยิ่งเร่งอัตราความเจริญให้กับกรุงเทพมากขึ้น จำนวนประชากรมีมากขึ้นจากอพยพเข้ามาหาแหล่งงาน การใช้ที่ดินในกรุงเทพนอกจากเพื่อการอยู่อาศัยได้เปลี่ยนมาเป็นการใช้เพื่อการพาณิชย์และก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หลังจากปี 2511 กรุงเทพมีการขยายตัวไปตามแนวถนนสายสำคัญทุกทิศทางทำให้เมือง ผู้คนและแหล่งงานกระจายตัวตามไปด้วย การเติบโตของกรุงเทพเป็นเช่นเดียวกับเมืองใหญ่ๆ หลายเมืองของโลก คือการโตเดี่ยวเป็นเอกนคร (Primate City) มีความหนาแน่นของประชากรสูง ในเมืองผู้คนมีความหลากหลายในวัฒนธรรม และการใช้ชีวิต ยิ่งเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 1-3 พบว่ามีการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม การขยายตัวของเศรษฐกิจมีมาก รวมทั้งมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ผู้คนเข้ามาหางานทำก่อให้เกิด “คนเมือง” มากขึ้น จากสถิติการย้ายถิ่นพบว่ากระแสการย้ายถิ่นที่ใหญ่ที่สุดมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่ภาคกลาง ข้อมูลสำมะโนประชากรปี 2513 ก็ยืนยันได้ว่าภาคกลางเป็นศูนย์กลางการย้ายถิ่นของประเทศ และมากกว่าครึ่งของผู้ย้ายเลือกที่จะอยู่ในกรุงเทพ ด้วยชนบทความต้องการแรงงานด้านเกษตรกรรมลดน้อยลง จำนวนประชากรกรุงเทพ – ธนบุรีจากสำมะโนประชากรปี 2503 พบว่าเป็นการเติบโตตามธรรมชาติร้อยละ 2.9 ส่วนที่เหลือเนื่องมาจากการย้ายถิ่น การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่มีการลงทุนจำนวนมาก ส่งผลต่อราคาที่ดินในเมืองมีราคาสูงมากและการลงทุนที่หวังผลตอบแทนคุ้มค่า จึงเกิดการลงทุนธุรกิจอสังหาริมทรัพย์โดยนำที่ดินมาเป็นทุน พื้นที่เมืองกรุงเทพจึงมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต หรูหรา แต่ท่ามกลางการพัฒนาที่เจริญไปสู่ความทันสมัย การ

เติบโตของทุนนิยม ศูนย์กลางการเงิน การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมนั้น สิ่งเติบโตมาควบคู่กันคือ กลุ่มคนที่เข้ามาแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า ทั้งโอกาส อำนาจหรือเงินตรา แต่ทุกคนมิได้สมปรารถนาเพราะเงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ความหลากหลายของคนในเมืองที่บีบคั้นให้ดิ้นรนเพื่อมีชีวิตรอด ทำให้เกิดกลุ่มคนบางกลุ่ม หรือบางอาชีพถูกเบียดขับออกไปจากกระแสหลักของสังคม ดังตัวอย่างการพัฒนาพื้นที่เมืองกรุงเทพที่ร่วมสมัยกับสงครามเวียดนาม ที่มีการขยายตัวของนักท่องเที่ยวและกองกำลังทหารสหรัฐอเมริกา (GI) ที่เข้ามาพักผ่อนในเมืองไทย จึงเกิดธุรกิจบริการด้านที่พักอาศัยและแหล่งบันเทิงขึ้น การกำเนิดย่านเริงรมย์หรือ red light district กำเนิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้มีหญิงจากต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในสถานบันเทิงจำนวนมากนับเป็นภาพสะท้อนการพัฒนาพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับทุนนิยม และสร้างความแตกต่าง ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ สภาพความเป็นอยู่ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มาจากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสโลกาภิวัตน์ ดังเรื่องชีวิตผู้คนในซอยคาวบอยที่จะนำเสนอในบทถัดไป

บทวิเคราะห์เชิงทฤษฎีการเติบโตของพื้นที่เมือง

David Harvey ได้เสนอแนวคิดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจที่มีการพัฒนาแล้วก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งอิงอยู่กับแนวคิดของมาร์กซ์ที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของนคร ความไม่เท่าเทียมกันจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่นำมาอธิบายการพัฒนากรุงเทพได้คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของพื้นที่เมืองที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนในที่ดิน และการสะสมทุนในวงจรเศรษฐกิจ โดยที่ดินเป็นสินค้า (commodity) ที่มีราคาคงที่หรือปรับขึ้นราคา ที่ดินเป็นอสังหาริมทรัพย์เคลื่อนย้ายไม่ได้ และที่ดินมีความจำเป็นในการใช้ชีวิตของมนุษย์เพราะต้องการที่ดินในการอยู่อาศัย

ที่ดินในเมืองมีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นฐานในการประกอบธุรกิจ การก่อสร้างสถานบริการ โรงงานอุตสาหกรรม หรือโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคทั้งหมด แนวคิดของฮาร์วีย์เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการลงทุนในที่ดินมากกว่าเรื่องอื่น การลงทุนในที่ดินไม่ว่าจะนำมาใช้ประโยชน์อย่างไร มันมีความหมายต่อระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเพราะเป็นการลงทุนใน “built environment” ซึ่งเป็นรากฐานของเศรษฐกิจทั้งมวลและส่งผลต่อเศรษฐกิจระยะยาว เช่น การลงทุนพัฒนาที่ดินหรือธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ก็จะเอื้อให้เกิดกำไรยิ่งขึ้น และเป็นการกระตุ้นอุปสงค์มากขึ้น ฉะนั้นการสะสมทุน โดยเฉพาะเรื่องที่ดินจึงเท่ากับเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นเขายังได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ “วงจรของทุน” (circuits of capital) เพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างที่ดินกับการสะสมทุนว่ามีจำนวน 3 วงจรทุนได้แก่ วงจรที่ 1 คือการผลิตสินค้าเพื่อแสวงหากำไรที่จะได้จากการเอาเปรียบ

หรือชุดรีดแรงงานในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตามแนวคิดของมาร์กซ์ หากว่าสินค้าผลิตออกมาเกิดการสะสมมากเกินไป (over accumulation) เพราะความสามารถในการบริโภคมีข้อจำกัด นอกจากกำไรลดลงแล้ว การลงทุนก็จะได้ผลดี จึงต้องมีการโยกย้ายทุนไปสู่วงจรที่ 2 คือวงจรแห่งการสร้างสภาวะแวดล้อม (built environment) เป็นวงจรที่ใช้ในการลงทุนโดยการเคลื่อนย้ายทุนหรือเงินตรา และมักจะได้รับการส่งเสริมโดยภาครัฐ เช่น การก่อสร้างถนนหนทาง ที่อยู่อาศัยในเมือง (ดังการเคหะแห่งชาติที่มีการก่อสร้างที่พักราคาถูกลง) เป็นต้น ดังข้อมูลที่ว่าภาครัฐมีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (infra structure) มาตั้งแต่รัชกาลที่ 6 และดำเนินอย่างเป็นระบบตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-3 และวงจรที่ 3 เป็นเรื่องการแสวงหาความรู้ใหม่ในการลงทุน โดยแม้ไม่เกี่ยวกับการลงทุนโดยตรง แต่กำลังแรงงานเพื่อการผลิตก็จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม เพื่อผลิตซ้ำแรงงานออกมาสู่ระบบเศรษฐกิจ (reproduction of labor power)

กระบวนการพัฒนาเมืองตามแนวคิดของ Harvey ที่นำมาใช้ในการอธิบายการพัฒนาพื้นที่เมืองในครั้งนี้ เนื่องจากความคิดของ Harvey เกี่ยวพันกับการปรับปรุงโครงสร้างเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจกรุงเทพมหานคร มีการจัดทำโครงสร้างของเมืองมาเป็นระยะ ทั้งในการก่อสร้างถนน การดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ และการลงทุนที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการสะสมทุน และการเคลื่อนย้ายทุน จากวงจรหนึ่งไปสู่อีกวงจรหนึ่งดังกล่าว ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างความเจริญเติบโตให้กับพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานคร แม้ว่าทุนที่ลงไปอาจไม่ประสบความสำเร็จในทุกแห่ง ดังที่เราพบเห็นธุรกิจหรือโครงการพัฒนาที่ดินบางแห่งไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็เกิดการลงทุนในแหล่งใหม่ หรือพื้นที่ใหม่เพื่อแสวงหาผลกำไรหรือประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อไป ดังการพัฒนาพื้นที่ชอยควาบอยก็เป็นผลจากการสะสมทุนของนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ที่สีลม พัฒน์พงษ์ และนำมาซื้อที่ดินแปลงใหม่บริเวณสีแยกอโศกและพัฒนาเพื่อขายทำกำไร และรูปแบบของธุรกิจจนพัฒนามาเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่เมือง ดังชอยควาบอยปัจจุบัน

แม้แนวคิดของ Harvey จะมีข้อจำกัดในการอธิบายที่ว่าวงจรของทุนมีการเลื่อนไหลไปเป็นวงรอบที่พิสูจน์ได้ยาก แต่ประโยชน์ในการอธิบายตามแนวคิดของเขาก็จะช่วยทำความเข้าใจการเติบโตของกรุงเทพในลักษณะการแตกตัวของทุนในรูปสิ่งก่อสร้างและบริการมากมายในกรุงเทพ และยังเสริมการอธิบายตามแนวคิด NIDL ที่ว่าการแบ่งงานระหว่างประเทศใหม่ในลักษณะทุนข้ามชาติที่จะนำมาสู่ทางสู่การวิเคราะห์ให้เห็นภาพของชีวิตคนในเมืองที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนและพบกับความเอารัดเอาเปรียบจากทุนที่มีต่อชีวิตในชอยควาบอยถัดไป

บทที่ 5

ถนนสุขุมวิทและซอยคาบอวย : พื้นที่และชีวิตของกรุงเทพ ในระดับจุลภาค

การขยายตัวของกรุงเทพส่วนหนึ่งมาจากการอพยพย้ายถิ่นของประชากรและพื้นที่เมืองที่เติบโตตามเขตพื้นที่การปกครอง และพื้นที่ความเป็นเมือง (Built-up Area) ซึ่งพื้นที่ความเป็นเมืองนี้เองที่จะแสดงให้เห็นความจริงของกิจกรรมเมืองที่เกิดขึ้นได้มากกว่าขอบเขตการปกครอง

จากการสำรวจของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่าพื้นที่ชุมชน (Urbanized Area) ประมาณ 143.42 ตารางกิโลเมตร โดยเมืองได้ขยายตัวออกไปทางทิศใต้ถึงสมุทรปราการ ทางด้านเหนือไปถึงจังหวัดนนทบุรี ด้านตะวันตกอยู่บริเวณธนบุรีและพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ที่ติดต่อกัน ซึ่งปัจจุบันด้านนี้มีการก่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมขึ้นทำให้สะดวกต่อการคมนาคมเป็นอย่างยิ่ง และทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวไปตามแนวถนนสุขุมวิทและจากภาพถ่ายทางอากาศในปีต่อๆ มาเป็นช่วงๆ ได้แก่ปี พ.ศ.2529 พ.ศ.2538 และพ.ศ. 2543 ได้พบว่าพื้นที่ความเป็นเมืองได้ขยายตัวออกไปรวดเร็วมาก เป็นจำนวน 347.39, 585.54 และ 672.339 ตารางกิโลเมตรตามลำดับ การขยายตัวของเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากเกษตรกรรมมาเป็นพื้นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม การใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ระหว่างปี พ.ศ.2529-2538 จาก 11,147 ไร่เป็น 29,782 ไร่ คิดเป็นการเพิ่มในอัตราเฉลี่ย 18.6 ต่อปี โดยเพิ่มมากในเขตเมืองชั้นใน การเปลี่ยนแปลงมีการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากเดิมในรูปของอาคารห้องแถว ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินแบบผสมรวมกับการอยู่อาศัย เปลี่ยนแปลงมาเป็นอาคารที่ใช้เฉพาะเพื่อพาณิชยกรรม เช่น อาคารประเภทสำนักงาน การค้าและบริการศูนย์การค้า ห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ พื้นที่ซึ่งมีการพาณิชยกรรมจำนวนมาก ได้แก่ เขตปทุมวัน เขตบางรัก เขตราชเทวี เขตคลองเตย เขตวัฒนา และนโยบายกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการจัดแบ่งกลุ่มการพัฒนาแต่ละพื้นที่ให้ชัดเจนขึ้น ตามแหล่งที่ตั้งและลักษณะสภาพสังคม วัฒนธรรมของแต่ละเขต โดยเขตวัฒนาที่เป็นที่ตั้งของถนนสุขุมวิทพื้นที่ในการศึกษาได้อยู่ในกลุ่มกรุงเทพใต้ที่ประกอบด้วย เขตปทุมวัน เขตบางรัก เขตสาทร เขตบางคอแหลม เขตดอนเมือง เขตสายไหมและเขตบางเขนและได้แบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ในพื้นที่อีกระดับหนึ่ง เป็นกลุ่มพื้นที่ กท 2 เรียกว่ากลุ่มลุมพินี ซึ่งการพัฒนากลุ่มเขตนี้เน้นให้เป็นศูนย์กลางธุรกิจ การค้า การบริการและการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค 4 เขต คือเขตปทุมวัน บางรัก สาทรและวัฒนา ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาคารสำนักงาน ธุรกิจ พาณิชยกรรมระดับชาติ ศูนย์รวมของโรงแรมและที่พักของนักท่องเที่ยว

สุขุมวิท-อโศก: ภาพสะท้อนการพัฒนาเฉพาะพื้นที่

จากเบื้องต้นที่ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการเติบโตของกรุงเทพโดยเฉพาะย่านสุขุมวิทหรือทุ่งบางกะปิแล้ว ในลำดับถัดไปจะนำเสนอลักษณะสุขุมวิท ซอยอโศก

จากทุ่งบางกะปิในอดีตมาสู่ย่านคนที่มีรายได้สูงมาอาศัยอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้านายในพระราชวงศ์ ข้าราชการระดับสูง และคหบดี ได้แก่อันตระกูลเศรษฐบุตรและวรรรณอยู่ในซอยสุขุมวิท 61 แม้บ้านพักของอดีตนายกรัฐมนตรีนายอภิลักษณ์ เวชชาชีวะ มกราคม ปี 2555) ยังอยู่ในซอยสวัสดิ์ (สุขุมวิท 31) รวมถึงที่ประทับของพระราชวงศ์ ได้แก่พระตำหนักเลอติส วิลล่าวัฒนาของสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ก็อยู่ย่านนี้ ด้านเศรษฐกิจก็ถือว่าเจริญมากเพราะมีธนาคารพาณิชย์มากเกือบ 50 แห่ง โรงแรมเกือบ 40 แห่งสถานที่พักผ่อนรวมโรงภาพยนตร์และห้างสรรพสินค้ากว่า 10 แห่งการพัฒนาที่ส่งทอดมาถึงแห่งนี้ก่อให้เกิดความเจริญอย่างที่สุดกับย่านนี้ ดังจะเห็นว่านอกจากแหล่งที่พักอาศัยที่หลากหลายประกอบทุกชนทุกกลุ่ม ทุกฐานะ หลากหลายชาติพันธุ์ ศาสนา บนท้องถนนจะพบผู้คนหน้าตาเช่นแขก อาหรับ ฝรั่งเศสหรืออิสลาม ไทย จีนอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และมีสิ่งแสดงถึงวัฒนธรรมของตนทั้งดนตรีนาเลปของชุมชนอิสลาม ร้านอาหารเพื่อรองรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ก็มีครบครันในย่านนี้ ตั้งแต่อาหารเลบานอน แอฟริกัน มาเลเซีย สเปน เมดิเตอร์เรเนียน อเมริกาใต้ อาหรับ อินเดีย ฯลฯ ที่ยังไม่รวมถึงย่านทองหล่อที่เป็นแหล่งอาหารอร่อยและสถานที่นั่งกินดื่มสำหรับคนวัยทำงานที่มีชื่อเสียง ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าในพื้นที่สุขุมวิท ในเขตการปกครองเขตวัฒนา มีความน่าสนใจหลายประการในการศึกษาพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานคร

หากเดินสำรวจโดยทั่วไปริมถนนสุขุมวิทตั้งแต่ซอยสุขุมวิท 1 ที่เป็นทางขึ้นและลงทางด่วน จึงมีการจราจรที่ขั้วไขว้ตั้งแต่เริ่มต้นถนนสุขุมวิท แต่ความเจริญจริงๆ ของย่านนี้คงเริ่มต่อเนื่องมาตั้งแต่บริเวณสยามที่มีรถไฟฟ้าสัญจรและมีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณนั้น เริ่มตัดตอนมาที่ถนนสุขุมวิทซอย 3 หรือรู้จักกันว่าซอยนานานี้กล่าวได้ว่าเป็นซอยของชาวต่างชาติคงไม่ผิดนัก โดยเฉพาะเวลาเย็นเพราะจะเห็นชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวตะวันตกออกกลางออกมาเดินเล่น ซื้ของหรือรับประทานอาหารบริเวณนั้นมากมายแต่ในเวลากลางวันหรือเช้าอาจไม่ค่อยคึกคักมากนัก ภาพรวมของช่วงต้นถนนสุขุมวิทจะพบอาคาร ร้านค้าหรือร้านอาหารที่ตอบสนองรสนิยมของนักท่องเที่ยว ได้แก่ร้านอาหารของชาวอินเดีย ร้านอาหารเกาหลี ญี่ปุ่น อิตาลี ฝรั่งเศสโดยทั่วไปเช่น Burger king หรือห้างสรรพสินค้าเฉพาะกลุ่มเช่นห้างวิลล่าที่จำหน่ายสินค้าญี่ปุ่นเป็นหลัก ไม่นับร้านแผงลอยส้มตำรถเข็นที่ปรากฏต่อเนื่องในซอยและแต่ละซอยอย่างไม่เว้นระยะห่าง การเป็นนักเดินเที่ยวและสังเกตสิ่งรอบข้างดัง เช่น คนเดินเท้า (Pedestrian) จะพบปรากฏการณ์ที่ถูกคิดอย่างสัมพันธ์กับพื้นที่แห่งการถูกพัฒนาขึ้น พบความเป็นไทยที่มุ่งขายชาวต่างชาติ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ขายเสื้อที่พิมพ์คำว่า

“Bangkok” “I love Thailand” เสื้อพิมพ์ลายมวยไทย รถตุ๊กตุ๊ก ร้านขายของเด็กเล่น เสื้อเด็กเพราะนักท่องเที่ยวบ้างมาพร้อมกับครอบครัวจึงซื้อให้บุตรหลานเล่น แต่เป็นของทำเลียนแบบสินค้าลิขสิทธิ์ทั้งหลายเช่น ตุ๊กตาบาร์บี้ ชูเปอร์ทอย สติท ไดรา สปอนด์ เป็นต้น เสื้อที่พิมพ์ลายบ่งบอกบุคลิกผู้จะซื้อไปสวมใส่ที่ว่า “No money no Honey” แผงขายอุปกรณ์เสริมสวย กิฟช็อป พวกโบว์ติดผม กิฟต่างๆ ที่ขายโดยคนจีนแต่ลูกค้าเป็นพม่า ปะหน้าด้วยทานาคายืนขายของ เนื่องจากสินค้าพวกแต่งตัวของหญิงมีขายมากเช่นกันและนักท่องเที่ยวสตรีชาวอาหรับนิยมซื้อของจากสถิติการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวพบว่าชาวอาหรับใช้จ่ายต่อวันมากที่สุด จึงมีร้านขายของพวกนี้มากพอสมควรและสตรีอาหรับไม่สามารถตกแต่งร่างกายใดๆ ได้มากไปกว่าการแต่งหน้า การแต่งผ้าคลุมผม กระเป๋าสะพายหรือรองเท้า สินค้าตกแต่งเหล่านี้จึงขายดีในบริเวณแผงลอยช่วงต้นสุขุมวิทมาถึงซอย 23 สินค้าอีกประเภทที่วางขายชัดเจนคืออุปกรณ์เสริมสมรรถนะทางเพศ เช่น แวแวียม ไวอากร้า พร้อมอวัยวะเทียม และขายแผ่นซีดี พร้อมโฆษณาสรรพคุณว่า “It’s perfect” พร้อมแผ่นเพลง full moon party ภายในซอยด้านในจะพบบ้านคนอาศัยอยู่ชนิดบ้านเดี่ยวแทบไม่มีเพราะด้านในซอยถูกพัฒนาเป็นร้านนวด บาร์ เสียหมดแล้ว โดยเฉพาะซอย 7-9 ที่ทะเลกัน เมื่อหลุดเข้าไปคงนึกว่าไปอยู่ในโซนอาฟริกา เพราะประกอบไปด้วยสิ่งบ่งบอกอัตลักษณ์ของเขาทั้งอาหาร ร้านขายเสื้อผ้า รวมทั้งร้านทำผมที่นักท่องเที่ยวอาฟริกันนิยมทำผมชนิดถักติดหนังศีรษะ นอกจากนั้นร้านขายยายังพบถุงยางอนามัยวางอยู่ในตำแหน่งที่ชัดเจนเมื่อเข้าไปในร้านสามารถหยิบจับได้สะดวกมาก ร้านรับแลกเงิน ร้านขายหนังสือพิมพ์ หรือขายหนังสือที่มีหลากหลายภาษา ร้านตัดสูทยังแทรกตัวอยู่กระจายทั่วไป และร้านขายกระเป๋าเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าช่วงต้นถนนสุขุมวิทเป็นแหล่งช้อปปิ้งซื้อของสำหรับชาวต่างชาติแหล่งพัก จึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันและยังเพิ่มความสะดวกสบายมากขึ้นเมื่อมีศูนย์สรรพสินค้าใหม่เปิดเมื่อสิ้นปี 2554 คือ Terminal 21 จึงเต็มสี่แสนความคึกคักให้กับพื้นที่สุขุมวิท อโคกอย่างมาก

แต่กระนั้นความเก่าแก่ของซอยวัฒนาที่มีโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยหรือกุลสตรีวังหลังเดิมตั้งมาก่อนในบริเวณนี้ จึงมีโบสถ์ในศาสนาคริสต์อยู่ด้านในสุดของซอย 19 เพราะผู้ก่อตั้งโรงเรียนได้ย้ายโรงเรียนมาอยู่ริมแม่น้ำหรือคลองแสนแสบในสมัยตั้งแต่รัชกาลที่ 6 แล้ว ซอย 19 จึงพบอาคารที่พักลักษณะแมนชั่น อพาร์ทเมนต์ราคาแพงและโรงแรมขนาดใหญ่ให้นักท่องเที่ยวได้พักด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่าร้านผับหรือบาร์ทั้งหลายในช่วงต้นสุขุมวิทนี้จะอยู่ถนนฝั่งเลขคี่มากกว่า ฝั่งเลขคู่ตรงข้ามเป็นอาคารหรือตึกขนาดใหญ่ เป็นที่ทำงานมากกว่าซอยเล็กๆ ด้านในก็ไม่มีบาร์มากเช่นฝั่งด้านซ้าย ยิ่งเมื่อมีการรื้อบาร์เคลื่อนที่ตรงข้ามสุขุมวิท 17 ที่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสวนซูวิทให้คนพักผ่อนด้วยแล้ว ความ

หนาแน่นจะอยู่ถนนเลขคี่มากกว่าและต่อเนื่องมาถึงซอย 21 ที่เป็นเส้นแบ่งระหว่างสุขุมวิทตัดกับถนน
อโศก-เพชรบุรี

อโศก : ตัวอย่างความเจริญย่านสุขุมวิท

ซอยอโศกความจริงอาจใหญ่กว่าถนนในบางเส้นเสียอีกเพราะช่วงต้นถนนจากสี่แยกอโศก
สุขุมวิทเป็นถนนกว้างถึง 6 เลน ถูกขนาบข้างสองข้างทางด้วยอาคารขนาดใหญ่ทั้งสิ้น ปัจจุบัน
(มกราคม 2555) ยิ่งเพิ่มความคึกคักด้วยห้างสรรพสินค้าแบบครบวงจรริมถนนอโศกอีกแห่งหนึ่ง ซอย
อโศกเป็นย่านอาคารสำนักงานและอาคารชุดพักอาศัย อาคารสำนักงานส่วนใหญ่เป็นอาคารสูงที่
กระจายตัวอยู่ตามพื้นที่สองฝั่งถนนอโศก จะเป็นทั้งอาคารสำนักงานที่ให้เช่าและอาคารสำนักงานของ
บริษัทเอง ส่วนอาคารชุดพักอาศัยมีขนาดใหญ่ กระจายตัวอยู่ทั่วไปสองฝั่ง สิ่งที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ซอย
อโศกเป็นย่านอาคารสำนักงานและอาคารชุดพักอาศัย ส่วนหนึ่งมาจากการคมนาคมสะดวก มีหลาย
เส้นทางทำให้การเดินทางสะดวก ทางรถยนต์มีถนนซึ่งเชื่อมต่อกับทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร
ได้ โดยไปทางถนนรัชดาภิเษกเข้าสู่ถนนวิภาวดีรังสิต และซอยอโศกยังเชื่อมต่อกับถนนเพชรบุรี และ
ถนนสุขุมวิท นอกจากนี้ยังมีระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ที่ผ่านในพื้นที่ซอยอโศกมีสองระบบ คือ
รถไฟฟ้า BTS และรถไฟใต้ดิน ซึ่งทั้งสองระบบมีการเชื่อมต่อระบบที่สถานีอโศกของรถไฟฟ้า BTS กับ
สถานีสุขุมวิทของ MRT สร้างความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ การคมนาคมทางน้ำในพื้นที่ซอยอโศกมี
ท่าเรือโดยสารให้บริการในคลองแสนแสบบริเวณใต้สะพานอโศกและบริเวณหลังมหาวิทยาลัยศรีนคริน
ทรวิโรฒ เนื่องจากพื้นที่พาณิชยกรรมในพื้นที่ซอยอโศก มีลักษณะเป็นการขยายตัวไปตามแนวแกน
ถนนอโศกทั้งสองฝั่ง โดยพัฒนามาตั้งแต่ช่วงเวลาที่มีการขยายถนนซอยอโศกให้กว้างขึ้น เพื่อเป็นแนว
ถนนวงแหวนรอบใน หรือวงแหวนรัชดาภิเษก ทำให้เกิดความอึดตัวในการขยายตัวของพื้นที่พาณิชย
กรรม ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่พาณิชยกรรมมีการเพิ่มขึ้นในปริมาณน้อย

จากข้อมูลสถานประกอบการที่จดทะเบียนในเขตวัฒนา ส่วนใหญ่คือ ธุรกิจบริการ และธุรกิจ
อุตสาหกรรม บริเวณที่หนาแน่น ได้แก่ บริเวณซอยนานา ถึงซอยอโศก มีทั้งร้านอาหาร ในตึกลับ เกส
เฮาส์เพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยว การที่พื้นที่กลายเป็นย่านสถานบันเทิง อาจเกิดมาจากในสมัยก่อน
ถนนสุขุมวิท เป็นถนนของสายผู้มีอันจะกิน เป็นย่านการค้าเก่าแก่ มีฝรั่งต่างชาติเข้ามาอยู่มากมาย
ช่วงระยะเวลาที่สุขุมวิทคึกคักมากที่สุด คือ ช่วงสงครามเวียดนาม ซึ่งในขณะนั้นมีทหารอเมริกัน เข้ามา
ตั้งฐานทัพในเมืองไทยหลายแห่ง เมื่อทำการพักผ่อนก็จะมาเช่าที่พักอยู่แถวสุขุมวิทเป็นส่วนใหญ่
เพราะสะดวกในการเดินทาง ดังนั้น บาร์ ในตึกลับจึงเกิดขึ้นราวกับดอกเห็ด แสงสีริมถนนสุขุมวิทยาม
ค่ำคืนจึงระยิบระยับทั่วไป (อนงค์ บรรเจิดวานิช. 2545: 18) ในช่วงสงครามเวียดนามเป็นระยะที่ย่าน
สุขุมวิทนั้นมีการพัฒนากิจกรรมด้านพาณิชยกรรมและการบริการขึ้นอย่างสูง เนื่องจากมีทหารอเมริกันเข้า

มาตรฐานที่พักในประเทศไทยหลายแห่ง (เจนการ เจนการกิจ. 2547) ทั้งสี่ที่ที่อุ้งตะเภา จังหวัดอุดรธานี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อมีการพักผ่อนก็เดินทางเข้ามาเช่าที่พักอยู่แถวสุขุมวิทเป็นส่วนใหญ่ ด้วยสะดวกในการเดินทางเพราะทหารส่วนหนึ่งเดินทางมาโดยทางเรือบริเวณนี้ใกล้ท่าเรือคลองเตยด้วย จึงใกล้สถานที่พักและมีโรงแรม บ้านพักบริการในระดับราคาที่หลากหลาย ดังนั้นจึงเกิดสถานบริการ ไนท์คลับ บาร์ และร้านอาหารขึ้นในบริเวณตอนต้นของย่านสุขุมวิทบริเวณระหว่างซอยนานาไปจนถึงแยกอโศก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติที่ได้ยินชื่อเสียงของบริเวณนี้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การที่บริเวณนี้เป็นย่านสถานบันเทิง ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติมาใช้บริการมาก จากการแนะนำปากต่อปากว่าที่แห่งนี้นี้เหมาะกับการมานั่งพักผ่อนคลายเครียดจากการรบที่สงครามเวียดนาม และบุคลิกของบาร์ที่บริเวณนี้มีการบริการที่กันเองมากกว่า ย่านพัฒนาจึงยังทำให้มีคนมาเที่ยวมากขึ้น นอกจากการที่เป็นย่านสถานบันเทิงที่เก่าแก่ มีมาตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม แต่การพัฒนาความเป็นเมืองให้เจริญ การคมนาคมสะดวกทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการในพื้นที่แล้ว และดึงดูดให้ประชากรที่ต้องการเข้ามาแสวงหางานทำในพื้นที่อีกด้วย จากการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร ศูนย์กลางแห่งความเจริญทั้งหลาย ทำให้เกิดการอพยพของผู้ที่ต้องการเข้ามาหางานทำ สร้างรายได้ พื้นที่แห่งความเจริญหนึ่งในนั้นรวมถึงซอยดาวบอยด้วยที่ทำให้เกิดเป็นชีวิตวัฒนธรรมของคนที่เข้ามาทำงานในเมืองเพื่อสร้างรายได้

ซอยดาวบอย : ชีวิตในอดีต

หลังจากมีการก่อสร้างถนนสุขุมวิทแล้วเสร็จในปี 2487 แล้วผู้คนยังไม่ย้ายเข้ามาคับคั่ง เพราะจะมีแต่คนมีเงินหรือคหบดีเข้ามาอาศัยอยู่ เมื่อเริ่มมีบ้านเรือนขึ้นมากหลังจากมีโรงเรียนวัฒนามาตั้งแล้ว หากนับภาพอดีตของย่านซอยดาวบอยตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา จากคำบอกเล่าในอดีตโดยลำดับถัดจากนี้เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมอยู่ในซอยดาวบอยมาตั้งแต่ เริ่มมีบาร์ในซอยดาวบอยประมาณปี 1966และผู้เปิดบาร์ในซอยดาวบอยและผู้ดูแลบาร์ให้กับ T.G.Edward ผู้ก่อตั้งซอยดาวบอยให้มีชื่อเสียง ตั้งแต่ก่อนปี 1970

“ในอดีตย่านถนนสุขุมวิทจะเป็นย่านของคนมีเงินที่มาซื้อที่อยู่บริเวณนี้คือเป็นชานเมือง บ้านแต่ละหลังมีพื้นที่มากกว่า 100 ตารางวา จะปลูกบ้านหลังใหญ่ไว้ 1 หลัง และหากมีลูกหลานแต่งงานก็จะปลูกบ้านหลังเล็กไว้ในบริเวณเดียวกัน “บ้านเป็นลักษณะ Beverly Hill ของคนมีเงินที่จะอยู่ชานเมือง”² บ้านแต่แรกก็จะมีปลูกริมถนนสุขุมวิทมีขนาดใหญ่ สลับกับร้านค้าต่างๆ ต่อมาติดแถวร้านค้า

¹ สัมภาษณ์แม่มะลิผู้เปิดบาร์ในซอยดาวบอย สิงหาคม 2554

² สัมภาษณ์คุณอรอนงค์ผู้มีย่านพักอาศัยอยู่ในซอยเพียง หลังเดียว (นามสมมติ) พฤษภาคม 2554

มามากขึ้น บ้านเรือนจะขยับเข้าไปด้านใน จนบ้านเรือนริมถนนหายไปหมดในปัจจุบันเหลือแต่อาคารพาณิชย์ สถานประกอบการที่ปลูกสร้างริมถนนสุขุมวิทแทน”

“ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2516 บริเวณนี้เริ่มเปลี่ยนเป็นไปในเชิงธุรกิจมากขึ้นมีการก่อสร้างตึกแถว และตึกเลียบบถนนสุขุมวิทมากขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลเล่าว่ามาซื้อตึกแถวในซอยคาวบอยเพื่อทำธุรกิจ และในซอยก็ไม่มีบาร์เป็นเพียงบ้านอยู่อาศัยและเปิดร้านค้าอื่นๆ เช่น ร้านตัดเสื้อสายชล³ ร้านทำผมที่อดีตนางงามจักรวาล อภัสรา หงสกุล มาทำผม มีร้านตัดชุดทำงานที่ราคาชุดละ 800 บาท ถ้าไม่ใส่ซับใน แต่ถ้าใส่ซับในราคา 1,000 กว่าบาท นับเป็นราคาที่แพงมากในปี 2516 โดยร้านจะมีหนังสือรับรอง Certificate จากฝรั่งเศสติดข้างฝาร้านหลายใบด้วยกัน ซึ่งรับประกันคุณภาพการตัดเย็บว่าช่างมีฝีมือ และผ่านเรียนมาจากต่างประเทศ ถัดจากคูลาของผู้ให้ข้อมูลเป็นร้านขายชาลาเปาที่มีรถเบนซ์มาจอด ชื่อชาลาเปาครั้งละจำนวนมากกลับไป และบริเวณที่เป็นร้าน The Old Dutch อดีตเป็นร้านขายอาหารที่ชื่อ S&P ที่เป็นสาขาที่ 2 ของร้าน S&P ในปัจจุบัน เพราะแตกสาขาออกมาจากการทำธุรกิจประมงที่ทำร้านอาหารควบคู่ไปด้วย และนำอาหารทะเลสดๆมาประกอบอาหารที่ S&P สาขาที่ 2 นี้ และมีคนมารับประทานอาหารจำนวนมาก หัวมุมที่เดินออกไปทางด้านถนนอโศกผิงขวามือ ปัจจุบันเป็นบาร์ในอดีตคือร้านขายอาหารข้าวมันไก่ และก๋วยเตี๋ยวที่คนต่อแถวรับประทานแน่นตลอด 24 ชั่วโมง เป็นคนจีนขายดีมาก ผู้ให้ข้อมูลใช้คำว่าบริเวณนี้ “famous มาก” ร้านที่ขายขนมประสานมิตรปัจจุบันยังมีขายเฉพาะขนม แต่ในช่วงนั้นขายทั้งอาหารและขนมโดยราคาอาหาร 1 จาน พร้อมน้ำ 1 แก้วและขนม 25 บาท ในปีพ.ศ.2516 ร้านใจกว้างใจมีมานานก่อนปี พ.ศ. 2516 แล้ว ตลาดอโศกเป็นตลาดเอกชนเก่าแก่ที่จำหน่ายสินค้าคุณภาพผู้คนที่พักอาศัยผ่านนี้จะมาซื้ออาหารชั้นดีที่นี่ โดยอาหารทะเลสดๆจะส่งตรงมาจากปากน้ำ เนื้อสัตว์ชั้นดี ผักผลไม้ก็คัดมาอย่างดี ถึงขนาดคนที่ฝั่งธนบุรียังมาซื้อกับข้าวที่ตลาดอโศกแห่งนี้ เพราะเป็นตลาดดังและตลาดดี การเดินทางติดต่อกันในปี พ.ศ.2516 ผู้ให้ข้อมูลเล่า ย้ำว่าบริเวณในแต่ละซอยมีบ้านหลังใหญ่มีต้นไม้แปลกๆ จะเดินเล่นลัดดัดไปมาอยู่บริเวณนี้เพื่อชมบ้านและต้นไม้ที่แปลกตาดังกล่าว ลักษณะบ้านใหญ่โตเช่นนี้ จะมองเห็นบ้านหลังใหญ่ตั้งแต่สุขุมวิท ซอย 7 เป็นต้นมา บ้านหลังใหญ่จะสร้างอยู่ริมถนนตั้งแต่นานา และเมื่อเมืองมีการขยายตัวบ้านหลังใหญ่ที่เคยอยู่ริมถนนสุขุมวิท เพลินจิต ก็จะขยับลึกเข้าไปด้านในโดยด้านหน้าจะขายที่ให้สร้างตึกแถวทำธุรกิจเพิ่มขึ้น”

³ สัมภาษณ์ยังที่ทำงานอยู่ในซอยนี้มากกว่า 30 ปี สิงหาคม 2554

นอกจากนี้บริเวณนี้ยังมีสถานทูตตั้งอยู่มาก อยู่ด้านในของแต่ละซอย แต่เดิมสถานทูตอยู่ด้านในเมืองเมื่อธุรกิจขยายตัวก็ขยับออกมาด้านนอกดังเช่นสถานทูตอังกฤษที่เคยอยู่ไปรษณีย์กลาง ก็ขายที่ดินให้ไปรษณีย์กลางและย้ายมาอยู่ที่ชิดลมปัจจุบันแทนและขายบางส่วนให้ห้างสรรพสินค้า Central Plaza ไป เพราะราคาค่าเช่าและที่ดินสมัยก่อนถูกกว่า การเดินทางสะดวกรวมทั้งสถานทูตญี่ปุ่นที่อยู่หัวมุมถนนอโศกเพชรบุรี ทำให้บริเวณใกล้เคียงเป็นที่อยู่ของเจ้าหน้าที่สถานทูตไปด้วย การก่อสร้างที่พักลักษณะคอนโดมิเนียมเพื่อตอบสนองความต้องการจึงตามมารวมทั้งคอนโดมิเนียมที่สร้างรองรับเจ้าหน้าที่และพนักงานต้อนรับสายการบินต่างๆที่เข้ามาเช่าสถานที่พักเมื่อบินมากรุงเทพฯ ปัจจุบันเราก็ยังพบเห็นรถรับส่งพนักงานสายการบินต่างๆไปยังสนามบินสุวรรณภูมิโดยการเช่าเป็นการเช่าช่วงทั้งชั้น และหมุนเวียนกันมาหรือเครื่องบินที่เช่าเหมาลำและการมาพักผ่อนของชาวต่างชาติ ลักษณะหยุดพักผ่อนประจำปีด้วย

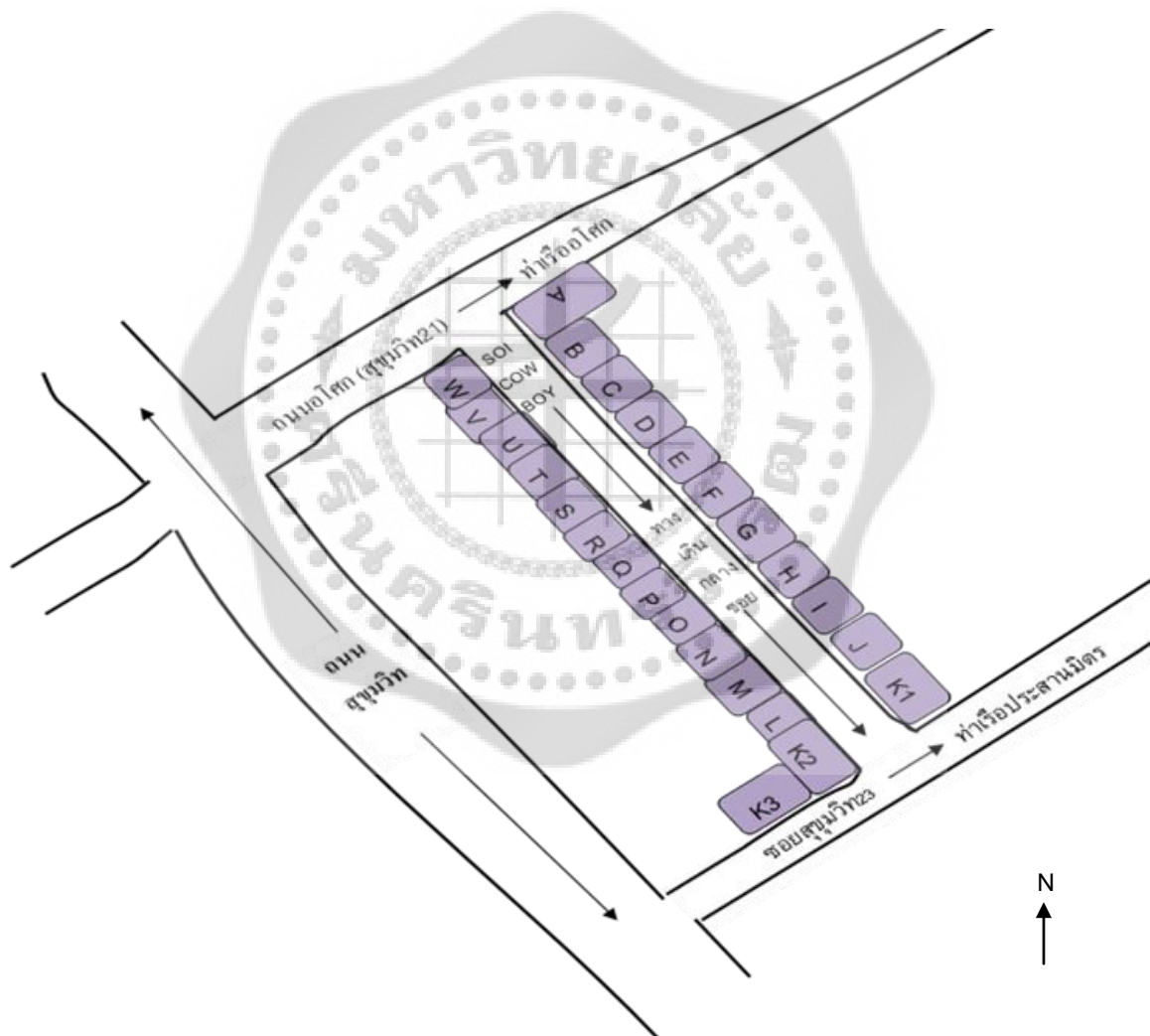
สภาพภายในซอยควาบอยในปี พ.ศ.2516 ที่ยังไม่มีบาร์เปิดบริการ แต่จะเป็นร้านที่เปิดให้บริการหรือตอบสนองความต้องการของผู้พักอาศัยบริเวณนี้ที่มาจับจ่ายใช้สอยโดยเข้ามาจอดรถในซอยควาบอยที่คนให้ข้อมูลเล่าว่าเป็นถนนกว้าง 4 เลนด้วยกัน โดยในซอยมีร้านตัดผ้า ร้านทำผม ร้านหมอฟันสำหรับเด็ก มีร้านอาหารอร่อย มีบาร์เล็กๆ 1 บาร์ที่เปิดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยทูตพาครอบครัวมาพักผ่อนที่นี่โดยทูตไปดื่มที่ร้าน Golden Beer ภรรยา ก็เข้าไปทำผมส่วนเด็กๆก็เข้าไปร้านที่จำหน่ายสินค้าญี่ปุ่นที่มีอยู่ 2 ร้าน และร้านจำหน่ายของเล่นที่สั่งตรงมาจากต่างประเทศ ในซอยยังมีร้านจำหน่ายตัวเครื่องบิน และร้านอาหารอร่อยๆอีกหลายร้าน หรือผู้มาซื้อสินค้าคุณภาพดีที่ตลาดอโศกก็จะมาจอดรถที่ในซอยควาบอยแห่งนี้ ตลาดอโศกอยู่ฝั่งตรงข้ามซอยควาบอย หัวมุมถนนสุขุมวิท 21 ราคาค่าเช่าห้องในซอยควาบอย ค่าเช่าห้องหรือแต่ละคูหาค่า 2,500 บาท : 1 คูหา : 1 เดือน ในสมัยนั้นทั้ง 2 ฝั่ง แต่เดิมเป็นที่ดินผืนใหญ่สร้างห้องแถว 2 ฝั่งๆละ 25 คูหา และเว้นถนนไว้ตรงกลางให้สัญจร เมื่อก่อนยังไม่มีการสร้างอะไรให้รถล้าเข้ามาเหมือนในปัจจุบันที่ผิวจราจรถูกเบียดบังโดยแผงของแต่ละบาร์ ด้านบนก็แขวนไฟระย้าเต็มไปหมด ทำให้ถนนคับแคบขนาดรถสวนกันแทบไม่ได้

ภาพประกอบ 4 ย่านBeverly Hill ย่านฮอลลีวูด กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ.2516

รายละเอียดย่านBeverly Hill ย่านอโศก สุขุมวิทช่วงปี พ.ศ.2516

ในย่านนี้ช่วงปีดังกล่าวเป็นย่านของคนมีฐานะและชาวต่างประเทศที่มาใช้เวลาและจับจ่ายสินค้าในพื้นที่บริเวณนี้เพราะประกอบไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับคนในครอบครัวทั้งผู้ชาย เช่นกรณียูทีทีมาดัมเบียร์ ภรรยาไปเสริมสวย เลือกลือผ้า ส่วนเด็กๆ ไปเลือกซื้อของเล่น รวมทั้งคนที่ติดตามยังไปจ่ายกับข้าวที่ตลาดอโศกที่ได้ชื่อว่าจำหน่ายแต่สินค้าที่มีคุณภาพเท่านั้น และบริเวณนี้ยังมีที่พักสำหรับชาวต่างประเทศที่เป็นฝรั่งให้เช่าพัก และมีสถานทูตใกล้เคียง และโรงเรียนนานาชาติที่สุขุมวิท 15 ทำให้มีผลต่อการใช้ชีวิตบริเวณนี้

ภาพประกอบ 5 แสดงการใช้ประโยชน์พื้นที่ในซอยคาวบอย

โดยจำแนกพื้นที่บริเวณในซอยคาวบอยและที่ใกล้เคียงตามคำอธิบายในแผนที่ดังนี้ พื้นที่บริเวณในซอยคาวบอย ประกอบด้วย

A = ร้านขายก๋วยเตี๋ยวและข้าวมันไก่ที่ผู้คนคับคั่งขนาดต้องยืนรอน้ำร้าน และเปิดขาย

ตลอดวัน

B = ร้านโชห่วยขายของชำประเภทของใช้ในชีวิตรประจำวัน

C = บ้านที่อยู่อาศัย

D = ห้องเสื้อ จำหน่ายเสื้อผ้าอินเดีย

E = Supermarket จำหน่ายสินค้านำเข้าประเภทอาหารจากญี่ปุ่น

F = บ้านพักอาศัยแต่ไม่มีคนอยู่

G = ห้องเสื้อหู้ดกีวีต่างประเทศ (ฝรั่งเศส) และมีใบประกาศนียบัตรอื่นติดเต็มฝาผนังร้าน

H = ร้านตัดเสื้อผ้าชาย

I = บ้านพักอาศัยหน้าร้านขายส้มตำเวลากลางวัน

J = ผับสไตล์อังกฤษชื่อ Gold Label ที่มีปาเป้าและการเล่นบิวดให้กับผู้มาดื่มเบียร์ แต่ไม่มี

สาวเสิร์ฟ

K1 = ร้านตัดเสื้อ ตัดชุดแต่งงานและชุดหู้ต่างๆ ที่มีเจ้าของคือ SP

K2 = ร้านอาหาร SP ที่เปิดกิจการร้านอาหารที่นี่ก่อนก่อนไปเปิดร้านขายขนมและอาหารที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

K3 = ร้านตัดเสื้อที่เจ้าของเป็นผู้เช่าตึกของ SP

L = ร้านทำผมที่ภรรยาทูตนิยมนำมาทำ

M = ร้านทำผมที่อดีตนางสาวไทยอภัสรา มาทำผม

N = ร้านจำหน่ายของเด็กเล่นนำเข้าจากต่างประเทศชื่อเวมร และของเด็กเล่นจากพื้นบ้านของไทยที่ฝรั่งชอบมาชม

O = ร้านหมอฟัน

P = ร้านโชห่วย

Q = คลินิกหมอเด็ก

R = บ้าน(ไม่มีคนพักอาศัย)จะมีแม่บ้านมาทำความสะอาดและนำผ้าไทยมาจำหน่าย

บางครั้ง

S = ร้านขายส่งเครื่องดื่ม สุรา

T = ร้านจำหน่ายชาละเปาที่อร่อยและคนมาจอดซื้อครั้งละมากๆ 1 คูหา

U = คลินิกหมอพื้น 1 คูหา

V = ร้านค้าส่งข้าวสาร 1 คูหา

W = บ้านพักคุณภักญา (นามสมมุติ) ผู้ซื้อที่ดินผืนนี้และพัฒนาชอยความบอยจนมีเหตุกระทบกระทั่งกับผู้ซื้อตึกแถวรายอื่นๆ 3 คูหา

จากแผนที่ดังกล่าว จำนวนคูหาในชอยจะมีทั้งสิ้นแถวละ 25 คูหา รวม 2 แถว 50 คูหา แต่จำนวนรายการที่นำเสนอแทนคูหา บางรายการมีมากกว่า 1 คูหา และบ้านพักแต่ละหลังในบริเวณใกล้เคียงมีพื้นที่มากกว่า 200 ตารางวา แต่บ้านพักบริเวณหัวมุมอโศก-สุขุมวิท จะมีพื้นที่กว้างขวางมาก และประกอบด้วยบ้านหลายหลังในที่ดินผืนใหญ่ เมื่อลูกหลานแต่งงานก็จะแยกมาปลูกบ้านหลังเล็กในรั้วบ้านหลังใหญ่ โดยในชอยความบอยกล่าวว่า เป็นพื้นที่ทั้งพักอาศัย และประกอบการค้าในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ถึงการพัฒนาของพื้นที่กรุงเทพได้ว่า การสร้างกรุงเทพมหานครตั้งแต่รัชกาลที่ 1 มาถึงปัจจุบัน ภาครัฐได้ดำเนินการไปในแนวทางการพัฒนากรุงเทพมหานครตามแนวคิดการพัฒนาศักยภาพ (modernization) โดยการวางรากฐานพัฒนานับแต่มีการขยายตัวเมืองหลวงที่รายรอบวังของผู้ปกครองให้ขยายไปมากขึ้น การนำชาวจีนที่อยู่มาแต่เดิมขับร่นออกไป และที่เห็นเป็นรูปธรรมแห่งการพัฒนาในสมัยรัชกาลที่ 4-5 ที่มีการเร่งสร้างเมืองให้มีความเจริญทัดเทียมประเทศอื่น มีการสร้างอาคารให้เป็นเช่นตึกเพื่อใช้ในการพาณิชย์ มีการติดต่อกับต่างชาติ มีการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ทั้งรถราง รถไฟฟ้า กิจการไฟฟ้า ประปา มีการปฏิรูปการศึกษา การขยายตัวเชิงทุนนิยมและการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ โดยการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมตลอดจนกิจการการค้าทั้งหลาย จะเพิ่มมากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการตกลงกับรัฐบาลอเมริกาให้สิทธิพิเศษต่างๆ จนส่งผลต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ชอยคาวบอย : แสงสีชีวิตของกรุงเทพมหานคร

ชอยคาวบอยเริ่มเกิดขึ้นจากทหารอากาศแอฟริกันอเมริกันชื่อ T.G.Edward มาเปิดร้านบาร์ก่อนในปี พ.ศ.2516 ที่เป็นบาร์แรกไม่มีรูปลักษณะเหมือนปัจจุบันเป็นเพียงนำกระดาษสีต่างๆมาติดทับกระจก เพราะร้านค้าที่ทำแต่เดิมเป็นกระจกอยู่ก่อนแล้ว โดยให้เพื่อนคนไทยชื่อแม่มะลิผู้ดูแลบาร์ให้ Edward เล่าว่า “แต่แรกในชอยยังไม่มีบาร์อะไรเมื่อมาเปิดแห่งแรกก็ขอเช่าห้องต่อจากผู้หญิงคนหนึ่งชื่ออารี ที่เปิดร้านขายอาหารอยู่ก่อนแล้ว เจ้าของจริงในตึกแถวนี้จะเช่าทำกิจการกันต่อมาเมื่อทำไม่ไหวก็จะให้ผู้อื่นเช่าต่อ คุณอารีก็เช่าต่อจากนายตำรวจผู้หนึ่งเช่นกันและให้คุณ Edward เช่าต่อ เมื่อ Edward มาเปิดก็ไม่มีตกแต่งอะไรมากนัก สิ่งเหล่านี้นั่งดื่มกัน และไม่ได้เป็นบาร์แรกด้วย บาร์แรกชื่อว่า Bunny Club แต่ไม่เป็นที่จดจำหรือเอ่ยถึงเหมือนคาวบอยเพราะบุคลิกของ Edward ที่แต่งตัวเยี่ยงคาวบอยตลอดเวลากลายเป็นโลโก้ของเขาไปและทุกคนจะรู้จักที่นี่ว่าคาวบอย จากบาร์ที่มีอยู่มีการเพิ่มและขยายตัวเป็นร้านที่ 1 ร้านที่ 2 ต่อมาเมื่อพรรคพวกของ Edward มาขอซื้อขอเช่ามากขึ้น จากค่าเช่าราคา 2,500 บาทขึ้นมาเป็น 5,000 บาท บาร์จึงเพิ่มขึ้น จากการเช่าทำกิจการของฝรั่งชาติต่างๆ ที่เป็นเพื่อนของ Edward นั้นเอง ส่วนใหญ่จะเป็นชาวอเมริกัน และเยอรมัน” ในชอยจึงพบเบียร์เยอรมันขายอยู่ ความสืบเนื่องจากที่มีคนมาเที่ยวที่นี่มากเพราะใช้วิธีการบอก “ปากต่อปาก” บาร์ที่นี่ที่เรียกและรู้จักว่าคาวบอยเนื่องจาก Edward มีเอกลักษณ์ด้านการแต่งกายที่สวมหมวกทรงสูงเหมือนคาวบอยอยู่เสมอ จนกลายเป็นโลโก้ของชอยและบาร์ย่านนี้ ด้วยความเป็นคนที่อัธยาศัยดี สนุกสนาน ความมีเพื่อนมากทำให้เพื่อนๆ ของ Edward มาเที่ยวที่นี่มาก โดยก่อนมาจะเจาะจงเลือกหรือตัดสินใจมาก่อนแล้วว่าจะมาบาร์ของใคร ความมีเพื่อนมากจากทุกที่ของ Edward ทำให้ขยายวงมากขึ้น

ในช่วงปีที่ไทยกับสหรัฐมีความสัมพันธ์และให้สิทธิในการจัดสร้างท่าเรือพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและทหารบางส่วนเดินทางมาโดยเรือ จึงเป็นเหตุผลว่าแหล่งท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นย่านนี้และสัมพันธ์กับคลองเตยที่มีท่าเรือ ที่พักราคาถูกสำหรับแรงงาน และแรงงานราคาถูก สถานที่นี้มีชื่อเสียงขึ้นมาอีกประการด้วยสภาพที่ตั้งเมื่อเกิดสงครามเวียดนาม มีทหารอเมริกันเดินทางมาพักผ่อนในเมืองไทยจำนวนมากเพราะในเมืองไทยมีฐานทัพอเมริกาอยู่ในหลายจังหวัด และกรุงเทพเป็นศูนย์กลางในการเดินทางมาพักผ่อนและทหารส่วนหนึ่งเดินทางมาโดยทางเรือมาจอดที่ท่าเรือคลองเตย เส้นทางที่ใกล้เคียงกับที่พักของทหารจึงผุดแหล่งบริการต่างๆ ไว้รองรับ เช่น ที่คลองเตยก็มีบาร์อยู่บ้างเพียงแต่ไม่มีชื่อเสียง ส่วนที่มีชื่อเสียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งและสืบมาถึงปัจจุบันคือย่านเพชรบุรี ที่ว่า “ถนนเพชรบุรีเป็นบาร์ทั้งถนน” ถนนเพชรบุรีตัดใหม่เป็นที่พักของทหารเพราะจะมีโรงแรมอยู่มาก เส้นโรงแรมจะขนานกับระหว่างที่พักบนถนนสุขุมวิทและถนนเพชรบุรีตัดใหม่ โรงแรมบนถนนเพชรบุรีได้แก่โรงแรมมรกตที่ตั้งหัวมุมเอกมัย-เพชรบุรี และมีจนถึงปัจจุบัน โรงแรมสยาม โรงแรมThe Prince

เป็นต้น มีสถานที่ให้พัก ต้มกิน เต้นรำ อยู่เรียงรายตลอดเส้นทาง และยังเป็นมรดกเหลือมาทุกวันนี้ ด้วยทหารที่มาพักจากการสู้รบในสงครามต้องการพักอย่างเดียว ช่วงเวลานั้นเมื่อมีทหารไปที่ใด เศรษฐกิจจะคึกคักตามไปด้วย ทั้งพหยา ท่าเรือคลองเตย ที่ท่องเที่ยวในเวลานั้นก็จะมีท่าบริเวณ โรงแรมเอราวัณ หลังสนามกีฬา ถนนเพชรบุรี พัฒน์พงษ์และที่ซอยควาบอย เพราะซอยควาบอยมีความโดดเด่นที่เจ้าของเป็นฝรั่งเอง มีเพื่อนมาก การบริการที่กันเอง และEdward ยังได้ขยับขยายไปเปิดบาร์ที่ซอยสุขุมวิท 22 ด้วยช่างๆ Peter Court ที่ยังอยู่ในซอย และมีข้างโรงเรียนสายน้ำผึ้งอีก เขาเปิดประมาณ 2-3 บาร์ โดยบาร์ในซอยควาบอยได้ให้แม่มะลิผู้เป็นเพื่อนที่ได้แต่งงานไปอยู่อเมริกา กลับมาเมื่อปี 1970 ได้มาช่วยบริหารบาร์ต่ออีก 9 ปี จนแม่มะลิมาเปิดบาร์แรกของตนเองและตั้งชื่อตามชื่อลูกสาวที่เกิดจากสามีทหารชาวอเมริกาว่า Loletta ด้วยภาวะที่บูมมากขึ้น ราคาเช่าแพงทำให้แม่มะลิต้องเลิกกิจการ ส่วนลูกของแม่มะลียังสืบทอดกิจการโดยทำหน้าที่ผู้จัดการดูแลบาร์ที่มีชื่อเสียงบาร์หนึ่งในซอยควาบอยสืบมาถึงปัจจุบัน Edward ที่แต่งงานกับหญิงไทยและต่อมาได้ย้ายไปอยู่ฟิลิปปินส์พึ่งเสียชีวิตไปเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมาเอง รวมอายุประมาณ 70 ปี ส่วนแม่มะลิเองยังทำอาหารมาขายในซอยอยู่เสมอในวันเสาร์และอาทิตย์ด้วยร่างกายที่แก่อายุมากเกือบ 60 ปีและสูบบุหรี่จัด พร้อมกับการตรากตรำร่างกายในการทำงานกลางคืนและดื่มเหล้ามานาน สุขภาพจึงไม่ดีนัก

ส่วนที่ว่าชาวยุโรปที่ไปทำงานแถบตะวันออกกลางโดยเฉพาะคนงานที่ไปทำงานประเทศซาอุดีอาระเบีย และมาพักผ่อนในเมืองไทยไม่กลับบ้านตนเองเพราะถ้าไปบ้านตนเองจะเสียภาษีรายได้จำนวนมาก หากไปทำงานสัก 2 ปี ได้เงินกลับมา 2 ล้านบาท เข้ามาเที่ยวในซอยและสอบถามหรือได้รับการเสนอขายจากร้านหรือคูหาอื่น จึงซื้อกิจการและสร้างธุรกิจบาร์ต่อมา จากเงินที่มาจากเที่ยวเมืองไทยมาหาผู้หญิงไทยจึงพัฒนามาเป็นธุรกิจบาร์และเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยระดับของชาวต่างชาติที่มานั้นจะมีการศึกษาระดับช่างเทคนิค (Technician) ส่วนคนไทยไปทำงานซาอุดีอาระเบียในลักษณะคนงาน (worker) ส่วนระดับที่สูงกว่านั้นก็จะไม่มาซื้อกิจการหรือทำธุรกิจเช่นนี้ เช่น วิศวกร เป็นต้น ในปีพ.ศ.2516 มีเจ้าของบาร์ที่ชื่อ Golden Beer มาบอกให้คุณอรอนงค์ที่มีบ้านในซอยว่าต่อไปในซอยนี้จะกลายเป็นบาร์ไปทั้งหมด แต่เธอไม่เชื่อเพราะคิดว่าคงเป็นร้านค้าตามแบบเดิม แต่เพียงชั่วเวลาหนึ่งเดียวทำให้ซอยแห่งนี้เปลี่ยนสภาพมาเป็นบาร์ทั้งหมดจริงๆ

การพัฒนาที่ดินในซอยควาบอยแห่งนี้สืบเนื่องมาจากนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนจีนที่ได้ลงทุนพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในย่านศูนย์กลางธุรกิจของกรุงเทพ โดยผู้พัฒนาพื้นที่ซอยควาบอยคือนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์หญิงที่มีชื่อเสียง ที่เป็นผู้ซื้อที่ดินมาพัฒนา และเป็นเจ้าของเดียวกับตึกแถวพัฒน์พงษ์ ตามการพัฒนาที่ดินที่เมื่อมีการถมตัวของบ่อการสร้างบริเวณสี่ลมแล้ว นักธุรกิจก็หันมาใช้พื้นที่สุขุมวิทและพัฒนาถนนนี้ขึ้นมาแทน โดยนางกัญญา (นามสมมุติ) มาซื้อที่ดินและสร้างเป็นอาคาร

ขาย โดยขายแต่ตึกหรืออาคาร แต่ไม่ขายที่ดิน ต่อมาเมื่อพัฒนาเป็นบาร์มากขึ้นจากถนนกว้าง 10 เมตร จะแคบเข้าและมีการจัดการจราจรโดยปล่อยให้เดินรถทางเดียว และตั้งป้อมไว้ด้านหน้าซอย จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ที่เจ้าของตึกไม่พอใจ รวมตัวกันนำเรื่องเข้ายื่นต่อศาล ศาลตัดสินว่าเป็นทางสาธารณะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และต้องเปิดให้เป็นทางสัญจร โดยที่ดินเดิมเป็นของ สกุลสุจริตกุล และขายให้อีกทอดหนึ่ง แต่นางอุบลได้ให้คำปฏิญาณว่าถ้าขายตึกหมดทุกคูหา จะยกที่ดินตรงกลางที่เป็นถนนให้เป็นสาธารณะ เพราะแต่เดิมเป็นที่ดินผืนใหญ่สร้างตึกและตัดถนนผ่ากลาง ฉะนั้นการฟ้องร้องเรื่องการสัญจรการเปิดทางจึงเป็นอันสิ้นสุดที่ต้องมีการเปิดทางให้สัญจร เนื่องจากเมื่อสร้างเป็นบาร์เปียร์จำนวนมากแล้ว เจ้าของตึกเดิมไม่สะดวกในการเข้าออก ด้วยเวลาเย็นประมาณ 5 โมงเย็นจะมีพนักงานรักษาความปลอดภัยมายืนอยู่ตรงทางออกและมีเหล็กกันปิดทางเข้าออก เจ้าของตึกไม่มีปากเสียงอะไรได้ หลังจากพิพากษานางอุบลก็เสียชีวิตจากการถูกยิงตาย

หลังจากปี พ.ศ.2526 บาร์เริ่มกระจายตัวมากขึ้นในพื้นที่ซอยเพราะการทำเงินที่ดีมาก และประกอบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติอื่นเข้ามาในเมืองไทยมาก ตามการส่งเสริมการท่องเที่ยวและค่าเงินของฝรั่งที่นำมาลงทุนพร้อมแต่งงานกับหญิงไทยเมื่อตนเองพึงใจให้เจ้าของร้านเดิมหรือกิจการเดิมที่อยากขายติดต่อลูกน้องให้ก็ได้ เจ้าของบาร์เดิมแจ้งว่า “อยากได้คนไหนเลือกเอาเลย” ผู้หญิงเหล่านั้นก็รีบตกลงแต่งงานและได้รับการยกฐานะจากหญิงหาดีมีธรรมดาขึ้นเป็นเจ้าของภรรยาของบาร์ ส่วนนายฝรั่งก็แต่งตัวออกมารับแขกตอนกลางคืนงานทุกอย่างให้ผู้หญิงช่วยจัดการ ส่วนตนเองก็ยังมีภรรยาฝรั่งอยู่ที่ประเทศของตนเอง และจะกลับไปเยี่ยมปีละครั้ง ส่วนการมาอยู่เมืองไทยก็เหมือนการมาทำงาน แต่เป็นงานกิจการบริหารบาร์พร้อมเด็กสาวๆ

คนที่อยู่ในซอยยังเล่าอีกว่า จากนั้นแทบทุกคูหาปรับเปลี่ยนเป็นบาร์ทั้งสิ้น จะยกเว้น 2 คูหาที่เป็นร้านขายของชำและอีก 1 คูหาที่เป็นบ้านอยู่อาศัยปรกติของตน ซึ่งแต่เดิมนั้นผู้ให้ข้อมูลคือร้านจำหน่ายสินค้าของเด็กเล่นนำเข้ามาจากต่างประเทศ และเมื่อสถานการณ์และพื้นที่เปลี่ยนวัตถุประสงค์ไป ทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตปรกติที่ขายสินค้าได้และได้รับการติดต่อให้ขายบ้านเพื่อนำไปทำธุรกิจบาร์อยู่อย่างต่อเนื่อง จนก่อให้เกิดความรำคาญ จนกระทั่งปิดบ้านหนีเป็นระยะๆ หรือทนความรำคาญไม่ได้ก็หนีไปพักผ่อนระยะยาว แต่เมื่อหายออกไปจากบ้านก็จะได้รับติดต่อจากตำรวจประจำท้องที่อีกเช่นกันว่าหายไปไหน เพราะหากอยู่ในพื้นที่ยังจะทราบความเป็นไปแต่ออกไปข้างนอกก็กลัวจะได้รับอันตรายได้

พื้นที่ใกล้เคียงเชื่อมโยงกับชอยควาบอย

ถนนสุขุมวิท บริเวณชอยสุขุมวิท 21 ลงไป อยู่ประมาณหน้าสวนสาธารณะชวติโยในปัจจุบัน (สุขุมวิท 17) บริเวณนี้เคยเป็นแหล่งเสื่อมโทรมและเป็นแหล่งขายยาเสพติด เด็กผู้หญิงจากบาร์ที่ปิดตอนตี 2 ผู้หญิงจะไปรวมกันที่จุดนั้นเพื่อหาลูกค้าหรือเหยื่อหรือเสพยาก็ตาม บริเวณนั้นก็เคยเป็นแหล่งที่มีฝรั่งไปมั่วสุมเช่นกันและเป็นระดับเดียวกับฝรั่งที่ชอยควาบอย ต่อมาเมื่อมีการรื้อบริเวณนั้น ผู้หญิงก็เลยมารวมกันที่ชอยควาบอย (ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าเมื่อก่อนที่ชอยนี้มีคนติดยามากกว่า 80%)⁴ ในพื้นที่นี้ยังเป็นแหล่งส่งออกหญิงไปต่างประเทศด้วย เพราะผู้ให้ข้อมูลทำหน้าที่หรือทำงานรับแปลจดหมายภาษาอังกฤษ จึงมีหญิงสาวมาใช้บริการมาก และมีบริษัทฝรั่งบริษัทหนึ่งมาติดต่อให้เป็นตัวเชื่อมกับบริษัทของฝรั่งที่ต่างประเทศ เพียงแต่ให้ผู้ให้ข้อมูลทำตามทีบอกทุกอย่างเท่านั้น แต่ผู้ให้ข้อมูลมิได้ร่วมธุรกิจดังกล่าว แต่มีผู้หญิงสาวที่ได้เดินทางและเข้าสู่วงจรธุรกิจนี้ได้เข้าไปในฐานะนักท่องเที่ยวใช้ Visa นักท่องเที่ยวอยู่ได้ 6 เดือนในระยะเวลา 6 เดือนก็จะมีการส่งหญิงสาวไปทดลองอยู่กับชายว่าไปด้วยกันไหม⁵ ส่วนใหญ่ผู้ชายพาไปสักระยะก็พามาส่งคือไม่ตกลงปลงใจที่เลือกหญิงสาวนั้นเป็นคู่สมรส หมดเวลาก็ต้องกลับบ้านหรือเจ้าของบาร์ที่ชอยควาบอยเอง เมื่อเด็กมาทำงานจะพาไปทำพาสปอร์ตเลย ถ้าเด็กตกลงก็จะพาเข้าสู่กระบวนการนี้ และเมื่อกลับมาก็จะกลับมาทำงานที่เดิมอีก และพาสปอร์ตเล่มเดิมก็จะนำไป “ผ่า” หาพรรคพวกไปแทน แสดงว่าดีในชอยเป็นแหล่งค้าประเวณี แหล่งค้ายาเสพติด แหล่งส่งผู้หญิงไทยไปเมืองนอก

ในช่วงปีพ.ศ.2541 – 2542 เศรษฐกิจบูมมามากมีนักท่องเที่ยวและยาเสพติดมากโดยฝรั่งเข้ามาเมืองไทยจะถามหา Magic Cigarette จากเด็กสาวในบาร์นั้นคือบุหรี่ยัดไส้กัญชา

ปัจจุบันมีการเข้มงวดเรื่องยาเสพติดมากขึ้น จึงไม่พบได้ง่ายโดยทั่วไป ดังก่อนแต่สิ่งที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ชอยแห่งใหม่หรือพื้นที่ใกล้เคียงที่ผุดขึ้นมาใหม่คือ Terminal 21 หรือศูนย์สรรพสินค้าแห่งใหม่ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับชอยควาบอย ตามชื่อที่ตั้งคือเชื่อมต่อระหว่างรถไฟฟ้า BTS สถานีสุขุมวิทที่เดินทางเข้าสู่สุขุมวิทชอย 21 หรือสถานที่ตั้งชอยควาบอยนั่นเอง ห้างสรรพสินค้านี้เพิ่งเปิดตัวเมื่อสิ้นปี 2554 ฉะนั้นจึงเป็นแสงสีที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คนในชอยควาบอยมากขึ้นทั้งๆ ในทางที่ดีและในทางที่ตรงกันข้าม จากการลงพื้นที่วันคริสตมาส (25 ธันวาคม 2554) พบว่าในชอยควาบอยมีคนน้อยกว่าวันคริสตมาสปีที่ผ่านๆ มา แต่ผู้คนไปคึกคักบริเวณ Terminal 21 แทนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แม้

⁴ สัมภาษณ์คุณอรอนงค์ สิงหาคม 2554

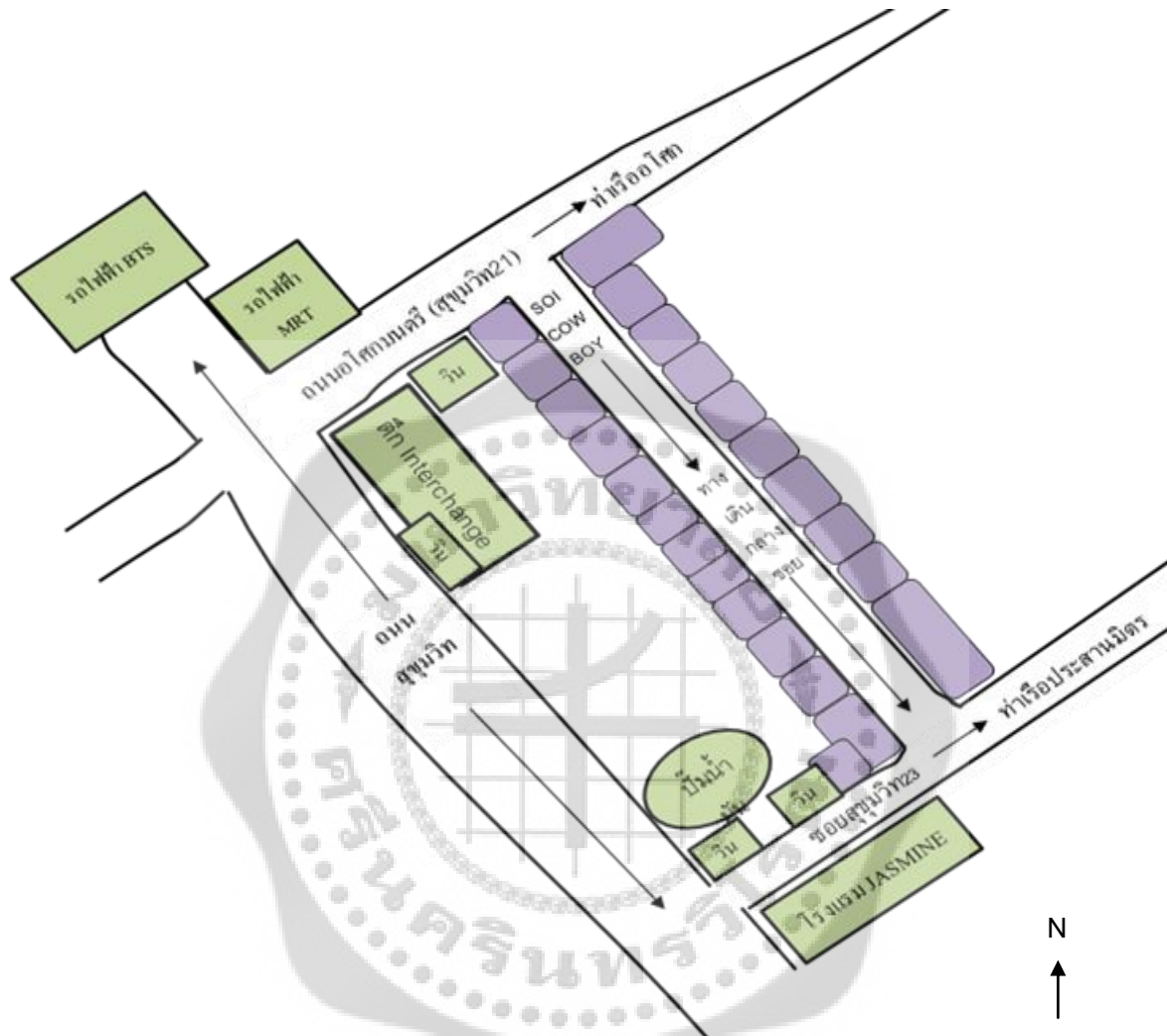
⁵ ผู้สนใจสามารถอ่านเพิ่มเติมได้จากสุภาวดี จันทวานิชและคณะ .2542.การย้ายถิ่นของผู้หญิงไทยไปเยอรมัน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผกามาศ ปรีชา .2536. ดิฉันไม่ใช่โสเภณี.สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, กรุงเทพมหานคร

ชาวไทยจะไม่ใช้กลุ่มเป้าหมายแต่ชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวเมืองไทยและพักบริเวณตั้งแต่ สุขุมวิทซอย 1 หรือไล่เรียงมาตั้งแต่ซอยนานาต่างเดินทางมุ่งหน้ามายัง Terminal 21 ด้วยความใหม่ และการจัดห้างสรรพสินค้าที่แปลกใหม่ผนวกกับเทศกาลปีใหม่และคริสต์มาส ผู้คนจึงไปแออัด บันเทิงภาพจำนวนมาก แต่ที่มากกว่านั้นคือมันใกล้ซอยความบอยมากและหากเดินไปด้านข้าง Terminal 21 จะพบหญิงสาวออกมาทำงานหรือหาแขกเพิ่มจำนวนมากขึ้นกว่าแต่ก่อนก็นับได้ว่าเป็นการทำงานอิสระไม่ขึ้นกับสังกัดไหน แต่คนทำงานในซอยก็เฝ้ารอคอยให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามา ท่องเที่ยวให้คึกคักดังเดิม

สภาพที่ตั้งซอยความบอย

ซอยความบอยแม้จะได้กล่าวว่าอยู่ในชอกหลืบของสังคมทางกายภาพ แต่ในสังคมนั้นซอย ความบอยคงอยู่ในพื้นที่หรืออาณาบริเวณเฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้นที่อยากไปใกล้ชิดด้วย เมื่อมองจาก ภาพมุมที่ไม่สูงมากจากสถานีรถไฟฟ้าอโศก มองไปทางด้านซอยสุขุมวิท 21 จะมองเห็นตึกสี่เหลี่ยม พร้อมตัวอักษรสี่เหลี่ยมนำพร้อมไฟที่เปิดเวลากลางคืนระยิบระยับ ส่วนเวลากลางวันไม่มีแสงไฟใดๆ ปรากฏ บริเวณซอยความบอยอยู่ด้านหลังตึกInterchange ที่อยู่ตรงหัวมุมถนนอโศกตัดกับถนนสุขุมวิท ตึกแถวด้านหน้าที่ขนานกับถนนสุขุมวิทที่อยู่ถัดจากตึกInterchangeไปมีและมีปั้มน้ำมันShellอยู่ถัดไป ด้านซอยทางเข้าสู่สุขุมวิท 23

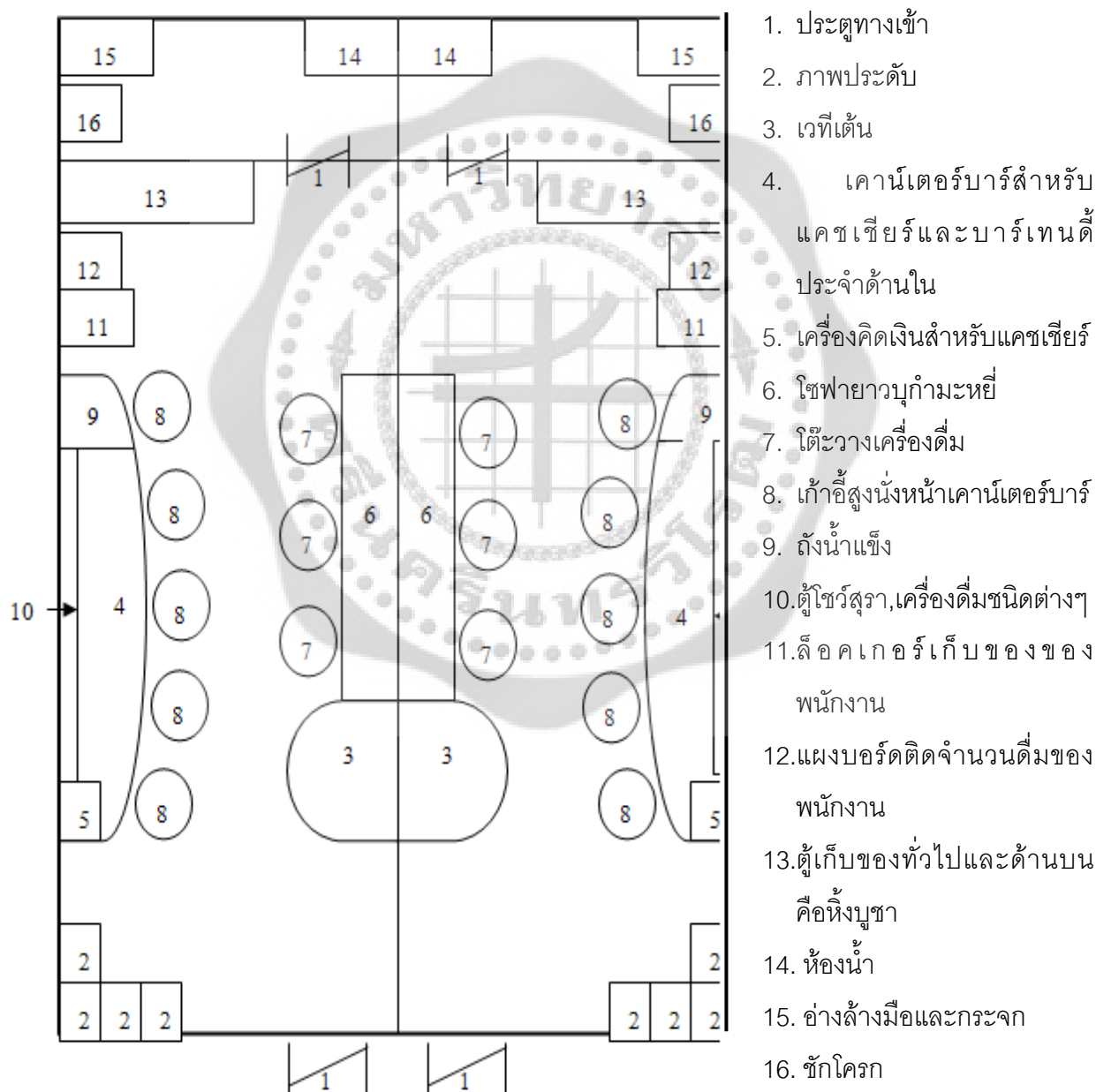
จะเห็นได้ว่าที่ตั้งซอยความบอยอยู่ในทำเลที่ดีมากมีการคมนาคมที่สะดวกสามารถเข้าถึงได้ทั้ง รถยนต์ รถไฟฟ้าบนดิน รถไฟฟ้าใต้ดิน และยังมีวินมอเตอร์ไซด์ประกอบอยู่บริเวณนั้นไม่ต่ำกว่า 4 วินด้วยกัน

ภาพประกอบ 6 แสดงสถานที่ตั้งชอยความบอย

บาร์คาวบอย

ลักษณะการจัดวางพื้นที่การใช้ประโยชน์ภายในบาร์แต่ละแห่งจะมีลักษณะแกนกลางที่ใกล้เคียงกัน และมีแสงสีเป็นองค์ประกอบ โดยนำเสนอสภาพพื้นที่ภายในบาร์ทั้ง 2 แห่ง คือ Paradise 2 และ Paradise 3 ที่อยู่ติดกันหรือแบ่งกันเป็น 2 ร้านก็ได้ เพราะด้านหลังจะทะลุถึงกันและมีบันไดเดินขึ้นชั้นบนทั้ง 2 ร้านอยู่กลางๆ ซอยฝั่งด้านซ้ายมือเมื่อเดินมาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) การจัดร้านทั้ง 2 ร้านมีลักษณะคล้ายคลึงกันเชิงกายภาพ โดยมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 7 แสดงการจัดสรรพื้นที่ในบาร์

ประตูทางเข้า (1) เมื่อเดินเข้าไปในบาร์ผ่านประตูทางเข้า โดยบางบาร์จะมีผ้าม่านกันแสง อาณาเขตนอกบาร์กับในบาร์ไว้ไม่ให้คนเห็น อาจด้วยเทคนิคการนำเสนอให้น่าค้นพบและติดตาม ฉะนั้นนักท่องเที่ยวต้องเปิดม่านเข้าไปดูว่าด้านในมีอะไร จึงจะพบว่าด้านในพนักงานต้อนรับสวยใหม่ แต่บางบาร์ก็จะมีม่านกันไว้ แต่ถึงมองจากด้านนอกเข้าไปก็ไม่มองเห็นอะไรได้เพราะแสงสีด้านนอก บาร์สว่างกว่าในบาร์ มาก จากประตูทางเข้าจะพบ ภาพประดับผนัง (2) เมื่อแรกเปิดประตูเข้าไปฝั่งร้าน Paradise 2 ภาพประดับผนังฝั่งซ้ายมือคือภาพเขียนล้อการ์ตูนของฝรั่งคนหนึ่งและเป็นภาพถ่ายของพนักงานที่ร้านพร้อมเจ้าของร้านคือที่เรียกกันว่าแจ๊ก⁶ และสามี่ฝรั่งชาวออสเตรเลีย ทุกคนแต่งกายด้วยชุดไทยด้วยเพราะว่าวันนั้นเป็นวันลอยกระทงทางร้านได้กำหนดให้พนักงานแต่งชุดไทยทุกคนจึงต้องไปเช่ามา แต่หลังจากนั้นไม่มีการบังคับด้วยถามพนักงานบอกว่า “...แจ๊กยังไม่บังคับ เพราะแขกไม่มากขายไม่ดี...” จะมีช่วงวันคริสต์มาสที่ผ่านมาที่ให้พนักงานแต่งชุดสีขาว-แดงตามconcept ซานตาคลอส ด้านข้างชิดผนังด้านซ้ายของ Paradise 2 และด้านขวาของ Paradise 3 ด้านฝั่งตรงข้ามเคาน์เตอร์คือ (3) เวทียกพื้นสูงประมาณ 2 ฟุตและมีเสาตั้งอยู่จรดเพดาน จำนวน 3 ต้น ขนาดความกว้างพอให้พนักงานขึ้นไปบนเวทีได้ 6-7 คน เพราะการเต้นปรกติขึ้นครั้งละ 3 คน ตามจำนวนเสาแต่การเปิดฟลอร์เต้นครั้งแรก เวลา 19.00น. พนักงานเต้นทุกคนต้องขึ้นพร้อมกันหมดแต่ทั้งร้านก็มีไม่เกิน 7-8 คน เวทีเด่นไว้สำหรับทำงานตอนกลางคืน ส่วนกลางวันใช้นั่งรับประทานอาหารร่วมกัน ตรงข้ามฟลอร์เต้นคือ (4) เคาน์เตอร์ เคาน์เตอร์บาร์มีความยาวไม่เกิน 3 วา หรือ 3 เมตร ภายในเคาน์เตอร์บาร์เป็นพื้นที่พิเศษห้ามบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปเด็ดขาดยกเว้นแคชเชียร์กับบาร์เทนดี้ เท่านั้น พนักงานเสริฟก็จะสั่งอยู่ด้านนอกและยกไปเสริฟให้แขกที่มาในร้าน เคาน์เตอร์บาร์นอกจากเป็นที่ทำงานแล้วยังเป็นพื้นที่นั่งดื่มเครื่องดื่มของลูกค้าที่มาในร้านและคุยเล่นหยอกล้อกับแคชเชียร์ได้ด้วย เพราะเมื่อลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาโดยไม่มีใครรู้จัก ต่างจะรู้ไปนั่งที่เก้าอี้ทรงสูงหน้าเคาน์เตอร์ จากนั้นพนักงานถึงจะเข้ามาคลอเคลียถามไถ่ว่าจะสั่งดื่มอะไร ด้านในเคาน์เตอร์คือ (5) เครื่องคิดเงินสำหรับแคชเชียร์และแผ่นเสียงที่เปิดเพลง พื้นที่เล็กๆอีกส่วนหนึ่งของร้านคือบริเวณเครื่องคิดเงินที่มีแคชเชียร์ทำหน้าที่ประจำ โดยเมื่อมีการบอกเช็คบิลพนักงานเสริฟจะมาส่งบิลให้คิด และจะนำกลับไปเก็บกับลูกค้าและมาจ่ายเงินให้แคชเชียร์ โดยแคชเชียร์จะทำหน้าที่จำแนกว่าตม้นนั้นเป็นของพนักงานหาตม้นคนใด เพื่อเอาไว้ตรวจสอบและจ่ายเงินให้เมื่อถึงครบรอบวันจ่ายเงิน คือวันที่ 12,22 และ 2 ส่วนเครื่องเล่นแผ่นเสียงนั้นปรกติจะเปิดเพลงตั้งแต่ 16.00น. ที่เป็นเวลาเปิดร้านแต่ก่อนนั้นอาจมีการเปิดละครช่องต่างๆ เช่น ช่อง 7ที่น่าละครจากภาคกลางคืนมาฉายซ้ำใหม่ในภาคกลางวันให้พนักงานได้ชม แต่เมื่อจบละครก็ปิดและเปิดเพลงทันทีจากการที่ไปสังเกตการณ์พบว่าละครจบในเวลาไม่ถึง 16.00น.

⁶ นามสมมุติเจ้าของบาร์ Paradise 2

พนักงานก็ปิดและมาเปิดเพลงแทนเพราะถ้าเจ้าของร้านมาพบจะถูกตำหนิได้ โซฟา (6) โซฟาติดผนังข้างห้องหรือกำแพงเป็นโซฟายาวมีความยาวเกือบสุดผนังห้อง ความยาวใกล้เคียงกับเคาน์เตอร์บาร์และมีที่พนักแขนคั่นไว้ประมาณ 2-3 ช่วง โต๊ะวางเครื่องดื่ม (7) โต๊ะเครื่องดื่มจะวางอยู่ด้านหน้าโซฟาเป็นโต๊ะสตูดิโอขนาดเล็กๆรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส คงเป็นเพราะพื้นที่ในร้านไม่มากนักจึงจัดทำโต๊ะขนาดใหญ่ไม่ได้ เมื่อสั่งเครื่องดื่มก็จะนำมาวางให้ลูกค้าที่โต๊ะ โดยบนโต๊ะจะมีที่รองแก้วและกระบอกเสียบบิลตั้งอยู่คู่กันเสมอ ผู้วิจัยก็ถูกนำพาไปยังที่โซฟาและนำเครื่องดื่มไปวางบนโต๊ะขนาดเล็กนี้เช่นกัน โดยพนักงานกล่าวว่าแล้วแต่ลูกค้าจะเลือกนั่งที่ไหน ด้านนอกบาร์หรือ ด้านในบาร์ พนักงานหาที่นั่งที่นักท่องเที่ยวเลี้ยงดื่มก็จะนั่งเป็นเพื่อนคุยตามธรรมเนียม (8) แก้วสูงนั่งหน้าเคาน์เตอร์บาร์มีจำนวน 10 ตัวตั้งกระจายกันทั่วด้านหน้าเคาน์เตอร์ ด้านหลังคือ (9) ถังน้ำแข็ง ด้วยร้านเหล้าตามบาร์ต่างๆ น้ำแข็งถือเป็นสิ่งสำคัญ ต้องอยู่ในพื้นที่ที่สะดวกต่อการทำงานของบาร์เทนเดอร์ทั้งหลาย ฉะนั้นถังน้ำแข็งจะอยู่ด้านในเคาน์เตอร์บาร์และมีก๊อกร้านล่างแก้วอยู่ติดกัน คนส่งน้ำแข็งจะมาส่งรอบเย็นและรอบดึกอีก 1 รอบ เมื่อน้ำแข็งหมดและทางร้านสั่งและบริเวณใกล้ถังน้ำแข็งก็จะมีแก้ววางใกล้ๆกัน ชิดผนังด้านหลังเคาน์เตอร์คือตู้สุรา (10) ตู้บรรจุสุราและเครื่องดื่มชนิดต่างๆจะมีทั้งที่ตั้งโชว์เป็นขวดในตู้โชว์และมีที่พร้อมจะผสมเครื่องดื่มให้ลูกค้าโดยจัดไว้ในลักษณะที่มีจุกก๊อกพร้อมเกลียวหมุนติดที่ปากขวด เมื่อต้องการขวดใดก็คลายจุกก๊อกให้เหลงในแก้วได้เลย การจัดขวดในลักษณะนี้จะเรียงประมาณ 10 ขวด เนื่องจากสุราที่นำมาขายมีราคาแพงจึงมีตู้ปิดล็อกมิดชิด ผู้เกี่ยวข้องคือบาร์เทนเดอร์เท่านั้นที่มีหน้าที่เปิดตู้ดังกล่าว เกือบท้ายสุดของบาร์แต่ยังอยู่ชิดกับตู้สุราคือตู้ลิคเกอร์ (11) ตู้ลิคเกอร์เก็บของของพนักงาน ตู้ลิคเกอร์จะมีจำนวนแถวตามทางขวางได้ 5 ช่องและทางยาว 9 ช่อง รวมมีช่อง 45 ช่อง ลิคเกอร์เก็บของจัดไว้ให้พนักงานได้ใส่ของมีค่าของตนเอง เนื่องจากการอยู่รวมกันหลากหลายชีวิต ทั้งที่กินและนอนจึงไม่มีพื้นที่ที่ส่วนตัวมิดชิดเก็บสมบัติมีค่าทางร้านได้จัดเตรียมไว้ให้พนักงานโดยพนักงานจะมีกุญแจเปิดลิคเกอร์ของตนเอง เมื่อลงมาทำงานก็นำกระเป๋าเงินและโทรศัพท์ใส่ไว้ในลิคเกอร์ไม่จำเป็นต้องถือโทรศัพท์หรือกระเป๋าตังค์ติดตัวไปด้วย หรือถ้าหากถือติดตัวไปเวลาเมาหรือหายก็จะมีปัญหากันอีกจึงให้พนักงานเก็บไว้ในลิคเกอร์ แต่พนักงานก็ไม่ได้มีใช้ครบทั้ง 45 ช่องที่จัดให้ แม้แต่พนักงานคนที่ผู้วิจัยเข้าไปยังพบว่านำโทรศัพท์มือถือใส่ไว้ในลิคเกอร์ชั้นในชั้นบนฟลอร์ด้วย และพนักงานหาที่นั่งก็จะถือกระเป๋าดังค์ขนาดเหมาะสมมือบรรจุเงินพร้อมโทรศัพท์มือถือ และถือไว้ติดตัวเสมอ แต่ตู้ลิคเกอร์ดังกล่าวก็มีประโยชน์ ด้วยเมื่อพนักงานที่ไม่ได้พักด้านบนมาทำงาน จะนำสมบัติส่วนตัวได้แก่กระเป๋าถือ เสื้อผ้าที่นำมาเปลี่ยนใส่ไว้ในลิคเกอร์และเวลาประมาณ ติ 2 จะนำออกมาพร้อมเปลี่ยนเตรียมตัวกลับบ้าน ถัดจากนั้นคือแผงบอร์ด (12) แผงบอร์ดติดจำนวนเต็มของพนักงาน แต่ละคืนจะมีแคชเชียร์นำสรุปยอดดื่มไปติดที่แผงบอร์ดดังกล่าวให้ตรงกับหมายเลขของพนักงาน หากว่ามี

การขาดไปพนักงานหาดีมีก็จะทักท้วงและร่วมกันหาจากบิลที่แคชเชียร์ลงว่าเป็นของผู้ใดเป็นการทวงสิทธิให้ได้กลับคืนมา หึงบุชาพระ (13) หึงพระนับว่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจสำหรับเจ้าของบาร์และพนักงานด้วยก็ว่าได้เพราะจะตั้งอยู่ด้านบนตู้เก็บของโดยทั่วไปหึงพระจะประกอบด้วยนางกวักจำนวนมากกว่า 5 คน และมีเสด็จพ่อ.5 จตุคามรามเทพและกุมารทองทั้งหมดตั้งชิดติดกันอยู่บนหลังตู้ โดยเวลาบ่ายของแต่ละวันแม่บ้านจะทำหน้าที่เตรียมของไหว้คือ ขนมหวาน หมากพลู น้ำแดง ดอกไม้ มาจัดเรียงไว้หน้ารูปเคารพแต่ละองค์ เมื่อเจ้าของร้านมาถึงประมาณ 5 โมงเย็นก็จะไหว้ด้วยตนเอง และพนักงานก็ใช้ที่ยึดเหนี่ยวทางใจด้วยเพราะเมื่อมาเข้าทำงานก็จะไหว้ที่หึงพระและขอให้ได้สมดังใจ เช่น ขอให้ “ออฟ” นะวันนี้ หรือมีพนักงานใหม่มาสมัครงาน จะขอให้เจ้าของรับเข้าทำงานก็จะบ่นไว้และมาแก้บนด้วยไก่ และเหล้าต่อไป จากนั้นด้านหลังก็เป็นประตูไปสู่ห้องน้ำด้านหลัง (14) ห้องน้ำ จะจัดแบ่งสัดส่วนเป็นห้องส้วมมีชักโครกอยู่ 1 ห้อง แต่หน้าประตูเขียนไว้ว่า “สุขาชาย” “Men” ติดอยู่ด้านในประตูห้องน้ำมีกระดาศสมุดมีเส้นเขียนติดไว้เรื่องข้อปฏิบัติของพนักงานเรื่องการสั่งดื่มของลูกค้า (15) อย่างล้างมือและกระจกส่องหน้าตรวจสอบความเรียบร้อยของพนักงาน เมื่อแต่งตัวลงมาจากด้านบนแต่ความจริงพื้นที่บริเวณนี้ใช้รวมตัวของพนักงานเพื่อนินทาเพื่อนพนักงานคนอื่นกรณีที่ทำอะไรไม่พอใจตนเอง เช่น นินทาเพื่อนพนักงานว่า “ผอมเหมือนผีขุน” “ดูมันเข้าไปหา...นี่ซิ” หรือ ทักทายกับเพื่อนพนักงานถามไถ่การทำงานหรือออกไปกับแขกเมื่อคืนว่า “มันเป็นไงบ้าง” พื้นที่เล็กๆประมาณประมาณยืนได้ 4-5 คน จึงใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเสียมากกว่าไว้ในการแต่งหน้าหรือเข้าห้องน้ำและเมื่อสวนกันระหว่างลูกค้า จะหลีกเลี่ยงลูกค้ามาใช้ห้องน้ำก่อนและจะออกจากบริเวณนั้นไป หน้ากระจกจะมีน้ำยาล้างมือ แจกันดอกไม้และผ้าเช็ดมือที่สะอาดสะอาดแขวนไว้ให้ใช้ (16) ชักโครก ชักโครกที่อยู่ติดกับอ่างล้างมือจะเปิดเผยอย่างเด่นชัดไม่มีอะไรปิดบัง คือเมื่อเปิดประตูห้องน้ำเข้าไปหากมีคนทำธุระส่วนตัวอยู่ก็สามารถมองเห็นได้ทันที มีอยู่จำนวน 2 ตัว และเมื่อลูกค้ากำลังทำธุระส่วนตัวพนักงานก็ไม่รู้สึกเคอะเขินที่ได้ร่วมในพื้นที่และเหตุการณ์เดียวกัน

ด้านข้างจากประตูห้องน้ำ คือบันไดเดินขึ้นชั้นบนริมฝาผนังจะมีถุงพลาสติกแขวนติดริมผนังไว้และมีกระดาศเขียนติดไว้ให้ทุกคนที่เดินขึ้นบันไดมองเห็นว่า “พนักงานเดินให้เก็บรองเท้าและอุปกรณ์เดินให้เรียบร้อย”

ผู้คน ชุมชน สังคมและแรงงานในซอยคาวบอย : ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

คนทำงานและโลกทางสังคม

กลุ่มที่มีความสำคัญในซอยคาวบอยคงไม่พ้นกลุ่มใหญ่ในซอยคาวบอยที่เรียกว่ากลุ่มคนทำงาน แม้ว่าลักษณะงานที่แต่ละคนทำจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ ความชอบ ความถนัด ความสามารถ หรือโอกาสก็แล้วแต่ และอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มคนในซอยเป็นคนที่มีความมั่งคั่งนอกพื้นที่ทั้งสิ้น คนที่ใกล้ที่สุดอาจมีพื้นที่อาศัยในกรุงเทพ ส่วนคนที่อยู่ไกลที่สุดคือกลุ่มนายทุนหรือฝรั่งที่เข้ามาประกอบกิจการลงทุนโดยมาจากต่างประเทศ

กลุ่มคนทำงานที่มีจำนวนมากในซอยคือกลุ่มหญิงสาวที่เข้ามาทำหน้าที่ต่างๆ ในบาร์ซอยคาวบอย ส่วนใหญ่ทำหน้าที่พนักงานรับแขกหรือพนักงานนั่งดริง (hostess) โดยส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัดโดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเข้าสู่ภาคกลาง จากข้อมูลการย้ายถิ่นระหว่างภาคในช่วง 5 ปี (เอสแคป.2528) มีคนมากกว่า 101,000 คน หรือเกือบ 1 ใน 4 ของการย้ายถิ่นระหว่างภาครวมใน ช่วง 5 ปี ระหว่างปี 2508-2513 ภาคกลางรับผู้ย้ายถิ่นสุทธิมากกว่าภาคอื่นๆ กว่า 53,000 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่ด้อยพัฒนาที่สุดในประเทศสูญเสียสุทธิมากที่สุด 48,000 คน โดยมีกรุงเทพเป็นเมืองที่รับผู้ย้ายเข้ารวมมากกว่าภาค (เอสแคป. 2528: 71) คงเป็นสิ่งที่สนับสนุนว่าคนทำงานในกรุงเทพโดยในกรณีซอยคาวบอยก็ยังคงเป็นแรงงานที่มาจากตะวันออกเฉียงเหนือ ผสมกับความเชื่อที่ว่าผู้หญิงมีภาระทั้ง “การทำมาหากิน” และ “ทำมาค้าขาย” เพื่อนำรายได้เข้าสู่ครัวเรือนของตน ศักดิ์ศรีของผู้หญิงที่ทำงานเคียงคู่กับชายมาโดยตลอด ถูกริบจากที่เคยถือครองที่ดินและที่ทำกินต้องออกจากบ้านไปขายแรงงาน หารายได้ที่อยู่นอกเหนือภาคเกษตรมาค้าจุนครบครัวให้ดำรงอยู่ได้พอสมควร (ศิลปวัฒนธรรม. 2537)

พนักงานในบาร์นอกจากพนักงานรับแขกหรือพนักงานนั่งดริงที่คอยอำนวยความสะดวกให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวแล้ว ภายในบาร์ยังต้องประกอบด้วยคนทำงานในตำแหน่งอื่นๆ อีกหลายตำแหน่ง ทั้งหัวหน้าพนักงานหญิงหรือที่คุ้นเคยกันทั่วไปเรียกว่า มาม่าซัง พนักงานชงเหล้า หรือบาร์เทนเดอร์ พนักงานแคชเชียร์ พนักงานทำความสะอาด พนักงานเดิน ผู้คุมหน้าร้านที่ดูแลความเรียบร้อยและคัดกรองแขกที่จะเข้าไปด้านในบาร์ หากว่านักท่องเที่ยวเป็นชาวไทย หรือมีอาการเมาอาจจะไม่อนุญาตให้เข้าไปด้านในบาร์ และยังทำหน้าที่ติดตามพนักงานหญิงของร้านที่ออกไปด้านนอกกับลูกค้า (ออฟ) และมีปัญหาขัดข้องเกิดขึ้น ผู้คุมหน้าร้านจะติดตามไปช่วยเหลือ (จารุวรรณ ขำเพชร. 2552) แม้คนทำงานในบาร์จะเป็นผู้หญิงส่วนใหญ่ แต่บางหน้าที่เช่นคนคุมหน้าบาร์มักเป็นผู้ชาย หรือบางบาร์ก็จะมีพนักงานชงเหล้า (บาร์เทนเดอร์) เป็นชายเช่นกัน และตำแหน่งที่สำคัญอีกตำแหน่งคือผู้จัดการร้านที่มักเป็นของฝ่ายชาย โดยเจ้าของหรือนายทุนต่างชาติมักจะจ้างให้มาดูแลหรือรับหน้า

แทนเพื่อติดต่อกับหน่วยราชการไทยกรณี ทำธุรกรรมด้านการค้า เช่น การขอใบอนุญาต การเสียภาษี สรรพสามิต เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีผู้คนที่ทำงานแฝงโดยผู้วิจัยหมายถึงสามารถหาเลี้ยงชีพได้โดยยึดโยงกับพื้นที่ชอยควาบอย แม้มีได้ทำงานเกี่ยวข้องกับกิจการบาร์โดยตรงอยู่อีกหลายกลุ่มด้วยกันได้แก่ วินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง โดยวินมอเตอร์ไซด์ที่ชอยควาบอยแห่งนี้ได้รับอนุญาตให้เปิดบริการได้ตลอด 24 ชั่วโมง เพราะมีผู้คนพลุกพล่านใช้บริการตลอดเวลา แต่มีการจัดสรรเวลา เช่น คนขับมอเตอร์ไซด์บางคนจะเลือกมาขับเวลาเช้า ตั้งแต่ ตีห้าครึ่งไปถึงเวลาเย็น ส่วนบางคนเลือกเวลาเย็นเรื่อยไป แม้ค้าขายอาหารตามสั่งที่มีตั้งประจำอยู่ในชอยจำนวนมากเนื่องจากมีได้จำหน่ายให้พนักงานในบาร์อย่างเดียว พนักงานที่ทำงานใกล้เคียง เช่น ในตึก Jasmine ตึก Interchange หรือพนักงานรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) ก็มาซื้ออาหารกับร้านขายอาหารตามสั่งที่เป็นแผงรถเข็น และเรียกกันว่า “ร้านลอย” เพราะมีได้ขายประจำหรือเคลื่อนสลับที่ไปตั้งจุดใกล้เคียงบ้าง หากบริเวณนั้นมีแผงอื่นมาลงก่อนแล้ว แต่แผงที่หรือร้านที่ประจำก็มีเช่น ร้านขายข้าวมันไก่ ขายก๋วยเตี๋ยว ที่เขาน้ำบาร์เป็นสถานที่ขายประจำตลอด ตั้งแต่ช่วงบ่ายไปจนถึงบาร์ปิด แต่ต้องจ่ายค่าเช่าที่นั่นเอง ผู้ยังชีพหรือทำงานเพื่อหารายได้ในชอยยังมีคนขายสินค้าอีกหลายประเภท เช่น แผงขายผลไม้ แผงขายเสื้อผ้า เครื่องประดับ รองเท้า ผู้นำสินค้ามาจำหน่ายโดยใช้วิธีผ่อนชำระเป็นรายงวด หรือรายเดือนแล้วแต่ตกลง นอกจากร้านขายอาหาร รวมทั้งเครื่องดื่มนานา เช่น น้ำส้ม กาแฟ ชาต่างๆ แล้ว ยังมีคนทำงานที่เป็นแรงงานส่งของหรือสินค้าในชอยด้วยบาร์ในชอยต้องส่งเครื่องดื่ม หรือสุรา เบียร์ น้ำแข็ง และสินค้าอื่นที่จำเป็นต้องใช้ในบาร์ เช่น น้ำยาล้างห้องน้ำ น้ำยาถูพื้น กระดาษทิชชู จึงต้องมีพนักงานส่งของที่ใช้รถซาเล้งสามล้อถีบมาส่งของ และร้านที่ส่งของก็อยู่ในชอยสุขุมวิท 23 ด้านหน้าปากชอยนั่นเอง คนทำงานในชอยยังรวมถึงคนรับซื้อของเก่าที่เข้ามาซื้อขวดเหล้า เบียร์และสิ่งอื่นๆ ในชอยทุกวัน

ผู้หญิงที่ทำงานในชอยมีหลากหลายกลุ่ม จำแนกอย่างง่ายคือมีทั้งคนเมือง (หญิงไทยจากภาคเหนือ) คนลาว(จากภาคอีสาน) คนเขมร (จากแถบอีสานใต้ สุรินทร์หรือบุรีรัมย์) คนใต้หรือความแตกต่างทางศาสนาก็ตาม ความสัมพันธ์ทางเพศไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวแยกออกจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งภายในชนชั้นและกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและระหว่างชนชั้นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการต่อสู้ การอธิบายชีวิตของคนเชิงวัฒนธรรมระหว่างคนที่มีความต่างทางวัฒนธรรมในชอยพบว่าในชอยมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละคนได้เล่าถึงการทำงานของตนและความเป็นมาของตนที่มาใช้ชีวิตในชอยนี้ทำงานจะเหมาะสมสำหรับตนหรือการจัดวางตำแหน่งที่ถูกหรือเปล่าไม่มีใครตอบได้ แต่เป็นสิ่งที่อาจจะเหมาะสมกับเจ้าของบาร์มากกว่า ที่มีผู้หญิงหลากหลายลักษณะให้เลือก บางคนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรคือชาวไทย

เชื้อสายเขมรที่มาจาก จังหวัดสุรินทร์ หรือบุรีรัมย์เป็นหลัก กลุ่มนี้อายุน้อยเพิ่งเข้ามาทำงานจึงทำหน้าที่พนักงานเดินเพราะรูปร่างยังดีมีทรวดทรงองค์แอว ไม่ต้วมเตี้ยหรือบวมเฟอะเหมือนหุ่นหุ่นแม่ที่ผ่านการมีลูกจนโตเป็นหนุ่มเป็นสาวกันหมดแล้ว นอกจากกลุ่มเขมรแล้ว กลุ่มคนลาวหรือคนไทยเชื้อสายลาวทางวัฒนธรรมก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งในบาร์และนับว่ามีจำนวนมาก ผู้วิจัยพบพนักงานบาร์คนหนึ่งเป็นคนใต้ต่างศาสนา เคยสงสัยถามว่าไม่ผิดหลักศาสนาหรือ แต่เธอก็จะมีชุดคำตอบของเธอชุดหนึ่ง โดยกลุ่มชาติพันธุ์จะเป็นกลุ่มใดหรือมาจากภูมิลำเนาใดจะแปรผันตามเจ้าของบาร์ ถ้าหากเจ้าของบาร์เป็นเขมร พนักงานในบาร์ส่วนใหญ่ก็จะมีภูมิลำเนาจากบุรีรัมย์ สุรินทร์และใช้ภาษาเขมรในการสื่อสารกัน หากเจ้าของเป็นคนลาวพนักงานในบาร์ก็จะเป็นลาวส่วนใหญ่ กลุ่มลาวคือกลุ่มที่สื่อสารด้วยภาษาลาว รับประทานอาหารประจำท้องถิ่นของตนคือข้าวเหนียว ส้มตำปลาแดกเป็นหลัก และมีความสนุกสนานเพลิดเพลินอยู่ในตัวเอง

ผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมร่วมกันมักคบค้าสมาคมกับคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกับตน ไม่ว่าจะด้วยชนบประเพณีที่คุ้นเคยกันอยู่แล้วหรือมาจากบ้านเดียวกัน มองเห็นและเข้าใจความทุกข์ยากและการมาทำงานที่นี่ การมีภูมิลำเนาเหมือนกัน ความสัมพันธ์ในกลุ่มจึงแสดงออกในลักษณะการเกื้อกูลกันเป็นส่วนใหญ่ แต่คนที่ต่างกลุ่มกันก็มีความสัมพันธ์ที่สนิทแนบแน่นกันได้ เช่น พี่เอ็งที่เป็นคนเมือง จังหวัดลำพูน จะสนิทกับแก้วกัลยาที่เป็นคนลาวร้อยเอ็ด ด้วยทั้ง 2 คนมีวัยใกล้เคียงกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขกรณียืมเงินกันใช้หรือร่วมใช้บัญชีธนาคารเดียวกัน จึงสนิทสนมกัน แต่ทั้งนี้ผู้ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันก็ไม่จำเป็นต้องคุ้นเคยกันเสมอไปได้ ดังเช่น แม่พาที่อายุ 50 กว่าปี ชาวจังหวัดขอนแก่น แม่พาไม่สูงส่งกับใครมากนักไม่ว่าเด็กหรือวัยเดียวกันและไม่พูดคุยกับใคร ทำให้ไม่มีใครรู้จักประวัติแถมมากนัก รู้แต่เพียงว่าแกต้องทำงานส่งเงินให้สามีที่เป็น อบต.เพื่อผ่อนรถยนต์กระบะ Toyota Vigo อาจจะต้องด้วยปมที่อายุมากและต้องส่งเงินเพื่อพุงฐานะ หน้าที่ทางสังคมของสามีอีก ทำให้แกไม่เปิดเผยตัวแต่อย่างใด

การใช้ชีวิตทางสังคมของแรงงานในซอยคาวบอยยังคงผูกพันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตนอพยพเข้ามา โดยปรากฏอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดโดยใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร ด้วยคนส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงสื่อสารกันด้วยภาษาอีสานเป็นหลัก อาหารที่รับประทานร่วมกันคือส้มตำ มีเสียงชักชวนให้ทานอาหารร่วมกันส่งทอดเป็นระยะๆ ในบาร์ “กินข้าวด้วยกัน” ด้วยสำเนียงอีสาน มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงช่วยเหลือกันในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน กลุ่มแรงงานที่มาจากภาคอื่นรู้จักกันก็จะอยู่ในกลุ่มเดียวกัน แต่มิได้จำกัดการปฏิสัมพันธ์กันเพราะหากสนิทสนมกันโดยทำงานในบาร์เดียวกัน จะมีความสนิทกันเป็นพิเศษและช่วยเหลือกันทั้งในด้านคำปรึกษาและเงินทอง การใกล้ชิดกันจึงส่งผลต่อความคิดหรือโลกทัศน์ที่มีต่อการใช้ชีวิตทำงานในบาร์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เสียหายอันใด เพราะเป็นอาชีพอย่างหนึ่งและสิ่งสำคัญคือการได้มาซึ่งเงินตราเพื่อส่งให้พ่อแม่ หรือลูกที่อยู่ทาง

บ้านนอก หรือมากกว่านั้นเพื่อให้สามีที่ต่างจังหวัดได้สร้างฐานะไว้รอคอยเมื่อตนเลิกอาชีพนี้และกลับไปอยู่บ้านในภายภาคหน้า ถึงแม้คนทำงานในบาร์กรุงเทพ ระยะห่างจากบ้านต่างจังหวัดมีมากแต่ความใกล้ชิดมิได้เห็นห่างตามระยะทางเพราะมีการติดต่อกับทางบ้านอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะคนที่มีลูกและฝากไว้กับแม่ตนเองให้เลี้ยงที่บ้านต่างจังหวัดจะมีการโทรศัพท์ไปหาแม่หรือลูกของตนทุกวัน ส่วนคนที่ลูกโตเรียนหนังสือแล้วก็จะโทรมาหาแม่สม่ำเสมอเพื่อขอให้โอนเงินให้ใช้จ่ายพิเศษในการเรียน นอกจากเงินประจำที่พนักงานในบาร์โดยเฉพาะพนักงานนั่งตั่งต้องส่งประจำเมื่อเงินประจำเดือนออกแล้ว สายสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นญาติญาติเกิดของตนยังทวีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เมื่อมีงานบุญในหมู่บ้านของตนก็จะมีการบอกบุญหรือส่งข่าวมาให้ทราบ บ้างลากลับบ้านได้ก็จะไปร่วมงาน หากกลับบ้านไม่ได้ก็จะส่งเงินไปร่วมทำบุญหรือซื้อสิ่งของประเภทของกินเช่น ขนมปังไปร่วมงานด้วยอย่างมิได้ขาด

รายได้

จำนวนเงินที่หาได้จากพื้นที่บาร์ในซอยคาวบอยนั้นมีความแตกต่างกันแล้วแต่ตำแหน่งงานที่ทำอยู่ โอกาสหรือโชควาสนาที่แต่ละคนจะมี หรือช่วงเวลายาวนานเป็นตัวกำหนดเช่นกัน แต่ผู้หญิงส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาหรือการศึกษาระดับมัธยมในสมัยนั้นเท่านั้น การศึกษาไม่สูงไปหารายได้อย่างอื่นไม่ได้ จากคำกล่าวที่สะท้อนว่า “แกก็แก ไปทำงานแม่บ้านเงินเดือน 6,000 บาทจะไปพออะไร” บาร์แต่ละบาร์จะมีอัตราในการจ่ายเงินให้พนักงานต่างกันออกไป บางบาร์กำหนดเป็นเงินเดือนให้กับพนักงานของตนเพื่อดึงดูดพนักงานไว้ แต่ก็มีข้อกำหนดหรือระเบียบปฏิบัติที่วางไว้ให้ทำตามอย่างเคร่งครัดมิฉะนั้นจะถูกหักเงินเดือน ซึ่งความจริง ๆ ก็ไม่สูงมากนัก พนักงานเดินของแต่ละบาร์ที่มีขนาดเล็กจะได้รับค่าจ้างเดือนละ 6,000 บาท หรือวันละ 200 บาท หนึ่งเดือนหยุดได้ 2 วันโดยต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า 1 วันมิเช่นนั้นจะถูกปรับมากถึง 200-400 บาท หรือบางตำแหน่งเช่นบาร์เทนเดอร์ขาดงานจะถูกปรับมากถึง 600 บาท ส่วนบาร์ขนาดใหญ่จะมีค่าจ้างเดือนละ 10,000 บาท จึงมีพนักงานที่ประสงค์จะย้ายไปอยู่บาร์ใหญ่บ้างแต่การแข่งขันและปัญหาในการทำงานจะสูงกว่ามาก เพราะจำนวนคนมาก บางคนจึงเลือกรับเงินจำนวนน้อยแต่หารายได้พิเศษเสริมหลังจากเลิกงานในเวลา หลังตีสองดีกว่า

พนักงานหาดีมบางบาร์ที่อยากดึงพนักงานประจำได้ตั้งเงินเดือนประจำไว้ให้เช่นกัน (แต่ก็ได้หมายความว่าพนักงานขาดจะรับพนักงานได้เรื่อยๆ เพราะต้องเป็นคนรู้จักกันแนะนำเท่านั้น) พนักงานนั่งตั่ง หรือหาดีมหรือรับแขก หรือต้อนรับ หรือ hostess หมายถึงพนักงานที่คอยบริการรับลูกค้าและหารายได้จากส่วนต่างเครื่องดื่มที่ลูกค้าสั่งให้กับตนเอง เช่น บางบาร์กำหนดเครื่องดื่มไว้แก้ว

หรือครึ่งละ 125 บาทจะให้พนักงาน 50 บาทต่อหนึ่งแก้ว แต่บางบาร์กำหนดให้ ครึ่งต่อครึ่งไปเลยก็มี รายได้ของพนักงานบาร์ที่ไม่มีรายได้ประจำจะเสี่ยงดวงหรือการเข้าแขกของตนเป็นหลัก หากถูกใจลูกค้าจะเลี้ยงหลายแก้วหรือหลายดื่ม ทำให้คืนนั้นมีรายได้จำนวนมาก พนักงานหาดื่มคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่าตนเองได้มากที่สุดคืนหนึ่ง 37 ดื่ม นับรวมรายได้แล้วคืนเดียวสามารถหารายได้เกือบ 2,000 บาท แต่บางคนมิได้โชคดีเสมอเมื่อเข้าไปในพื้นที่บางคืนที่พุดคุยกันจะได้คำตอบว่า “เมื่อคืนยังไม่ได้สักแก้วเลย”

รายได้โดยประมาณสำหรับพนักงานหาดื่มแล้วในรอบ 1 เดือนจะมีรายได้ประมาณ 10,000-15,000 บาท แต่อาจจะเป็นรายจ่ายเกือบทั้งหมดเพราะต้องส่งให้ทางบ้านในการใช้จ่ายและเป็นค่าอาหารของตน บางคนต้องเสียค่าเช่าห้อง แต่บางคนใช้พื้นที่ชั้นบนของบาร์เป็นที่พักก็ประหยัดค่าใช้จ่ายทั้งค่าน้ำ ค่าไฟ ไปได้ส่วนหนึ่ง รายได้ขึ้นกับช่วงโอกาสด้วย นอกจากรายได้ประจำดังกล่าวแล้ว บางคนถูกลูกค้าจ่ายค่าบาร์ให้ออกไปเที่ยวข้างนอกด้วยกัน ทั้งค้างคืน ไปหลายคืน หรือถูกซื้อออกจากบาร์ไปทำหน้าที่ภรรยา ก็จะทำให้ตนเองมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ เช่น ซื้อออกไปเป็นเพื่อนเที่ยวที่พัทยาหรือภูเก็ตประมาณ 1-2 อาทิตย์จะได้เงินกลับมาไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท หรือหากถูกซื้อออกไปเป็นภรรยาหรือมาตาม จะได้รับเงินเดือนละ 20,000-40,000 บาท แต่ทั้งนี้ก็ไม่ใช่มั่นคงชั่วกัลปวสาน เพราะพนักงานบางคนออกไปเป็นมาตามได้สัก 2-3 ปี หรือแล้วแต่ความพอใจของสามีฝรั่ง สุดท้ายก็ต้องกลับเข้ามาเป็นพนักงานนั่งดื่มตามเดิมเพราะรายได้ที่ได้รับน้อยลง บอกว่าไม่พอค่าใช้จ่ายหรือสาเหตุอื่นๆ ที่ต้องเลิกร่างกันไป แต่บางคู่ก็ไปกันด้วยดี ถูกซื้อออกจากบาร์ไปแต่งงานมีครอบครัวอยู่ต่างประเทศ ส่งเงินให้พ่อแม่บ้านนอกใช้สบายไป

รายได้ในส่วนของพนักงานในบาร์ตำแหน่งอื่นๆ อยู่ระหว่าง 6,000- 12,000 บาท แต่จะมีทิปรวมที่หารเฉลี่ยร่วมกันเมื่อสิ้นเดือน หรือตำแหน่งแม่บ้านอาจได้รายได้เพิ่มจากการขายขวดเหล้า กล่องกระดาศ อีกเล็กน้อยเดือนละประมาณ 2,000 บาท แต่ทุกคนก็กล่าวว่า ที่นี่ยังสามารถมีรายได้ดีกว่าจะไปบ้านนอกไม่รู้จะทำอะไร

นายทุนหรือเจ้าของกิจการบาร์

เจ้าของบาร์เป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดและเป็น “ฝรั่ง” ตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไป ไม่ว่าฝรั่งคนนั้นจะเป็นชาวเยอรมัน ออสเตรียหรืออเมริกาก็ตาม ฝรั่งเหล่านี้มีอำนาจเงินในการมาซื้อกิจการบาร์ต่อจากคนอื่นและกำหนดกฎ ระเบียบปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานในบาร์ทุกคน หมายถึงการบริหารงานในตำแหน่งสูงสุดของบาร์ และเป็นผู้จ่ายเงินให้พนักงานทุกคน ความเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าในแง่นาจแล้วจึงถูกตอกย้ำด้วย “ความเป็นฝรั่ง” ที่ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร และเห็นว่าเป็นภาษาสำคัญที่ถูกกำหนดให้ใช้เป็นหลักในชอยควาบอยเพื่อสื่อสารกับลูกค้าที่กลุ่มเป้าหมายคือชาวต่างชาติที่มาเที่ยวพักผ่อนในชอยแห่งนี้ เราสามารถจำแนกว่าบาร์ใดเจ้าของเป็นชาติใดได้จากป้ายโฆษณาเบียร์หน้าบาร์ที่โปรโมตหน้าร้านเป็นหลักได้ในเบื้องต้น ดังเช่น หัวมูมกอนน ขึ้นป้ายเบียร์เยอรมันก็ปรากฏว่าเจ้าของเป็นชาวเยอรมัน และการสัมภาษณ์กับชาวต่างชาติที่คลุกคลีกับฝรั่งด้วยกันท่านหนึ่ง⁷ ว่าส่วนใหญ่คนลงทุนในบาร์คือชาวเยอรมัน และมีชาติอื่นๆ ตามมา เช่น ออสเตรีย เป็นต้น

รายได้จากการประกอบกิจการบาร์ในเมืองไทยนับว่าเป็นกิจการที่ดี เจ้าของกิจการบาร์จะมีรายได้รวมที่มากกว่าพนักงาน แต่มีความรับผิดชอบในการทำงานมากกว่า ฉะนั้นนายฝรั่งจึงมักแต่งงานกับหญิงไทยเพื่อให้มาดูแลกิจการ ส่วนตนเองเพียงกำกับอยู่ห่างๆ เบื้องหลังเท่านั้น เพราะผู้หญิงที่แต่งงานกับฝรั่งจะดูแลพนักงานหญิงชาวไทยได้ง่ายกว่า รายได้จากการประกอบการได้มาจากการจำหน่ายเครื่องดื่ม และจากพนักงานที่ถูกซื้อออกไปข้างนอกต้องจ่ายค่าบาร์ (Bar Fine) ชั่วโมง 500-1,000 บาท แล้วแต่บาร์ หากไปนานกว่านั้นก็มากขึ้น หรือซื้อออกเลยก็มากกว่า 10,000 บาท รายได้ส่วนอื่นหรือกำไรที่ได้จากการจำหน่ายสุรา เครื่องดื่มคิดว่าเป็นรายได้ที่แน่นอนเพราะระบุชัดเจนจากจำนวนที่จำหน่ายได้ในแต่ละคืน เช่น คืนหนึ่งจำหน่ายได้ 100 แก้ว ก็จะมีรายได้จำนวน 7,500 บาท หรือ 12,500 บาท แล้วแต่ที่แต่ละบาร์กำหนดค่าดื่มไว้เท่าไร นับรวมค่าซื้อเวลาออกของพนักงานอีก วันหนึ่งแต่ละบาร์มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท กรณีบาร์เล็ก นับรวมรายได้รายเดือนแล้ว ไม่ต่ำกว่า 300,000 บาท เป็นอย่างต่ำ เพราะแต่ละคืนจะมีลูกค้าที่ไปรอเลือกใช้บริการกับหญิงสาวจำนวนมาก จึงมีรายได้เพิ่มนอกจากการรายได้สุทธิจากการจำหน่ายสุรา เครื่องดื่มแล้ว

ผู้คนในชอยควาบอยประกอบด้วยคนทำงานที่เป็นแฟนเฟื่องทำให้ปรากฏภาพชอยควาบอยแจ่มชัดขึ้นมาในสายตาชาวโลก เปรียบดังเวทีชีวิตที่ยิ่งใหญ่ผลัดเปลี่ยนบทบาทโลดแล่นตามแสงสีที่เจิดจ้าตลอดเวลายามค่ำคืนในชอยควาบอย การนำเสนอต่อไปนี้จะนำชีวิตของคนบางกรณีมาเป็นตัวแสดงให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่าพื้นที่แห่งนี้มีสีสันที่คนแสดงออกมาอย่างไร

⁷ สัมภาษณ์ Michael ชาวอังกฤษ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2554

ชีวิตคนกลางวัน กลางคืนและกลางซอย : อารมณ์ ความรู้สึกและความเป็นจริง

ชีวิตกลางวัน

ซอยคาวบอยยามกลางวันเป็นเช่นเดียวกับซอยอื่นๆ ไปในกรุงเทพ แต่ความพิเศษคงเป็นจำนวนคนที่สัญจรผ่านบริเวณใกล้เคียงจำนวนมากกว่าเพราะต้องนั่งรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างเข้าไปยังมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หรือไปต่อเรือที่คลองแสนแสบ ยามเช้าของซอยคาวบอยทั้งบริเวณติดถนนโสภณและถนนประสานมิตร มีวินมอเตอร์ไซด์จอดอยู่ปิดทางทั้ง 2 ด้าน ชีวิตยามเช้าผู้คนดำเนินไปด้วยคนสัญจรผ่านไปมา บาร์ทุกแห่งปิดสนิท ยังไม่มีภาพคนกลางคืนตื่นขึ้นมาเพียงแม่บ้านของแต่ละบาร์มาทำความสะอาดตั้งแต่ 6 โมงเช้า รถเก็บขยะจอดรอในซอย เวลาประมาณ 8 โมงเป็นต้นไป มีร้านแผงลอยขายอาหารและเครื่องดื่มมาประจำซอยหรือหน้าบาร์ที่ตนตั้งร้านประจำ โดยบางร้านจ่ายค่าเช่าที่ บางร้านสนิทสนมก็ไม่เสียค่าเช่าที่ ช่วงเวลายามเช้าต่อเนื่องไปถึงเที่ยงยังไม่มีปรากฏการณ์ใดเด่นชัดในซอย มีเพียงวินมอเตอร์ไซด์สัญจรผ่านไปมาขลุกไขว่ และใกล้เคียงจะมีพนักงานที่ทำงานดึกใกล้เคียงเดินมาหาอาหารรับประทานในซอย เวลาบ่ายชีวิตในซอยเริ่มคึกคักด้วยจำนวนคน เพราะพนักงานที่พักอาศัยด้านบนตื่นลงมาด้านล่างหาอาหารรับประทานทั้งที่เป็นเวลาบ่าย มีพ่อค้าเร่นำสินค้ามาเสนอขาย หรือบ้างก็มาเก็บเงินสินค้าขึ้นเก่าที่พนักงานหรือคนในซอยต่างแบ่งเป็นผ่อนชำระเพื่อเป็นเจ้าของสินค้า โดยสินค้าชนิดเดียวกันราคาสูงกว่าตลาดทั่วไปเกิน 1 เท่า แต่คนในซอยก็ยินดีที่จะจ่ายมากกว่าเพราะไม่มีเงินซื้อสด สินค้ามีทั้งเครื่องใช้ เช่น เต้าแก๊ส พระพุทธรูป ที่นอน (ฟูก) เป็นต้น บางวันจะมีพ่อค้ารับซื้อของเก่าเข้ามาซื้อขวดเหล้า ขวดเบียร์และชนกลับมากกว่า 2 คันรถต่อวัน ประมาณบ่ายโมงเป็นต้นไป สินค้าที่บาร์แต่ละแห่งได้จดยรายการให้แม่บ้านเพื่อนำไปส่งที่ร้านขายส่งหน้าปากซอยประสานมิตร ได้เดินทางมาส่งด้วยรถซาเล้ง แม่ค้านำดอกไม้ กล้วยเทียน ขนมหวานที่แต่ละบาร์สั่งไว้เพื่อไว้พระ ไหว้เจ้าที่ หรือรูปเคารพต่างๆ มาถึง แม่บ้านบางบาร์ทำหน้าที่จัดดอกไม้ใส่แจกันพร้อมของเซ่นไหว้ เตรียมไว้ให้เจ้าของบาร์มาไหว้ตอนเย็น ส่วนใหญ่เป็นหญิงไทยที่เป็นภรรยาฝรั่งนั่นเอง งานแม่บ้านในการทำความสะอาดสิ้นสุดลง แต่พนักงานบาร์ที่ลงมาทานอาหารต่างมีกิจกรรมร่วมกัน บ้างเดินไปส่งข้าวเหนียว ส้มตำ ไก่ปิ้ง บ้างเลือกกินข้าวมันไก่ แต่การทานอาหารร่วมกันมักสั่งอาหารประเภทส้มตำ แกงเห็ดมาทานพร้อมกัน 2-3 ในกลุ่มเพื่อนสนิท โดยพื้นที่ทานอาหารคือฟลอร์เต้นโซร်กลางคืนนั่นเอง บางคนไม่ทานอาหาร ก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์ บ้างอ่านหนังสือนิยาย บ้างอ่านหนังสือภาษาอังกฤษประเภทคำศัพท์ที่สนทนาได้เลย ยามเย็นที่เริ่มในเวลา 16.00 น.เป็นต้นไป บางบาร์กำหนดให้เปิดแล้ว จึงมีพนักงานตำแหน่งบาร์เทนเดอร์ บาร์เทนดี้ และมาฆ่าซึ่งมาทำงานแล้ว ส่วนตำแหน่งอื่นยังไม่เริ่มงาน

ตัวละครหรือชีวิตคนในซอยคาวบอย ยามกลางวันนั้นมิใช่ต่างคนต่างดำเนินไป แต่แต่ละคนต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ดังเช่น การพูดคุยถามไถ่ว่าพุงนี้หอยออกอะไร เป็นต้น การเล่าเรื่อง หรือนินทาแซกเมื่อคืน การหยอกเย้ากันและแลกเปลี่ยนสาระทุกข์สุขดิบในทุกเรื่องสำหรับเพื่อนที่คุ้นเคยในกลุ่ม

ชีวิตกลางคืน

เวลาเย็นจนถึงหัวค่ำ พนักงานเริ่มทยอยกันมาทำงาน เพราะบาร์มีกำหนดเปิด 1 ทุ่มตรง หากใครมาทำงานช้าจะถูกปรับ ฉะนั้นการเข้างานต้องตรงเวลา แต่บางบาร์ก็ยืดหยุ่นได้ตามความเข้มงวดหรือไม่ของมามาซึ่งผู้ดูแลภาพรวมในบาร์ทั้งหมดแทนผู้จัดการที่มีได้มานั่งเฝ้าบาร์ พนักงานเริ่มแต่งกายพร้อมทำงานด้วยชุดที่คิดว่าเหมาะสมกับตำแหน่งงาน คิดว่าสวยรวมทั้งการแต่งหน้าและสวมใส่รองเท้าส้นสูง บาร์ขนาดใหญ่ตำแหน่งพนักงานต้อนรับจะมีชุดฟอร์มคือ เข็มกระโปรงรัดรูปสีดำ พร้อมเบอร์ประจำตนติดที่หน้าอกซ้าย มีหน้าที่ด่านหน้าในการพบลูกค้าและนำเข้าไปด้านใน จึงต้องมีหน้าตาและรูปร่างที่ผ่านการคัดสรรจากมามาซึ่ง เช่นว่าหน้าท้องไม่ลาย รูปร่างไม่อ้วน แต่บางบาร์ไม่มีตำแหน่งนี้โดยทุกคนช่วยกัน เรื่องความงามอาจด้อยกว่าบาร์ขนาดใหญ่ แต่ตำแหน่งพนักงานต้อนรับของบาร์ต้องมีรูปร่างที่ผอมสูง สวยงาม บางบาร์กำหนดให้พนักงานแต่งหน้า ทำผม จึงมีคนประกอบอาชีพนี้ในบาร์ แต่ค่าแต่งไม่แพงประมาณ 20-50 บาท เพียงแต่ได้หรือหนีบผมให้ตรงส่วนเครื่องสำอางค์ไม่ได้แต่งมากนัก เพราะหากราคาแพงจะไม่มีลูกค้า เพราะต้องแต่งทุกวัน ตำแหน่งบางตำแหน่งต้องมีเครื่องแบบ เช่นพนักงานเดิน บางบาร์เป็นชุดคล้ายเซลล่ามูน บางบาร์เป็นชุดคาวบอยสาวสวย ซึ่งเป็นชุดที่สั้นและโชว์สัดส่วนมากที่สุด เวลาเย็นถึงก่อน 2 ทุ่มพนักงานต้องทานอาหารให้เรียบร้อยเพราะหลังจากนั้นจะไม่อนุญาตให้ออกไปเกินหน้าบาร์ของตน หรือจะสั่งมาทานหน้าบาร์ก็ไม่เหมาะสมเพราะเป็นพื้นที่ลูกค้ามาใช้บริการ นับจาก 2 ทุ่มไปเริ่มมีนักท่องเที่ยวหรือลูกค้าทยอยมา บางบาร์เปิดกลางวันก็อาจมีลูกค้ามาตั้งแต่กลางวันได้ ประมาณ 4 ทุ่มเริ่มมีคนคึกคักมากขึ้น แสงสีกระจางสว่างประดุจงานวัด ตรงข้ามกับในบาร์ที่มีเพียงแสงสลัวเท่านั้น เวลาหลังจากนั้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพนักงานบาร์ไม่ว่าตำแหน่งอะไร หากได้ลูกค้าหรือต่างคนมีความพึงพอใจซึ่งกันจะเริ่มพากันแยกตัวออกจากบาร์ไปยังสถานที่หรือฐานส่วนตัว โดยจ่ายค่าบาร์ให้เรียบร้อยก่อน ประเพณืชั่วคราว หรือไปค้างหลายคืนตามอัตราที่บาร์กำหนด

ระยะเวลาแค่เพียง 5 นาทีในช่วงเวลา 5 หุ่ครั้งที่ผู้วิจัยยืนอยู่หน้าซอยควาบอยจะมีแท็กซี่เคลื่อนมาจอดด้านหน้าผู้วิจัยและรับนักท่องเที่ยวที่มีทั้งฝรั่งหรือชาวเอเชียชาติอื่นๆ ที่มาพร้อมกับหญิงสาวที่เดินออกมาจากในซอยควาบอย หญิงสาวแต่ละคนจะแต่งกายด้วยกระโปรงสั้นสวมรองเท้าส้นสูง สะพายกระเป๋าใบโต และเป็นผู้เปิดประตูรถแจ้งสถานที่ไปและหันมาบอกคู่ขาที่คงออกมาว่า Meter หมายถึงจับราคาตามมิเตอร์เพราะบางคนจะถามหญิงสาวว่าราคาเท่าไรสำหรับค่าโดยสาร รถที่เคลื่อนไปอย่างต่อเนื่องบางครั้งรับไป 2 คู่เลยกรณีที่เป็นเพื่อนกัน ด้านหน้าข้างคนขับก็มีชายต่างชาติดกับหญิงสาวชาวไทยนั่งตักกันไป ส่วนเบาะหลังก็มีอีกคู่หนึ่งไป เวลานี้คงเป็นเวลาทำงาน ทำเงินของหญิง หลังจากจ่ายค่าบาร์แล้วเมื่อไปอยู่กัน 2 ต่อสอง ราคาหรือเงินที่จะได้เพิ่มก็แล้วแต่จะถูกใจกันมากน้อยแค่ไหน

ภายในบาร์การจับแขกไม่ค่อยปรากฏ เพราะคนที่เข้าไปในบาร์จะเป็นประเภทที่มีความตั้งใจมาเที่ยวอยู่แล้ว บางคนมาหาผู้หญิง บางคนมาดื่มเฉยๆ บางคนมาคุยธุรกิจเรื่องงานหรือเลี้ยงฉลองสังสรรค์กับหน่วยงานของตน จึงไม่เห็นภาพการจู่ดกระซอกลักถูกให้เข้าไปในบาร์ Ryan Bishop and Lillian S. Robinson (1998) ผู้เขียนหนังสือเรื่อง The Night Market : Sexual Cultures and the Thai Economic Miracle อธิบายแหล่งท่องเที่ยวกลางคืนโดยหนึ่งในนั้นคือซอยควาบอยที่ฝรั่งเข้าไปเที่ยวทั้งในบาร์ที่พัฒนพงษ์และซอยควาบอย เขาเล่าว่าพนักงานที่นี่สุภาพกว่าที่พัฒนพงษ์ การพูดคุยเป็นกันเอง บรรยายภาศสบายๆ กว่าที่พัฒนพงษ์ ทำให้มีนักท่องเที่ยวฝรั่งนิยม การแต่งกายของผู้เข้ามาในซอยจะแต่งกายตามสบายมากกว่า

“Welcome” “Come in” นั่นคือเสียงที่ได้ยินอย่างต่อเนื่องเมื่อเข้าไปในพื้นที่ซอยควาบอยในเวลาค่ำคืน ตั้งแต่เวลา 2 หุ่เป็นต้นไป และเสียงจะได้ยินรับ ส่งต่อกันเป็นทอดๆ ไป โดยเฉพาะเวลา “ไพรม์ไทม์” ที่จำเป็นต้องมีลูกค้าเข้าร้านให้มากที่สุด ระยะเวลาที่ย่ำค่ำเมื่อเข้าไปในซอยอาจจะไม่ได้ยินเสียงเหล่านี้ เพราะเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นทำงาน พนักงานบางส่วนที่ไม่ได้ทำงานกินเงินเดือนบางบาร์ก็ยังไม่มา จะมาเมื่อตีหกกว่านี้ พนักงานบาร์บางคนยังรับประทานอาหารเช้า แต่เวลาประมาณ 1 หุ่เป็นต้นไป จะเป็นเวลาทำงานหรือบาร์ทุกแห่งกำหนดเปิดบริการทั้งสิ้น บางบาร์มีป้ายอักษรไฟ “OPEN” บางป้ายไม่มี และขณะผู้วิจัยนั่งอยู่หน้าบาร์ก็มีนักท่องเที่ยวเดินมาถามตนเองว่าเปิดหรือยัง ตนเองรีบตอบว่าเปิดแล้ว และหันไปมองหน้ามามาซึ่งที่นั่งอยู่ด้วยกัน มามาซึ่งกล่าวว่าทุกบาร์ก็เปิดแล้วให้สังเกตจากไฟที่เปิดอยู่ด้านหน้าทุกบาร์ จากนั้นมีพนักงานต้อนรับรีบกุญแจพาเข้าไปด้านใน ภายในเวลาไม่ถึง 2 นาทีก็เห็นนักท่องเที่ยวรายนั้นเดินคลอเคลียออกมาพร้อมกับพนักงานต้อนรับหรือ Hostess พร้อมบอกให้มามาซึ่งและผู้ศึกษาที่นั่งอยู่ด้วยว่า “Money” คือกำลังจะพาเขาไปที่ตู้ ATM เพื่อกดเงินสดบริเวณหน้าปากซอยสุขุมวิท 23 ได้ตี Interchange ที่ก่อสร้างใหม่สูงสง่าอยู่ริมถนนสุขุมวิท และมีตู้กดเงิน

สดของทุกธนาคารให้บริการ ก่อนผ่านที่ผู้วิจัยนั่งไปพนักงานยังส่งสายตามาและเอ่ยเสียงแผ่วเบาว่า “ได้ออฟฟแน่นอน” Phil Nicks (2008) ฝรั่งเศสที่มาท่องเที่ยวและติดใจหญิงไทยได้เล่าถึงประสบการณ์และบรรยายเชิงวิชาการที่น่าสนใจจากหนังสือเรื่อง Love Entrepreneurs : Cross culture relationship deals in Thailand อธิบายว่าความรักคือการลงทุนและมีค่าใช้จ่ายสำหรับการรัก อาจเป็นการรักที่แท้จริงหรือการรักเฉพาะกิจก็ได้ คนเข้ามาเที่ยวในบาร์จะมีการแต่งกายที่ดูสบายๆ ล้อล่องเพราะพนักงานต้อนรับหน้าบาร์ก็สังเกตเช่นกัน มิใช่เสนอตนเองหรือยัดเยียดให้ชาวต่างชาติทุกคนที่ผ่านหน้าบาร์ทุกคน ด้วยบางคนแค่ผ่านไปเป็นทางผ่านในการกลับบ้านสังเกตจากชุดเครื่องแต่งกายที่ใส่ พร้อมกับกระเป๋าสะพายหรือเป้ด้านหลัง มีความหมายว่าเพิ่งกลับจากทำงานคงไม่แวะเที่ยว พนักงานก็ไม่สนใจนัก ส่วนนักท่องเที่ยวที่มุ่มมั่นตั้งใจเข้ามาเที่ยวจะค่อยเดินชมเลือกบาร์ที่ตนเองถูกใจ ความถูกใจก็แตกต่างกันไปแล้วแต่อายุ และรสนิยมของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่หนุ่มๆ อายุหน่อย มักจะเข้าบาร์ที่มีแสงสีระยิบระยับมีจุดเด่นโดยเฉพาะ บาร์ชื่อ Super Paradise ที่เป็นบาร์ใหญ่ที่สุดในซอย บาร์แต่ละบาร์จะมีพนักงานต้อนรับออกมาต้อนรับแขกด้านนอก แต่งกายด้วยชุดที่สวยงามและโดดเด่นของแต่ละบาร์ บางบาร์กำหนดเครื่องแบบ กรณีบาร์ใหญ่จะมีเครื่องแบบบังคับด้วยชุดแบบเนื้อสีดำสนิทเปิดไหล่ สวมรองเท้าส้นสูง และมีหมายเลขประจำตัวติดที่หน้าอกตลอดเวลาที่ยืนทำงาน พนักงานต้อนรับมีหน้าที่ต้อนรับและเชื้อเชิญแขกเข้าด้านในด้วยเสียง Hello/ Welcome / Come In พร้อมสายตาและกิริยาที่ไวว่อนอย่างหวานเชื่อมจึงส่งไปให้นักท่องเที่ยวที่เดินผ่านไปมาหน้าบาร์ของตน เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องเชื้อเชิญนักท่องเที่ยวเข้าด้านใน การทำงานของพนักงานกรณีบาร์ใหญ่จะมีคนคอยควบคุม ฉะนั้นจึงต้องทำงานเต็มที่ด้วยมีค่าตอบแทนรายเดือน และห้ามนั่ง ต้องยืนตลอดเวลาทำงาน ไม่สามารถเข้าไปนั่งดื่มกับแขกด้านในได้ แต่บาร์เล็กไม่มีข้อกำหนดหากนักท่องเที่ยวหรือแขกถูกใจก็จะไปนั่งพูดคุยด้านในบาร์ได้ จากการสังเกตที่ผู้ศึกษานั่งอยู่บาร์ขนาดเล็ก ผังตรงข้ามคือ Super Paradise นั้นจะเห็นพนักงานต้อนรับยืนเรียงรายจำนวนเกือบครึ่งร้อย รูปร่างหน้าตาใช้ได้ สักครู่เห็นสาวๆ ผู้อื่นเดินผ่านไปพบหน้าตาและรูปร่างสวยมาก หรือสวยกว่าพนักงานต้อนรับ จึงได้ความกระจ่างว่าพนักงานที่ยืนด้านนอกไม่ผ่านคุณสมบัติที่จะได้เข้าไปทำงานในบาร์เป็นแค่พนักงานต้อนรับ เพราะผิวพรรณไม่เนียนเพียงพอและที่สำคัญหน้าท้องลายด้วยแล้ว จะตกเกรดมายืนด้านนอก ส่วนสาวๆ หน้าตาจิ้มลิ้ม รูปร่างผอมบางจะได้เข้าไปด้านในแต่ทำหน้าที่พนักงานเดิน เมื่อว่างจากการเดินก็จะมาหาดื่มหรือนั่งคุยกับแขกนั่นเอง ส่วนพนักงานเสริฟเป็นอีกกลุ่มที่ความสวยมีระดับรองลงมาอีกชั้นหนึ่ง การคัดสรรแต่ละตำแหน่ง มามาซังและผู้จัดการจะร่วมกัน บาร์ขนาดเล็กไม่มีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดนัก และเงินเดือนที่จ้างก็น้อยกว่าจึงไม่มีแรงดึงดูดที่จะได้สาวสวยมาประดับบาร์มากนัก “วันนี้เราเลี้ยงเองจะดื่มอะไรไปเอามาเลย “ ผู้วิจัยแจ้งความจำนงค์ให้มามาซังที่คุยด้วยไปนำเครื่องดื่มมา

ดื่มขณะคุยกันด้วย เพราะหากไม่มีเครื่องดื่ม คงนั่งในเวลาทำงานไม่ได้และตัวมามาซึ่งเองก็ถูกกำหนดให้หาได้ตามจำนวนดื่มที่ทางบาร์กำหนดเช่นกัน ขณะที่นั่งมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเบื้องหน้าจะได้ยินเสียงมามาซึ่งคุยกับเด็กๆ ในร้านเสมอ พร้อมสายตาที่แพรวพราวสอดส่องหาแขกหรือคนรู้จัก พร้อมทักทาย Hello อย่างต่อเนื่อง

สลับกับเสียง “Seventy Five” “Welcome” ที่เรียกให้ลูกค้าเข้ามาในร้านและแจ้งว่าเบียร์ไฮเนเก้นที่ก่อนเพียงคืน 75 บาทเท่านั้น เป็นกลยุทธ์การเรียกลูกค้าเข้าร้าน

การวางตำแหน่งแห่งที่ของชีวิตที่ทำงานในซอยจะแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ที่ตนได้รับ ดังชีวิตของมามาซึ่งคนหนึ่งในบาร์ Paradise 1 ที่ผู้วิจัยคลุกคลีขณะอยู่ในซอยควาบอย

ชีวิตที่เรากำหนดเอง : มามาซึ่ง

รังรอง⁸ คือนามสมมุติของหญิงข้ามเพศ หรือเพศที่สาม หรืออะไรก็ได้แต่ที่สังคมจะเรียก แต่รังรองคือกระเทยตามการนิยามของตนเอง และมีบทบาทดุจดั่งผู้จัดการทั่วไปที่รับทุกเรื่องของบาร์ก่อนถึงเจ้านายฝรั่งตัวจริง รังรองใช้เวลาครึ่งชีวิตของเธอเลยก็ว่าได้ที่อยู่ในซอยควาบอยแห่งนี้ เธออายุ 45 ปี (พ.ศ.2554) และเข้ามาเกี่ยวข้องกับซอยควาบอยครั้งแรกตั้งแต่จบชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จากบ้านเกิดที่จังหวัดหนองคาย การมาครั้งแรกมาเพื่อเยี่ยมพี่สาวที่ทำงานอยู่ที่ซอยควาบอยนี้ และตนเองมาเป็นเด็กฝึกงานด้านการชงเหล้า หรือชื่อที่เป็นทางการเรียกว่า บาร์เทนเดอร์ เธอมาอยู่ได้สักพักก็กลับบ้านเกิดที่เธอเคยถึงว่า “บ้านนอก” ไปทำงานอยู่บ้านทั้งทำนา ปลูกผัก หาบผักไปขาย ทำทุกอย่างที่เป็นรายได้ของครอบครัว เมื่อพ้นการเกณฑ์ทหารที่เธอจับได้ใบดำ ชีวิตเธอจึงโยกบินเข้าสู่ซอยอย่างเต็มตัวอีกครั้งและต่อเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน แม้ภาพลักษณ์จากต่างจากเดิมที่เป็นเด็กชายผมเกรียน นุ่งกางเกงขาสั้น มาเป็นสาวสวย แต่งกายตามสมัยนิยม ผอมยาว รูปร่างสูงโปร่ง แต่งหน้าแต่พองามในเวลากลางวัน และสวยงามอย่างมากในเวลากลางคืน “สวัสดิ์คะ นี่น้องชาย” ขณะนั่งอยู่ก็มีการแนะนำน้องชายของพนักงานคนหนึ่งให้รังรองรู้จักว่าเป็นน้องชาย ฉะนั้นการสืบทอดการทำงาน ณ ที่แห่งนี้คงมีหมุนเวียนเป็นวัฏจักรเพราะต่างแนะนำญาติพี่น้องเข้ามาเสมอ ดังการเข้ามาของรังรองแต่แรก และการรับคนเข้าทำงานเกือบทั้งหมดจะรับจากคนในหมู่บ้านเดียวกัน มีคนแนะนำหรือฝากฝังกันมาไม่นิยมที่จะรับคนไม่รู้จักหรือเดินเข้ามาสมัคร

⁸ นามสมมุติของมามาซึ่งในบาร์ Paradise 1 สัมภาษณ์ ตุลาคม 2553, พฤษภาคม 2554.

การทำงานของมามาซังก็ต้องดูแลแขกทุกคนที่เข้ามาในร้าน หากเป็นร้านใหญ่จะดูไม่ทั่วถึง เพราะมามาซังก็จำไม่ได้ว่า “อาทิตยที่แล้ว เธอเอาเด็กคนไหนหนอ” “ถ้ามาเอา 2-3 ครั้งถึงจะจำได้” แต่บางทีก็ขึ้นกับเด็กด้วยว่า “แม่คนนี้ แยกของใคร” มามาซังก็ตอบว่า “อ้าวมึงไปกับใครมา แล้วมาถามกู กูจะรู้ไหมนี่ กูไม่ได้ไปกับมึงนี่จะรู้ได้ไง” รังรองเคยผ่านมาหลายร้าน เช่น เคยอยู่ร้าน The night มาก่อนและการทำงานที่ร้านนั้น การเรียกเด็กให้ขึ้นต้นจะประกาศชื่อเด็กโดยใช้ไมโครโฟน เรียกเด็กขึ้นฟลอร์ในการเต้น ถือโผยกกระดาไปด้วย เช่น “หมายเลข 2 เตรียมขึ้นฟลอร์” สายตาของมามาซังต้องระยิบระยับหรือกวาดสายตาเสมอเมื่อนั่งด้านนอกเพื่อจับแขกเข้าด้านในเพราะที่บาร์เด็กไม่มีพนักงานดิงลูกค้าได้มาก การทำงานต้องช่วยกันและใช้วิธีการใครรู้จักใคร หรือลูกค้าเก่าจะได้เชิญเข้าไปดื่มด้านใน ภายในบาร์ก็ต้องสอดส่องว่าแขกจะไปที่พนักงานเต้นคนไหน และไปถามว่าสนใจเด็กไหม และพาเด็กมาให้แค่นั้นคุยด้วยหรือจะพาไปข้างนอกก็แล้วแต่การตกลงของแขกกับเด็กเอง แต่เมื่อแขกตกลงเรื่องเด็กก็ต้องจ่ายค่าบาร์ที่จะพาเด็กออกไปหรือ Bar Fine ซึ่งเป็นช่องทางในการหารายได้เข้าร้านอีกวิธีการหนึ่ง และได้มากเสียด้วย การเชียร์เด็กหรือการเชียร์แขกเพื่อดูเงินเข้าร้านจึงเป็นหน้าที่หนึ่ง หากเด็กเคยไปมาก่อนแล้วไม่ถูกใจกับแขกที่เคยไปด้วยกันครั้งก่อนมาบอกมามาซัง ทุกๆ ก็จะเคลียร์ก่อนว่าเป็นยังไง ถ้ารับไม่ได้ก็จะไม่ส่งให้หรือบังคับออกไปเพราะส่วนใหญ่การออกไปเป็นตามความสมัครใจของเด็กเอง แม้เด็กกับทางร้านจะมีกติกาที่บังคับออฟก็ครั้ง แต่ก็ไม่สามารถบังคับได้แล้วแต่ความสมัครใจ และเด็กจะรู้หน้าที่เมื่อใกล้สิ้นเดือน ที่จะต้องทำให้ถึงเป้าที่กำหนดเด็กจะกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น มาทำงานแต่หัวค่ำมากขึ้น ขยันในการเข้าแขกหาดื่มบ่อยขึ้น ไม่ดูตายหรือไม่สนใจแขก ต่อเมื่อโควตาหรือกฎระเบียบที่ทางบาร์กำหนดไว้ว่าต้องได้กี่ดื่มหรือกี่ออฟและตนเองทำครบแล้วก็จะดูตายกว่าเดิม มิเช่นนั้นจะถูกปรับเงินหากไม่ครบ

ภาษาเป็นอำนาจอย่างหนึ่งที่รังรองหรือมามาซังเช่นเธอมีไว้ เพราะการทำงานลักษณะนี้จำเป็นต้องใช้ทักษะอย่างอื่นประกอบกัน เพราะมามาซังต้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างแขกกับพนักงานในร้าน ฉะนั้นแขกบางคนพูดภาษาไม่ได้ อาทิ แขกญี่ปุ่นพูดภาษาไม่ได้ และมามาซังก็อาศัยการสื่อสารกับแขกญี่ปุ่นให้ดู ได้แก่ การเอานิ้วชี้ 2 นิ้วมาติดกัน แสดงว่าต้องการมีเพื่อนคุยใหม่ หรือพูดคำง่ายๆ เช่น Lady เป็นต้น การเอานิ้วชี้สอดลงในวงกลมของมืออีกด้านหนึ่ง เป็นต้น บอกว่า Bar 500, one hour two hour พร้อมกับใช้นาฬิกาข้อมือให้เป็นประโยชน์ ชี้ไปที่เข็มนาฬิกามาหมดหนึ่งชั่วโมงเท่าไร สองชั่วโมงเท่าไร หรือแขกเกาหลีก็เช่นกันถ้าคุยไม่รู้เรื่องก็ใช้ภาษามือ ซึ่งพนักงานเด็กๆ ใหม่ยังไม่กล้าที่จะคุยกับแขกต้องให้รังรองช่วยทำหน้าที่ส่งแขกให้อีกทอดหนึ่ง จนกว่าจะเก่งกล้าหรือชั่วโมงบินสูงพอที่จะต่อรองกันเองได้ ระเบียบการทำงานเช่น

- ตำแหน่งพนักงานตีม (Hostess) เงินเดือน 6,000 บาท บังคับ 4 ออฟ (หมายถึงต้องออกไปกับลูกค้าอย่างน้อย 4 ครั้งในเดือนนี้)

- ตำแหน่งนักเต้น (Dancer) เงินเดือน 8,000 บาท บังคับ 7 ออฟ บังคับ 70 ครั้งเป็นอย่างต่ำ

- ตำแหน่งนักเต้น (Dancer) เงินเดือน 5,000 บาท ไม่บังคับออฟ บังคับ 60 ครั้งเป็นอย่างต่ำ

เงื่อนไขการทำงานอื่นๆคือ การกำหนดให้ตรวจเลือด เดือนละ 2 ครั้ง โดยไปตรวจที่คลินิกมาดี ซอยสุขุมวิท 22 ไปตรวจแล้วจะมีใบแจ้งมาให้มาข้างตรวจสอบเช็คกันกับสมุดของทางร้าน ใครไม่ไปปรับ 20 บาท ค่าตรวจ 250 บาท หรือใครทำงานไม่ถึงเป้าที่ร้านตั้งไว้ก็ต้องโดนปรับเช่น ออฟไม่ครบปรับ 100 บาท ต่อ 1 ครั้งที่ขาด ตีมไม่ครบปรับ 80 บาท เป็นต้น ระเบียบดังกล่าวจะไม่เป็นประโยชน์กับพนักงานนักแต่เป็นกรอบหรือกฎเหล็กที่ต้องใช้กับพนักงานเพื่อแลกกับเงินเดือน หากกล่าวตามแนวคิดโครงสร้างของมาร์กซิส (Structure-Marxist) เป็นการเอาเปรียบ การกดขี่จากเจ้าของบาร์ โดยเฉพาะนายทุนฝรั่งที่มาเปิดบาร์และหากินอยู่กับชีวิตและวิญญาณของหญิงไทยหรือคนไทย โดยการตั้งระเบียบการกำหนดเวลางาน การไม่ลา การไม่ออกไปกับลูกค้า การไม่ดูแลลูกค้า การไม่ปฏิบัติคือการถูกหักเงิน ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่ายสำหรับนายทุนแต่กระทบต่อหญิงทำงานมาก ด้วยการทำงานไปอย่างต่อเนื่องจะเกิดการล้า เบื่อ หรือเครียดจนไม่ยอมรับสภาพงานที่จะเกิดซ้ำๆ ในแต่ละวันได้แล้ว แต่การขัดขืนหรือโอกาสสำหรับปัจเจกชนมีอยู่เสมอ การไม่ยอมรับการปฏิเสธสำหรับกฎนั้นสามารถทำได้ในระดับหนึ่งคือการพาตัวเองหนีออกจากบาร์นี้และไปหาบาร์ใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิม เพราะโอกาสที่คาดว่าจะเปิดกว้างมากกว่าดังเช่นที่ร้องเรียนแล้วว่า เมื่อเข้ามาทำงานแล้วอยากเปลี่ยนร้าน เพราะมีชั่วโมงบินแล้วก็ไม่ว่ากัน พนักงานจะมาบอกว่า “หนูขอลองไปอยู่บาร์...นั่นนะแม่” ร้องตอบว่า “ไปเลย อยู่ไม่ได้ก็กลับมา “ กีดกันใหม่ เธอตอบว่า “ถ้าดีสำหรับเขาก็ให้เขาไป เขาอยากกลับมา ก็กลับมาได้” แต่บาร์ใหญ่มีการแข่งขันสูง พนักงานมากถึง 50 – 60 คนเฉพาะพนักงานต้อนรับและตำแหน่งอื่นอีก ถ้าเด็กไม่เก่งพอจะอยู่ไม่ได้ การเก่งต้องเก่งทั้งภาษา การเข้าแขก และที่สำคัญ “เสน่ห์” ต้องมีเสน่ห์และมีข้อดีอะไรของตนเอง ต้องนำมาใช้ในการทำงาน ที่เขาออกไปกันก็ด้วยเหตุผลที่ว่า บาร์เล็กจะไม่ได้ลูกค้า จะไปลองบาร์ใหญ่ดู เป็นต้น การจะไปบังคับให้เด็กให้อยู่ประจำร้านหรือบาร์ใดเลยเป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุผลที่ว่า “...เราจะไปบงการชีวิตเขาไม่ได้ เขามีภาระต้องรับผิดชอบ เขามีพ่อแม่ เขามีหนี้สินทางบ้าน...” การให้โอกาสในการไปบาร์ใหญ่แต่จะถูกกดทับด้วยศักยภาพของตนเองที่ยังไม่พร้อมในการแข่งขันกับผู้อื่นก็就会被คัดขัออกมามาจนได้

การปฏิบัติต่อกันในบาร์เป็นลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน แต่ต้องเคารพกฎระเบียบที่ตั้งไว้ เพราะบาร์นี้มีเงินเดือนและมีกฎระเบียบอย่างอื่นด้วย ซึ่งต่างคนต่างต้องรับเงื่อนไขการทำงานด้วยกัน ดังเช่น พอแขกของใครมา ก็จะไปเรียกเพื่อนของตนมาว่า “แขกมึงมา” ถ้าติดเดินอยู่ ก็จะเดินแทน ให้คุยกับแขกเผื่อให้เพื่อนได้ เช่น “มึงไปเดินแทนกู แล้วกูจะให้มึงดื่มหนึ่ง” ลักษณะนี้การได้แขกแต่ละคน มันยากอยู่แล้ว เมื่อรู้ว่าแขกใครจะเอื้อเพื่อและเคารพสิทธิกัน ไม่มีการแย่งชิงแขกของกันและกัน ซึ่งแตกต่างจากร้านใหญ่เพราะร้านใหญ่คนมันมากใครดีใครได้

วันหนึ่งผู้ศึกษาจะเข้าไปพูดคุยกับร้งรองตามปกติ พบว่าบนโต๊ะที่ตั้งอยู่ด้านหน้าบาร์มีเอกสารที่เป็นลักษณะใบตอกบัตรของพนักงานตามสำนักงานกองอยู่พร้อมใบเสร็จค่าใช้จ่ายและสมุดอื่นๆ อีก ได้รับการบอกเล่าว่าจะคิดเงินเดือน เพราะเป็นวันสิ้นเดือน

ร้งรองต้องทำหน้าที่ตรวจสอบในการทำงานของเด็กเพื่อคิดเงินเดือน เนื่องจากบาร์ของร้งรองเป็นบาร์ที่มีเงินเดือนให้พนักงาน แตกต่างจากบาร์อื่นที่ไม่มีเงินเดือน การมีเงินเดือนเป็นหลักประกันในการทำงานว่าทำงานได้เงินเดือนแน่ๆ แต่เงินเดือนไม่มากนัก หากเช่าห้องหรือที่พักอยู่ก็แทบจะไม่พอที่จะจ่ายค่ากินอยู่ การมีเงินเดือนตั้งไว้ จึงไม่ใช่หลักประกันในการได้คนสวยประเภทดาวไว้ประดับ หรือบาร์อื่นใครอยากมาเป็นตัวเสริมแสงสีหรือพนักงานหาดื่มหรือตำแหน่งหุหุหาคือโฮสเสสก็มาหากินได้ แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องรู้จักกับเจ้าของบาร์อยู่ถึงจะรับเข้ามา บางคนไม่มีเงินเดือนก็อยู่ไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นคนทำงานในบาร์ทุกคนจะมีหมายเลขประจำตัวรวมทั้งมามาซังด้วย เพื่อความสะดวกในการคิดค่าตอบแทนช่วงสิ้นเดือนที่จะมีเงินพิเศษนอกเหนือจากเงินเดือน โดยพนักงานทุกคนจะมีบัตรประจำตัว และมีตำแหน่งพร้อมเงื่อนไขที่จะให้เขียนให้ปรากฏในแต่ละบัตรของใครของมัน บัตรประจำตัวของแต่ละคน เหมือนบัตรประจำตัวพนักงานตามบริษัทห้างร้านที่ใช้ตอกบัตรนั่นเอง โดยด้านซ้ายมุมบนสุดจะเป็นชื่อพนักงาน บรรทัดล่างลงมาเป็น ตำแหน่งที่ระบุ เช่น Dance (เขียนคำว่า Dance แต่ไม่เขียนคำว่า Dancer) Hostess หรือตำแหน่งอะไรก็ได้แล้วแต่ มุมขวามุมบนสุดเขียนหมายเลข บรรทัดล่างถัดมา เขียนจำนวนที่ต้องบังคับ off เนื่องจากบาร์นี้พนักงานทุกคนมีเงินเดือน จึงต้องมีการบังคับออฟ หากได้รับเงินเดือนสูง จำนวนบังคับ off ก็จะสูงมากตามไปด้วย แต่ถ้ามีเงินเดือนน้อย ก็จะไม่บังคับ off แต่ทุกคนจะถูกบังคับจำนวนขั้นต่ำของดื่ม (drink) ที่กำหนดเขียนลงในใบตอกบัตรทุกคน แต่จำนวนต่างกัน

นอกจากบาร์ที่รับรองดูแลจะมีค่าตอบแทนพิเศษอื่นๆให้กับพนักงานในร้านหรือโบนัสพิเศษให้กับพนักงาน ถ้าใครทำงานได้ทะลุเป้า คล้ายกับเบี้ยขยันของพนักงานบริษัททั่วไป ได้แก่ ถ้าใครทำได้ 100 ต้ม ได้โบนัส 500 บาท ใครทำได้ 200 ต้ม ได้โบนัส 1,000 บาท โดยค่าต้มแก้วละ 125 บาท โดยแบ่งกับทางร้าน พนักงานในร้านได้ต้มละ 50 บาท กรณีเปียร์ต้มละ 175 บาท โดยแบ่งกับทางร้าน แต่พนักงานยังคงได้ 50 บาทเช่นเดิม

โครงสร้างของบาร์ที่กำหนดให้มีตำแหน่งมามาซังหรือคนดูแลพนักงานหญิงของบาร์เป็นเสมือนด่านแรกในความสัมพันธ์ที่ตามมาซึ่งมีอำนาจเหนือพนักงาน ทั้งในเรื่องการควบคุมการทำงาน การตรวจสอบการทำงานว่าครบตามกฎที่ตั้งไว้หรือไม่ การตรวจสอบสุขภาพหรือยัง การใช้ภาษาอังกฤษ สื่อสารกับแขก การเป็นสื่อกลางในการติดต่อกับนายฝรั่งเมื่อต้องรับเงินเดือนก็จะนำของใส่เงินเดือนมาแจกให้ จะเห็นว่าอำนาจในการบังคับจะถูกใช้ผ่านมามาซังในแต่ละบาร์

ส่วนการปฏิสัมพันธ์ในเชิงต่อรองระหว่างนักท่องเที่ยวกับหญิงบาร์นั้น หากจะใช้คำว่า “ต่างคนต่างเลือก” คงจะเหมาะสมเพราะแต่ละคนมีเหตุผลในการเลือก เช่น นักท่องเที่ยวบางคนไม่ชอบเด็กสาวๆ บอกว่า “Look like my baby” เหมือนกับลูกสาวของตนเอง จึงเลือกผู้หญิงที่สูงวัย นั่นคงเป็นเหตุผลที่มีผู้หญิงสูงวัยยังอยู่ในอาชีพนี้อีกจำนวนหนึ่ง หรือกรณีเด็กสาวที่นักท่องเที่ยวเห็นเหมือนลูกสาว และมีความเอ็นดู ก็จะช่วยจ่ายเงินให้ไปเรียนหนังสือ ดังเช่นกรณีของน้องมินที่กำลังศึกษาระดับมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งและทำงานในบาร์ ที่มีนักท่องเที่ยวมาพบและจ่ายค่าเรียนภาษาอังกฤษให้จำนวน 4 course ๆ ละ 2,700 บาท การพยายามดิ้นรนเพื่อยกระดับตนเองของหญิงในบาร์มีหลายลักษณะ เช่นช่วงหนึ่งจะมีองค์กรเอกชนชื่อ Empower มาตั้งอยู่ในซอยและเปิดสอนภาษาอังกฤษให้ ก็จะมีคนไปเรียนบ้าง การพยายามออมเงินที่มีการเล่นแชร์ในซอย ความจริงการเล่นแชร์เกิดจากการทำงานที่เงินไม่พอใช้แม้มีที่พักให้ทำให้มีการปฏิบัติการร่วมกันการออมเงินโดยการเล่นแชร์ แต่การเล่นแชร์ก็ต้องรีบเอามาไว้ใช้ในคนลำดับต้นๆ เพราะความไม่แน่นอน ดังคำเตือนสติที่ว่า “...มีคนโง่เท่านั้นแหละ ที่หาเงินให้คนอื่นใช้รีบเอามาใช้ก่อนแล้วค่อยหาเงินใช้เขาทีหลัง คนโง่เท่านั้นใช้เงินทีหลังดอกเดี๋ยอะไรไม่ต้องไปสนใจหรอก...”⁹ คำกล่าวดังกล่าวแม้เพียงเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่เป็นวิถีในการอยู่รอดค้าประกันให้กับตนเองยามเมื่อไม่มีเงินหรือรายได้ที่เพียงพอเลี้ยงตนเองและครอบครัว

การปฏิบัติการที่สืบทอดกันมาคือการรับเครือข่ายเข้ามาทำงานยังคงเป็นวัฏจักรแห่งการใช้เพศหญิงเป็นวัตถุทางเพศ โดยมามาซังหรือทุกคนที่ทำงานในซอย ต่างมีภูมิลำเนารากเหง้ามาจากต่างจังหวัด ฉะนั้นความเป็นเครือข่าย กลุ่ม พรรคพวก หรือ “หมู่เฮา” จึงมีอยู่มากและมีความสำคัญต่อการได้ทำงาน และมีชีวิตรอดในเมืองหลวง เครือข่ายยังรวมถึงการนำพาคน “บ้านเดียวกัน” เข้ามา

⁹คำพูดของรับรองเมื่อครั้งสัมภาษณ์ พฤษภาคม 2554

ทำงาน ทั้งการสมัครใจมาเอง หรือมีคนรู้จักสนิทสนมฝากมา โดยหากไม่รู้จักรักกันมาก่อนก็มักจะไม่รับเข้ามาทำงานด้วย เพราะจะก่อให้เกิดความยุ่งยากใจหลายอย่างตามมา คนในหมู่บ้านเคยมาทำงาน ณ ที่แห่งนี้ และได้แต่งงานกับสามีฝรั่ง และพากันกลับไปปลูกบ้านอยู่ที่หนองคาย หลายคนจึงเป็นตัวอย่างให้กับคนในชุมชน กับการมีค่านิยม “มีผัวฝรั่ง” ที่จะช่วยยกฐานะความเป็นอยู่เชิงรูปธรรมของครอบครัวให้ดีขึ้นทันตาเห็น จากการปลูกบ้านขนาดใหญ่ และจากชีวิตที่ตามมาซึ่งคนนี้ต้องอยู่ในชอยควาบอย ได้นำพาคนในหมู่บ้านเดียวกันมาทำงานร่วมกัน และได้แต่งงานกับฝรั่งหรือชาวต่างชาติไปกว่าร้อยละ 70 ส่วนร้อยละ 30 ที่เหลือเป็นหลานของตนเองที่ไม่ได้แต่งงานกับชาวต่างชาติหรือย้ายไปอยู่ต่างประเทศ และเอ่ยอย่างอารมณ์ขันว่า “...ดันแล้ว แต่มันไม่ชอบ ไม่รู้จะบังคับยังไง แล้วแต่วาสนาของคน ส่วนคนอื่นไปได้ดีหมด...” ปัจจุบันเด็กในบาร์ก็ยังมีที่พ่อแม่เด็กมาฝากเองเลย และพ่อแม่ก็ทราบลักษณะการทำงาน แต่ไม่ได้ตั้งข้อรังเกียจแต่อย่างใด เนื่องจากมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมจากคนในหมู่บ้าน ว่ามาทำงานที่นี่แล้วได้ “...แต่งงานกับฝรั่ง...” การได้ผัวฝรั่งคงเป็นวิถีทางที่สวยงามที่จะออกจากพื้นที่นี้ได้อย่างสวยงาม

ชีวิตนี้ยังมีหวัง : พนักงานหาดีม

จากมุมมองเชิงมานุษยนิยม (humanistic) มนุษย์ทุกคนมีชีวิตอยู่ได้ด้วยมีความหวัง ต่อสู้กับชีวิตที่ดำเนินไปด้วยความหวังที่จะดีขึ้น มีความเป็นตัวของตัวเอง ดอกไม้ยามราตรีอีกหลายดอกที่เบ่งบานประดับให้แสงสียามราตรีของชอยควาบอย สว่างไสวสดชื่นขึ้นมาคือ บรรดาพนักงานต้อนรับ ที่มีตำแหน่งภาษาอังกฤษว่า Hostess นั่นเอง Hostess ใช้หมายถึงพนักงานต้อนรับ หรือในอีกชื่อหนึ่งคือ พนักงานบาร์เปียร์ แต่พนักงานต้อนรับในบาร์แต่ละแห่ง มีจำนวนมากเกินคณานับมากกว่าทุกตำแหน่งในบาร์ก็ว่าได้ ด้วยว่าในบาร์จะมีตำแหน่งพนักงานเก็บเงิน หรือ Cashier เพียง 1 คน จะมีพนักงานชงเหล้าหรือเครื่องดื่ม หรือเรียกว่า Bartender จำนวน 1-2 คน จะมีพนักงานเสิร์ฟไม่เกิน 5 คน แม่บ้าน 1 คน มามาซัง 1 คน หากกรณีบาร์ใหญ่อาจจะมีจำนวนมากกว่านี้ตามสัดส่วน แต่ตำแหน่ง Hostess ไม่จำกัด ฉะนั้นที่พบเห็นโดยทั่วไปคือพนักงานที่ทำงานตำแหน่งนี้ทั้งสิ้น หากบาร์ใดมีพนักงานตำแหน่งนี้ที่สวยงาม มีเสน่ห์ก็จะดึงดูดลูกค้าเข้าร้านได้มาก

“พี่เอื้องไม่อยู่ ป่วยอยู่โรงพยาบาล” นั่นเป็นคำบอกเล่าเมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่¹⁰ เมื่อเดือนมิถุนายน และเมื่อสิงหาคมได้ลงไปอีกครั้งแต่พี่เอื้องยังไม่สามารถกลับมาทำงานได้ ครั้งล่าสุดเมื่อปีใหม่ 2555 ที่ได้กลับไปเยี่ยมเยือนเพื่อนๆ และพี่ในชอย พบว่าพี่เอื้องกลับมาทำงานแล้วแต่มาพร้อมยาจากโรงพยาบาลธัญญารักษ์จำนวนรับประทานได้ 2-3 เดือนและมาพร้อมสภาพที่เปลี่ยนไป โดยพี่

¹⁰ วันที่ 11 มิถุนายน 2554 เวลา 20.00 น- 02.30 น.

เอื้องคือหนึ่งในหญิงบริการในบาร์แต่ทำหน้าที่พนักงานต้อนรับ การจับกลุ่มสนทนาของเราจึงเริ่มขึ้นอีกครั้งในบรรยากาศการทำงานของดอกรั้วไม้หลาย พร้อมกับการสั่งดื่มที่เรียกว่าผู้วิจัยต้องเลี้ยงชนิด “around” คือการเลี้ยงดื่มหรือดื่กร่วมกับพนักงานที่เราตั้งใจด้วยชนิดรอบวงทีเดียว ครั้งแรกทุกคนยังสั่งโค้ก เหมือนผู้วิจัย เมื่อหมดแก้วที่หนึ่งหรือ 1 ดื่กร่วมไปการสั่งดื่กรัดไปเขาจะเปลี่ยนเป็นเหล้าทั้งสิ้น พวกเขาตอบว่าแล้วแต่ว่าอยากกินอะไร ด้วยผู้วิจัยรู้จักกับพี่ๆ น้องๆ ในบาร์หลายคน โดยวันนั้นมีแก้วกัลยา พี่เอื้อง นางสาวณัฏฐ์ และปูเป้เลี้ยงด้วย ส่วนคนอื่นไม่สนิทนักเพียงรู้จัก แต่เขามองมายังผู้วิจัยเสมอ ทำให้รู้สึกไม่ได้ว่าขณะนี้เรามีอำนาจเช่นกันว่าจะเลี้ยงดื่มใครไม่เลี้ยงดื่มใคร จากการรู้จักกันมาครั้งก่อนๆ พบว่าแต่ละคนได้ผลักดันเล่าเรื่องชีวิตของตนให้ฟัง แต่แรกแล้วเริ่มด้วยแก้วกัลยาที่เป็นสาวอีสาน จังหวัดขอนแก่น ส่วนเอื้องเป็นสาวเหนือ จังหวัดลำพูน นางสาวณัฏฐ์เป็นคนจังหวัดกาฬสินธุ์และปูเป้เป็นคนจังหวัดนครสวรรค์ทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่าเป็นทั้งเพื่อนร่วมงาน และเพื่อนใจในการพูดคุยกันอย่างเปิดเผย และทั้งหมดมีประวัติที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันในบางด้าน เมื่อมาอยู่ร่วมกันความแตกต่างทางภูมิภาคมิใช่อุปสรรคต่อความเป็นเพื่อนร่วมอาชีพ แก้วกัลยาเข้ามาทำงานที่ซอยดาวบอย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำอย่างยิ่ง เธอเล่าให้ฟังว่า “...จบชั้นป.6 จากจังหวัดขอนแก่น เข้ามาในซอยครั้งแรกปี 2539 อายุ 27 ปีที่เข้ามาตอนนั้นก็แต่งงานมีสามีลูกชาย 2 คนแล้ว ลูกคนโตอายุ 4 ขวบ ลูกคนเล็กอายุ 2 ขวบ ช่วงที่มาตอนนั้นมีปัญหากับสามีเรื่องผู้หญิงตนเองเลยเลิกกับแฟน และกำลังรอ Visa เพื่อไปทำงานที่ค่ายทหารประเทศจีน แต่ Visa ยังไม่ออก น้องสาวของเพื่อนเขามีแฟนเป็นฝรั่งเขาชวนมา และน้องสาวเพื่อนของเขามาฝากให้ทำงานที่ร้านนี้น้องสาวของเพื่อนเขาก็ทำงานหาดีมีอยู่ที่นั่นเช่นกัน เดินทางจากขอนแก่นเข้ามาพร้อมกับเพื่อนอีก 3 คน รวมเป็น 4 คน แต่เขาทนไม่ได้กลับบ้านไป เหลือตนเองคนเดียว ตนเองคิดว่ากลับไปก็รู้ว่าจะไปทำอะไร มาแล้ว พร้อมกับมีเงินติดตัวมาแค่ 100 เดียว...” ต่อมา 3-4 เดือน แฟนโทรมาตามบอกให้กลับบ้าน ตนเองไม่กลับและบอกแฟนไปว่า “...ถ้ารักกันได้ก็อยู่ต่อไป...” นั่นคือสาเหตุที่แก้วเริ่มชีวิตกลางคืนที่ซอยดาวบอย ส่วนปูเป้สาวน้อยที่วัยและรูปร่างเริ่มเปลี่ยนไป จากสถานะที่เคยเป็นมาตามออกไปแต่งงานกับฝรั่งอยู่ระยะหนึ่งพร้อมปลูกบ้านสร้างเรือนที่จังหวัดนครสวรรค์ แต่เมื่อเธอรวบรวมเงินขึ้นตามวัยฝรั่งจึงทิ้งเธอไป “เขาบอกว่าหนูอ้วน” พร้อมลูกน้อยอีก 1 คนให้เลี้ยงดู ทำให้เธอต้องหันมายังพื้นที่นี้อีกครั้ง นางสาวณัฏฐ์คือสาวที่ดูเรียบร้อย มีธรรมชาติอยู่ในจิตใจเพราะเธอจะไปวัดทำบุญเสมอ มิได้ขาด แม้ผู้วิจัยก็ยังได้ไปทำบุญร่วมกับเธอ นางสาวณัฏฐ์เป็นคนบ้านเดียวกับเจ้ากั๋งภรรยาเจ้าของบาร์ที่เป็นชายชาวออสเตรเลีย ทำให้คนในหมู่บ้านเดียวกับนางสาวณัฏฐ์มาทำงานที่บาร์แห่งนี้จำนวนมาก พฤติกรรมที่แสดงออกที่ยึดมั่นในธรรมเนียม ตามที่ Philip Cornwel (2005: 10) อธิบายว่า ความเป็นไทย ที่เลื่อมใสพุทธศาสนา ไม่เผชิญหน้ามีระยะห่างและคำพูดที่ว่า “ไม่เป็นไร” เสมอนั้น นัก

มานุษยวิทยามองว่า เป็นการจัดการความสัมพันธ์ในชีวิตในบริบทของตนเอง และ Philip อธิบายความเป็นเมืองของไทยที่เติบโตเพราะคนชนบทเข้ามานั่นเอง ส่วนเรื่องของพี่เอื่องที่มีการหักทลายกันแต่แรกนั้น ในวงสนทนาพร้อมการดื่มและการมองพนักงานเดินบนฟลอร์และการคลอเคลียระหว่างพนักงานกับนักท่องเที่ยวต่างชาตินั้นมีว่า “พี่เอื่องบางทีก็พูดไม่รู้เรื่อง ก่อนนั้นแกล้งไปบ้าน และบ้าแกตาย แกโทรศัพท์มาบอกและต่อมาแกล้งไปปฏิบัติธรรม นุ่งขาวห่มขาวและจนกระทั่งคิดว่าจะมีคนเอาเงินมาให้แกล้งร่อไม่กินไม่นาน เริ่มพูดไม่รู้เรื่อง พี่น้องเลยหลอกพาแกมาที่โรงพยาบาลศรีบุญญา แกล้งมาได้ 1 เดือนแล้ว เมื่อวานแกโทรมาบอกบอกว่าหมอยจะให้ออกได้แล้วอาทิตย์หน้า ซึ่งก็ไม่แน่นอน บางครั้งแกพูดไม่รู้เรื่อง คุณโทรศัพท์ไม่ได้เลย บางครั้งดีก็พูดรู้เรื่อง” ผู้วิจัยรู้จักพี่เอื่องก่อนและแกล้งได้เล่าเรื่องบางอย่างให้ผู้วิจัยฟังในชีวิตของแกเอง และมากที่สุดคือขอยืมเงินจากผู้วิจัยเพื่อไปจ่ายหนี้สินที่ติดค้างจากมาซังในบาร์ที่ทำงานอยู่ การยืมเงินที่ไม่ใช้คืนมีการเข้าใจผิดจนกระทั่งไม่คุยกัน การทำงานของแกล้งไม่ปกติ เพราะนางลักษณะเฒ่าให้ฟังว่าแกทำงานแกล้งนั่งอยู่แต่ในร้านไม่ออกมาด้านนอก ไม่สนใจแขก ทำให้แกไม่มีแขก ไม่ได้เงิน ความจริงเป็นปฏิบัติการต่อต้านงานประจำที่เบื่อหน่ายเพราะแกอยู่มานาน แกเคยสูงสุดเป็นมาตามได้รับเงินเดือนๆ ละ 40,000 บาท จนกระทั่งลดเหลือ 20,000 บาทที่แกบอกว่าไม่พอใช้ทำให้เลิกลากันไปและกลับมาทำอาชีพเดิม เมื่อกลับมาแกยังไม่อยากพูดคุยกับใคร และเป็นช่วงเปิดภาคเรียนที่แกต้องมีการส่งเสียลูกชายอีก 1 คนทำให้เครียดเรื่องการเงิน และมีความหวังเรื่องเงินมากทั้งหวังจากการถูกรางวัลด้วยหยัใต้ดิน แต่กลับกลายเป็นสูญเงินเปล่าที่งวดที่ออกรางวัล หวังจากการได้ดื่มจากนักท่องเที่ยว แต่ความหวังของแกแทบไม่มีในแต่ละวันและคืนที่ผ่านไป จากก่อนหน้านี้พี่เอื่องได้เล่าถึงตนเองว่าเคยป่วย และรักษาหายไปโดยให้พระรักษาแกบอกว่าถูกคุณไสย แต่จากร่างกายเชิงประจักษ์มองเห็นตามผิวหนังมีรอยจ้ำ ข้ำกระจายทั่วไป ทำให้อดคิดเรื่องโรคร้ายไม่ได้ การพูดคุยก่อนพี่เอื่องผ่านไปด้วยการมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งเข้ามา แกวกัลยาบอกว่า เป็นทีมที่ทางบาร์เป็นสปอนเซอร์ทีมคริกเก็ตให้และเขาจะมาดื่มที่บาร์นี้ประจำเป็นการตอบแทน และผู้วิจัยบอกให้คนที่นั่งคุยกันออกไปรับแขกได้ ด้วยถ้าหากใครเลี้ยงดื่มเป็นมารยาทที่จะต้องนั่งคุยด้วย แต่สำหรับผู้วิจัยบอกว่าไม่เป็นไร ไปทำงานเลย จึงแยกย้ายกันไป

ภาพชีวิตของพี่เอื้องเป็นการดิ้นรนกับสภาพความเป็นอยู่ที่ยึดอัด จนส่งผลต่อการเจ็บป่วยของร่างกายและการมีความหวังเรื่องเงินทอง ทำให้แกมีความเครียดอย่างหนักจนควบคุมไม่ได้ และสุดท้ายต้องเข้าสูโรงพยาบาลสำหรับคนบ้า การขัดขืนอย่างอื่นต้องงานที่ทำเช่นการไม่ยอมมาทำงานหยุดไปเฉยๆหรือเดินขึ้นไปตีพักชั้นบน เมื่อคนอื่นทักก็บอกว่า “มาซาร์ทแบตโทรดฟ์ท์” การยอมตามสภาพกฎที่ตั้งไว้ เช่นการยอมรับการถูกสัมผัส ผัด ล้วง จูบ การเปิดอก (โซว์นม) ให้ฝรั่งได้สัมผัส การทำงานที่คิดว่าไม่มีอะไรจะเสียแล้วคงไม่มีอะไรเกินไปที่รับไม่ได้ ผู้วิจัยมองเห็นพนักงานนั่งคุยกับแขกด้วยที่ทำท่าเร็ง หัวร่อต่อกระซิก ปลอ่ยให้ลูกค้ากลางบาร์ โดยฝรั่งก็ถกเสื่อให้มองเห็นหน้าอก ผู้วิจัยคิดตามความคิดตนเองว่ามันเป็นพื้นที่สาธารณะไม่เหมาะสม แต่พวกเขาคงคิดว่าเป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการได้เงิน ตนเองต่างหากที่พาตนไปอยู่ผิดที่เอง

ในการทำงานของพนักงานหาดีมีผู้ผ่อนคลายอารมณ์ พื้นที่นี้เป็นพื้นที่แห่งความหวัง เช่น แก้วกัลยาที่มีภาระอยู่ที่บ้านทั้งลูกและพ่อแม่ของแกเอง ปัจจุบันเธออายุ 40 ปี (พ.ศ.2554) นับว่าอยู่แวดวงนี้ยาวนานถึง 15 ปี แต่ 15 ปี เธอเล่าว่ามีได้อยู่ตลอดไป-กลับ อยู่เสมอ ช่วงที่เธอมีปัญหาเกี่ยวกับสามี เธอหันกลับไปชีวิตมากถึงกลับกล่าวว่า “เธอขายชีวิตเธอ เพื่อพ่อแม่และลูก” โดยมีคนติดต่อมาให้ทำงานที่ค่ายทหารของจีนแดง ซึ่งเธอก็ทราบว่าเธอต้องไปทำอะไรในค่ายทหาร คิดว่า “ตายซังมัน ชีวิตได้ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่แล้ว” คนมาติดต่อจ่ายเงินให้เธอจำนวน 70,000 บาท เธอแบ่งให้ลูก 2 คนๆละ 30,000 บาท และให้พ่อแม่อีก 10,000 บาท ไว้ช่วยเหลือลูก แต่เช้าเธอไม่ผ่าน ทำให้เธอไม่ได้เดินทางไปประเทศจีน ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความแรงของชีวิตลูกผู้หญิงที่ต้องสละแม่ชีวิตตนเองเพื่อพ่อแม่และลูก หลังจากที่ได้กลับมาใช้ชีวิตเป็นครอบครัวกับสามีอีกครั้ง เธอก็ทำงานที่ชอยควาบอยต่อไป และสามีเข้ามาทำงานที่กรุงเทพในตำแหน่งพนักงานขับรถของคนที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในสังคม อยู่ได้ 4-5 ปี และสามีก็กลับไปขอนแก่น และปัจจุบันทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านแห่งหนึ่งและรับเหมาชุดเจาะวางท่อประปา โดยเงินลงทุนทั้งหลายรวมทั้งรถเบ็คโฮขนาดเล็ก และรถกระบะ 1 คัน ล้วนมาจากน้ำพักน้ำแรงของแก้วกัลยาที่ทำงานหาเงินที่ชอยควาบอยแห่งนี้

ลักษณะการทำงานของพนักงานต้อนรับหรือการหาดีมีจะเริ่มเวลาทำงานคือ 19.00 น. หรือ 1 ทุ่มตรง ในช่วงเวลาเย็นเมื่อผ่านชอยควาบอยเราจึงพบผู้คนมากมายที่กำลังรับประทานอาหารมื้อเย็นในชอยหรือหน้าบาร์ตนเอง หรือผู้คนที่สัญจรผ่านมากมาย ก่อนเวลา 1 ทุ่มตรง พนักงานจะอาบน้ำ แต่งตัว แต่งหน้าลงมาชั้นล่าง โดยบางคนอาจรับประทานอาหาร บางคนยังไม่หิวแต่มาจับกลุ่มพูดคุยกันกับเพื่อนร่วมงานที่ตนคุ้นเคยอยู่หน้าบาร์เพื่อแสดงตนเรียกลูกค้า เมื่อลูกค้าผ่านไปมาจะทักทาย “Hello” และเชิญให้มาดื่มในร้าน แต่ก่อนถึงเวลา 2 ทุ่ม ทุกคนยังสามารถทานอาหารได้อยู่ แต่ต้องยืนอยู่หน้าร้าน หลังจากนั้นไม่อนุญาตให้ออกไปไกลจากบาร์ของตน เนื่องจากเกรงจะไม่มีพนักงาน

คอยต้อนรับแขก เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่กลางคืน จะพบแก๊งค์ยาอีกภาพหนึ่ง แตกต่างจากตอนกลางวันที่ดูหน้าตามีฝ้าและกระกระจายเต็มหน้า แต่งกายตามสบายด้วยกางเกงยัดหรือเสื้อยัด แต่กลางคืนแต่งกายด้วยชุดกระโปรงสั้นสีสดใส แต่งหน้าตาอย่างสวยงาม สวยผิดตาทีเดียว และเมื่อสังเกตดูอาการปฏิกิริยาการต้อนรับแขก ตามภาษาของกลุ่มที่เรียกว่า “เข้าแขก” แก๊งค์ยาที่มีท่าทางที่คล่องแคล่วเหมือนเพื่อนร่วมงานชื่อนงลักษณ์ซึ่งกลางวันดูเรียบร้อยมาก แทบไม่พูดคุย แต่พวกเขาสามารถจับมือถือแขนกับฝรั่งได้อย่างเป็นธรรมชาติและสนิทสนมอย่างที่สุด งานของพนักงานต้อนรับเมื่อได้ลูกค้าจะพาเข้าไปด้านในบาร์หรือด้านนอกก็แล้วแต่ลูกค้า จะมีการพูดคุยหรือนวดให้กับแขก สิ่งเครื่องดื่มให้กับลูกค้า และนั่งคุยกับลูกค้าหากลูกค้าต้องการ หากไม่ต้องการก็ไม่สามารถเข้าซื้อได้ ต้องออกจากแขกคนนี้ไปหาดื่มจากแขกคนใหม่ หรือนั่งร่วมกับเพื่อนเพื่อลูกค้าของเพื่อนจะเลี้ยงเครื่องดื่มที่เรียกว่า “around” คือการเลี้ยงรอบโต๊ะ โดยทุกคนที่นั่งโต๊ะเดียวกันจะได้รับดื่มไปด้วย การบีบนวดให้กับลูกค้า อาจได้รับทิป จากลูกค้าที่เรียกว่า “ทิปมือ” จำนวน 100-200 บาท หรือถ้าไม่ถูกใจลูกค้าฝรั่งจะด่าเอาว่า “Fuck you” แต่แก๊งค์ยา เอ็ง หรือนงลักษณ์ ต่างชาตินเสียแล้ว ก็ต้องทนทำหน้ายิ้มได้ตอบกลับไป การไม่ได้ค่าทิปมือจากลูกค้าคนนี้อาจได้ค่าดื่มจากลูกค้าคนอื่นต่อไป พนักงานหาดื่มจึงต้องขยันหาลูกค้าคนต่อไป เพราะดื่มที่บาร์แห่งนี้ 1 แก้วราคา 90 บาท โดยจ่ายให้ทางร้าน 45 บาท และพนักงานเช่นแก๊งค์ยา และผองเพื่อนจะได้รับ 45 บาท เมื่อตนเองลงพื้นที่จึงต้องจ่ายค่าดื่มให้กับพวกเธอเหล่านี้โดย “around” เช่นกัน พนักงานหาดื่มจะได้ดื่มวันละอย่างน้อย 10 ดื่ม คิดเป็นรายได้คืนละ 450 บาท ก็ไม่น้อยทีเดียว แต่บางบาร์จะแบ่งค่าดื่มให้กับพนักงานต่างกัน ดังเช่น Paradise 1 ดื่มละ 125 บาท แต่พนักงานหาดื่มจะได้รับ 50 บาท เป็นต้น การกำหนดราคาของแต่ละบาร์จะต่างกัน แต่ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลต่อภาวะการหาดื่มของพนักงาน ผู้วิจัยลงพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทุกครั้งจะพบกับคำกล่าวของพนักงานหาดื่มว่าหาได้น้อยลงมาก ยิ่งช่วงมีความขัดแย้งทางการเมือง มีการเผ่านาประชาสงส์ หรือประกาศภาวะฉุกเฉิน ห้ามออกจากบ้านยามวิกาล ส่งผลต่อการทำงานของพนักงานหาดื่มอย่างมาก ขนาดที่ว่า “เมื่อคืนไม่ได้สักแก้วเลย” หากการหาดื่มทำได้อย่างราบรื่น และความขยันเข้าแขกของตนเองแล้ว รายได้จะได้รับในรอบ 10 วัน ที่จะมีการจ่ายครั้งหนึ่ง จะได้เงินค่าดื่มประมาณ 3,500-4,000 บาท ต่อ 10 วัน โดยเงินจะจ่ายในวันที่ 12 วันที่ 22 โดยก่อนจ่ายจะมีการตรวจสอบกับพนักงานเก็บเงิน และใบบันทึกการสั่งดื่มที่ตรงกับหมายเลขของพนักงาน เพราะทุกคนมีหมายเลขประจำตัวกำกับการทำงาน รายได้ต่อเดือนรวมค่าทิปเคยได้ระหว่าง 15,000-30,000 บาท แต่ช่วงภาวะฉุกเฉินได้แค่ 800 บาท

ชีวิตประจำวันความเป็นอยู่ ความคิดเห็นที่มีต่อชอยคาวบอย จากการพูดคุยจะพบว่า ทุกคนสะท้อนความคิดที่มีต่อพื้นที่นี้ว่า

“...ชอยนี้ให้ชีวิต...”¹¹

“...สิ่งที่ไม่เคยได้ก็ได้ ไม่เคยขึ้นเครื่องบินก็ได้ขึ้น ไม่เคยกินอาหารดีๆก็ได้กิน ไม่เคยไปที่ไหนก็ได้ไป...”¹²

“...พื้นที่นี้ให้ชีวิตคน มาที่นี้เปะปะผัวทั้ง คนมารวมกันอยู่จุดนี้ บางคนมานมัย้อย เพิ่งคลอดลูก ไม่มีดั่งค์ซั่มมาให้ลูก เรายกมาปอบกันว่าทนเอา ถ้าไม่มีเงินก็ซื้อข้าวให้กิน ให้ยืมเงินบ้าง ทุกคนคิดว่าไม่มีปัญหาจะไม่มาชอยนี้...”¹³

การอยู่ร่วมกันในบาร์เดียวกันที่ต้องเจอกันตลอด 24 ชั่วโมง แต่การใช้ชีวิตแม้จะได้คำบอกเล่าว่า “เราอยู่กันแบบพี่น้อง” แต่จากการสังเกตทุกคนมีอาณาเขตพื้นที่ของตน แต่ละคนมีกลุ่มเพื่อนของตน แต่ละคนมีกิจกรรมและวิถีทางชีวิตของตน โดยผู้สูงวัยหมายถึงกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป จะรวมกลุ่มพูดคุยกัน ทานอาหารร่วมกัน ส่วนกลุ่มอายุ 30 ปีขึ้นไปจะอยู่อีกกลุ่มหนึ่ง ทานอาหารร่วมกัน แต่ก็จะมีเรียก คนรุ่นอายุ 40 ขึ้นไปว่า “แม่” ทุกคน แต่หากไม่สนิทสนมก็ต่างคนต่างอยู่ ไม่ยุ่งเกี่ยวกัน ดังเช่น การพูดจาไม่เข้าหู การมีพฤติกรรมที่น่ารำคาญหรือการทะเลาะกัน แต่ทุกคนที่อยู่ร่วมกันจะมีคาถาที่ทุกคนท่องขึ้นใจคือ “อดเอา” และหลีกเลี่ยงปัญหาทั้งมวลมีเช่นนั้นกฎเหล็กของบาร์หากทะเลาะกันคือออกทั้งคู่ไม่ว่าฝ่ายใดจะถูกหรือผิดก็ตาม การปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของนั้นจะไม่ค่อยมีด้วยจะสื่อสารกันเฉพาะเรื่องงานหรือเรื่องเงินเป็นหลัก ยกเว้นคนที่สนิทสนมเท่านั้น

ความคิดที่มีต่อพื้นที่ชอยนี้พวกเขาได้สะท้อนออกมาว่า “...พอเข้ามาทำมันก็อยู่ที่ตัวเรา ถ้าเรามาสัมผัสมันก็ไม่ได้เลวร้ายอะไร ตัวเองอยู่ในกรอบนี้ก็ดีแล้ว อายุปุ่นนี้จะไปทำอะไร อ้วนก็อ้วน แก่ก็แก่ เป็นแม่บ้านเงินเดือน 6,000 บาท จะไปทำอะไร...”¹⁴

หรือคำกล่าวที่ว่า “...การอยู่รอด ชีวิตรอด ที่จะทำให้ตนเองจากต่ำๆไปสู่อีกระดับหนึ่ง เรา รู้จักชอยนี้ให้ชีวิต ถ้าเธอไม่รู้จักรักเก็บในระหว่างที่หาได้ เขามีรถขับมีบ้านหลังใหญ่จากจุดนี้หมด...”¹⁵

¹¹ แก้วกัลยาให้สัมภาษณ์ ตุลาคม 2553

¹² มินให้สัมภาษณ์ธันวาคม 2553

¹³ ปูเป้ให้สัมภาษณ์ธันวาคม 2553

¹⁴ แก้วกัลยาให้สัมภาษณ์ตุลาคม 2553

¹⁵ พี่เอื้องให้สัมภาษณ์เมษายน 2554

และการใช้ชีวิตในชอยกับความสัมพันธ์กับผู้อื่นคือ “...เวลาทำงานจะไม่เครียด ฝรั่งด่า Fuck You ก็ไม่ว่าอึดสู้ การพูดคุยก็น่าจะไม่มาบ่นถึงปัญหาใครบ่นจะได้หนี ทุกคนมีปัญหาจะไม่เอามาบ่นภาระในวันนี้จะมีความสำเร็จในวันหน้า ให้รู้จักปรับวิกฤติให้เป็นโอกาส ปรับโอกาสให้เป็นเงินทอง...”

16

และคำพูดสุดท้ายที่ชอยเป็นทุกอย่างของผู้หญิงหาดีหรือพนักงานต้อนรับคือ “...ถ้าไม่รู้จักรชอยนี้ คงขายชีวิตไปแล้ว ตายไปแล้ว งานก็ไม่มี ลูกก็ไม่มีอะไรจะกิน มาหาได้ที่ชอยชวยบอย เราต้องคิดอยู่ตรงนี้ถ้าเราไม่ได้ทำตัวให้ต่ำ งานมันไม่ได้เลยร้ายอะไรอยู่กับแฟนคนไทยกินนอนอยู่แล้ว...”¹⁷ การให้ความเห็นดังกล่าวอยู่ภายใต้ชีวิตที่เป็นไป แต่ผู้ที่แตกต่างย่อมมีความเห็นที่ต่างกันไปได้

ชีวิตแห่งความบันเทิง: พนักงานเต้น

ภาพที่ปรากฏเบื้องหน้าในขณะทำงานคือทุกคนแต่งหน้าแต่งตัวสวยงาม คลอเคล้าด้วยเสียงเพลง เสียงหยอกล้อ กระจกเงาสะท้อนกับเพื่อนร่วมงานหรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวพักผ่อน เสียงเพลงจังหวะที่เร้าร้อน สนุกสนานคึกคักและเสียงดังให้ได้ยินไปทั่ว พื้นที่ที่ปรากฏเหมือนฉากหน้าที่ทุกคนต้องพบปะก่อนด้วยบรรยากาศที่เพรียกเพลิงไม่มีทุกข์ใด มีแต่สุข Erving Goffman (1959) สุภาวศ์ จันทวานิช (2551) อธิบายถึงฉากหน้าเมื่อต้องการให้คนพบเจอ ส่วนอีกด้านของชีวิตเหมือนดังบทละครหรือฉากหลังที่อาจจะอยู่ในมุมมืดไม่ยอมให้คนได้รู้จัก ดังนั้นเมื่อเข้าไปในพื้นที่แห่งนี้เหมือนลับสวิตช์ให้ประการความบันเทิงได้ฉายไปทั่ว เมื่อเข้าไปด้านในบาร์ ตัวละครสำคัญในบาร์ที่โอดแค้นพร้อมกับเสียงคือพนักงานเต้น พนักงานเต้นจะมีเงินเดือนโดยบาร์ขนาดเล็ก เดือนละ 5,000- 6,000 บาท ส่วนบาร์ขนาดใหญ่มากกว่า 10,000 บาทต่อคน ดังเช่น Super Paradise ที่เป็นบาร์ใหญ่ที่สุด พนักงานเต้นจะรูปร่างดี ไม่มีตำหนิในผิวพรรณ เพราะผ่านการคัดสรรจากมามาซังและผู้จัดการบาร์แล้วเพราะบางคนสวยแต่ภายนอก หน้าท้องลายจะไม่ได้บรรจุในตำแหน่งพนักงานเต้น เพราะบาร์ขนาดใหญ่จะให้พนักงานเต้นเท่านั้นที่จะเข้าไปหาดีมด้านในได้เมื่อว่างจากการเต้น บาร์ใหญ่แห่งนี้จะทำฟลอร์เป็นกระจกใสที่มองเห็นทะลุจากด้านล่างขึ้นไปชั้นบนได้ พนักงานเต้นมีเกือบ 100 คน ไม่รวมตำแหน่งอื่นอีก พนักงานเต้น เป็นตำแหน่งงานที่สำคัญต่อบาร์ต่างๆเช่นกัน เพราะจะช่วยเติมสีสันให้กับร้านเมื่อลูกค้าเข้ามาในบาร์จะพุ่งสายตาไปที่บนฟลอร์ขนาดใหญ่หรือเวทีเล็กๆที่อยู่ในบาร์นั้นก็ตาม ฉะนั้นตำแหน่งนี้จึงต้องมีการคัดเลือกพนักงานที่อายุน้อยรูปร่างไม่อ้วนหน้าท้องไม่ลาย หรือมีหน้าท้องจนน่าเกลียด ฉะนั้นตำแหน่งเหล่านี้จึงตกอยู่กับเด็กสาวรุ่นเฮ้อะๆที่อายุน้อยอยู่มาก จาก

¹⁶ นงลักษณ์ให้สัมภาษณ์เมษายน 2554

¹⁷ แก้วกัลยาให้สัมภาษณ์ ตุลาคม 2544

การพูดคุยจะพบพนักงานที่ทำหน้าที่เดินที่มีอายุน้อยที่สุดเพียง 16 ปี ส่วนคนอื่นอายุมากกว่า 20 ปีแต่ทั้งคู่ผ่านการมีครอบครัวและมีลูกติดเป็นผู้ชายทั้งคู่คนละ 1 คน และฝากให้พ่อแม่ที่บ้านเกิดของตนเลี้ยงดู ทั้งคู่ได้รับการแนะนำให้ทำงานตำแหน่งนี้เมื่อมาสมัครงานครั้งแรก

วาริ¹⁸ คือนามสมมุติของพนักงานเดินคนหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันอายุ 23 ปี วาริได้ฉายาต่อจากชื่อจริงของเธอว่า “...(ชื่อจริง)...เขมร” เพราะเป็นคนอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ วาริมาพูดคุยด้วยการแต่งกายตามสไตล์วัยรุ่นคือเสื้อยืดสีขาว กางเกงยีนส์ขาสั้น จมูกด้านซ้ายฝังเพชรติดอยู่ 1 เม็ด วาริทำผมสีทองซอยผม รูปร่างเล็กเหมือนเด็กมัธยมปลาย หน้าตาจัดได้ว่าน่ารักทีเดียว ชีวิตมัธยมต้นของวาริอาจจะเหมือนกับเด็กมัธยมต่างจังหวัดบางคนที่มีความสัมพันธ์ทางเพศตั้งแต่วัยเรียนและพลาดพลั้งจนกระทั่งตั้งครรภ์มีลูกจนลาออกจากโรงเรียน วาริมีลูกชาย 1 คนกับหนุ่มนักเรียนรุ่นน้องแถวบ้านและยังเป็นญาติกันเสียด้วย พอมีลูกทำให้วาริไม่ได้เรียนหนังสือจึงจบเพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และออกมาเลี้ยงลูกอยู่บ้านทั้งๆที่บ้านประกอบอาชีพทำนา มีที่ดินเพียง 8 ไร่ และยังมีพี่ชายอีก 2 คน ที่อยู่ในครอบครัวของเธอและไม่ได้แยกเรือนออกไป เมื่อลูกวาริอายุได้ 9 เดือนได้เข้ามาทำงานที่ร้านเสริมสวยของน้ำฝนได้สักไม่กี่เดือนก็ออกมาทำงานเป็นพนักงานบรรจุหีบห่อ (packaging) ของบริษัทเครื่องสำอางค์แห่งหนึ่งที่จังหวัดนนทบุรี รายได้วันละ 3,000 – 4,000 บาท แต่ทำงานได้ 6 เดือนก็ออกไปอยู่บ้าน โดยให้เหตุผลว่ากลับไปเรียนต่อ ปัจจุบันวาริจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) กับการศึกษานอกโรงเรียนที่บ้านเกิด

ครอบครัวของวาริเป็นครอบครัวที่อบอุ่นที่ยังมีพ่อแม่อยู่บ้านมีพี่ชายที่ยังไม่ออกเรือนไป แม้วาริจะเลิกกับสามีไปแล้วโดยแม่ของวาริเป็นคนเลี้ยงลูกให้เธอเองที่บ้านอดีตสามีก็อยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงแวะเวียนมาเยี่ยมลูกบ้างเป็นบางครั้ง แต่หน้าที่การส่งเสียเลี้ยงดูเป็นของเธอเพียงผู้เดียว และชะตาชีวิตของวาริก็พลิกผันจากการแนะนำของคนในหมู่บ้านและเป็นญาติกันด้วยให้เข้ามาทำงานที่ซอยคาวบอย เธอจึงมาเริ่มต้นชีวิตใหม่กับอาชีพใหม่ที่เพื่อนบ้านหรือญาติแนะนำคือพนักงานเดินในบาร์กลางซอยคาวบอย และเพื่อนในหมู่บ้านเธอคนหนึ่ง ก็เดินอยู่ในบาร์ที่เป็นเจ้าของเดียวกับบาร์ที่เธอทำงาน การเข้ามาทำงานวันแรกต้องมาสมัครงานหรือพูดคุยกับเจ้าของบาร์ที่เป็นคนจังหวัดกาฬสินธุ์ เจ้าของก็ให้ทำงานได้ในตำแหน่งเด็กเดิน ดังที่กล่าวว่าตำแหน่งนี้ก็มีความสำคัญต่อการอยู่รอดของบาร์ ฉะนั้นเด็กที่ทำงานตำแหน่งนี้มักเป็นเด็กสาวที่รูปร่างใช้ได้ หน้าตาพอที่จะดึงดูดลูกค้าเข้าร้านได้เป็นต้น การทำงานไม่มีการอบรมแนะนำแต่ประการใดบอกว่า “ให้ขึ้นเดิน” และแจ้งว่าพนักงานเดินมีเงินเดือนละ 6,000 บาท เท่านั้น การขึ้นเดินวันแรกของวาริมีความรู้สึกตื่นเต้นและเงินเหมือนกัน แต่ไม่ได้ดื่มสุราย้อมใจก่อนขึ้นแต่อย่างใด แต่จะมีการเตรียมใจกับชุดเดินที่ทางร้านเตรียมไว้ให้มากกว่า

¹⁸ นามสมมุติ สัมภาษณ์ ธันวาคม 2553, เมษายน 2554

โดยชุดของบาร์ Paradise 4 ที่จัดให้พนักงานเดินเป็นดั่งชุดว่ายน้ำเป็นเสื้อยกทรง และกระโปรงสั้นจีบรอบตัวที่มีระบายปิดลงมาเล็กน้อยคล้ายชุดนักเรียนญี่ปุ่น

ลักษณะการทำงานของตำแหน่งพนักงานเดินจะเริ่มตั้งแต่เปิดฟลอร์ในเวลา 1 ทุ่มตรง หรือ 19.00 น. ที่พนักงานเดินทุกคนต้องมาทำงานพร้อมกันที่เรียกว่า “เปิดฟลอร์” จะมีพนักงานกี่คนก็ต้องระดมขึ้นบนฟลอร์เล็กๆ ให้หมด เต็มจนจบเพลงก็ทยอยกันลงไปเหลือไว้เพียง 3 คน บนฟลอร์ชุดแรกเท่านั้น ฉะนั้นก่อนเวลา 1 ทุ่ม เวลาเย็นจึงเป็นเวลาชีวิตของพนักงานเดินที่ประมาณ 17.30 น. ต้องเตรียมตัวอาบน้ำแต่งกายชุดทำงานแต่งหน้าทำผมด้วยตนเองแต่บาร์ขนาดใหญ่จะมีช่างมาแต่งหน้าทำผมให้ครั้งละ 50 บาท แต่บาร์แห่งนี้วารีและเพื่อนทำผมเอง และจะลงมาจากที่พักที่อยู่บนชั้น 3 และชั้น 4 ในเวลา 18.45 น. เพื่อเตรียมตัวขึ้นฟลอร์หรือหากจะทานอาหารเย็นก็ต้องลงมาให้เร็วกว่านี้อีกเล็กน้อย แต่บางคนยังไม่ทานอาหารเย็นมักจะรอเปิดฟลอร์ก่อนและจะออกไปหาอะไรทานด้านนอกบาร์หรือในซอยสุขุมวิท 23 แต่ก็มีกฎระเบียบของร้านว่าหลังเวลา 2 ทุ่มหรือ 20.00 น. ห้ามพนักงานเดินออกนอกบาร์ เนื่องจากกลับขึ้นเดินบนฟลอร์ไม่ทันเวลา การทำงานจึงต้องมีกฎระเบียบที่ทางร้านตั้งไว้ได้แก่

- เปิดฟลอร์ 19.00 น.
- หลัง 20.00 น. ห้ามออกจากบาร์
- เวลาเลิกเดิน 02.10 น.
- บาร์ปิด 02.30 น.
- ตกฟลอร์แต่ละรอบปรับครั้งละ 20 บาท
- ขาดงานไม่ลาปรับ 200 บาทต่อวัน วันหยุดสุดสัปดาห์ปรับ 400 บาท หากเป็น

พนักงานในเคาน์เตอร์ขาด ไม่แจ้งปรับ 600 บาท

- มาทำงานสายไม่แจ้งปรับชั่วโมงละ 50 บาท
- ใน 1 เดือน จะมีวันหยุดหรือ day off 2 วัน จะหยุดต้องแจ้งล่วงหน้า 1 วัน และไม่หยุดในวันหยุดสุดสัปดาห์
- หากเมาไม่สามารถทำงานได้ปรับ 400 บาท

จะเห็นได้ว่ามีกฎระเบียบหรือกฎเหล็กหากพนักงานต้นขาดการทำงาน ฉะนั้นเมื่อถึงเวลารับเงิน จึงพบว่าเงินที่ได้บางครั้งไม่เหลือเท่าไร และการที่พนักงานต้นมีเงินเดือนเดือนละ 6,000 บาท เท่ากับค่าจ้างวันละ 200 บาท ที่เป็นรายได้แน่นอน และหาดีมจากลูกค้าเป็นเงินพิเศษเอาไว้จ่ายรายวัน แต่ถ้าหากเมื่อใดที่พนักงานเผลอเผลอหัวใจไปกับการเที่ยวเตร่ไม่รับผิดชอบงานแล้ว เงินเดือนที่คาดหวังจะได้รับแต่ละเดือนก็จะหมดไปและยังถูกปรับอีกด้วย

พนักงานต้นอีกคนที่อายุเพียง 16 ปี เธอเพิ่มเข้ามาทำงานได้เพียง 6 เดือน เมื่อผู้ศึกษาเข้าไปเก็บข้อมูล และหลังจากนั้นอีก 3 เดือน เธอก็ออกจากงานไปแล้ว ด้วยการมาทำงานของชลธาร¹⁹ เพราะหน้าที่ทำงานเป็นพนักงานหาดีมที่บาร์แห่งนี้ก่อนแล้ว เป็นผู้แนะนำและพาเธอมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด และพามาสมัครงานกับเจ้าของบาร์เองเลย ชลธารจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนมัธยมของอำเภออาจสามารถ และแต่งงานมีครอบครัวพร้อมกับลูกชายอายุ 1 ขวบ 1 คน วันที่เธอคลอดลูกชายคือวันที่สามีเธอถูกจับเข้าคุกที่จังหวัดนครราชสีมา จากเหตุการณ์ทะเลาะวิวาท แต่ถูกกล่าวหาว่าพยายามฆ่า ชลธารไม่ได้เลี้ยงลูกเอง แต่พ่อแม่ของสามีนำลูกไปเลี้ยงดูที่จังหวัดนครราชสีมา ส่วนตัวชลธารกลับไปอยู่บ้านพ่อแม่ที่ร้อยเอ็ด ลักษณะบุคลิกของชลธารเป็นคนนิ่งๆ เรียบๆ เงียบๆ ไม่ค่อยพูด ผิวหน้าจืดๆ คล้ายขาวเขา ไม่แต่งหน้า ผมยาวมัดรวบไว้ด้านหลัง วันที่มาพบกันเธอแต่งกายตัวกางเกงยีนส์ขาสั้น เลื่อยยัด และสะพายกระเป๋าสี่ล้อ จากการพูดคุยจึงพบว่า เธอมีความเข้าใจในการโต้ตอบหรือแสดงความคิดเห็น หรือการเรียบเรียงคำตอบที่ไม่สมบูรณ์นัก หน้าตาของชลธารดูใสเหมือนเด็กสาวมัธยมทั่วไป ถ้าหากพบเห็นทั่วไปจะไม่สามารถคาดเดาถึงลักษณะการทำงานของเธอได้เลย ชลธารได้เล่าถึงประวัติครอบครัวของเธอให้ฟังว่า ที่บ้านเธอประกอบอาชีพทำนา มีที่นาประมาณ 7 ไร่ ที่ใช้ทำกินเลี้ยงดูพ่อแม่ เธอมีพี่ชาย 1 คน ที่ไม่ได้เรียนหนังสือแต่อยู่ที่บ้าน มีตนเองเป็นลูกสาวคนกลาง ส่วนน้องชายคนสุดท้ายท้องปวยเป็นมะเร็งในเม็ดเลือดต้องได้รับการรักษาต่อเนื่องจากโรงพยาบาลศรีนครินทร์ จังหวัดขอนแก่น น้ำของชลธารทำงานอยู่ที่บาร์แห่งนี้มาก่อนในตำแหน่งพนักงานหาดีม และเคยหยุดพักไปเป็นมาดาม²⁰ (Madam) ปลุกบ้านไว้ในต่างจังหวัดระยะหนึ่งแล้ว และได้กลับมาทำงานอีกครั้งโดยนำชลธารมาด้วย น้ำได้บอกพ่อแม่ของชลธารว่าจะพามาทำงานที่กรุงเทพเป็นคนเสริฟอาหาร แต่น้ำก็พามาสมัครงานในบาร์ตำแหน่งพนักงานต้น และบอกให้ทดลองทำดู ตอนแรกเธอก็รู้สึกขัดใจ แต่ทำไปได้สักระยะก็เริ่มชินและทำต่อไปได้ ชลธารมีหมายเลขประจำตัวคือ หมายเลข 60 ที่เอาไว้ลงรายการเมื่อได้รับดีมจากลูกค้าและเรียกขึ้นเต้นบนฟลอร์ ชีวิตประจำวันของชลธารก็คล้ายกับวาริ คือ ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการนอนอยู่ชั้นบนของบาร์นั่นเอง เวลา

¹⁹ นามสมมุติ สัมภาษณ์เมื่อ ตุลาคม 2553

²⁰ ตำแหน่งที่ได้รับการเรียกขานเมื่อออกไปแต่งงานกับฝรั่ง

เย็นจะอาบน้ำแต่งตัว เตรียมตัวลงมาทำงาน และหาอาหารรับประทาน ขึ้นเริ่มงานต้นเวลา 1 ทุ่มตรง ถ้าวันหยุดที่เรียกว่าวัน day off จะไปซื้อเสื้อผ้า เช่น หัวยขวาง ประตุน้ำ เดินเล่นที่เอ็มโพเรียมหรือไปถึงอิมพีเรียล สำโรง กรณีที่วารีชวนไป หรือบางครั้งเลิกงานก็จะไปตลาดห้วยขวาง เพราะเป็นศูนย์รวมขายเสื้อผ้าที่คนทำงานกลางคืนจะไปหาอาหารทาน นั่งพูดคุยกันที่นั่น ด้วยบุคลิกของชลธารที่เฉยออกเฉื่อยด้วยซ้ำ และการสอบถามวารีเพื่อนสนิทของชลธารก็ได้รับการยืนยันว่า ชลธารไม่ค่อยเข้าแขก อ้างว่าตนเองพูดไม่เก่ง ไม่รู้จะคุยอะไร พูดภาษาอังกฤษก็ไม่ค่อยได้ ทำให้รายได้ของเธอไม่มากนัก เมื่อเงินเดือนออก น้ำของเธอจะคอยถามและเอาเงินจากเธออีกทอดหนึ่งเดือนละ 2,000 บาท ซึ่งไม่เคยมีคนทราบบวมทั้งวารีว่าเธอต้องขอใช้เงินที่พ่อของเธอขอยืมจากน้ำเพื่อไปรักษาน้องชายที่ป่วยโรคมะเร็ง และเธอต้องรับภาระหาเงินใช้แทนพ่อ เงินเธอจึงเหลือไม่มากและยังไม่ค่อยได้ส่งเงินกลับบ้าน เงินเก็บก็ไม่มี บางครั้งยังถูกหักเงินด้วยในกรณีที่ขึ้นฟลอร์ซ้ำ ตกฟลอร์หรือขาดงานไป ด้วยเธอบอกว่า “เบื่อไม่มีอารมณ์เต้น ไม่รู้สึกสนุก” เธอเคยโดนตัดเงินสูงสุด 750 บาท และน้อยที่สุด 200 กว่าบาท เพราะขึ้นไปเต้นรอบใหม่ไม่ทัน เหตุผลมีทั้งออกไปกินข้าว ขึ้นไปชั้นบน ขึ้นไปคุยโทรศัพท์ เป็นต้น เธอบอกว่าเหนื่อย ชี้เกียจ อาจจะมีอายุยังน้อยจึงยังไม่คิดถึงความรักชอบมากนัก แต่เธอก็ทำงานนี้ได้ด้วยทัศนคติที่ว่า

“...เป็นความจำเป็นเรื่องเงิน ไปทำอะไรอื่นรายได้ต่างกัน ถ้าขยันจะได้เงินมากขึ้น แต่ตนเองอายุไม่กล้าพูด งานที่ทำก็เป็นงานที่สบายไม่ได้ทำงานหนักอะไร ผืนดินนิดๆหน่อยๆ ถ้ามีลูกค้าเลี้ยงก็ดีขึ้นหรือมีลูกค้ามากก็จะเดินสนุกขึ้น ไม่นั่นก็ไม่รู้จะเดินให้ใครดู...” ความหวังของชลธาร คือ “...การทำงานและเก็บเงินเพื่อไปปลูกบ้านชั้นเดียวที่ต่างจังหวัด และให้ทุกคนอยู่รวมกัน...” ชีวิตส่วนหนึ่งที่ยังรักผูกพันกับครอบครัวโดยจะกลับบ้านเมื่อมีโอกาสโดยเฉพาะวันเด็กจะกลับไปเยี่ยมลูก และซื้อของเล่นไปฝากลูก และอยากกลับไปอยู่บ้านกับพ่อแม่ แต่ชีวิตอีกส่วนหนึ่งคือ ความหวังที่จะทำงานให้ได้เงินจำนวนมากพอ เธอและเพื่อนจึงไปสลักที่ต้นแขนกับหลวงพ่อบุญเป็นจังหวัดนครปฐม การกระทำดังกล่าวคงเป็นการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ได้ลูกค้ามากๆ ความจริงการเต้นน่าจะสนุกสนาน แต่จากผู้วิจัยไปร่วมสังเกตการณ์พบว่าคนเต้นเดินไปตามหน้าที่ที่ว่า “เขาจ้างให้มาเต้น ” เพราะยืนจับเสาโยกตัวไปมาเล็กน้อยไม่รู้รู้สึกสนุกกับจังหวะเพลงที่เร้าร้อนแต่อย่างใดบอกเพียง “เบื่อ” ไม่อยากเต้นและบางครั้งก็ไม่ลงมาทำงานเต้นปล่อยให้หักเงินไปเลยพวกเธอบอกว่าหากมีคนดูก็จะสนุกไปด้วย เพราะบางครั้งไม่มีใครดูเลย ก็จำเป็นต้องเต้นตามหน้าที่ จะเห็นได้ว่า พฤติกรรม/ลีลาไม่สอดคล้องกับอาชีพที่ให้ความสนุกกับคนอื่นเลย กฎที่ตั้งไว้จึงใช้ไม่ได้กับความรู้สึกที่ไม่อยากทำของตน

และยังมีพนักงานเดินอีกคนที่หาเงินเรียนระดับมหาวิทยาลัยพร้อมไปกับการเดินในบาร์ยามค่ำคืน เธอมาทำงานที่นี่เพราะเคยทำงานที่ร้านสุกี้แห่งหนึ่งมาก่อนด้วยเงินเดือน 5,000 บาทพร้อมต้องจ่ายค่าเช่าห้อง ค่าใช้จ่ายส่วนตัวจิปาถะ และต้องส่งเงินให้แม่อีก เมื่อเพื่อนที่ทำอยู่ก่อนชักชวนมาจึงมาทำเป็นโรงเรียนเดียวกันที่มีธยม เธอมีความรู้สึกที่ดีกับการเรียนชั้นมัธยม เธอเล่าอย่างมีความสุขให้ผู้วิจัยฟังว่าชอบที่ครูพาไปดูงานข้างนอกมากแต่อย่างไร การศึกษาที่เรียนอยู่ก็ไม่สามารถพาเธอออกมาจากงานที่ทำได้แต่เธอก็มีความหวังว่าเรียนจบอยากกลับไปทำงานที่บ้าน แต่เธอก็สะท้อนความรู้สึกให้ฟังว่า “หนูไม่กลับบ้านพร้อมพี่เพราะพี่ชอบถามว่าทำงานอะไร บอกว่าเสิร์ฟอาหาร ก็ถามว่าเสิร์ฟยัง “ จนตนเองไม่ตอบให้แม่ตอบแทน เพราะอยากจะร้องไห้ที่ต้องเจอคำถามลักษณะนี้ แต่เธอก็ยังมีหวังจะเรียนให้จบพร้อมการทำงานที่แห่งนี้ แต่เธอจะไม่ออกจากบาร์ไปไหนทั้งกลางวันและกลางคืนเพราะไม่อยากให้ใครพบเธอที่เธอมาทำงานที่นี่ รวมทั้งมหาวิทยาลัยที่เรียนอยู่ก็ไม่อยากให้ใครรับทราบ เธอจึงมีลักษณะเก็บตัว ฉะนั้นพื้นที่นั้นคงมีหลากหลายความรู้สึกร่วมด้วยว่าเพิดเพลิน สนุกสนานขณะผื่นทำงานและความหวังของชีวิตต่อไป การที่เข้ามาสู่อາชีพนี้นี้มิใช่ต้องการเป็นตลอดชีวิต แต่เมื่อเรียนจบก็จะเลิก กลับไปบ้านเกิดหางานทำ ซึ่งสอดคล้องกับคุลีมาน นฤมล (2531: 117) ที่ว่าจำเป็นต้องทำเพราะภาวะบีบคั้นที่ต้องการใช้เงิน จึงตัดสินใจเลือกทำอาชีพนี้นี้

ชีวิตที่ถูกปิดกั้นแต่เปี่ยมน้ำใจ : คนมีบ้านในซอย

ท่ามกลาง 50 คูหาหรือ 50 ห้องในซอยความบอยจะพบเพียง 1 คูหา ที่ยังเป็นที่อยู่อาศัยหรือบ้านเก่าแก่ที่อยู่เคียงข้างหรือจำเป็นต้องอยู่ท่ามกลางความอึกทึกครึกโครมของซอยความบอย พื้นที่ในกรุงมีราคาแพงอยู่แล้ว แต่ท่ามกลางราคาที่แพงลิบล็วยังมีบ้านคนแทรกอยู่ในซอยเพียง 1 คูหา ผู้วิจัยคิดว่าเป็นโอกาสที่เจ้าของบ้านไม่ขายบ้านหนีไปทีอื่นเพราะได้มองเห็นเรื่องราวจากชีวิตจริงที่ดำเนินไปภายใต้พื้นที่ที่เรียกว่า ความหวัง ความกตัญญูหรืออะไรก็ได้แล้วแต่มุมมอง แต่เจ้าของบ้านก็เห็นเช่นเดียวกันว่าเป็นโอกาสที่ได้อยู่ที่นี่และจะไม่ย้ายไปไหน เจ้าของบ้านไม่ยอมเปิดเผยตัวฉะนั้นขอใช้นามแฝงเจ้าของบ้านว่า คุณอรอนงค์²¹ คุณอรอนงค์เล่าถึงประวัติของครอบครัวตนเองให้ฟังว่า ครอบครัวตนเองเป็นครอบครัวคนจีนโดยคุณปู่มาจากเมืองจีน และมาอยู่ที่ราชวงศ์ที่เป็นศูนย์กลางธุรกิจของเมืองไทยสมัยนั้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสอดคล้องกับการเติบโตของความเป็นเมืองที่เริ่มบริเวณนั้นขณะนั้นทำธุรกิจสินค้านำเข้าผ้าลายจากอินเดียส่งเข้าไปขายในวังที่มีเจ้าจอม หม่อมเจ้าทั้งหลายเป็นลูกค้า ต่อมาคุณพ่อรับหน้าที่แทนคุณปู่และคุณพ่อก็มีพื้นฐานภาษาอังกฤษที่ดีเพราะได้รับศึกษาภาษาอังกฤษจากที่เคยไปเรียนที่อินเดียและเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญมาก่อน จึงทำธุรกิจนำเข้าสินค้า

²¹ สัมภาษณ์คุณอรอนงค์ เจ้าของบ้าน. เมื่อวันที่ 11 – 12 พฤษภาคม 2554.

เครื่องแก้วจากอังกฤษเพิ่มเติม และไปเปิดร้านที่เฉลิมกรุงอีกแห่งหนึ่ง ต่อมาเมื่อผู้ติดต่อธุรกิจแจ้งว่าอยากให้สิ่งของเด็กเล่นจากอังกฤษเข้ามาด้วยจะนำไปจำหน่ายต่อ จึงเริ่มทำธุรกิจด้านการสั่งสินค้าของเล่นจากเมืองนอกเข้ามา และยังทำควบคู่กับการจำหน่ายผ้าไหมด้วย ต่อมาได้ย้ายมาซื้อบ้านบริเวณสุขุมวิทที่มีคุณพ่อ คุณแม่พักอาศัยและมาซื้อตึกแถว 1 คูหาไว้ในซอยควาบอยปัจจุบันในปีพ.ศ. 2516 แต่ยังไม่ได้เข้ามาพักอาศัยประกอบกับคุณแม่ป่วยจึงต้องเฝ้าดูแลอาการจนกระทั่งสิ้นชีวิตในปี พ.ศ.2536

ในปี พ.ศ.2516 ย่านนี้มุมสี่แยกอโศก -สุขุมวิทเป็นบ้านพักอาศัยที่มีขนาดพื้นที่ขนาดใหญ่กว่า 1 ไร่ โดยมุนถนนในซอยสุขุมวิท 23 เป็นพื้นที่ของสกุลสุจริตกุลก่อนขายไปสร้างตึกใหญ่ในปัจจุบัน ก่อนหน้านั้นจะมีตึกขนาดเล็กอยู่ก่อนและรื้อถอนทำตึกขนาดใหญ่ในปัจจุบัน ตึกขนาดเล็กกว่าจะปลูกสร้างเลี้ยวเข้ามาในซอย 23 ที่ยังมีอยู่โดยเป็นเจ้าของเดียวกับร้านอาหารเก่าแก่คือร้านโจ๊กร่วมใจที่มีบ้านหลังใหญ่อยู่ด้านหลังร้าน ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จากบ้านขนาดใหญ่ที่รื้อด้วยรถเก็บขยะและร้านขายของทำให้ขายบ้านไปกลายเป็นตึกใหญ่ในปัจจุบัน ด้านหลังธนาคารไทยพาณิชย์สาขาสอโศกก็จะมีโรงเรียนอนุบาลเอกชนอีกแห่ง ในซอยอโศกจะมีโรงเรียนอโศกวิทย์

ชีวิตในซอยแต่เริ่มที่คุณอรอนงค์เข้ามาอยู่สะดวกทั้งในแง่ของกิน เพราะมีแม่ค้าจะเข้ามาขายประจำตามเวลาแต่ไม่หยุดกับที่ ดังมีคุณลุงขายข้าวเหนียวปิ้งที่พบในซอยควาบอยบอกว่าแกขายมาตั้งเกือบ 40 ปีแล้วแต่ไม่ได้ยึดเป็นที่ประจำผ่านมาและไป ภายในซอยที่เป็นบ้านหลังใหญ่มีพื้นที่กว้างขวางมากจะเปิดกิจการโรงเรียนอนุบาลให้กับบุตรหลานของตนที่จบการศึกษาจากเมืองนอกกลับมาในระหว่างปี 2516 แม้เพื่อนของคุณอรอนงค์เองที่พาตนเองมามาสมัครเข้าโรงเรียนพร้อมลูกที่ยังอยู่ในท้อง แสดงว่าบริเวณนี้มีโรงเรียนที่สามารถส่งเสริมสังคมกับผู้เรียนได้

คุณอรอนงค์เข้ามาอยู่ที่บ้านหลังนี้แต่ในนามตั้งแต่ปีพ.ศ.2526 และเปิดร้านขายของเล่นทางการศึกษา (Educational Toy) ที่มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒไปติดต่อซื้อประจำและมูลนิธิต่างชาติมาซื้อไปให้เด็กชาวกัมพูชาและคุณอรอนงค์ก็นำของเล่นที่ไม่สมบูรณ์ 100% แต่ยังเล่นได้มอบให้ทางอาจารย์หรือมูลนิธิต่างๆที่ติดต่อมาเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับเด็กด้อยโอกาสเสมอ ธุรกิจด้านอื่นคือจำหน่ายสินค้าจากต่างประเทศสินค้าจากประเทศอังกฤษ เยอรมัน ฮังการี ลูกค้าที่เดินทางไปต่างประเทศกลับมาและไม่ได้ซื้อของฝากจะมาซื้อที่ร้านคุณอรอนงค์แห่งนี้ โดยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ธุรกิจการจำหน่ายของเล่นทางการศึกษา (Educational Toy) ชบเซามากบางวันจำหน่ายได้เพียง 1 ชิ้นเท่านั้นจากการปิดถนนและรื้อพื้นที่โดยจะขยายความต่อไป แต่โอกาสงานด้านการแปลจดหมายหรือเอกสารภาษาอังกฤษกลับรุ่งเรืองมาก ชื่อเสียงของการแปลจดหมายของผู้ให้ข้อมูลโด่งดังขนาดที่ตำรวจยังพาเด็กสาวนำจดหมายมาให้แปลได้ตอบกับแฟนฝรั่งต่างชาติเพื่อขอเงิน

การจะเขียนจดหมายให้เด็กสาวเหล่านี้ต้องให้เด็กสาวเขียนเป็นภาษาไทยมาก่อนเพื่อจะได้ทราบความคิดทัศนคติว่าเขาคิดดีแค่ไหน แต่บางคนก็เขียนหนังสือไม่ได้ก็มี เช่น เด็กที่นำจดหมายมาให้แปลแล้วว่า “...ที่โรงเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้เรียนอยู่ห้องเดียวกันหมด บางทีก็มุดออกไปตีกบ เด็กส่วนใหญ่มาจากอีสาน เพราะยากจนกว่าส่วนภาคเหนือ ภาคใต้ก็พอมี...” การแปลจดหมายให้กับหญิงสาวประมาณร้อยละ 50 ได้แต่งงานไปกับฝรั่งและที่สัมผัสได้คือเด็กที่ไปจะเป็นเด็กที่จิตใจดี และจะอยู่กับสามีได้สุขสบายจนบางคนมาหาร่ำลาหรือมาเยี่ยมเยียนจนทำงานได้ในตำแหน่งนางงาน เพราะไปอยู่เมืองนอกเขาบังคับให้เรียนภาษา และได้ทำงานจนเป็นนางงาน

มีตัวอย่างหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลเล่าถึงความคิดและการต่อสู้ของผู้หญิงในซอย กรณีที่ตนเองมีแฟนเป็นฝรั่งและเขาให้เธอลูกไปด้วย ด้วยเหตุผลว่าผู้หญิงจะได้ไม่เหงา และเด็กก็เรียนรู้ภาษาได้เร็ว แต่ผู้หญิงไม่เอาไปบอกว่าไม่อยากจะลูกไปลำบาก ถ้าตัวเองลำบากทนได้ แต่ถ้าลูกลำบากตนเองทนไม่ได้ ลูกเอาไปเมื่อไหร่ก็ได้ถ้าดีแล้วค่อยมารับไปเมื่อไหร่ก็ได้ แสดงว่าผู้หญิงทำงานไม่ได้โง่ แต่เขา รู้จักเลือกจากประสบการณ์ชีวิต และวิเคราะห์ว่าพวกเธอเหล่านั้นไม่ได้โง่แต่สังคมประสบการณ์ชีวิตมาแล้ว

คุณอรอนงค์กล่าวว่าดีใจที่ได้อยู่ในที่นี่ได้สัมผัสชีวิตที่หลากหลายเพราะเธอเล่าว่าเด็กๆ ที่เธอแปลให้จะเอาของที่ดีว่าดีที่สุดมาฝาก เช่น สะเดาที่เก็บและลวกสดๆ หรือห่ออาหาร ขนมที่ได้จากการประกอบพิธีกรรมของพระในหมู่บ้านตนเอง จึงเห็นว่าเด็กสาวที่แต่งงานไปได้ดีเพราะพื้นฐานเป็นคนจิตใจงาม แต่ต้องปรับตัวเพื่อให้มีชีวิตรอด การเขียนจดหมายภาษาอังกฤษติดต่อกับแฟนฝรั่งของหญิงสาวในซอยความบอยที่มีลูกค้าจำนวนมากขนาดหญิงสาวจากซอยนานายังมาใช้บริการที่ร้านนี้ ร้านรับแปลของคุณอรอนงค์ปิดไม่รับงานแปลตั้งแต่ปีพ.ศ.2549 เพราะตำรวจมาคอยสอดส่องหรือไล่เด็กที่จะมาเข้าร้าน ดังเช่นเหตุการณ์ที่มีเด็ก 2 คน มีตำรวจพามาส่งเองเลย เด็กคนหนึ่งเข้าร้านอีกคนมาเป็นเพื่อนรูด้านนอกเด็กเข้ามาทำทางเป็นอหิสังคิพุดอะไรก็ไม่ค่อยรู้เรื่องที่เข้ามาเพราะว่าถูกตำรวจจับต้องใช้เงิน 100,000 บาทประกันตัว แต่ขาดเงินอีก 50,000 บาท จึงให้เขียนจดหมายไปขอที่ฝรั่ง เมื่อเขียนเสร็จรีบข้ามถนนวิ่งไปเลยและคิดว่าตำรวจจะรีบกลับไป การทำงานแปลบางครั้งมามาซึ่งจะนำจดหมายมาให้แปลทีเดียว 3 – 4 ฉบับ และจำแนกว่าแต่ละฉบับเป็นของใคร เช่น ฉบับนี้เป็นของลูก ฉบับนี้เป็นของตนเองหรือของคนอื่นๆ ที่ล้วนมีแฟนเป็นฝรั่ง และสุดท้ายหากได้แต่งงานไปก็มักจะไปแต่งงานกับ worker ทั้งนั้น ส่วนคนที่มีการศึกษาระดับดีจะมาเล่นๆ เท่านั้นไม่ได้ทำกิจการอะไร

ปี 2516 การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์โดยนักธุรกิจหญิงคนหนึ่งที่มาซื้อย่านนี้ได้สร้างตึก 2 แถว ขนาดแถวละ 25 ห้องโดยขายห้องแถวแต่ไม่ขายพื้นที่ช่องกลางที่เป็นถนนให้ และเมื่อเริ่มมีบาร์ในปี 2526 เจ้าของที่ได้นำถนนมาปรับเป็นซุ้มบาร์ต่างๆ โรยพื้นถนนด้วยกรวด ทำทางเป็นป้อมเข้าออกปิดทางทั้ง 2 ด้านคุณอรอนงค์ได้รวมตัวกับผู้ซื้อห้องแถวในซอยฟ้องศาลโดยศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

ยืนยันว่าพื้นที่ที่อยู่นั้นเป็นทางสาธารณะไปแล้วเพราะเปิดเป็นทางสัญจรมาถึงเกินกว่า 10 ปีหากปิดถนนจะเป็นการลดสิทธิส่วนตัว และตามฟ้องที่ผู้อาศัยในซอยได้ร่วมกันต่อสู้ชนะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าถนนนั้นไม่ว่าจะเป็นชื่อเดิมของผู้ขายตึกแถวให้แต่แรกแต่ก็ตั้งบาร์กลางถนนไม่ได้ พวกคนในซอยจึงรวมกันรื้อบาร์หรือซุ้มที่อยู่กลางถนนออกไป

หลังปีพ.ศ. 2527 ที่คุณอรอนงค์เข้ามาพักอาศัยภายในซอยมีการต่อเติมตกแต่งบาร์เพิ่มขึ้น ฝ่ายผู้อยู่อาศัยอื่นรวมตัวกันประท้วงไปยังหลายหน่วยงานแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จะประสบความสำเร็จก็กรณีที่ดินมีการตั้งป้อมปิดทางเข้าออกอีกครั้ง จนกระทั่งนำเรื่องเข้าสู่ศาลและผู้อยู่อาศัยชนะคดีในที่สุด การที่พัฒนาธุรกิจบาร์ขึ้นมามาก คนที่อยู่ในซอยกล่าวว่าคงจะพยายามบีบให้ออกและจะได้ปฏิรูปหรือปรับพื้นที่ให้เป็นบาร์เต็มรูปแบบ เพราะการปิดถนนมากกว่า 2 ครั้งทำให้ผู้เช่าที่ทำการค้าขายอยู่ลำบาก ทั้งร้านอาหาร ร้านทำผม ร้านตัดเสื้อ จนต้องย้ายออกไป ดังร้านอาหารของหญิงเหนือคนหนึ่งที่ต้องนำห้องแถวให้ Edward เช่าต่อทำการค้าบาร์และกลายเป็นตำนานความขบถมาถึงปัจจุบัน การอยู่อาศัยของคุณอรอนงค์มักจะถูกรบกวนจากผู้เข้ามาจากผู้เช่าที่มาเกี่ยวข้องกับเสมอที่จะใช้คำว่ามาช่วยดูแล เช่น มีการถามไถ่ว่ามีอะไรให้ช่วยเหลือไหมอยู่คนเดียว ไปอยู่ที่อื่นไหม และวัตถุประสงค์สุดท้ายคือจะขอซื้อจะขายบ้านไหม ในปีนั้นมีผู้ใหญ่สูงสุดของตำรวจนครบาลได้มาเสนอซื้อบ้านคุณอรอนงค์ด้วยตนเองในราคา 5 ล้านบาท แต่คุณอรอนงค์กล่าวว่าขาย 20 ล้านบาท จึงยุติการเจรจาซื้อขายในครั้งนั้น และคุณอรอนงค์เล่าว่าเจ้าของบาร์ในซอยจะเป็นพวกตำรวจหรือมาเฟีย

คุณอรอนงค์ยังคงเปิดร้านขายของเล่นมาอย่างต่อเนื่อง แม้ระยะผ่านมาแทบไม่ได้ขายและมีความรู้สึกว่าคุณมาเฟียมาคุกคามในหลายลักษณะทั้งการจอดรถปิดทางเข้าออก การส่งเสียงไววายวาย และการที่คนมานั่งดื่มสุรารหน้าบ้านเป็นต้น จนกระทั่งต้องย้ายตนเองออกไปเช่าหอพักในซอยสุขุมวิท 23 อาศัยอยู่ในเวลาเดียวกัน

การใช้ชีวิตอยู่ในซอยความขบถตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) รวมเวลาเกือบ 30 ปี คุณอรอนงค์มองเห็นภาพซอยความขบถในหลายแง่มุมทั้งจากสายตาตนเอง และจากเด็กสาวที่มาให้เขียนจดหมายและเล่าเหตุการณ์ต่างๆในชีวิตของเธอที่ประสบขณะทำงานให้ฟังมากมายหลากหลายจนเธอเองออกปากว่า “ดีใจที่ได้อยู่ในนี้ที่ได้สัมผัส” ถ้าหากเป็นผู้อื่นคงไม่อยู่ต่อไปท่ามกลางกระแสกดดันและคิดว่าไม่น่าปลอดภัยอีกต่อไป เธอเล่าเองว่าได้พบเห็นการฉ้อโกงอื่นให้กับผู้หญิงบาร์หน้าบ้านเธอเองกับตาตนเอง ได้พบกับเจ้าหน้าที่มีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจ และกำลังกับการทุจริต ได้รวมกลุ่มต่อต้านมาเฟีย ฯลฯ แต่อีกด้านของชีวิตเธอคือหญิงวัยกลางคนที่ผ่านร้อนผ่านหนาวจากประสบการณ์จริงของชีวิตที่คลุกคลีกับสาว ๆ ในแวดวงขายบริการที่เล่าสู่ให้เธอฟังทั้งการเสพยาเสพติด การนำพาหญิงสาวไปแต่งงานข้ามชาติ การนำพาเด็กสาวจากชนบทเข้ามาทำงานในบาร์

การแทรกซึมของสาวบาร์กับเด็กนักศึกษาหอพัก จนกระทั่งมาจบชีวิตในซอยคาวบอย การตั้งครรภโดยไม่ได้ตั้งใจ รวมถึงการประสานงานกับเจ้าหน้าที่หลายๆฝ่ายทั้งเพื่อช่วยตัวเองและช่วยเหลือเด็กสาวเหล่านั้น

การได้สัมผัสชีวิตที่หลากหลายอย่างโชกโชนสำหรับผู้วิจัย แต่เธอคิดเพียงแค่ว่าเป็นการนำรำคาญและเสียเวลาเท่านั้น แต่การทำงานกับหญิงสาวทั้งหลายในการแปลจดหมาย และการร่วมกันวิเคราะห์ถึงความเป็นมาและความจะเป็นไปของซอยคาวบอย เธอพบว่าหญิงเหล่านี้ขาดโอกาส ขาดการศึกษา และสถาบันครอบครัวที่ไม่สามารถเป็นเสาหลักพิทักษ์ให้กับหญิงสาวอ่อนวัยได้ อีกทั้งปัญหาเศรษฐกิจและความยากจนที่ตอกย้ำเป็นตัวบีบบังคับให้หญิงสาวเหล่านี้เข้ามาอยู่ในแวดวงการขายบริการ เธอเชื่อว่าไม่มีผู้หญิงคนไหนที่อยากใช้เรือนร่างในการหารายได้ และไม่ยากเป็นโลภเถื่อนแน่นอน ตราบใดที่ทางบ้านไม่มีเงินจะกิน พ่อแม่ป่วยตายายเจ็บป่วย บ้านช่องผูกพันไม่มีเงินซ่อม น้องไม่มีเงินเรียนหนังสือ หน้าที่การหาเงินโดยความเสียสละของลูกผู้หญิงคนใดคนหนึ่งจึงต้องเกิดขึ้น การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งหากการศึกษาน้อยก็ไม่สามารถไปประกอบอาชีพใดได้ ไม่มีทางเลือกจึงนำมาสู่อาชีพนี้ในที่สุด

ปัจจุบันคุณอรอนงค์ยังใช้ชีวิตปกติอยู่ที่บ้านทุกวันเพียงแต่ด้านหน้าบ้านจัดทำประตูเหล็กกันด้านหน้า และนำต้นไม้มาวางเรียงเต็มหน้าบ้าน เพื่อมิให้ผู้ใดรู้ล้าเข้ามา ด้านในเธอใช้ชีวิตอย่างมีความสุขกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กับการพักผ่อนรับชมโทรทัศน์และแปลงงานภาษาอังกฤษบ้างเป็นงานอดิเรก หรือมีผู้ขอร้องให้ช่วยและขึ้นไปพักผ่อนชั้นบนที่จัดทำเป็นห้องเก็บเสียงเวลานอน โดยไม่สนใจกับเรื่องรอบข้างและไม่อยากสัมผัส ดังเช่น มีครั้งหนึ่งที่มามาซังบาร์ติดกันได้ทำการรื้อเชิญวันเกิดมาให้คุณอรอนงค์ไปร่วม แต่เธอตอบกลับไปด้วยอาการสุ่มๆว่า “ดิฉันไปแต่งงานศพเท่านั้น งานมงคลไม่ไป” จากนั้นก็ไม่มีใครมายุ่งกับเธออีก และเป็นที่โจษขานกันว่าเธอไม่รับแขกไม่ยุ่งกับใครยิ่งบวกกับเหตุการณ์รวมกลุ่มต่อสู้ในอดีตเรื่องที่ดินและการต่อต้านบาร์ด้วยแล้ว ทำให้ผู้อื่นไม่ยุ่งกับเธอ แต่นั่นคงเป็นกลไกในการอยู่รอดให้เป็นสุขและปลอดภัย ท่ามกลางผู้คนที่ไม่รู้จักไม่รู้จะมาดีมาร้ายไม่รู้จะคิดหวังอะไร ทำให้ต้องมึนงงในการดูแลตนเองอย่างเข้มแข็งในพื้นที่เช่นนั้น สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในเมืองของ Simmel ที่ว่าลักษณะวัฒนธรรมของคนเมืองคืออยู่อย่างใช้สติ ใคร่ครวญจะหาความสุขของตนได้อย่างไร คุณอรอนงค์ใช้ชีวิตของตนกับเทคโนโลยีและการอ่านหนังสือ และคิดว่ามีความสุขที่จะอยู่ที่นี้ไม่ย้ายไหน หากเบื่อหรือรำคาญก็จะปลีกตัวออกจากพื้นที่ไปสักระยะ เช่นไปเดินเล่น ไปซื้อของ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร หรือใดๆ ทั้งสิ้น เป็นการปิดตัวเองภายในขอบเขตแห่งการคัดสรรชีวิตที่เป็นสุขแล้วของตน สุดท้ายที่การพูดคุยล่าสุดกับคุณอรอนงค์ผู้ศึกษาได้ถามถึงการอยู่ในซอยจริงๆ ว่าทำไมไม่ไป แก่ได้ตอบตามวิถีของคนเมืองว่า “จะไปอยู่ที่ไหนที่ดีกว่า ที่นี่มีรถไฟฟ้าทุกสาย มีตึก

Interchange ที่มีทุกราการเมื่อได้เงินมาก็ไปฝากธนาคารไม่สบายจะไปโรงพยาบาลก็ได้ จะกินอะไร แถ่นี้ก็มีหมด ห้างก็มาก ตำรวจเคยเสนอให้ไปอยู่บ้านจัดสรร จะไปทำไมจะออกมายังงั้น ฉันอยู่คนเดียวจะเรียกแท็กซี่จะไว้วางใจได้หรือ อยู่ที่นี่ตำรวจทั้งในเครื่องแบบและนอกเครื่องแบบเดินกันขวักไขว่ แม้จะมีคนมารื้อต้นไม้หน้าบ้านก็ตอบกลับไ้ว่า ถ้ารื้อต้องรื้อทุกบ้านออกไปให้หมดก่อนและต้องรื้อบ้านตนเองสุดท้ายด้วยเพราะเอามาตั้งที่หลัง บอกว่าหน้าบ้านตนไม่สะอาดหรือ ใครทำ พวกแม่ค้าที่มาขายของหน้าบ้านทั้งเศษอาหารไว้ตามต้นต้นไม้ ต้นไม้ที่สวยงามๆ ของตนเดี๋ยวนี้มีต้นมะละกอ ขึ้น ต้นพริกขึ้น ต้นสวยๆ ตายไปหมด พอเข้ามามีขยะมากองเต็ม ฉันก็กวาดมันออกไปกลางถนน ใครเดินผ่านบอกสกปรก ฉันไม่ได้ทำพวกคุณทำกันทั้งนั้น ฉันก็ไม่สนใจ พวกฝรั่งที่เห็นกันมานาน ทักว่า Hello ฉันก็ได้ตอบอะไรกับทำให้ฝรั่งแทบไม่กล่ามองหน้า ความจริงคือไม่อยากสูงส่งด้วยนั่นแหละ บ้านเราที่นี่เราต้องอยู่ ทุกทางมันสะดวก เข้ามาในบ้านก็ไม่เห็นอะไรปิดบ้าน มองแค่ต้นไม้หน้าบ้าน กลางคืนก็คุยกับเพื่อนได้ทั่วโลกเพื่อนโทรมาคุยเสมอ จะมากวนอะไรฉันอีกกวณจนฉันทำมาหากินไม่ได้ ฉันก็ปิดกิจการปิดร้าน อยู่เฉยๆ แล้ว แต่ถ้าใครทำอะไรไม่ถูกฉันจะโทรเรียกดตำรวจ เรียนสน.ทองหล่อไม่มาก็เรียกที่อื่น หรือร้องเรียนไปตามสื่อ หนังสือพิมพ์ สำนักงานตำรวจฯ สุดท้ายก็จะต้องมีคนมา protect เราจนได้ ใครอยากมาลองยุ่งเกี่ยวกับเราก็ได้ หรือรังเกียจก็อย่ามายุ่ง”

ชีวิตนี้เพื่อลูก : แม่บ้าน

การต่อสู้ของหญิงคนหนึ่งจากบ้านโนนคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เข้ามาในพื้นที่ชอยควาบอยเพื่อการอนาคตการศึกษาของลูก เธอมาทำหน้าที่แม่บ้านของบาร์ Paradise 2 ตั้งแต่ปีพ.ศ.2543 อายุขณะนั้นเพียง 38 ปี โดยทิ้งลูกสาว 3 คนไว้ที่บ้านเกิดจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งๆที่ลูกกำลังเรียน โดยลูกสาวคนโตเรียนชั้นม.5 ลูกคนกลางเรียน ม.3 และลูกสาวคนเล็กเรียนแค่ชั้นป.5 อาชีพเดิมที่หมู่บ้าน คือ การทำนา แต่หมู่บ้านนี้จะถูกน้ำท่วมอยู่ทุกปี เพราะอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน แม้จะมีเขื่อนลำปาว สร้างกักเก็บน้ำปาวไว้แล้ว แต่น้ำมากมันล้นเขื่อนและท่วมพื้นที่ในหลายตำบลของอำเภอกมลาไสย ที่เป็นบ้านเกิดของแม่บ้านและสาว ๆ อีกหลายชีวิตในหมู่บ้านเดียวกันที่มาทำงานในชอยควาบอย ผืนนาจำนวน 22 ไร่ สามารถทำนาได้ 18 ไร่ แต่น้ำท่วมทุกปีทำให้ไม่มีรายได้เพียงพอ และการทำนาต้องใช้ทุนกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมาลงทุน เมื่อน้ำท่วมข้าวก็ไม่มีเงินใช้หนี้และลูกยังเรียนด้วยกันอีก 3 คน จึงปรึกษากับสามีว่าจะไปทำงานกรุงเทพฯเงินให้ลูกเรียน การมาทำงานเคยมาทำงานเป็นแม่บ้านให้กับบริษัท Samco ทำได้ไม่ถึง 2 เดือน รายได้ไม่เหลือที่จะส่งให้ทางบ้าน เพราะมีค่าใช้จ่ายทั้งค่าเช่าบ้าน ค่ารถ ค่าอาหาร 3 มื้อ และวันหยุดยังต้องช่วยแม่บ้านขัดพื้นอาคารอื่นๆที่เรียกกันว่าระดมพลอีกด้วย หลังกงานนั้นก็กลับบ้านไปแบกหมอนขาย เพราะหมู่บ้านที่อยู่เป็นหมู่บ้านผลิตหมอนขายอยู่แล้ว จึงออกไปขายหมอนร่วมกับบรรดาในหมู่บ้านได้กำไรขึ้นละ 10-20 บาท

โดยหาบไปขายทั่วทั้งจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร และยังมาทำงานเย็บผ้ากับเพื่อนที่สุโขทัย 26 ด้วยเงินเดือน 3,000 บาท แต่ตนเองเย็บผ้าไม่เป็น ทำเข็มหักวันละหลายเล่ม จึงกลับบ้านไปอีกครั้งและพูดคุยกับสามีอย่างจริงจังว่าอยากให้ลูกเรียนจบปริญญา แม้สามีบอกว่าไม่มีเงินก็ไม่ต้องเรียน แต่เธอมุ่งมั่นมากอยากเห็นอนาคตของลูก ไม่อยากให้ลำบาก

นั่นคงเป็นการหลีกเลี่ยงจากความยากจนของหมู่บ้านโดยผ่านประสบการณ์การทำงานหลายอย่าง แต่ไม่มีเงินเหลือพอที่จะสานฝันให้ลูกได้เรียนจบปริญญา การเข้ามาทำงานที่นี้ได้เพราะเป็นญาติกับเจ้ากึ่งเจ้าของบาร์เพราะพี่ชายแม่บ้านแต่งงานกับพี่สาวเจ้ากึ่ง การทำงานที่ต้องตื่นตั้งแต่ตี 5 ลงมาทำความสะอาดเช็ดกระจก เช็ดโต๊ะเก้าอี้ ทำความสะอาดห้องน้ำ สายๆก็ขึ้นไปชั้นบนทำความสะอาด รอบบ่ายจึงจัดดอกไม้ของไหว้ ให้เจ้าของมาไหว้ตอนเย็น และไปทำความสะอาดพื้นนอนของเด็กๆ ที่นอนอยู่ชั้น 2-4 อีกครั้งหนึ่ง โดยรายได้จะเก็บจากเด็กเดือนละ 200 บาท ต่อคนต่อเดือนจะได้ส่วนนี้ประมาณ 1,000-2,000 บาท

ความรู้สึกที่ต้องจากบ้านมาเพื่อหาเงินนั้นต้องอดทนทุกอย่างด้วยมีเป้าหมายอย่างเดียวคือให้ลูกเรียนจบปริญญาให้ได้ แม้จะถูกค่อนขอดเปรียบเปรย กระแทกกระเทียบอย่างรุนแรง แต่ก็ไม่ทำให้ความมุ่งมั่นของแม่บ้านคนนี้เปลี่ยนไป ดังเช่น คำพูดที่คนในหมู่บ้านเห็นว่าจะส่งลูกเรียนสูงๆ ทำไมที่ว่า “...เรียนไปเอาหยั่ง เดี่ยวก็ออกมามีลูกมีผัว...” นั่นคงเป็นพื้นฐานความคิดที่ทำให้เด็กสาวอีสานไม่ได้เรียนต่อ ส่วนเด็กที่ยากจนก็ยิ่งยาก เพราะจะจบแค่ ม.6 และให้ลูกเข้าทำงานโรงงานนวนคร พระประแดง หรือเข้าทำงานห้างก็พอแล้ว แม่บ้านคนนี้เพียงต้องการส่งลูกให้เรียนจบปริญญา แต่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคนในหมู่บ้านจึงได้ยินนิทานมาว่า “...ทุกข์จะตาย มันสืให้ลูกมาเรียน...” “...มันหนีมาอยู่กรุงเทพ เดี่ยวผัวมันก็มีเมียบ่อย...” “...ใจตนเองก็อดเอาใครว่ายังไงก็ช่าง ขออย่างเดียวให้ลูกเรียนจบ ไม่อยากให้ลูกเป็นอย่างชี้...” “...เต็น้ก็ๆเก๊ๆนี้แหละไม่ชอบ ตนเองบ่รักที่สุดที่มายุ่จุดนี้ เด็กน้อยที่มายุ่ที่นี้เรียนมาจบ ม.2 ม.3 บางคนก็มีลูกบ้าง ลาโรงเรียนบ้าง มาตรงนี้คือจุดจบ ถ้ามันไม่มามันก็มีเงินเลี้ยงลูกมัน จะไปว่ามันกับได้ **ที่ข้อยหนีจากบ้านมาก็ไม่อยากจะลูกมาอยู่จุดนี้ว่าจะไม่อยากให้ลูกมาขายตัว** อยากให้ทำงานดีมีหน้าตา บ่เป็นจ้งชี้...” แต่ด้วยภาระการเรียนของลูกและยังมีพ่อแม่ที่ต้องเลี้ยงดูอีก จึงจำเป็นต้องมา และได้ตกลงกับสามีแล้วว่า เป้าหมายคือให้ลูกเรียนจบปริญญา เสียงชาวบ้านที่ว่า “...มันจะให้ลูกจบปริญญา บ่เบิ่งเจ้าของครอบครัวมันแตกแล้วจะรู้สึก...”

แม่บ้านสะท้อนความคิดต่อเด็กสาวในบาร์ โดยเด็กบางคนจะบอกพ่อแม่ว่าทำงานที่โรงงานนวนครเป็นการปกป้องตัวเองจากค่านิยมของคนในหมู่บ้าน “...เด็กที่มาทำงานที่นี้เป็นการจนตรอกทั้งสิ้น สังคมหมู่บ้านเด็กน้อยมันเสียแต่ ม.1 ม.2 จะเรียนสูงสุดก็ได้แค่ ม.6 เรียนจบญาติพี่น้องก็

ดิ่งเข้าทำงานโรงงาน...” และเสียงเปรียบเปรยก็ตามมาว่า “ตายนะ มันส่งลูกมันเรียน ปได้อยู่บ้านสัก เทื่อ สร้างบ้านไว้มันก็สืตตายคาบ้าน” คือมันทำงานจนไม่ได้อยู่บ้าน สร้างบ้านไว้งามก็ไม่ได้อยู่ นินทาว่า มันคงจะตายที่กรุงเทพแน่ๆ

“...เด็กที่มาก็ที่นี่จะเป็นกลุ่มไม่รักเรียน และเมื่อกลับบ้านก็จะมีเด็กตามมา ถึงกับขอมาเลย เพราะไปทำงานนวนครเงินเดือน 5,000-6,000 บาท ก็ไม่พอกิน ต้องมาแนวนี้ พ่อแม่ทางบ้านจะไม่ ทราบว่าลักษณะการทำงานของคุณเป็นอย่างไร...” แม่บ้านเองกลับบ้านก็ไม่เล่าเรื่อง “สกปรก” ที่นี้ให้เขาฟัง เพราะ “...แล้วสิมีหยังเกิดขึ้น เขาถามก็บอกเขาว่าเข้ามาเฝ้างาน และก็ขึ้น ไป บ่หันอียัง เขาไม่ให้หยัง...” นั่นเป็นคำบอกเล่าของแม่บ้านเมื่อคนบ้านเดียวกัน ถามเรื่องการทำงาน ของเด็ก เพราะไม่อยากยุ่ง ทั้งๆที่รู้อยู่เต็มอกว่าที่นี่เป็นยังไง แม้ว่าจะมีการซักไซ้ต่อว่า “...มึงเห็นเขาบ่ เขาเดินอียัง เขาใส่อียังเดิน...”

“...การทำงานก็มีเบื่อ เบื่อคน เบื่องาน เบื่อกลิ่น ก็ไปผ่อนคลายเดินเล่นสวนเบญจสิริก็ดี และการอยู่นานต้องทำตัวให้เด็กเคารพ ใครจะนินทาใครให้ฟังก็ไม่ต้องต่อความยาว และให้ความเห็น ที่เป็นกลางเสมอ ใครทำอะไรสกปรกก็เก็บเอง แม่บ้านจะไม่ต่อว่าอะไร เพราะเด็กที่มาอยู่รวมกันร้อย พ่อพันแม่ เป็นเด็กเดนตายทั้งนั้น มันอาจร้ายต่อเราก็ได้ ถึงขนาดฆ่าเราก็ได้ ถ้ามันลงมาโดยเราทำให้ ใครโกรธ เขามาไม่รู้ที่มา การปกครองต้องใช้ไม้อ้อน ใช้ไม้แข็งกับมันไม่ได้ ถ้าไม่นอน...” เสียงดัง ก็จะ กล่าวแต่เพียงว่า “...ไม่นอนสิลูกหล้า...” “...มันก็จะเจียบเอง จะไปด่าอะอะไรไม่ได้...” ด้วยข้อสรุปว่า พวกนี้เป็น “...เด็กเดนตาย...” มา

พื้นที่แห่งนี้เป็นเหมือนสนามของชีวิตที่ตนเองต้องต่อสู้เพื่ออนาคตของลูก ความหวังของ แม่บ้านใกล้จะบรรลุแล้วเพราะลูกสาวคนกลางเรียนสำเร็จจากสถาบันราชภัฏที่มีชื่อแห่งหนึ่ง และ ทำงานได้เงินเดือนละ 20,000 บาทกว่าบาท ส่วนลูกสาวคนสุดท้ายต้องเรียนมหาวิทยาลัยมหิดล ชั้นปีที่ 3 (พ.ศ. 2554) แต่เธอก็ไม่ได้คิดจะกลับบ้านเมื่อลูกเรียนสำเร็จทุกคนเพราะ “...เฮาเป็นญาติเป็น เป็นไว้ใจ ให้ดูแลก็อยู่ต่อไป ไปบ้านเฮาสีไปเฝ้าหยัง บ่มีงานทำบ่มีเงิน...” คำตอบนั้นสะท้อนถึงการต้องใช้ชีวิตใน ชอยต่อไปเพราะความเป็นญาติและต้องหาเงินเพื่อลูกต่อไป

จากชีวิตและแสงสีในชอยความบอยท่ามกลางมหานครที่ยิ่งใหญ่ เจกเช่นกรุงเทพมหานคร จะ พบสถานที่พักผ่อนของคนยามค่ำคือนอยู่หลายแหล่งแต่ที่ชอยความบอยมีอัตลักษณ์ของพื้นที่ไว้รองรับ เฉพาะชาวต่างชาติเท่านั้น ภายในชอยมีบาร์เรียงรายชิดติดกันเกือบ 50 ร้านด้วยกัน มีนับจำนวนผู้ ให้บริการแต่ละบาร์ไม่ต่ำกว่า 50-100 คน รวมนักท่องเที่ยวแล้วภายในพื้นที่ชอยเล็กๆ แคบๆ ดุจมีมนต์ เสน่ห์ตรึงผู้คนจำนวนมากกว่า 1,000 คนให้เข้ามาใช้บริการในพื้นที่ในแต่ละคืน โดยเฉพาะยามเย็น คึกคักยามดึก และค่อยๆ จากไปตอนค่อนข้าง และกลับเป็นปรกติยามกลางวันดังเช่นชอยทั่วไป วนเวียน

เช่นนี้มานานนับ 30 ปี ชีวิตคนในซอยมีความเป็นมา ความคิด ความรู้สึกและความหวังที่ต่างกันไป แต่มีจุดหมายร่วมกันคือ การได้ทำงานและได้เงินเพื่อยังชีพสำหรับตนเอง และครอบครัวของตนที่เฝ้า รอลงเงินจากคนในซอยที่จะส่งให้หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชนบทได้เติบโตต่อไป ด้วยคนส่วนใหญ่มาจาก ต่างจังหวัดและมีภาวะที่รับผิดชอบ ซอยคาวบอยจึงเป็นพื้นที่สะท้อนให้เห็นชีวิตคน โลกทัศน์ อัธยาศัย เครือข่ายและความเป็นทุนนิยมในพื้นที่เมืองเล็กแห่งนี้ได้ดีแห่งหนึ่งในโลก

ปฏิสัมพันธ์และชีวิตของซอยคาวบอย

ความเป็นมนุษย์ทำให้ทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นตั้งแต่เกิดจนตาย ผู้คนในซอย ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่นเพราะเป็นพื้นที่ที่คนแปลกหน้ามาอยู่ร่วมกัน ฉะนั้นรูปแบบการ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่น่าค้นหา เมื่อคนเข้ามาในซอยฐานะหน้าที่ใหม่จะมีการให้คำแนะนำให้ รู้จักกฎระเบียบที่ต้องรับทราบ ส่วนการปฏิบัติตนหลังจากนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ (socialization) ที่ผู้ถูกรอบข้างจะขัดเกลา การปฏิสัมพันธ์เกิดตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน โดยกรอบในการ พิจารณาถึงการปฏิสัมพันธ์ของคนในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นจะพิจารณาตามแนวโครงสร้าง ((structural approach) และแนววัฒนธรรม (cultural approach) โดย structural approach สนใจ วิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำและการถูกกดขี่ตามมาร์กซิส ที่ใช้ทุนเป็น เกณฑ์ในการจัดการความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น สำหรับแนววัฒนธรรม (cultural approach) สนใจอธิบาย ความแตกต่างของคน อัธยาศัยและชีวิตความรู้สึกของคนกลุ่มต่างๆ จะช่วยให้มองเห็นชีวิตของคน ในเมืองและได้ยินเสียง (voice) ของคนในพื้นที่ในเมืองที่มีความหลากหลาย เพื่อหาความหมาย การใช้ ชีวิต รวมถึงภูมิหลังของคนในพื้นที่

การพิจารณาเชิงโครงสร้างพบว่าโครงสร้างในพื้นที่เป็นโครงสร้างที่จัดแบ่งระหว่างผู้มีอำนาจ กับผู้ไร้อำนาจในตัวเองอยู่แล้ว โดยผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดคือเจ้าของบาร์ที่เป็นผู้มีอำนาจมากและเป็น “ฝรั่ง” ตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไป ไม่ว่าฝรั่งคนนั้นจะเป็นชาวเยอรมัน ออสเตรเลียหรือ อเมริกาก็ตาม ฝรั่งเหล่านี้มีอำนาจเงินในการมาซื้อกิจการบาร์ต่อจากคนอื่นและกำหนดกฎ ระเบียบ ปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานในบาร์ทุกคน หมายถึงการบริหารงานในตำแหน่งสูงสุดของ บาร์ และเป็นผู้จ่ายเงินให้พนักงานทุกคน ความเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าในแง่รายจ่ายแล้วยังถูกตอก ย้ำด้วย “ความเป็นฝรั่ง” ที่ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและเห็นว่าเป็นภาษาสำคัญที่ถูกกำหนดให้ใช้ เป็นหลักในซอยคาวบอยเพื่อสื่อสารกับลูกค้าที่กลุ่มเป้าหมายคือชาวต่างชาติที่มาเที่ยวพักผ่อนในซอย

การปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ในชอยเวลากลางวันจะได้คำตอบในแง่วัฒนธรรมที่คนต่างกลุ่มกรณีนีพนักงานหรือคนในชอยมาสัมพันธ์กัน เช่น ผู้หญิงที่ทำงานในชอยมีความหลากหลาย จำแนกอย่างง่ายคือมีทั้งคนเมือง (หญิงไทยจากภาคเหนือ) คนลาว(จากภาคอีสาน) คนเขมร (จากแถบอีสานใต้ สุรินทร์หรือบุรีรัมย์) คนใต้หรือความแตกต่างทางศาสนาก็ตาม ความสัมพันธ์ทางเพศไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวแยกออกจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งภายในชนชั้นและกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและระหว่างชนชั้นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่าง ผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมร่วมกันมักคบค้าสมาคมกับคนที่อยู่ในที่เดียวกับตนไม่ว่าจะด้วยชนบประเพณีที่คุ้นเคยกันอยู่แล้วหรือมาจากบ้านเดียวกัน มองเห็นและเข้าใจความทุกข์ยากและการมาทำงานที่นี่ การมีภูมิหลังร่วมกัน ความสัมพันธ์ในกลุ่มจึงแสดงออกในลักษณะการเกื้อกูลกันเป็นส่วนใหญ่ แต่คนที่ต่างกลุ่มกันก็มีความสัมพันธ์ที่สนิทแนบแน่นกัน การอธิบายเชิงโครงสร้างในพื้นที่โดยชายมีความเป็นใหญ่ มีบทบาทนำทั้งในการเป็นเจ้าของ การบริหาร การลงทุน มีสถานะที่สูงกว่าในการเป็นฝ่ายเลือกผู้หญิงให้มาบริการ พุดคุย นั่งเป็นเพื่อนหรือพาออกไปหาความสำราญภายนอก เพราะเป็นผู้จ่ายเงิน ดังคำพูดของหญิงผู้บริการที่กล่าวในคืนหนึ่งที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ว่า “วันนี้ขอให้มีคนออพออกไปด้วยเถอะ” เป็นการแสดงออกที่ชัดเจนว่าเพศชายมีสถานะที่เป็นฝ่ายเลือกหรือรุก ส่วนฝ่ายหญิงเพียงแต่หาโอกาส หรือจังหวะที่ต้องแสดงตนให้ฝ่ายชายเลือก ดังเช่น เมื่อแขกเข้าร้านหรือก่อนที่จะเข้าด้วยซ้ำพนักงานหน้าร้านจะจ้องมองและส่งทอดสายตาเชื้อเชิญเข้ามาด้านในและพาไปนั่งพร้อมถามว่าจะรับเครื่องดื่มอะไร จากนั้นก็นั่งคุยเป็นเพื่อน ด้วยลีลาที่มีความสุข สนุกสนานเป็นอย่างยิ่งเพื่อรอให้เลี้ยงดื่มหรือหากปรนนิบัติ (การบีบนิ้ว) ถูกใจมากๆ อาจจะได้ออพออกไป

การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเวลากลางคืนที่กำหนดโครงสร้างผู้มีอำนาจไว้นั้นล้วนสัมพันธ์กับพื้นที่ ทุนนิยม เงินตรา อำนาจหรือโลกาภิวัตน์ อันนำไปสู่ความไม่เท่าเทียม ความไร้ศักดิ์ศรีของมนุษย์ในกลุ่มที่แตกต่างกัน โดยเมื่อลูกค้าเดินเข้าไปในชอยต่างจะเห็นสาว ๆ เชิญชวนด้วยเสียงหรือบางครั้งเดินออกมากลางชอยถึงเนื้อถึงตัวสัมผัส จับแขนประคองให้เข้าไปในบาร์ที่ตนทำงานแต่ไม่ถึงกับจุดกระซก หากลูกค้าเพียงแต่ยิ้มและยกมือเท่ากับเป็นการยุติ การปฏิสัมพันธ์กับสาวผู้นั้น และจะเริ่มต้นกับคนใหม่ต่อไป ถ้าหากเป็นแขกรายเดิมหรือรู้จักก็พุดคุยทักถาม 2-3 ประโยคก็แยกกันไป เพราะวันนี้แขกไม่ยอมเข้าบาร์เดิม อยากเปลี่ยนสถานที่ที่ไม่มีการดิ่งดันต่อไป ฉะนั้นพนักงานต้อนรับในบาร์ใหญ่หรือพนักงานทุกคนที่บาร์เล็กๆ ต่างทำหน้าที่ดึงดูดแขกเข้าบาร์ของตนให้มากที่สุด กลวิธีโดยการแต่งกายรัดรูปโชว์สัดส่วน แต่งหน้า ทำผมให้สวยงามทำหน้าตา บุคลิกให้น่าสนใจพร้อมส่งสายตาไปยังนักท่องเที่ยวเสมอ เมื่อได้ลูกค้าใหม่ก็จะนำเข้ายังที่นั่ง ส่วนใหญ่ถ้ามาเป็นกลุ่มจะเลือกด้านนอกบาร์และจะมีการสั่งเครื่องดื่มโดยพนักงานที่จับแขกได้คนแรก มีหน้าที่ดูแลและไปสั่งเครื่องดื่มที่เคาน์เตอร์

บาร์เท่านั้น ส่วนการเสิร์ฟเป็นหน้าที่ของเด็กเสิร์ฟ เวลานี้เป็นอีกช่วงเวลาทีนอกจากพนักงานคนเดียวที่ได้แขกแล้ว เพื่อนๆ ก็สามารถเข้ามาร่วมวงพูดคุยได้ด้วย แต่มีใช้ทุกคนที่จะได้เลี้ยงดื่มเพราะขึ้นกับการตัดสินใจของลูกค้าและความพอใจที่มีต่อหญิงสาวคนแรก เพราะหากพอใจหญิงสาวมากเพื่อนๆ จะได้ประโยชน์มาก ปัจจุบันการเลี้ยงลักษณะทั้งบาร์ หรือกลุ่มพบน้อยมากจนแทบไม่ปรากฏ พนักงานใหม่ที่เข้ามาทำงานโดยไม่มีผู้อ้างอิง ไม่มีคนรู้จัก แต่เดินมาสมัครและคัดเลือกกับมามาซังเองเลยจึงอยู่ไม่ได้ ทั้งไม่มีคนรู้จักที่จะพูดคุยด้วย ไม่มีการส่งต่อแขกให้ ไม่มีมิตรจิตที่จะสานสัมพันธ์ใดๆ ด้วย ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้มาทำงานก็นั่งที่หน้าบาร์ด้านนอก จะถลันเข้าไปจับแขกฝรั่งหน้าบาร์ก็จะตัดหน้ารุ่นพี่พนักงานเก่า ถูกเขม่น ตัวเองก็ไม่เก่งภาษา อาการที่ปรากฏคือพนักงานเหล่านี้จะนั่งเป็นหุ่นยนต์หรือตึกตาหน้าบาร์เฝ้าการเคลื่อนไหว จะเคลื่อนไหวคือลุกจากเก้าอี้เมื่อเก้าอี้ที่ตนนั่งถูกพนักงานคนอื่นจับแขกได้ และพามานั่งเก้าอี้ที่ตนนั่ง ตนเองก็ต้องถอยออกไป พนักงานทั้งหน้าใหม่และหน้าเก่าที่ไม่ “เข้าแขก” จะอยู่ในพื้นที่ไม่นานก็แยกย้ายกันไป นั่นคือคำตอบส่วนหนึ่งว่าทำไมพนักงานเปลี่ยนงานบ่อยหรือเปลี่ยนบาร์บ่อย เพราะบาร์นี้ลูกค้าน้อยจึงอยากไปทดลองที่บาร์ใหญ่ เมื่อไม่ได้ผลก็กลับบ้านหรือกลับบาร์เดิม พนักงานกับนายผู้หญิงที่เป็นภรรยาของฝรั่งเจ้าของบาร์ที่เรียกว่า “เจ้” ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับพนักงานนัก แทบไม่ได้ทักทายกันด้วยซ้ำในแต่ละวันทำงานเพราะถือเป็นหน้าที่ของแต่ละคนก็ทำตามกันไป ยกเว้นจะพูดคุยกับเพื่อนสนิทของเธอเท่านั้น

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษและพนักงานก็พูดภาษาต่างชาติเหล่านั้นไม่ได้ เช่น ชาวญี่ปุ่นหรือเกาหลีเป็นต้น มามาซังคือผู้มีบทบาทแทรกกลางระหว่างนักท่องเที่ยวกับพนักงานหญิง โดยเข้ามาถามไถ่เพราะสังเกตจากนักท่องเที่ยวผู้นั้นสนใจและเฝ้ามองสาว ๆ พนักงานเดินคนไหนเมื่อเดินโซวบนพลอร์ โดยการเดินบนพลอร์เป็นการเปิดพื้นที่ให้มีโอกาสเลือกสินค้าได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถพบจริต ความงามหรือถูกชะตาที่ได้จากการสังเกตเป็นเวลาหลายนาที เมื่อมาซังมีหน้าที่เสนอสินค้าการให้บริการด้านเพศ (sex) ก็จะเลือกพนักงานมาให้พูดคุย กรณีนี้ใช้เวลาานเพราะสื่อสารกันไม่สะดวกเป็นทุนเดิม มามาซังสื่อสารผ่านสัญลักษณ์ทางมือให้ทราบถึงว่า คุณต้องการอะไร เช่นนี้ไหม เช่นการนำนิ้วชี้ 2 นิ้วซ้ายมือมาชิดกันแสดงความแนบชิดของทั้ง 2 และใช้นาฬิกาหมุนเป็นเวลาวงรอบให้ทราบถึงราคาว่าเวลาสั้น หรือค้างคิ่นเท่าไร ส่วนเงินที่ต้องจ่ายเท่าไร นั้นตัวเลขนักท่องเที่ยวสามารถทราบได้ว่า “five hundred” คือห้าร้อยบาท เป็นต้น ฉะนั้นเพียงการสัมผัสเนื้อตัวภายนอกเป็นเรื่องปกติสามัญที่พบในบาร์ ดังกรณีวันคริสตมาสที่บาร์ทุกบาร์ในซอยกำหนดให้พนักงานแต่งชุดสีแดงตามแนวคิดของงาน การพูดคุยกับนักท่องเที่ยวหรือแขกในเชิงการหยอกล้อกัน ยังเปิดให้มองทะลุเข้าไปในชุดสีแดงว่าชุดชั้นในก็สีแดง เสื้อในก็สีแดงเช่นกัน โดยพวกเธอ

คิดว่าเป็นเรื่องสนุกสนานแต่ผู้ศึกษาก็รู้สึกประหม่าเมื่อพวกเขามีการเปิดใจ खुดขึ้นในตนเองได้มองเห็น และการสัมผัสมือกับชายฝรั่งแปลกหน้า

การวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในพื้นที่ในแง่ความเท่าเทียม ความเสมอภาคหรือการถูกกดขี่ก็ตาม ทางสังคมวิทยาอธิบายว่าเป็นเรื่องความแตกต่างระหว่างชนชั้นว่าเป็นการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของการเอาเปรียบและการควบคุมที่ดำรงอยู่ไม่ว่าพนักงานจะรู้สึกหรือไม่รู้สึกก็ตาม การที่พนักงานแต่ละคนจะได้แซกหรือได้รับการเลี้ยงดูจากลูกค้าที่เข้ามาในบาร์นั้นต่างต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการแข่งขันแย่งชิงกรณีใหม่และรักษาลูกค้าเก่า ต้องพยายามสื่อสารหรือพูดภาษาอังกฤษ โดยการเรียนเองหรือรุ่นพี่สอนให้ ผู้ศึกษาพบพนักงานเด่นคนหนึ่งที่ถูกค่าเอ็นดูจ่ายเงินค่าเรียนภาษาอังกฤษให้เรียนเป็นมูลค่ามากกว่า 5,000 บาท ลักษณะการทำงานที่เหล่านี้อยู่ในบาร์บอกว่ามันเครียดที่ต้องเจอเรื่องซ้ำๆ เดิมทุกวันเกิดอาการเบื่อ เซ็งไม่อยากทำงาน หยุดงานเฉยๆก็ยังมีแม้จะถูกหักเงิน การได้เงินจากการทำงานที่อาจควบคู่กันกับการพลีภัยให้กับคนแปลกหน้า แม้จะพูดคุยและยอมรับในการเลือกแล้วก็ต้องเรียนรู้ทักษะในการเอาตัวรอดจากอันตรายที่ชายแปลกหน้าหยิบยื่นให้ ไม่ว่าจะเป็นการทดลองยาเสพติด การร่วมเพศหรือการไม่ยินยอมใช้ถุงยางอนามัย ฯลฯ แม้ได้เงินจากการทำงานก็ต้องจ่ายออกไปในการยังชีพตนเอง ยังชีพของครอบครัว ชีวิตที่ดำเนินไปตามครรลองดังกล่าว ดูไม่ราบรื่นหรือสุขสบาย แต่ทำไมจึงยังคงมีหญิงที่ทำงานในลักษณะนี้อีกมาก เป็นสิ่งที่ผู้หญิงคงตอบไม่ได้หรือถือว่าเป็นเพราะผู้หญิงไม่ดีเอง ส่วนระดับผู้จัดการ หรือนายทุน หรือฝรั่งที่เป็นเจ้าของบาร์ก็ได้สนใจในปัญหาเงินทอง ความเป็นอยู่ (ช่วงที่อากาศร้อนมากๆ พนักงานกลับขึ้นไปนอนที่พักรับบนไม่ได้ เวลาเลิกงานก็จะมานอนที่โซฟารับแขกในบาร์นั่นเอง) การทำงานเพราะยังคงมีผู้หญิงอีกจำนวนหนึ่งที่พร้อมจะเข้าสู่อาชีพนี้ได้ทันที นายทุนลงทุนทำธุรกิจหวังเพียงรายได้ ผลกำไรที่ตอบแทนคืนมา ฉะนั้นเมื่อมีการทำผิดกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เช่น การรับแขก (ถูกออฟ) ไม่ได้ตามเป้า การทำจำนวนเต็ม (จริง) ไม่ได้ตามเป้า การถูกปรับก็เป็นสิ่งชอบธรรม

กรณีคุณอรอนงค์ที่มีบ้านในซอยเพียงหลังเดียว คงเป็นตัวแทนการอธิบายความเป็นปัจเจกและไว้ตัวได้อย่างชัดเจน เพราะไม่ทราบผู้มาติดต่อจะมาลักษณะไหน เธอจึงไม่ต้อนรับกับผู้ใดทั้งสิ้น หลังจากปิดกิจการรับแปลภาษา แม้บาร์ข้างเคียงจะมีการดิเชิญไปร่วมงานใดๆ เธอจะปฏิเสธด้วยความนุ่มนวลแต่แฝงนัยยะว่า “อย่ามายุ่งกับฉัน” การปฏิบัติเช่นนี้เป็นผลจากการคิดคำนวณแล้วถึงผลได้ผลเสียตลอดเวลา เธอหรือคนในเมืองจึงเป็นคนที่ไว้ตัว (reserve) ไม่เกี่ยวข้องกับทางอารมณ์กับใครง่ายๆ ซึ่ง Simmel สรุปออกมาเป็นการคิดเชิงวัตถุนิยมและการใช้เหตุผลและแรงกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกของชีวิตในเมืองที่มีมาก ทำให้ปัจเจกเฉื่อยชาไม่สนใจใครอื่นเพิ่มมากขึ้น

ปฏิสัมพันธ์ของคนในชอยความบอยที่เป็นการนำเสนอในระดับจุลภาคนั้น สามารถอธิบายและวิเคราะห์ร่วมกันถึงการขยายตัวของเมือง การเติบโตของพื้นที่ทุนนิยม การแผ่ของโลกาภิวัตน์ จากชีวิตประจำวันที่ปรากฏ โดยมีเงินตราเป็นสิ่งสำคัญและเป้าหมายในโลกทุนนิยมเพราะสามารถแลกเปลี่ยนกับความสุข ความอึดเมีใจ การอยู่รอดได้ เงินที่ได้มาจึงเป็นสิ่งผูกพันกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความต่างของรายได้ที่หาได้ก็สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำและสถานะทางชนชั้นในสังคม

บทวิเคราะห์การปฏิสัมพันธ์ระดับจุลภาคเชิงทฤษฎี

จากข้อมูลที่อธิบายถึงชีวิตคนในชอยความบอยพบว่าชีวิตที่หลากหลายไม่ได้ผลิตเพิลินดังเสียงเพลงในชอย ไม่ได้สดใสดังแสงสีที่เปิดจ้าตลอดทั้งคืน ด้วยสถานภาพของชอยที่เป็นแหล่งหากินธุรกิจความบันเทิงและสถาบันแห่งการให้บริการทางเพศที่ใหญ่แห่งหนึ่งใจกลางเมืองหลวงของประเทศ ชีวิตคนที่มีง่วง “เงิน” ต่างได้รับความกดดันจากการต้องทำงานหรือว่าทำยอดให้ได้ จนชีวิตมีลักษณะปัจเจกบุคคลที่มั่งเอาจตัวรอด ไม่ยอมเปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ง่ายนัก นักสังคมวิทยาที่อธิบายลักษณะชีวิตของผู้นคนในเมืองที่สำคัญรายหนึ่ง คือ Simmel (1858-1918) The Metropolis and the Mental Life (1930:103) ว่าอิทธิพลของนครสมัยใหม่ (The Metropolis) มีอิทธิพลต่อชีวิตของคน มีแรงกดดันที่ทำให้คนในเมืองต้องปรับตัวและมีกลไกในการปกป้องตนเอง คนในเมืองจะมีอิสระแต่ไว้ตัวคนที่อยู่ในเมืองใหญ่ทั่วโลก เป็นการอยู่ท่ามกลางความทันสมัย เป็นชีวิตอิสระแต่ถูกกดดันจากสภาพแวดล้อมจากการแข่งขันและรีบเร่ง ความเป็นอิสระที่ไม่ต้องถูกจับจ้งด้วยสายตาผู้อื่น มีอิสระที่ทำตามความคิดของตนได้มากกว่าชีวิตรูปแบบเดิมที่มาจากชนบท แต่การถูกบีบรัดด้วยเวลาและพื้นที่ (space and time) ทำให้ชีวิตดำเนินไปด้วยกิจกรรมและธุรกิจที่หลากหลาย ภายใต้งื่อนไขเวลา

เงินตรา (Money) เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ Simmel ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ทางทฤษฎี เงินตราในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งหมายถึงอำนาจ ผู้มีเงินคือผู้มีอำนาจ ในกาแสวงหาสิ่งที่ตนพึงใจมาเป็นเจ้าของ ทั้งสินค้าและบริการ เงินตราทำให้ผู้เจ้าของมีอิสระปลอดจากการถูกรบงำของผู้อื่น คือเงินตรามีอำนาจในตนเองและเงินตรายังสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆเข้าด้วยกันในเชิงพื้นที่ (ดังคนมีฐานะการเงินดี มักซื้อบ้านจัดสรรชานเมืองราคา มากกว่า 10 ล้านอยู่ร่วมกัน กลายเป็นย่านคนรวยตามกำลังเงิน ดังย่านสุขุมวิทที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เป็นดังย่าน Beverly hill ส่วนคนไม่มีเงินก็ไปอยู่เพียงห้องเช่าราคาถูก แพลตหรือย่านไกลๆ ออกไปที่ราคาบ้านถูกกว่า) เงินจึงสร้างความเป็นกลุ่มเป็นกลุ่ม หรือกล่าวว่าบูรณาการคนเข้าด้วยกัน ในชอย

ความบอยแอมองเห็นเงินตราที่เป็นผลจากบูรณาการของทุนต่างชาติเข้ามาทำกิจการบาร์ เพราะผลตอบแทนสูง

การอธิบายวิถีชีวิตคนในเมืองตามแนวคิดของ Simmel มีลักษณะเด่นคือความสนใจระดับจุลภาคที่มุ่งสังเกตพฤติกรรมระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งเหมาะสมกับการศึกษาในชอยความบอยเพราะเป็นชีวิตคนเล็กๆ หากเปรียบเทียบกับโครงสร้างใหญ่ๆ หรือพื้นที่ในเมืองใหญ่ ชีวิตคนเล็กๆ ในชอยแทบไม่มีความหมายอะไรในเชิงเศรษฐกิจ แต่ในทางกลับกันมีความยิ่งใหญ่ในการค้นหา

การศึกษาเมืองในอีกสำนักหนึ่งคือสำนักของชिकाโก โดยมี Park เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาเมืองในประเด็นเรื่อง โครงสร้างเมืองและศึกษาการปรับตัวของผู้คนในเมือง งานเขียนเรื่อง The City ของเขานับว่าเป็นการวางแนวทางการวิจัยให้กับสังคมวิทยาจนกระทั่งได้ ในงานนี้เขากำหนดขอบเขตออกเป็น 2 แนวทางใหญ่คือด้านนิเวศวิทยาและด้านชาติพันธุ์วรรณาของกลุ่มสังคมขนาดเล็กในชिकाโก ในการนำความคิดของ Park มาวิเคราะห์ชีวิตของคนในชอยความบอยครั้งนี้จะหยิบแนวทางการศึกษาของเขาในด้านชาติพันธุ์วรรณาอธิบาย การศึกษาชีวิตคนที่หลากหลายและมีมากมายในชिकाโก โดยเขาใช้วิธีการศึกษาภาคสนามโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมตามแนวทางมานุษยวิทยา เพื่อค้นหาและตรวจสอบพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่มแก๊งค์ต่างๆ หรือคนจรจัด คนประกอบอาชีพพิเศษต่างๆในชिकाโก รวมทั้งชีวิต คนยากจนในสลัม คนอพยพต่างชาติ เป็นต้น

Park ได้วางรากฐานการศึกษาหรือวิธีวิจัยทางชาติพันธุ์วรรณาและเป็นประโยชน์ในการอธิบายการปฏิสัมพันธ์ของคนในชอยความบอย โดยผู้ศึกษานำเสนอ 2 ประการคือ

1. พื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมว่าคนมีรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร กระบวนการของการสร้างความสัมพันธ์เป็นอย่างไร เราจะพบคำตอบได้ในชอยความบอยจากการวางรากฐานการศึกษาของเขาที่ว่า การเข้าร่วมกลุ่มในชอยเกิดจากสายสัมพันธ์ความเป็นญาติ จากบ้านเดียวกัน เพื่อนของญาติ หรือมาตามสายคนรู้จักกัน เป็นต้น คนที่มาสมัครงานต้องมาตามสายน้อยคนนักที่จะเดินเข้ามาสมัครเอง เพราะ “ความไม่รู้ห้วนอนปลายเท้า” ไม่ก่อนให้เกิดไว้วางใจในทรัพย์สิน (สุราต่างประเทศราคาแพง) ไม่วางใจต่อความสัตย์ซื่อในการกลับไปนินทาให้กับคนบ้านนอกฟัง

2. การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบความสัมพันธ์พื้นฐานในบริบทสังคมสมัยใหม่ พื้นฐานการอธิบายของ Park ที่ร่วมสมัยในตอนต้นศตวรรษที่ 20 ที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจมาก ทำให้ความสัมพันธ์เชิงสถาบันเปลี่ยนรูปแบบไป ภาวะความเป็นอุตสาหกรรมในยุคสมัยใหม่และความทันสมัย (modernity) คือภาวะที่เกิดการแยกย่อยของความสัมพันธ์ (fragmentation) ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่เป็นพื้นฐานพฤติกรรมของมนุษย์มีความสำคัญน้อยลง โดยสังคมสมัยใหม่ ความผูกพันถูก

แทนที่ด้วยคนอาชีพเดียวกัน ส่วนคนในครอบครัวเดียวกันอาจผูกพันกันน้อยลง รูปแบบดังกล่าวนำมาอธิบายความสัมพันธ์ของคนในซอยได้พบว่าชีวิตการทำงานร่วมกัน ใช้ชีวิต กินนอน ไปทำบุญ หรือไปสังสรรค์กับเพื่อนในกลุ่มบาร์เดียวกัน กรณีนี้บทกึ่งเทียวยาวหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้พูดคุย เขาเล่าว่ามีภรรยาทำงานในซอยคาวบอย แต่เมื่อผู้ศึกษาให้เขาแนะนำให้รู้จักเขาปฏิเสธเพราะการพูดคุยกันขณะนั้น เขาอยู่ในบทบาทของครูสอนภาษาอังกฤษที่มาทดสอบเพื่อสอนภาษาอังกฤษให้กับลูกผู้ศึกษา เขาจึงไม่เปิดเผยตัวตน หรือสร้างสายสัมพันธ์อื่นใดที่เกินกว่าบทบาทของเขาขณะนั้น

Louis Wirth นักสังคมวิทยาสำนักชิคาโกอีกคนหนึ่งที่วางรากฐานการศึกษาคนไว้ จากบทความเรื่อง Urbanism as a ways of life (1938) เขาได้สร้างตัวแบบวิถีเมืองว่าถูกกำหนดจากตัวแปร 3 ประการ ได้แก่ ขนาด ความหนาแน่น และความหลากหลายของผู้คนในเมือง เขาย้ำว่าพื้นที่ที่กลุ่มคนมากระจุกตัวรวมกันหนาแน่นจะเป็นตัวกำหนดความซับซ้อนของชีวิตเมือง ยิ่งเมืองเติบโตมากขึ้นเท่าใด ความผูกพันระหว่างปัจเจกในกลุ่มหรือชุมชนก็จะยิ่งน้อยลง สุดท้ายปัจเจกก็ถูกแบ่งแยกและมีค่านิยมที่หลากหลายขัดแย้งกัน ก็ยิ่งเพิ่มความปัจเจกบุคคลสูงขึ้น ชีวิตชุมชนย่อยสลายและถูกแทนที่โดยสังคมมวลชน (mass) กลไกการควบคุมสังคมผ่านสถาบันที่เป็นทางการต่างๆ คนในนครจึงเป็นคนแปลกหน้าระหว่างกันและกัน มีความสัมพันธ์ที่ฉาบฉวย อ่างว้าง เปล่าเปลี่ยว โดดเดี่ยว ขาดความร่วมมือระหว่างกัน คล้ายกับการเปลี่ยนผ่านสังคม ชุมชนจากสังคมชนบท (gemeinschaft) ไปสู่สังคมเมือง (gesellschaft) ของ ทอนนีส์หรือสังคมองค์กร (mechanical solidarity) มาเป็นสังคมอินทรีย์ (organic solidarity) ของ เดอร์ไคม์ ที่เป็นที่มาของภาวะไร้บรรทัดฐาน ขาดที่พึ่งพิง (anomie)

กรณีตัวอย่างในพื้นที่ของพี่เอื้องเป็นชีวิตตัวคนเดียวในบาร์ที่ไม่มีคนรู้จักในหมู่บ้านเดียวกัน ชีวิตการทำงานในบาร์มา 20 กว่าปี เพื่อนที่สนิทพูดคุยมีเพียงไม่กี่คน แต่ความสนิทก็แปรเปลี่ยนไปด้วยการเจ็บป่วย ความเป็นเพื่อนเปลี่ยนไปเพราะหวั่นเกรงอันตรายจากอาการของโรค การตีตนออกห่างยิ่งส่งผลต่อความโดดเดี่ยวและแปลกแยกในชีวิตพี่เอื้องมากขึ้น ไม่ว่าด้วยอาการของโรคหรือความโดดเดี่ยว พี่เอื้องถึงกับนุ่งขาวห่มขาวในเวลาทีนออกเหนือจากการทำงาน

การอธิบายชีวิตแบบนครทั้งของ Simmel, Wirth และ Park ต่างช่วยให้ความกระจ่างชัดในชีวิตผู้คนในเมืองกรณีซอยคาวบอยมากขึ้น ในเรื่องการปฏิสัมพันธ์ของคน และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบชีวิตของคนในเมืองจากภาวะความทันสมัย

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ : พื้นที่และชีวิต

การนำเสนอในบทที่ 6 จะนำเสนอการพัฒนาพื้นที่เมือง ระบบทุนนิยม โลกาภิวัตน์ที่มีผลกระทบเกี่ยวข้องกับชีวิตคนในเชิงจุลภาค และในลำดับถัดไปจะเป็นการวิเคราะห์และอภิปรายผลในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี ที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมกันในพื้นที่ โดยการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีที่เป็นกรอบในการศึกษาสำคัญคือแนวคิดพื้นที่และปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน โดยนักคิดสำคัญๆ ได้แก่ เลอแปปเวรออะ ฮาร์วีย์ ก๊อฟมันและคาสเทล

สรุป

กรุงเทพมหานครพัฒนาขึ้นมาจากหมู่บ้านประมงริมทะเลเล็กๆ ซึ่งก็เป็นไปตามทฤษฎีการเกิดพื้นที่เมืองในสมัยโบราณที่เมืองจะเกิดขึ้นในย่านการค้าหรือย่านที่มีการคมนาคมสะดวก ประกอบกับกรุงเทพถูกพัฒนาภายใต้นโยบายหลักของประเทศคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบันฉบับที่ 11 อีกทั้งการพัฒนาเมืองหลวงของประเทศไทยในระยะเวลาคาบเกี่ยวกับช่วงสงครามเวียดนามที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาพัวพันในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยพันธกิจทางการทหารและการเมืองตั้งแต่ พ.ศ.2497-2518 มีส่วนในการดำเนินการวางแผนโครงสร้างของประเทศไทยไม่มากนักน้อย

การขยายตัวของกรุงเทพ เมื่อเริ่มตั้งในปี 2325 มีพื้นที่เพียง 4 ตารางกิโลเมตร ปีพ.ศ. 2443 มีพื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 40 ตารางกิโลเมตร ปี พ.ศ.2475 พื้นที่ 40 ตารางกิโลเมตร ปี พ.ศ.2501 มีพื้นที่ 97 ตารางกิโลเมตร จนปัจจุบันมีพื้นที่ 1,568 ตารางกิโลเมตร การขยายตัวของเมืองจะเป็นไปตามแนวการตัดถนนใหม่ที่แต่เดิมในกรุงไม่มีถนนใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เขตเมืองที่เคยอยู่ในคูเมืองต้องขยายออกไปนอกคูเมือง ย่านการค้าสำคัญที่สำเริงที่อยู่ด้านใต้ของกำแพงเมือง การตัดถนนพระราม 4 ถนนเจริญกรุง ทำให้ประชาชนเริ่มออกไปสร้างร้านค้าบ้านเรือนริมถนน มีการสร้างวังพระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่ ส่งผลให้เจ้านายข้าราชการเริ่มไปปลูกบ้านเรียงรายใกล้วังเพื่อทำงานรับใช้ได้สะดวก พระมหากษัตริย์โดยเฉพาะรัชกาลที่ 4 และ 5 ปรับปรุงระบบบ้านเมืองให้เจริญเทียมหน้าอารยะประเทศ ก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ไฟฟ้า ประปา โทรคมนาคม เปิดประเทศค้าขายกับต่างชาติ มีชาวต่างชาติเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำการค้า รวมถึงตั้งสถานกงสุล สถานทูตที่ดูแลคนของตน เขตธุรกิจการค้าเริ่มเปลี่ยนเส้นทางจากย่านการค้าของคนจีนไปในเส้นทางการค้าของชาวตะวันตกที่

ขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยาได้แก่ สีสลม ราชวงศ์ ส่วนพื้นที่ด้านอื่นถูกจำกัดด้วยพื้นที่สวนจึงขยายไม่ได้มากนัก จนมาถึงต้นศตวรรษที่ 20 ที่เมืองมีการขยายออกไปตามแนวนอนที่ก่อสร้างใหม่ตามการพัฒนาประเทศ เช่นเมืองขยายไปตามทิศตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะพื้นที่เป็นที่น่าสนใจว่างสะดวกในการสร้างบ้านเรือน การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมจะอยู่ทางด้านใต้เพราะได้เปรียบในการขนส่งใกล้ท่าเรือเมื่อมีแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมมากส่งผลให้มีผู้ย้ายถิ่นเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อหางานทำ

ชีวิตคนระดับจุลภาคที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ เมืองใหญ่ต่างเปลี่ยนวิถีชีวิตพร้อมรับการต่อยอดที่เปลี่ยนแปลงไปจากชีวิตเดิมที่บ้านเกิดชนบทและนำพาผู้หญิงมาทำงานย่านโลกีย์ที่เมืองได้สร้างขึ้นคือชอยควาบอย

เมื่อเมืองมีการขยายตัวและเติบโตมากขึ้นทำให้คนจากชนบทเข้ามาหางานทำในเมืองที่เป็นแหล่งงานมากขึ้น ตามแหล่งที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ งานบริการเพราะประเทศส่งเสริมการท่องเที่ยวและการลงทุนจากต่างชาติ จนกระทั่งมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในปี 2504 การหลั่งไหลของเงินทุนต่างชาติเข้ามา มีชาวต่างชาติเข้ามาประกอบธุรกิจลงทุนมากขึ้น ฉะนั้นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับการลงทุนทางด้านสาธารณูปโภคของรัฐ การสร้างเมือง ขยายตัวเศรษฐกิจการค้า ทำให้มีคนมากมายเข้ามาหาโอกาสชีวิตในเมือง พื้นที่ชอยควาบอยเป็นพื้นที่เล็กๆ แห่งหนึ่งท่ามกลางนครใหญ่ เช่นกรุงเทพฯ ก็มีคนเข้ามาหางานทำแต่พื้นที่ที่ถูกสร้างเป็นสถานที่ท่องเที่ยวยามค่ำคืนรองรับชาวต่างประเทศ จึงมีผู้หญิงเข้ามามากและทำหน้าที่ต่างๆ กันไป เช่น พนักงานหาดีม พนักงานเดิน พนักงานต้อนรับ แม่บ้านเป็นต้น เมื่อคนมาอยู่ร่วมกันจึงมีการปฏิสัมพันธ์กันตามแบบที่สังคมหรือผู้อื่นคาดหวัง มีการปฏิสัมพันธ์กันทั้งต่อหน้าและเก็บความรู้สึกไม่แสดงออกมา เป็นความสัมพันธ์ที่ดำเนินไปตามความคาดหวังของสังคมแต่มีใช้ตัวตนที่แท้ตลอดเวลา และการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ชอยควาบอยยังสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

การวิเคราะห์และอภิปรายผล

การวิเคราะห์เรื่องความเป็นมาและกระบวนการสร้างพื้นที่เมือง

การเติบโตของกรุงเทพตั้งแต่เริ่มตั้งกรุงมาจนถึงสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพยังไม่เติบโตทางเศรษฐกิจมากมายนัก การลงทุนทางอุตสาหกรรมจะเริ่มต้นในทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา โดยจะแผ่ไปทางด้านใต้ของกรุงเทพในเขตยานนาวา ธนบุรี พระโขนงหรือสมุทรปราการ ลักษณะของโรงงานมีขนาดเล็ก แรงงานมีไม่มาก ในปี 1970 จำนวนโรงงานเพิ่มขึ้น มีการลงทุนเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะด้านสวนประกอบรถยนต์ สิ่งที่น่าสนใจมากกับการเติบโตอุตสาหกรรมคือการท่องเที่ยว ในช่วงนี้ได้มีทหารที่ร่วมรบในสงครามเวียดนามมาเที่ยวพักผ่อนในเมืองไทยจำนวนมาก จึงเกิดย่านแหล่งบันเทิงขึ้นมากเป็นจุดกำเนิดย่าน Red light district ขึ้นมาอย่างเต็มรูปแบบตามถนนสีลมซึ่งเป็นย่านที่เจริญทางการค้าของชาวตะวันตกมาก่อน ดังคำเล่าที่ว่า "พัฒนพงษ์เมื่อก่อนเป็นสวนปลูกฝรั่ง สวนผัก มีคลองเข้ามาชนข้าวที่เก็บไว้ในยุ้งที่สีลมพัฒนพงษ์ ฝรั่งเข้ามาเช่าโรงนาตรงนั้นแล้วแปลงเป็นบาร์ ตั้งโต๊ะขายเหล้าตรงนั้น ช่วงหลังสงครามมีฝรั่งเข้ามามาก ที่พักผ่อนของฝรั่งก็มีมากขึ้นจากเดิมที่ขยายมาจากแถววังบูรพา"¹ และขยายมาถึงถนนเพชรบุรีตัดใหม่ในช่วงทศวรรษที่ 1970 "ตอนปี 1970 ปากกลับมาจากอเมริกาแล้ว บาร์มีเต็มไปหมดยาวตั้งแต่เพชรบุรีตัดใหม่ไปถึงมักกะสัน มีโรงแรมที่ถนนนี้ก็มากฝรั่งเขาจะมาเที่ยวมาพักจริงๆ จึงได้มาช่วยดูแลบาร์ให้กับ Edward ที่เขารู้จักชื่อชอยควาบอยก็เพราะคนตั้งคนนี้แหละ" ประกอบท่าเรือคลองเตยสร้างเสร็จในปี 2497(1954) การขนส่งสินค้าสะดวกขึ้น กรุงเทพมีการระเบิดของประชากรที่ขยายตัวมากในช่วงนี้ มีการสร้างรูปแบบการใช้ชีวิตของคนเมืองเกิดห้างสรรพสินค้าขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1960(2503) ห้างสรรพสินค้าอินทรา 2512(1969) และเพลินจิตอาเขต 2513 (1970) และมีห้างอื่นๆตามมาและเมืองขยายเป็นศูนย์กลางขึ้นหลายแห่งมิได้มีจุดเดียวอีกต่อไป เกิดย่านสำคัญกระจายไปทั่วเช่น ประตูน้ำ ราชประสงค์ สะพานควาย พระโขนง เป็นต้น

ต่อเนื่องตั้งแต่สิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 จะชัดเจนมากขึ้น เพราะการวางแผนพัฒนาที่เน้นให้กรุงเทพหรือเมืองใหญ่ได้รับการพัฒนามากกว่า คนจึงมุ่งเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น เมื่อในเมืองคนมากปัญหาที่อยู่อาศัย อาชญากรรม หรืออื่นๆ จึงเพิ่มตามมาเป็นเงาตามตัว

ผู้คนที่เข้ามาในเมืองต่างต่อสู้ดิ้นรนในการประกอบอาชีพเพื่อให้ตนเองอยู่รอดแตกต่างกัน หากมีการศึกษาหรือการย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อการศึกษาาก็จะมีโอกาสที่ดีกว่า โดยเฉพาะผู้หญิงที่พบว่าการย้ายถิ่นเข้ามามากกว่าชายและหากขาดการศึกษาด้วยแล้ว การทำงานจึงไม่ได้รับค่าจ้างที่เพียงพอ ทำให้มีบางกลุ่มตัดสินใจในการประกอบอาชีพพิเศษเพื่อหารายได้ทั้งเพื่อตนเองและพ่อแม่พี่น้องหรือลูกที่รอบ้านในต่างจังหวัด ดังกรณีของชอยควาบอยที่เป็นพื้นที่เมืองแห่งหนึ่งที่มีหญิงเข้ามาประกอบ

¹ สัมภาษณ์คุณอรอนงค์ วันที่ 12 สิงหาคม 2554

อาชีพพิเศษเพื่อหารายได้ โดยต่างคนต่างมีวิธีหรือวิถีในการดำรงอยู่ในเมือง ในกรุงเทพหรือในบาร์ที่ต่างกันแต่มีจุดร่วมคือการได้เงินจากการเข้ามาหากินในเมืองนั่นเอง

ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการลงทุนของอเมริกาในประเทศไทยจำนวนมาก หากวิเคราะห์แนวเศรษฐกิจการเมืองอาจพิจารณาว่าเป็นผลประโยชน์ของทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในไทย ปี 2503 สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย ปี 2504 มีการจัดตั้งสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือสภาพัฒน์ขึ้นและเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) และปี 2509 มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนขึ้น (BOI) ผลจากการพัฒนาประเทศตามแผนที่วางไว้ ส่งผลให้ประเทศมีการพัฒนาไปในทิศทางที่แตกต่างกัน แผนฉบับแรกๆ คือฉบับที่ 1-3 เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการสร้างระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมขนส่งเป็นสำคัญ ผลจากแผนฉบับที่ 1 พบว่าประเทศมีการเติบโตจากผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เท่ากับร้อยละ 8 ต่อปี ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่เกิดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศเพราะการผลิตอุตสาหกรรมของไทยผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ยังไม่มุ่งที่จะส่งออกและยังต้องเป็นแหล่งรองรับสินค้าที่ประเทศพัฒนาแล้วเข้ามากระบายสินค้าที่ประเทศเหล่านั้นผลิตขึ้นด้วย (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551, 120) ผลของแผนพัฒนาฉบับที่ 2 มุ่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ผลที่ได้จึงปรากฏว่า GDP ขยายตัวร้อยละ 7.5 แต่เริ่มมองเห็นเค้าลางเพราะการกระจายรายได้ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เกิดความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรเพิ่มมากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมและกิจการต่างๆ ที่ดำเนินมาล้วนกระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง จึงส่งผลให้ “คนเมือง” มีรายได้เพิ่มขึ้น เจ้าของที่ดินในเขตเมืองรวมขึ้นและสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองมีเพิ่มขึ้น จึงเกิดช่องว่างระหว่างเศรษฐกิจและสังคมระหว่างภาคเมืองและชนบท ส่งผลให้แผนพัฒนาฉบับที่ 3 ได้มีการสร้างเมืองบริวารเพื่อกระจายความเจริญและมีแหล่งงานรองรับประชากรที่จะไม่หลั่งไหลเข้ามาในกรุงเทพ ดังมีการสร้างเมืองใหญ่ๆ ให้กำเนิดในภูมิภาคแทนเช่น เชียงใหม่ ขอนแก่น หาดใหญ่ ชลบุรี เป็นต้นและให้มีการสร้างแหล่งงานในพื้นที่เหล่านั้นให้เมืองที่สร้างใหม่ (New Town) เป็นบริวารของเมืองหลวง อาศัยทฤษฎีขั้วความเจริญ (Growth Pole Theory) ที่มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมหลายๆ แห่งพร้อมกันเพื่อเพิ่มการจ้างงานและอำนาจการซื้อหรือการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมไปพร้อมกับการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานหรือมุ่งเน้นการลงทุนขนาดใหญ่ มาใช้ในการพัฒนาเมืองหลักเพื่อลดความแตกต่างระหว่างเมืองและภูมิภาคอื่นๆ สรุปได้ว่าในช่วงระยะเวลา 15 (2504-2519) ตั้งแต่แผนที่ 1-3 การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยประสบปัญหาการพัฒนาไม่เป็นไปตามเป้าหมายและไม่มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาและประกอบกับการขาดเงินสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่ยุติความช่วยเหลือเพราะสงครามเวียดนามยุติลงในปี 2515 และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยในปี 2516 จนแผนฉบับที่ 4

และ 5 (2520-2529) ต้องให้ความสำคัญกับนโยบายกระจายความเจริญเพื่อยับยั้งการอพยพย้ายถิ่นของคนเข้ามาในเขตเมือง นับจากแผนนี้ต่อไปจึงเกิดเมืองใหญ่ๆ กระจายในแต่ละภาคของประเทศไทย

ความสัมพันธ์กับอเมริกา ตั้งแต่ ปี 2493 ที่อเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย และประเทศไทยได้ให้สิทธิในการจัดสร้างท่าเรือคลองเตยพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกนานับประการกับการพัฒนาพื้นที่ นอกจากการสร้างท่าเรือพร้อมกิจการโรงสี โรงแรม บาร์ อุ้ และอื่นๆ แล้วต้องมีการสร้างโรงแรมขนาดใหญ่เพื่อให้ชาวต่างชาติมาพักอาศัยด้วย เพื่อรองรับทหารที่เดินทางมาทางเรือส่วนหนึ่ง และการก่อสร้างท่าเรือก็จำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมากทำให้ผู้คนในต่างจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพ พากันหลั่งไหลเข้ามาหางานทำด้วยเชื่อว่ากองทัพสหรัฐฯ จ่ายค่าแรงแพง การก่อสร้างท่าเรือก็มีส่วนในการทำให้การเติบโตของกรุงเทพเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะคนเข้ามาแล้วไม่ยอมกลับ ต่างยึดแคมป์คนงานเป็นที่พักอาศัยและประกอบอาชีพต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

นอกจากเงินทุนจากต่างชาติหรือเรียกว่าทุนจักรวรรดินิยมที่เข้ามาแล้ว ยังมีทุนญี่ปุ่นเพราะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาวัตถุดิบในการผลิต และแสวงหาแรงงานราคาถูก จึงมีธุรกิจที่ดำเนินการสัญชาติญี่ปุ่นเพิ่มอีกทางหนึ่ง ความจำเป็นในการสร้างเมืองเพื่อรองรับการเติบโตมีมากขึ้นจะพบเห็นการตัดถนนสายสำคัญๆ เพื่อเชื่อมตัวเมืองเข้าสู่พื้นที่ชานเมือง รวมไปถึงจังหวัดข้างเคียง พื้นที่ในเมืองก็ขยายตัวเพื่อเชื่อมกับถนนใหญ่มากขึ้น เช่นทิศเหนือมีการขยายไปตามถนนพหลโยธินและวิภาวดีรังสิต ทิศตะวันออกขยายไปตามแนวถนนลาดพร้าว ถนนรามคำแหง ไปถึงบางกะปิ และตามแนวถนนเพชรบุรี ถนนพระรามสี่และถนนสุขุมวิทและขยายไปตามซอยต่างๆ ของถนนเหล่านี้ ทิศใต้ขยายไปตามแนวถนนสุขุมวิทเข้าไปในเขตจังหวัดสมุทรปราการ และตามแนวถนนปทุมธานี-รังสิต ฝั่งซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยาขยายตัวไปตลอดแนวถนนสุขสวัสดิ์ ทิศตะวันตกขยายตัวไปตามแนวถนนจรัลสนิทวงศ์และถนนตากสิน การขยายตัวดังกล่าวนับว่าเป็นการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ก่อให้เกิดความเจริญด้านการค้าและอุตสาหกรรม มีการจัดตั้งธุรกิจด้านอื่นเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วย ได้แก่ การจัดตั้งธนาคารกรุงเทพ เกิดห้างสรรพสินค้าเซนทรัลพร้อมสาขาต่างๆ ที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมาแทนที่ห้างญี่ปุ่นที่ดำเนินอยู่ก่อน

การพัฒนาตามแนวคิดการทันสมัย (modernization) ที่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 1 (2504-2509) เมื่อสิ้นแผนที่ 1 ในปี 2509 ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสถานบริการเกิดขึ้น รูปแบบการค้าประเวณีเปลี่ยนไป มีสถานบริการที่แอบแฝงในการค้าเพิ่มขึ้นในช่วงที่มีทหารมา บริเวณพัฒนาพงษ์เป็นศูนย์ส่งกลับทหารอเมริกัน จึงมีการบริการที่จัดขึ้นรองรับทหารต่างชาติเหล่านั้น จึงมีบาร์เพิ่มขึ้นจนถึงทุกวันนี้ และจากจุดนี้ไม่กี่ปีต่อมาก็เลยมีผู้หญิงไปค้าประเวณีในต่างประเทศ ทั้งญี่ปุ่นและเยอรมันซึ่งเริ่มในปี 2517-2518 ผลพวงการพัฒนาเศรษฐกิจไทยก่อนสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2510-2514) ยังสืบเนื่องมาจากการใช้

จ่ายทางการทหารของสหรัฐอเมริกาในไทย โดยในช่วงปี 2507-2511 รายได้ในรูปบริการ (services) ได้เพิ่มขึ้นถึง 4 เท่าตัว (สมภพ มานะรังสรรค์. 2532: 103) การขยายตัวของกรุงเทพทั้งพื้นที่ทางกายภาพ และการเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลต่อจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งการเพิ่มมิใช่จากอัตราการเกิดแต่มาจากการย้ายถิ่นของแรงงานที่เข้ามาอยู่ในเมืองที่เป็นแหล่งงานเพื่อหารายได้ตามพื้นที่หลายแห่งกระจายทั่วกรุงเทพ

จากการอธิบายการเติบโตของเมืองไปสู่การเกิดย่านบันเทิงดังกล่าวนั้น พื้นที่แห่งความบันเทิงมิได้เกิดขึ้นโดยความบังเอิญแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาโดยนักพัฒนาที่ดินเมื่อมองเห็นแนวโน้มการขยายตัวของกรุงเทพมากขึ้น พื้นที่ชอยคาวบอยถูกสร้างขึ้นจากนักพัฒนาที่ดิน นายทุน นักธุรกิจเช่นกันหรือที่เรียกว่า urban manager ในที่นี้คือกรุงเทพมหานคร แม้มิได้ให้พื้นที่ทั้งชอยเป็นบาร์แต่แรกเริ่ม แต่การพัฒนายกชักนำให้ทั้งชอยกลายเป็นบาร์ไปทั้งหมด ชอยคาวบอยคือชอยตรอกเล็กๆ ที่มีความยาวเพียง 200 เมตร ที่เชื่อมชอยสุขุมวิท 21 และ 23 ทางต้นถนนสุขุมวิทเข้าด้วยกัน อีกทั้งชอยคาวบอยกำเนิดขึ้นในยุคสงครามเวียดนามที่มีทหารอากาศ ชาวสหรัฐอเมริกาเชื้อสายอาฟริกันชื่อว่า T.G.Edward ที่มาร่วมรบในสงครามเวียดนาม และเปิดกิจการบาร์ในปี 2520 โดยก่อนนั้นมีผับที่ตั้งอยู่แล้ว 1 แห่งชื่อว่า Golden Beer แต่ไม่มีชื่อเสียงและมีเพียงร้านเดียว พื้นที่เดิมในชอยแห่งนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากนักธุรกิจเชื้อสายจีน ที่ซื้อที่ดินผืนใหญ่จากตระกูลใหญ่เก่าแก่ตระกูลหนึ่ง และนำมาสร้างตึกแถวจำหน่าย การสร้างตึกแถวมีทั้งสิ้น 50 ห้อง โดยแยกเป็นฝั่งละ 25 ห้อง มีถนนผ่านช่องกลางให้รถสัญจรไปมาและจดหน้าร้านที่เปิดทำธุรกิจในสมัยนั้นได้ ตึกแถวในสมัยนั้นก็เป็นดังตึกแถวอื่นๆ ที่มีผู้มาซื้อเพื่อดำเนินธุรกิจ เช่น ขายอาหาร ตัดเสื้อ ทำผม ขายของ เด็กเล่นนำเข้ามาจากต่างประเทศ ร้านรับแปลเอกสาร เป็นต้น บ้างก็ทำเป็นบ้านพักอาศัย ด้วยบริเวณใกล้เคียงเป็นสถานที่ตั้งของสถานทูตหลายแห่ง จึงมีผู้มาใช้บริการโดยเฉพาะลูกค้าระดับบน และในจำนวนร้านขายอาหารที่จำหน่ายสุราด้วยร้านหนึ่งแต่ได้เลิกกิจการไป และ Edward มาเช่าตึกแถวห้องนั้นเปิดกิจการบาร์ แต่แรกอาจไม่ได้เป็นรูปแบบบาร์เพราะมีเพียงโต๊ะ และเก้าอี้นั่งดื่ม และนำกระดาสีมาปิดทับกระจกหน้าต่างเดิมไว้เท่านั้น ด้วยบุคลิกของเขาที่โดดเด่น 2 ประการส่งผลให้กิจการบาร์ของเขามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักได้แก่ การแต่งกาย ที่เขาจะแต่งกายด้วยชุดคล้ายคาวบอย และมีเอกลักษณ์ประจำตนคือสวมหมวกทรงสูงตลอดเวลา การแต่งกายของเขาจึงกลายเป็นโลโก้ ทั้งต่อตนเองและต่อพื้นที่ที่เขาเปิดกิจการอยู่ ส่งผลให้มีคนรู้จักและเรียกว่าคาวบอยตลอดมา อีกทั้งบุคลิกที่สนุกสนาน อธิษาศัยดีเป็นกันเอง ทำให้เขามีเพื่อนมาก เพื่อนๆ ชาวต่างชาติจึงแวะเวียนมาที่บาร์เสมอ หลังจากนั้นบาร์ผุดขึ้นตามมาจำนวนมาก และเป็นที่เข้าใจว่าบาร์ในชอยคาวบอยรับเฉพาะลูกค้าชาวต่างชาติเท่านั้น

จากความเป็นมาของการเกิดพื้นที่เมืองและการเกิดชอยควาบอยดังกล่าวพบว่า พื้นที่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นตามการพัฒนาและความเจริญของพื้นที่อื่นจะส่งผลต่อชีวิตของผู้คนในพื้นที่เหล่านั้นตามมา

การวิเคราะห์เรื่องปฏิสัมพันธ์การใช้ชีวิตของคนในพื้นที่เมืองและชอยควาบอย

การวิเคราะห์จะนำเสนอแนวคิดของนักคิดสำคัญที่อธิบายพื้นที่และสัมพันธ์กับชีวิตคนในเมือง ได้แก่ Lefebvre ,Simmel , Goffman และ Castells และอธิบายชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ภายใต้โครงสร้างที่ถูกกำหนด

แนวคิดของ Lefebvre เมื่อนำมาใช้กับพื้นที่บริเวณถนนสุขุมวิท พบว่ามีความสอดคล้องกันด้วยกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม ที่ดินถูกพัฒนาให้มีมูลค่าสูงสุด ที่ดินถูกนำมาแปลงเป็นสินค้า (commodity) ที่สามารถขายและทำกำไรได้ ที่ดินมิใช่มีความหมายเชิงพื้นที่ตามความคิดภูมิศาสตร์แบบเดิมอีกต่อไป ที่ดินถูกแปลงรูปเป็นผลผลิตของเศรษฐกิจทุนนิยมที่ดินกลายเป็นพื้นที่เชิงนามธรรม “abstract space” ที่ดินบริเวณนี้ถูกให้ความหมายว่าเป็นภาพตัวแทนการพัฒนาที่เจริญทางด้านธุรกิจ โดยมีสิ่งก่อสร้างที่มีนัยยะถึงความเจริญเชิงสัญลักษณ์ (symbol) พื้นที่สี่แยกอโศกสุขุมวิท ทั้ง 4 มุมจะมีตึกขนาดใหญ่ตั้งตระหง่านช่วงกลางสี่แยกบนดินมีรถไฟฟ้า BTS หรือรถไฟฟ้าบนดินลอยพาดผ่านกลางสี่แยก และได้ดินก็ยังเป็นชุมทางสถานีรถไฟฟ้า MRT หรือรถไฟฟ้าใต้ดินที่สามารถเชื่อมต่อกับรถไฟฟ้าบนดินได้อีกด้วย ตึก 2 ตึกขนาดใหญ่ตั้งอยู่ประจันหน้าด้านหน้าชอยสุขุมวิท 21 พื้นที่นี้แค่เพียงหัวมุม 4 แยกอโศกสุขุมวิทถูกสร้างให้มีลักษณะโดดเด่น มีความทันสมัย ภายในตึกมีร้านค้าสำหรับชาวต่างชาติที่แสดงสินค้าให้ผู้คนภายนอกมองเห็นเด่นชัด การจัดวางที่น่าดูชมและเลือกสรรพื้นที่นี้เป็นการสร้างขึ้น (created space) ตามที่ Harvey และ Giddens ว่าไว้ มันมีความหมายเชิงนามธรรมจากสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ผุดขึ้นมาในพื้นที่ มิใช่ความหมายเดิม ตึกบริเวณหน้าชอยควาบอยมีสถานที่เรียนภาษาราคาแพง มีสถานที่ออกกำลังกาย มีร้านขายอาหารแฟรนไชส์ต่างประเทศ อาทิ Burger King ,Mc Donald การสร้างสิ่งเหล่านี้ในพื้นที่ เป็นสิ่งช่วยเติมเต็มให้พื้นที่ที่มีมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจ การอธิบายพื้นที่ไม่สามารถตัดส่วนหรือย่อส่วนใดในการทำทำความเข้าใจได้แต่ด้วยผลของการพัฒนาพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องเป็นแนวยาวมาตามถนนสุขุมวิทหรือก่อนหน้านี้จากสยามสแควร์หรือจุดที่มีรถไฟฟ้าในการเดินทางและเป็นทางยาวไปถึงแบร์ริง จะมีการพัฒนาเชิงพื้นที่ทางเศรษฐกิจอยู่มาก ฉะนั้นก่อนมาถึงที่ชอยควาบอยจึงมีแหล่งบันเทิงตั้งแต่ ชอยนานาคือสุขุมวิท 3 ทอดยาวสืบมาและมีต่อยาวไปถึงทองหล่อ ฉะนั้นพื้นที่ที่ Lefebvre อธิบายจึงเป็นการสร้างขึ้น

พื้นที่เป็นการใช้ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของเราและเรามีประสบการณ์เกี่ยวข้องด้วยเป็น the experienced space โครงสร้างสภาวะแวดล้อมที่ผู้คนต้องใช้จริงในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้คน

จำเป็นต้องติดต่อสื่อสาร ดังการออกแบบที่ต้องพบกับทางออกของรถไฟฟ้า บังคับทางเข้าออกทางเดียว มีร้านอาหารที่คนทานอาหารต้องมาเจอกัน ร้านสะดวกซื้อตรงหัวมุม และวินมอเตอร์ไซด์ทุกด้านของหัวมุมถนนสุขุมวิท มันจึงกลายเป็นพื้นที่ (space) ที่คนมีประสบการณ์ใช้จริงในชีวิตประจำวัน The perceived space คือพื้นที่ที่ผู้คนรับรู้ความหมาย ตามที่ผู้จัดสรรดำเนินการให้รับรู้ตามที่เขากำหนดตามที่ Ray Pahl (1970,1975) เรียกว่า urban managers เช่น นักออกแบบ นักผังเมือง นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ หรือนักสังคมสงเคราะห์ นักธุรกิจก็ตามที่จะสร้างพื้นที่ใดออกมาและจะให้ผู้คนรับรู้ความหมายว่าเป็นอย่างไร ดังเช่นพื้นที่อโศกสุขุมวิท อาจจะไม่ค่อยมีผู้ใดทราบว่ามหาวิทยาลัยการศึกษาเก่าแก่ที่สุดตั้งอยู่ จนกระทั่งเมื่อมีการซื้อพื้นที่ด้านข้างมหาวิทยาลัยเพื่อเปิดทางออกด้านถนนอโศก แต่นั่นคงไม่ทำให้คนรู้จัก มศว ดีเท่ากับปัจจุบันที่มีการเปิดตลาดนัดนานาชาติ มศวในวันพฤหัสบดี ที่รถจะติดมากกระจายกันไปทั่วกรุงเทพ นั่นคงเป็นการตั้งใจออกแบบวางผังมหาวิทยาลัยให้มีที่โล่งในการเปิดตลาดนัดได้สะดวกขึ้น ดังที่ทราบว่อโศก สุขุมวิทเป็นสถานที่ที่ชาวต่างชาติทำงาน พักอาศัยอยู่มาก ตลาดก็เลยรับรู้ว่าเป็นตลาดนัดนานาชาติตามวัตถุประสงค์ของผู้กำหนด การกำหนดความหมายให้กับพื้นที่แต่ละแห่งตามพื้นที่ที่คนรับรู้ (the perceived space) นั้นเป็นความตั้งใจของผู้วางแผนอยู่แล้ว ดังเช่น ย่านทองหล่อ ย่านสยามสแควร์ เป็นพื้นที่เดินเล่นพักผ่อน เป็นต้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับประโยชน์จากการจัดการในพื้นที่ หรือ urban manager เช่นเจ้าของบ้านจัดสรร นักสังคมสงเคราะห์ นักวางผังเมืองและข้าราชการท้องถิ่นมีอำนาจในการควบคุมจัดการ การเข้าถึงทรัพยากรหายากและความสะดวกต่างๆ การตัดสินใจว่าจะมีส่วนในการแบ่งปันปันส่วนทรัพยากรที่จำกัดเหล่านี้ทำให้มีบางกลุ่มได้ประโยชน์บางกลุ่มเสียประโยชน์ เช่นการกำหนดพื้นที่ธุรกิจกับแหล่งรวม มีผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์คุณอรอนงค์ พบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐนี้เองที่มีส่วนในการส่งเสริมให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะในซอยคาวบอย เพราะเจ้าหน้าที่เป็นคนออกใบอนุญาตให้ขายสุรา อนุญาตให้เปิดเป็นสถานบริการเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน การตัดสินใจของ manager ไม่ได้เป็นอิสระแต่เป็นผลการถือประโยชน์ร่วมกันของทุนกับพวกนายทุน รัฐเองก็ต้องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหวังทุนนิยมเพราะฉะนั้นรัฐเองก็ไม่ได้เป็นอิสระจากผลประโยชน์เหล่านี้และการตัดสินใจของ manager ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตวัฒนา กล่าวว่าพวกตนมีหน้าที่ทำตามหน้าที่ หากมีใครขออนุญาตดำเนินกิจการ ดังเช่นการเปิดบาร์ ถ้าเอกสารครบ ถูกต้องตามระเบียบก็ต้องดำเนินการอนุญาตไป และคนในซอยยังบอกอีกว่าโดยเฉพาะช่วงที่พรรคการเมืองใดเป็นผู้ว่ากทม.จะมีการเปิดบาร์มากขึ้น แม้จะไม่ใช่นโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ตาม

จึงเห็นได้ว่าสิ่งที่ปรากฏในพื้นที่ชอยนั้นไม่ได้ดำเนินไปอย่างอิสระ แต่ยังสัมพันธ์กับโครงสร้างใหญ่ระดับประเทศที่มีทั้งเอื้ออำนวยให้ทุกสิ่งหรือกิจการบาร์ดำเนินต่อไปเช่นนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่เพื่อความเจริญ การก่อสร้างแหล่งงาน แต่การส่งเสริมที่อยู่ภายใต้กฎหมายดำเนินไปได้ เช่น การออกใบอนุญาต แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปรามการค้าประเวณีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้

The imagined space คือพื้นที่อีกรูปแบบหนึ่ง ตามที่ Lefebvre ว่าไว้ว่าเป็น space of representation คือพื้นที่ต้องให้ความหมาย ต้องมีการตีความ (meaning & interpretation) การตีความก็จะแตกต่างกันไปตามแต่ละประสบการณ์ความคิด ทั้งในของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน เป็นการตีความพื้นที่ตามจินตนาการ ความคิดของแต่ละคนนั้นจึงเป็นพื้นที่ที่เป็นการ imagined เพราะพื้นที่แหล่งเดียวกันแต่มีความหมายแตกต่างกัน ด้วยการใช้ประโยชน์และจุดมุ่งหมายต่างกัน เช่นพื้นที่สวนลุมพินี พื้นที่สวนจตุจักรมีความหมายหลายลักษณะทั้งเป็นพื้นที่เพื่อการออกกำลังกาย เพื่อการจับจ่ายใช้สอยซื้ออาหาร บางคนใช้เพื่อสังสรรค์ การพักผ่อนผ่อนคลาย นอนหลับพักผ่อน บางคนใช้เพื่อหารายได้ เช่น การขายบริการ เป็นต้น พื้นที่แห่งเดียวกันแต่ความหมายต่างกัน จนกระทั่งคนบางกลุ่มบางพวกไม่กล้าเข้าไปใช้พื้นที่แห่งนั้นด้วยว่าถูกตีความว่าเป็นพื้นที่อันตราย เป็นพื้นที่คนชั้นล่างของมิจาซีพีไปใช้พื้นที่เหล่านั้น การทำความเข้าใจพื้นที่ของ Lefebvre ต้องทำความเข้าใจว่าพื้นที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่มี ความหมายใดๆ ไม่ได้ พื้นที่ต้องมีความเป็นมาคือมีประวัติศาสตร์ของพื้นที่ พื้นที่แต่ละแห่งจึงมีความเป็นมาแตกต่างกันเพราะคนอยู่แตกต่างกัน คนในพื้นที่จะเป็นตัวชี้วัดสังคมของผู้คนใน 3 ส่วนที่ Lefebvre อธิบายไว้ ประกอบด้วย spatiality , historicity และ sociality ทั้ง 3 ส่วนจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะวิภาษวิธี (dialectical) ความสัมพันธ์ของผู้คนทั้ง 3 ส่วนคือการปฏิบัติการประวัติศาสตร์พื้นที่ และชีวิตทางสังคมนั้น Lefebvre พยายามอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้คนในลักษณะโครงสร้าง/ผู้กระทำ (structure/agency) หรือเป็นเรื่องวาทกรรมกับการปฏิบัติการ (discourse practice) คนในพื้นที่ดำเนินชีวิตของตนมิใช่โดยอิสระแต่เกี่ยวพันกับอำนาจและการต่อต้าน (dominance & resistance)

พื้นที่ตามความหมายของ the experience space และ the perceived space จะอธิบายในเชิงโครงสร้างหรือวาทกรรมเชิงอำนาจที่การจัดวางพื้นที่ที่จะกำหนดวิถีชีวิตผู้คน โดยมีวาทกรรมหลักหรือเรื่องเล่าแสดงให้เห็นความสำคัญของการจัดวางพื้นที่แต่ละพื้นที่ หรือเปรียบกับบาร์ขนาดใหญ่ที่สุดในชอยคาวบอย ตั้งอยู่ด้านมุมถนน ติดไฟแสงสีจำนวนมากที่สุด ซึ่งเป็นความสนใจในการออกแบบ ตามโครงสร้าง (structure) ที่กำหนดให้เป็น

โดยรวม Lefebvre พยายามทำความเข้าใจพื้นที่ให้เห็นความเชื่อมโยงในแง่ที่เป็นความจริง (reality) และสิ่งที่เป็นจินตนาการ (imagination) ที่สัมพันธ์ในลักษณะวิภาษวิธี (dialectic) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจเมืองได้ดีกว่าการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างอย่างเดียว (structural analysis)

พื้นที่เมืองที่สร้างขึ้นยังสัมพันธ์กับแนวคิดของ David Harvey (เดวิด ฮาร์วีย์) ที่อธิบายถึงการเกิดทุนและการสะสมทุน การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและวัฒนธรรมที่ทวีความเข้มข้นขึ้นและเชื่อมกันทั่วโลก (global interconnectedness) นั่นคือกระแสโลกาภิวัตน์ โดยนักสังคมศาสตร์เชื่อว่าโลกาภิวัตน์ยังหมายถึงการจัดความสัมพันธ์เวลาและพื้นที่ใหม่ (reordering of time and space) โดย Harvey เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในการอธิบายถึงบุคคลกับความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและพื้นที่ ตามแนวคิดของเขาเรื่อง “การย่นย่อเวลาและพื้นที่” (time-space compression) ในปี 1989 การขยายชีวิตหรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่ข้ามเวลาและพื้นที่ หรือที่เรียกว่า “การจัดความสัมพันธ์ข้ามเวลาและพื้นที่” (time-space distanciation) ที่หมายถึงอัตราความเร็วของกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น จนทำให้ระยะทางและเวลาไม่ได้เป็นอุปสรรคในการจัดการองค์กร หรือการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์อีกต่อไป (วัฒนา สุทัศน์ศิล: 17) การที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาเที่ยวในเมืองไทยและมีเป้าหมายมาเยี่ยมเยือนชอชคาวบอยนั้น ต่างก็ย่นย่อเวลาและสถานที่ของโลกในการเข้าถึงโดยหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และเลือกบาร์ที่ตนเองถูกใจไว้ก่อนแล้ว แม้เข้ามาแล้วยังสานสัมพันธ์กับหญิงสาวต่อเนื่องได้จากเครือข่ายไร้สายที่เชื่อมกันทั่วโลกได้อีก

การอธิบายตามแนวคิดของฮาร์วีย์นอกจากการเชื่อมกับกระแสโลกาภิวัตน์แล้ว สิ่งสำคัญอีกประการในความคิดของเขา คือเรื่องทุนนิยม การวิเคราะห์เรื่องทุนนิยมอยู่ภายใต้แนวคิดมาร์กซิสต์ที่เกิดจากการสะสมทุน (accumulation) และนำไปพัฒนาต่อยอดสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังที่การพัฒนาพื้นที่กรุงเทพก็เกิดจากการสะสมทุนทั้งจากของไทยโดยเชื้อสายจีนและทุนข้ามชาติจากญี่ปุ่นหรือสหรัฐอเมริกา มีการลงทุนก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ อิเลคทรอนิกส์ฯ เพื่อแสวงหารายได้หรือกำไรจากแรงงานราคาถูก นายทุนได้ประโยชน์แต่ชีวิตแรงงานหรือคนในเมืองต่างดิ้นรนเพื่อหาเงินในพื้นที่เมือง ดังที่Lefebvreนำเสนอเรื่องการผลิตพื้นที่ใน 2 ความหมาย ความหมายแรกคือ การครอบงำ การกำหนด การสร้างกฎเกณฑ์ กฎระเบียบต่างๆขึ้นมา ควบคุมคนและการใช้พื้นที่ของคน ดังเช่นที่ในชอชคาวบอยได้สร้างระเบียบสำหรับผู้หญิงที่ให้บริการในร้านบาร์เบียร์หรือมหาเงินในเมืองว่ามีสถานภาพที่ต่ำต้อยถูกเรียกใช้ให้บริการ ไร้อำนาจต่อรอง ดังเช่นกำหนดว่าต้องเข้าทำงานกี่โมง มาช้าถูกปรับเงินกี่บาท ต้องไปตรวจสุขภาพประจำตามที่ทางร้านกำหนดเป็นต้น ฉะนั้นร้านในชอชคาวบอยต่างทำหน้าที่ครอบงำให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้ ความหมายที่สองในอีกมุมหนึ่งเกิดจากการต่อรอง การต่อต้าน ขัดขืนกฎเกณฑ์และกฎระเบียบเหล่านั้นจากความเป็นปัจเจกของคนแต่ละคน เพื่อให้ตนเองอยู่รอด จะเห็นว่าในชอชมีผู้หญิงที่บางครั้งไม่ปฏิบัติตามระเบียบของร้านไม่มาทำงานโดย

ไม่ลา ไม่ตรวจสุขภาพตามกำหนด ออกไปเที่ยวต่อหลังเลิกงานโดยไม่จ่ายค่าบริการบางส่วนให้กับร้าน เป็นต้น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงหรือคนกับพื้นที่ จึงมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ และก่อให้เกิดการสร้างความหมายให้กับ “พื้นที่” แต่ชอยมิใช้ถูกสร้างจากภาพผู้หญิงที่ทำงานในบาร์เท่านั้น บาร์ในชอยเองก็เป็นตัวสร้างความหมายของพื้นที่ นั่นคือภาพตัวแทนสามารถสร้างความหมายได้ ดังเช่น ถนนพัฒนาพงษ์ เป็นตัวแทนของย่านเที่ยวกลางคืนของทั้งชาวญี่ปุ่นและนักท่องเที่ยวต่างชาติอื่น สนามหลวงยามค่ำคืนคือพื้นที่หารายได้ของผู้หญิงบริเวณโดยรอบ หรือพื้นที่นอนหลับพักผ่อนของคนไร้บ้านทั้งหลาย ทั้งพื้นที่และตัวแสดงล้วนมีความหมายในการให้ความหมายกับพื้นที่ทั้งสิ้น ที่เลอแฟฟเวอระ (Lefebvre) เรียกว่า ภาพตัวแทนของพื้นที่ (Representations of Space) ที่เน้นการใช้ภาพตัวแทนเพื่ออธิบาย เพื่อสร้างกรอบ และเกิดเป็น “พื้นที่เชิงภาพตัวแทน” (Representational Space) หรือพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์และความทรงจำ เป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวไม่ตายตัว เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ตามที่เลอแฟฟเวอระ (Lefebvre) เรียกว่าเป็น Space ที่มีความแตกต่างกันใน “การปฏิบัติการเชิงพื้นที่” (Spatial Practices)

เมื่อชอยควบอยถูกสร้างผ่านการใช้ภาพตัวแทน ชอยควบอยจึงถูกให้ความหมายเหมือนกับการลงรหัส (encode) ไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยามกลางคืนที่มีหญิงสาวบริการ ภาพตัวแทนของพื้นที่จึงกลายเป็นสถานะของการถูกควบคุมและถูกครอบงำโดยเฉพาะต่อกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น ส่วนพื้นที่ในเชิงภาพตัวแทนเกิดขึ้นจากชีวิตของปัจเจกชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ๆนั้น จึงมีลักษณะที่เป็น “การกระทำ” (Active) ในสถานะอัตวิสัย (Objective) ในผลผลิตแบบ “ภาพตัวแทนของที่ว่าง” ชอยควบอยมีความหมายที่เกิดจากการใช้ภาพตัวแทนที่ถูกผนวกความหมายด้วยนัยยะที่ไม่ดี ซึ่งการให้ความหมายนี้ไม่ใช่เกิดจากคนที่อยู่ในพื้นที่สร้างให้เกิดภาพตัวแทนของที่ว่าง หรือ พื้นที่ ที่ถูกกำหนดด้วยสัญลักษณ์ ความหมายอย่างเฉพาะเจาะจงและแบบยล ผู้หญิงในชอยถูกสร้างให้อยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ (Object) ส่วนผู้มาใช้บริการหรือนักท่องเที่ยวถูกสร้างให้อยู่ในฐานะของผู้กระทำ (Subject) มีสีสันและประเด็นการพูดถึงในหลายลักษณะ ทั้งความเหมาะสม ความปลอดภัย ภาพพจน์ การสัญจร

Castells (คาสเทล) วิเคราะห์ว่าพื้นที่เมืองยังสามารถรองรับกิจกรรมหรือการกระทำทางสังคมหลากหลาย รวมถึงการผลิตสินค้าเพื่อร่างกายและเพศพาณิชย์ และเวลาในการทำงานในเมืองไม่ผูกติดกับเวลาทำงานแบบเดิม การทำงานสามารถทำได้ทั้งกลางวันและกลางคืน เวลาไม่มีขีดจำกัด (timeless time) หรือเวลาจริง (real time) เป็นรูปแบบเวลาทางสังคม (social time) ที่เริ่มมีความสำคัญมากขึ้นและได้เข้ามาแทนที่เวลาตามเข็มนาฬิกาโดยเฉพาะมีการเชื่อมต่อทางเครือข่ายข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ไร้ขีดจำกัด (Castells.1996 : 471-2) กรณีเงินทุนที่นำมาลงทุน เจ้าของบาร์บางบาร์จะเป็นนายทุนต่างชาติเพราะเงินมากกว่าในการมาซื้อกิจการ ในพื้นที่แห่งนี้ก็เป็นดังศูนย์ของการ

ดำเนินธุรกิจอย่างหนึ่ง เพียงแต่เป็นธุรกิจบังเหียงที่ผู้หนึ่งมารับใช้บริการ ธุรกิจนี้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มมีบาร์แห่งแรก จนเกือบเวลา 40 ปี จำนวนบาร์มีแต่จะเพิ่มขึ้นถึงขนาดที่มีคนกล่าวว่าต่อไปทั้งซอยจะกลายเป็นบาร์หมด (ปัจจุบันเหลือเพียง 3 คูหาเท่านั้น) แสดงถึงเม็ดเงินมหาศาลที่หมุนเวียนในธุรกิจบังเหียงแห่งนี้

การวิเคราะห์การใช้ชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างและ ผู้กระทำ (Structure – Agency)

การวิเคราะห์เรื่องชีวิตประจำวันปรากฏในแวดวงสังคมศาสตร์ที่ต้องการก้าวพ้นจากแนวคิดโครงสร้างนิยม (structuralism) และปฏิฐานนิยม (positivism) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่อยมาถึงทศวรรษ 1980 ที่ปรากฏในการอธิบายทั้งสังคมวิทยาในระดับจุลภาค รวมถึงสาขาย่อยเช่น symbolic interactionism, ethno methodology และ dramaturgy (สุธาธิ์น คุณผล. 2550.114) ชีวิตประจำวันถูกเข้าใจว่าเป็นสิ่งปรกติ ไม่น่าสนใจเพราะเกิดขึ้นเป็นปรกติอยู่แล้ว แต่เรื่องราวชีวิตประจำวันถูกปลูกให้มีความน่าสนใจว่ามีใช้ “ความซ้ำซากจำเจ” เท่านั้น โดย Lefebvre ได้จำแนกแยกแยะระหว่างสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต ในความหมายของ everyday life/daily life หรือ vie quotidienne ในภาษาฝรั่งเศสและเห็นความสอดคล้องกับนักคิดในสาย surrealists และ situationists ที่มองหาความโดดเด่นในความดาษดื่นในชีวิตประจำวัน ดังเช่นชีวิตประจำวันของคนโดยทั่วไปที่ต้องไม่ดาษดื่น และยิ่งชีวิตประจำวันของคนในซอยควาบอยด้วยแล้ว คิดว่าต้องมีความน่าสนใจอยู่ในระดับที่น่าค้นหา ส่วนการอธิบายเรื่องชีวิตประจำวันอีกคนหนึ่งที่น่าสนใจคือการอธิบายของ เดอ ซาริตที่เขาสอนไว้ใน The Practice of Everyday Life โดยมีมิติเกี่ยวโยงไปถึงอำนาจและผู้กระทำการด้วย เพราะกิจกรรมในชีวิตคนประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการกิน การอยู่ การนอน ล้วนถูกกำกับด้วยอำนาจบางอย่างทั้งสิ้น จากเรื่องธรรมดาในชีวิต แต่เป็นธรรมดาที่ถูกกระทำผ่านอำนาจ ที่เราอาจมองไม่เห็นไม่ว่าจะเป็นอำนาจในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ ที่ครอบงำให้ชีวิตประจำวันเราเป็นเช่นนั้น

ชีวิตคนในกรุงเทพที่คล้ายกับการตั้งโปรแกรมว่าการตื่นนอนต้องตื่นแต่เช้า ทำทุกอย่างรวดเร็วและรีบไปถึงจุดหมายของวันนั้นๆ ตอนเย็นรีบเร่งกลับบ้าน ด้วยข้ออ้างที่ว่าไม่อยากรถติด แต่การที่รถติดนั้นเองมีอำนาจในการปรับพฤติกรรมชีวิตของเราในทุกด้าน โดยที่เราไม่ได้ก่อให้เกิดรถติดแต่อย่างใด พื้นที่ในกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่ปรากฏตัวขึ้น ด้านพื้นที่ทางกายภาพแต่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองที่แผ่เป็นเครือข่ายครอบคลุมไปทั่ว อำนาจที่มีอยู่ในเมืองได้ถูกสร้างและถูกผลิตซ้ำมาอย่างต่อเนื่อง การอธิบายชีวิตประจำวันของคนในซอยควาบอยตามแบบมาร์กซิสต์เชิงโครงสร้าง (structural Marxism) คือการวิเคราะห์ให้เห็นว่าคนใดมีอำนาจหรือคนใดถูกอำนาจนั้นกระทำ และการ

วิเคราะห์เรื่องการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic interaction) สำหรับการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชอยความบอย

ก๊อฟมัน (Goffman, Erving. 1959) นักสังคมวิทยาที่มีความสนใจปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชีวิตประจำวัน โดยในหนังสือเรื่อง *The Presentation of Self in Everyday Life* ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจอธิบายการกระทำของมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า การวิเคราะห์เชิงละคร (Dramaturgy) Goffman อธิบายว่า คนเรามีการกระทำโต้ตอบกับผู้อื่นโดยการนำเสนอตัวตนของเราให้ผู้อื่นได้เห็น หรือได้รู้จัก การนำเสนอทำทั้งโดยภาษา คำพูดที่ใช้ กิริยาท่าทาง การแต่งกาย ฯลฯ ในการนำเสนอตัวตนนี้ คนเราใช้วิธีการแบบเดียวกับการเล่นละคร คือ ทุกคนมีการกระทำทางสังคมต่อผู้อื่นด้วยการเล่นละครให้ผู้อื่นดู มนุษย์แต่ละคนต่างกำลังแสดงละคร (Perform) อยู่บนเวที ที่หน้าเวทีมีผู้ชม (Audience) ซึ่งได้แก่ คนอื่นที่มนุษย์กำลังมีปฏิสัมพันธ์ด้วย บนเวทีประกอบด้วย หน้าฉาก (Front stage) และหลังฉาก (Back stage) หน้าฉากคือ การนำเสนอตัวตนของมนุษย์ตามที่อยากให้ผู้อื่นเห็น หรือรับรู้ เลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับสถานการณ์ มีกิริยาท่าทางและแต่งกายตามบทบาท ฯลฯ เป็นตัวตนที่มนุษย์ต้องการนำเสนอให้ผู้อื่นเห็น (Presented self) อย่างไรก็ตาม มนุษย์แต่ละคนก็มีหลังฉาก คือ ความรู้สึกนึกคิดที่ไม่ต้องการเปิดเผย หรือนำเสนอให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นส่วนที่มีความเป็นส่วนตัว เรียกว่า ตัวตนที่ซ่อนเอาไว้ (Hidden self) เมื่อขึ้นบนเวทีสิ่งที่เป็นหลังฉากก็จะไม่นำเสนอต่อผู้ชม แต่ละวัน มนุษย์ต่างก็เล่นละครฉากแล้วฉากเล่าเพื่อนำเสนอตนเองให้สังคมรับรู้ (สุรางค์ จันทวานิช. 2551: 130-131) จากแนวคิดนี้ที่ Goffman กล่าวไว้สามารถอธิบายเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในแต่ละวันของคนที่อาศัยและทำงานอยู่ในชอยความบอยได้ว่า ทุกคนต่างมีชีวิตทั้งหน้าฉากและหลังฉากกันทั้งสิ้น หญิงอาชีพพิเศษที่ทำงานในหลายบทบาทหน้าที่ในชอยความบอย ไม่ว่าจะเป็น เด็กดริ้ง พนักงานเต้นอะโกโก้ ที่หน้าฉากต้องแสดงละคร (Front stage) เพื่อที่จะทำให้อุปกรณ์ที่มาใช้บริการมีความพึงพอใจมากที่สุด อาจจะแสดงออกด้วยการพูดจาไพเราะ พูดเอาใจลูกค้า รวมถึงการแต่งกายที่ยั่วยวน รัดรูป อวดสรีระหรือในบางครั้งไม่สวมเสื้อผ้าปกปิดร่างกายเลย การแสดงออกเหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างตัวละคร หน้าฉากให้กลับตนเองเพื่อเป็นจุดขาย ดึงดูดลูกค้าให้กลับมาใช้บริการอีกครั้ง หรือกลายเป็นลูกค้าประจำ ส่วนหลังฉาก (Back stage) ของหญิงเหล่านี้ ความรู้สึกนึกคิดที่ไม่ต้องการเปิดเผย หรือนำเสนอให้ผู้อื่นรับรู้ ในที่นี้ผู้อื่นอาจหมายถึงลูกค้า สิ่งที่ต้องปิดบังเอาไว้หลังฉากอาจเป็นภูมิหลังของครอบครัว การใช้ชีวิตในช่วงเวลาที่ไม่ได้ทำงาน ผู้หญิงเหล่านี้ก็มีได้แต่งหน้าสวยงาม แต่งตัวที่หล่อแหลม หรือยั่วยวนตลอดเวลา ผู้หญิงเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องแต่งหน้า แต่งตัวเพื่อเอาใจใคร หรือทำให้ใครประทับใจ แต่ที่ต้องแต่งหน้าแต่งตัวในเวลาทำงานนั้นเกิดจากบทบาทที่ต้องแสดงเวลาทำงาน ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของ ก๊อฟมัน (Goffman) ที่อธิบายว่า มนุษย์ต้องมีตัวละครที่ต้องแสดง (Character) มีบทบาท (Role) และมีตัวตน ตัวละครที่ต้องแสดง คือ ตัวตนของบุคคลที่มุ่งแสดง

ลักษณะของตนให้ปรากฏตัวตนนี้เป็นทั้งผู้แสดงและผู้ชื่นชมการแสดงของตัวเองด้วย ตัวตนในการวิเคราะห์เชิงละคร เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวที่เปลี่ยนแปลงไปมาได้ไม่มีลักษณะตายตัว มุ่งให้ผู้อื่นเกิดความประทับใจ (Impression) ด้วยการแสดงให้เหมาะสมกับบริบทของสถานการณ์ ดังแม่บ้านในซอยที่เล่าให้ผู้วิจัยเมื่อไม่มีบุคคลที่ 3 นั่งคุยด้วยด้วยกิริยาที่ต่างจากการปฏิบัติกับเด็กๆ ในบาร์เมื่อมีผู้วิจัยร่วมอยู่ด้วยว่า เด็กเหล่านี้ต้องพูดดีๆ ด้วยเพราะไม่รู้จักใจเขา หากไปต่อว่าดูด่าก็เกรงจะเกิดอันตรายกับตนได้ หรือไม่ชอบการทำงานบาร์ของหญิงเหล่านี้เลยแต่ไม่แสดงความเห็นคัดค้าน แต่ในใจคัดค้านเสมอกระทั่งปลีกตัวเองออกจากหมู่บ้านมาเพื่อตัดไฟแต่ต้นลมมาหาเงินหางานเพื่อส่งลูกเรียนมิให้ลูกเดินตามเส้นทางเพื่อนๆ และพี่ๆ ในหมู่บ้านที่อยู่ในบาร์มากมาย

นอกจากแนวคิดของก๊อฟมันแล้วยังมีแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ Mead ที่เชื่อว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองกับผู้อื่นเพราะพิจารณาถึงความหมายของสิ่งที่มากระตุ้นพฤติกรรมและเลือกแสดงกลับตามความเหมาะสมของสถานการณ์

หากมองชีวิตของแต่ละคนถ้าผู้นั้นประสบความสำเร็จจะพิจารณาเพียงว่าเพราะเขามีความสามารถหรือความดีงามของเขา แต่ในกรณีตรงข้ามถ้าล้มเหลวก็เป็นเพราะเขาบกพร่องเอง โดยไม่ได้มองไปถึงโครงสร้างสังคมที่กำหนดหรือครอบทุกคนอยู่ ฉะนั้นตามการวิเคราะห์ของมาร์กซการอธิบายดังกล่าวก็เพราะการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของการเอาเปรียบและการควบคุมไม่ว่าตัวเราจะรู้สึกหรือไม่รู้สึกอย่างไร ดังกรณีของพี่เอื้องที่ทำงานอยู่ในซอยมาเกือบ 20 ปี ยังเป็นหนี้คนในบาร์อีกสองหมื่นบาท ทำงานด้วยความหวังแต่ไร้สติในการควบคุม สุดท้ายชีวิตพี่เอื้องต้องไปที่โรงพยาบาลศรีธัญญาเพื่อบำบัดอาการเครียดที่เกิดจากความหวังในการต้องการเงิน และความผิดหวังของชีวิตที่สูญเสียตำแหน่งมาตามอันเป็นตำแหน่งที่สาว ๆ ในบาร์ฝันใฝ่ว่าจะได้มีสามีฝรั่งเป็นตัวแทนและเลี้ยงตลอดไป ความเป็นเพื่อนของพี่เอื้องกับคนอื่นดำเนินมาปรกติแต่เมื่อป่วยด้วยโรคประสาทเพื่อนต่างหนีห่างเพราะเกรงอันตรายหากพี่เอื้องคุมสติไม่อยู่และลุกมาทำร้ายได้ หากพิจารณาธรรมชาติก็คงเป็นไปธรรมชาติว่าทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้ แต่การทำงานที่ความสดในพื้นที่ไม่คงอยู่ มีคลื่นลูกใหม่มาเรื่อยๆ เพียงว่าเธอไม่แสวงหาโอกาสใหม่อย่างเดียวยังคงไม่เพียงพอในการอธิบายเพราะสังคมไม่เปิดโอกาสให้พี่เอื้องได้ไปสู่อะไรที่ดีกว่านี้อีกแล้ว

กรณีชีวิตของแต่ละคนในซอยที่ทำงานในบาร์พบว่ามีความลักษณะร่วมกัน โดยมาจากจังหวัดทางภาคอีสานเป็นส่วนใหญ่ พื้นฐานการศึกษาต่ำ มีภาระทางบ้านที่ต้องรับผิดชอบทั้งหมดและสามีไม่สามารถรับผิดชอบได้ ทั้งสามีมีหญิงอื่น สามีเสียชีวิต หรือเลิกร้างกันไป ทุกคนมีลูกที่ต้องรับผิดชอบอย่างต่ำคนละ 2 คน กำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน พ่อแม่ทางบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีที่ดินไม่เกิน 10 ไร่และปลูกพืชตามฤดูกาล ได้แก่ ทำนา หรือปลูกข้าวโพด กรณีเด็กสาว ๆ พบว่าต่างมีความ

ผิดพลาดในชีวิตวัยเรียนที่มีลูกเมื่อยังไม่พร้อมต้องออกจากโรงเรียนและมาเลี้ยงลูก ส่งผลต่อความจำเป็นในการเงินเลี้ยงลูก โดยสามีในวัยเรียนไม่รับผิดชอบและเลิกร้างกันไปเป็นที่สุด

การเข้าใจพฤติกรรมของคนในพื้นที่เมืองที่ผ่านการปฏิบัติการในชีวิตประจำวันนั้นจะเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ 3 คือ พื้นที่ที่ต้องใช้จินตนาการที่ต้องมีการให้ความหมายและการตีความ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน คนทำงานในซอยควบบอกว่าเป็นพื้นที่สกปรก ดังที่แม่บ้านบาร์หนึ่งไม่สูงลิ้นหรือกินข้าวกับพนักงานบาร์สาว ๆ เลยแกบอกว่า “สกปรก” (ด้วยการทำงานต้องใช้มือไปสัมผัสกับอวัยวะเพศ) ขณะที่แม่บ้านอีกบาร์กล่าวว่าไม่คิดอะไร เป็นที่ทำงานและลักษณะงาน ฉะนั้นจึงมีการให้ความหมายที่ต่างกัน เช่น คนในสลัมบอกว่าพื้นที่นี้คือบ้านที่อบอุ่นไม่ยอมย้ายที่อยู่แม้จะมีการสร้างให้ใหม่ แต่นักพัฒนาบอกว่าคือแหล่งเสื่อมโทรม การรับรู้พื้นที่ต่างกันจะมีผลต่อการอยู่อาศัยและการปฏิบัติงานของผู้คน ผู้คนจะต่อต้านสิ่งแปลกใหม่ที่เข้าไปในพื้นที่ที่ผู้คนในพื้นที่มักจะคิดว่าตนเองถูกรังแก ถูกกดขี่ไว้ในสังคมเมือง ไม่มีสิทธิมีเสียง ไร้อำนาจในการต่อรอง จึงมีพฤติกรรมต่อต้านในหลายรูปแบบ (resistance) กับโครงสร้าง (structure) ที่กำหนดกับผู้คน (agency/actor) การอธิบายเชิงโครงสร้างในพื้นที่พบว่าในพื้นที่ซอยคือพื้นที่ที่ชายมีความเป็นใหญ่ ชายมีบทบาทนำทั้งในการเป็นเจ้าของ การบริหาร การลงทุน ฉะนั้นอำนาจมีมากกว่าที่จะแสดงออกมา หรือความเป็นชายมีสถานะที่สูงกว่าในการเป็นฝ่ายเลือกผู้หญิงให้มาบริการ พุดคุย นั่งเป็นเพื่อนหรือพาออกไปหาความสำราญภายนอก เพราะเป็นผู้จ่ายเงิน ดังคำพูดของหญิงบริการที่กล่าวในคืนหนึ่งที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ว่า “วันนี้ขอให้มีคนออฟออกไปด้วยเถอะ” เป็นการแสดงออกที่ชัดเจนว่าเพศชายมีสถานะที่เป็นฝ่ายเลือกหรือรุก ส่วนฝ่ายหญิงเพียงแต่หาโอกาส หรือจังหวะที่ต้องแสดงตนให้ฝ่ายชายเลือก

การปฏิสัมพันธ์กันในบาร์อีกลักษณะในแง่ของมนุษยนิยม (humanistic) คือการเรียกผู้สูงอายุนัยเดียวกับแม่ว่า “แม่” ตามการแนะนำและถ่ายทอดมาของรุ่นพี่ นอกจากแม่บ้านแล้วภายในบาร์ยังมี “แม่” อีกนับได้เกือบ 20 คน ความเป็นแม่ของแต่ละคนที่แสดงออกต่อเพื่อนพนักงานรุ่นน้องแตกต่างกันไป “แม่สมมุติหรือแม่ในนาม ในบาร์” จะช่วยแนะนำให้เด็กๆ รู้จักวิธีปฏิบัติตัว เช่น แนะนำการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นว่า “ให้มีความอดทน อย่าทะเลาะเบาะแว้งกับใคร “ “เวลาไปกับแขกให้ใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้ง” “ถ้าแขกดูท่าไม่ดีให้รีบหนีเอาตัวรอด” “อย่าลัทธิขโมยของของแขก” เป็นต้น คำแนะนำต่างๆ ที่แม่สมมุติหรือแม่เทียม (pseudo-mother) อบรมสั่งสอนให้ลูกเทียมของตนช่วยย่ำถึงอำนาจที่พวกผู้หญิงอาวุโสเหล่านี้มีมากกว่าในเรื่องประสบการณ์ แต่ถ้าหากการอบรมหรือคำแนะนำนั้นไม่เป็นที่ต้องการของเด็กๆ พวกแม่ทั้งหลายก็จะยุติบทบาท ดังเช่น การถูกย่นจากเด็กๆ ว่า “มาบอกทำไมแม่ตัวเองยังไม่ยุ่งขนาดนี้” ก็เป็นการยุติบทบาทโดยจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กคนนั้นอีกต่อไป แม้ทำงานที่บาร์เดียวกันก็จะมีไม่สูงลิ้นหักทลายกันแต่อย่างใด ความสัมพันธ์ในลักษณะการอบรมคือการแนะนำให้พนักงานรุ่นลูกรู้จักเก็บเงิน และส่งเงินกลับบ้านอย่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ดังที่พี่เอ็งหรือ

แม่เอ็งของเด็กๆ ในบาร์ ที่บอกเด็กๆว่า “ให้ส่งเงินให้แม่ด้วยนะ อย่าซื้อของหมด ” เป็นต้น ท่ามกลางความวุ่นวายในเมืองแต่ความรู้สึกที่มีแม่สมมติอยู่ด้วย คงช่วยให้พนักงานรุ่นลูกรุ่นหลานได้มีความสบายใจในการทำงานอยู่บ้าง เพราะหากไม่สบายใจจะเล่าสู่ให้ “แม่” เหล่านี้ฟัง เพราะแม่จริงๆ ของตนที่บ้านไม่รู้รายละเอียดหรือลักษณะงานที่นี้ได้

การนำเสนอเรื่องการปฏิสัมพันธ์ของคนที่สัมพันธ์กันทั้งด้านหน้าและด้านหลังสามารถอธิบายและจัดคู่ความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ตาราง 6 แสดงคู่ความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆในซอยคาวบอย

คนกลุ่มต่างๆ	บทบาท / ลักษณะการแสดงออก	คู่ความสัมพันธ์
หญิงบริการ (พนักงานหาดื่ม, นั่งดื่ม, พนักงานต้อนรับ)	• แต่งกายสวยงาม/หน้าตาอึมแถม/เชื้อเชิญมีไมตรี/พูดจาสนุกสนาน • นินทาลูกค้าเมื่อออกไปเมื่อคืน • นินทาพนักงานด้วยกัน • จ่ายเงินอย่างทันที/ติดอดบอกไม่มี/ไปยืมเงินจากคนอื่น • สอบถามเลขหอยที่จะออก • สั่งอาหารด้วยภาษาท้องถิ่น/ปรุงอาหารตามรสนิยมตนเอง • อบรมรุ่นน้องเรื่องการทำงาน ความอดทน	• นักท่องเที่ยว (ลูกค้า) • นักท่องเที่ยว (ลูกค้า) • หญิงบริการ • คนขายสินค้าเงินผ่อน • คนจำหน่ายหอยใต้ดิน • คนขายอาหารในซอย • หญิงบริการ

ตาราง 6 (ต่อ)

คนกลุ่มต่างๆ	บทบาท / ลักษณะการแสดงออก	คู่ความสัมพันธ์
มาม่าซัง	• การควบคุม กำกับกฎระเบียบ/ดูแลลูกค้าและพนักงาน • จัดทำรายการเบิกจ่ายเงิน • สั่งอาหารด้วยภาษาท้องถิ่น • ทักทาย Welcome	• หญิงบริการ • ผู้จัดการ • คนขายอาหารในซอย • นักท่องเที่ยว (ลูกค้า)
แม่บ้าน	• อบรมอย่างสุภาพ “ไปนอนสิลูกหูล้า” • กล่าวถึงลับหลังว่า “เป็นเด็กเดนตาย” • ชวนทานข้าวร่วมกัน • ซื้ออาหารท้องถิ่น/พูดภาษาท้องถิ่น • แอ้งถึงพนักงานหาดีมบาร์อื่น “นินทา” • ฝากของกลับบ้าน ไปทำบุญ	• หญิงบริการ • แม่บ้านบาร์อื่น/หญิงบริการ • คนขายอาหารในซอย • หญิงบริการ
ผู้จัดการ	• ดูแลทั่วไป	• มาม่าซัง

คู่ความสัมพันธ์ที่ปรากฏจะพบว่าเป็นคนตัวเล็กตัวน้อยในพื้นที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนมากหน้าหลายตรมากกว่าผู้ที่มีอำนาจในบาร์ที่สัมพันธ์กับคนบางกลุ่มตามลักษณะงานเท่านั้น โดยหญิงบริการไม่ว่าจะทำหน้าที่ตำแหน่งใดทั้งพนักงานต้อนรับ พนักงานหาดีม พนักงานชงเหล้าต่างต้องสัมพันธ์กับคนหลายกลุ่มเพื่อความอยู่รอดทั้งการหาอาหาร การหยิบยืมเงิน การมีเพื่อนปรับทุกข์ ส่วนผู้จัดการทำหน้าที่เฉพาะของตนที่ดูแลความเรียบร้อยในภาพรวมเท่านั้น เพราะเรื่องอื่นมอบให้มาม่าซังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการประสานงานและดูแลพนักงานหญิงของบาร์ทั้งหมด

การสร้างความสัมพันธ์ในระดับได้ขึ้นกับการวางตนเช่นกัน ในพื้นที่ซอยคาวบอยท่ามกลางโลกแห่งโลกาภิวัตน์นั้นจะพบความกำกวม ความไม่แน่นอนชัดเจน ที่ไม่สามารถเปิดเผยตนเหมือนคนอยู่ในสังคมเมืองมีการปิดบังซ่อนเร้นตนเอง การติดต่อสัมพันธ์อยู่บนฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน เหมือนกับวัฒนธรรมหน้ากากที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539: 123-131) เขียนไว้ว่า จะมีการสร้างโลกใหม่ของตนเอง เมื่อกลับบ้านจะอยู่ในกลุ่มตนเองไม่สูงส่งกับใคร ดังที่แม่ภาผู้สูงวัยอายุประมาณ 50 กว่าปี ในบาร์ Paradise 2 ที่จะจัดสรรพื้นที่ให้ตนเองอยู่เฉพาะมุมโซฟาด้านในสุดพร้อมกับการถักไหมพรมในมือไปเรื่อย ๆ ทุกวัน ไม่มีการพูดคุยกับใคร ทักทายหรือรับประทานอาหารร่วมกับผู้ใด จึงไม่มีใครกล้าเข้าไปในพื้นที่ส่วนตัวของเธอได้ และเมื่อแม่ดาผู้หญิงที่ทำหน้าที่แม่บ้านอีกคนเดินทางกลับบ้านนอก

จะมีคนในหมู่บ้านถามไถ่ลักษณะงาน ก็จะไม่มีการเปิดเผยเรื่องราวอันใดในบาร์ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้รับทราบ แม้จะมีกลุ่มที่อยากรู้อยากเห็นเฝ้าถามว่า “เขาเดินแนวใด อโกโก้นะ” แต่เธอก็ไม่ปริปากบอกเล่าเรื่องภายในบาร์ให้คนในชุมชนฟังเลย ด้วยเธอคิดว่า “จะว่าไปแฮ็ดหยัง บอกปู้ บ่เห็น” เพราะเธอกล่าวว่า เด็กที่มาทำงานที่นี้เป็นเด็กเดนตายทุกคน หมายถึงไม่เห็นอนาคตแล้ว บางคนยังไม่เคยใส่ชุดนักเรียนมัธยมปลายด้วยซ้ำ ก็มีแฟน เลิกกันและมาทำงานที่บาร์เสียแล้ว นิธิได้กล่าวนับสนุนว่าที่ไม่ยอมเปิดเผยเรื่องราวให้ใครรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมหน้ากากที่ปกปิดความรู้สึกและสร้างพื้นที่แห่งโลกมายาขึ้นมาเป็นความกำกวมทางวัฒนธรรม

การทำงานที่ไม่แน่นอนในรายได้ทำให้ผู้หญิงบาร์บางคน มุ่งหาความมั่นใจให้แขกติดหลงไหล หรือทำเสน่ห์ให้มีคนนำเงินทองมาให้ ดังเช่น สาวนักเต้นในพื้นที่ที่ต้องไปให้หลวงพ่อกเป็นช่วยลงคาถาให้ ดังงานเขียนของธนิดดา สว่างเดือน (2553) ที่เล่าเรื่องชีวิตสาวโสเภณีที่ไปทำคุณไสยและมีลูกค้าหลงไหล แต่สุดท้ายก็จบชีวิตลงด้วยว่าคุณไสยตามมาเอาชีวิตเพราะไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้ ผู้คนทั่วไปอาจมองการใช้ชีวิตของผู้หญิงเหล่านี้ที่ว่า การทำงานของผู้หญิงกลางคืน เมื่อได้เงินแล้วมักจะไปซื้อความสุข หรือใช้คำว่าปรนเปรอผู้ชายอื่นหรือเล่นการพนัน หรือแม้แต่ส่งเงินไปให้พ่อแม่พี่น้องจนหมด จนตัวเองแทบไม่มีอะไรเป็นของตัวเองนั้น ด้วยการแสวงหาความสุข การตอบแทนบุญคุณแล้ว ด้วยเพราะผู้หญิงเหล่านี้ยัง ขาดทักษะชีวิตไม่รู้จักการวางแผนต่างๆ เพื่อชีวิตข้างหน้า จนเห็นชีวิตผู้หญิงเหล่านี้วนเวียนไปมาอยู่ในชอยนั้นเอง

ทุนนิยมที่พัฒนามาเป็นทุนนิยมโลกด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี เงินตรา ความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม แต่ผลประโยชน์ตกกับคนบางกลุ่มเท่านั้นเช่น นายทุน หรือเจ้าหน้าที่ระดับสูง ทุนก่อให้เกิดการขยายตัวของการเป็นเมือง และส่งผลต่อคนระดับล่างที่ไม่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาและการขยายตัวของระบบทุนนิยมดังกล่าว การแสดงออกมาก็คือการดิ้นรนให้ชีวิตอยู่รอด ดังพฤติกรรมที่แสดงออกมาทั้งการรับรู้ การคิด การใช้ชีวิตดังกล่าว

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

เพศโครงสร้างชายเป็นใหญ่ สถานภาพของหญิงไทยที่อยู่ภายใต้ความคิดที่มีชายเป็นใหญ่ (patriarchal) และผลกระทบของกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและลัทธิทุนนิยมที่ทำให้หญิงสูญเสียความเป็นผู้มีสถานะเคียงบ่าเคียงไหล่อำนาจในบ้านให้ชายที่ต้องออกไปรับจ้างทำงานเพื่อหารายได้ที่เป็นเงินมาแทน บทบาทการผลิตของหญิงหมดไปเพราะเทคโนโลยีที่ช่วยในการผลิตมีเพิ่มขึ้น ผู้หญิงเมื่อทำงานหารายได้ส่งเงินกลับบ้านซึ่งเป็นทั้งหน้าที่และความคาดหวัง ผู้ชายออกไปทำงานไม่ส่งเงินกลับบ้านเลยไม่ถูกตำหนิ ผู้หญิงส่งเงินกลับบ้านได้รับการยกย่อง ฉะนั้นผู้หญิงจึงต้องออกไปหาเงินกลับบ้าน ในซอยความบอยจึงเห็นผู้หญิงทุกคนที่ทำงานต่างส่งเงินกลับบ้านทั้งสิ้น ผู้ที่มีบ้านในซอยและเคยทำหน้าที่แปลเอกสารได้มองเห็นความสัมพันธ์ การก่อเกิดและดับสูญของหญิงมาหลายรุ่น กล่าวไว้ที่ผู้หญิงต้องออกมาทำงานเพราะสังคมไทยนับถือชายเป็นใหญ่ การศึกษาของ Pasuk Phongpaichit (1982: 74-75) ที่ว่าลูกสาวคือผู้ที่คาดหวังจะเป็นผู้ที่แบกรับความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจ ถือเป็นบทบาทตามประเพณีที่ได้รับสืบทอดต่อเนื่องลงบนความเป็นลูกสาว และเมื่อตนเองไม่มีการศึกษาหรือทักษะใดในการประกอบอาชีพที่เพียงพอก็ต้องเข้าสู่อาชีพค้าประเวณี

จากการศึกษาของ ยศ สันตสมบัติ (2535) พบว่าการแบ่งแรงงานทางเพศ ส่งผลให้ผู้หญิงถูกลดบทบาทต่ำลง ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยเริ่มถูกกดดันให้จากบ้านไปทำงานในโรงงานและในอุตสาหกรรมเว็จมัย (อมรา พงศาพิชญ์.2548) การใช้ชีวิตของหญิงจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การขยายตัวของเมือง กระบวนการกลายเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติแวดล้อมส่งผลต่อการอพยพย้ายถิ่น ทั้งแบบฤดูกาลหรือการย้ายถิ่นระยะยาว โดยจากข้อมูลพบว่าผู้คนในซอยความบอยจะอยู่ในกรณีย้ายถิ่นระยะยาวเสียมากกว่า เพราะแต่ละคนจะทำงานอยู่นานบางคนอยู่ถึง 20 ปีแต่ระยะที่ยาวนานนั้นจะมีการกลับบ้านเป็นระยะๆ ไม่ใช่เพื่อเยี่ยมพ่อหรือแม่อย่างเดียว แต่ในฤดูกาลทำนา ผู้หญิงบางกลุ่มจะกลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทำนา เพราะช่วงหน้าฝน แยกที่ร้านมีไม่มาก ส่วนผู้ที่มาอยู่ระยะยาวไม่คุ้นเคยกับอาชีพเดิมคือการทำนาอีกต่อไป ทำให้พวกเขาไม่กลับบ้านไปช่วยทำนาและยังสืบทอดจารีตประเพณีปฏิบัติโดยการส่งเงินกลับไปให้พ่อแม่ทำนาแทน การมาทำงานนั้นในพื้นที่พบว่ามิได้กักขังในภาคอีสานเข้ามาทำงานในบาร์มากขึ้น บางคนจบแค่ ป.6 มาด้วยซ้ำแต่การเปลี่ยนแปลงที่น่ากังวลคือ พ่อแม่เป็นผู้ฝากให้มาทำงาน หรือบางคนตามญาติที่ทำอยู่ก่อนแล้ว

เงินตรา เฉพาะในตรอกความบอยที่มีบาร์ประมาณ 47 บาร์ (อีก 2 คูหาเป็นร้านขายของชำอีก 1 คือบ้านพักอาศัยและไม่นับบาร์ที่อยู่นอกตรอกบริเวณหัวมุม หรือบาร์วังที่ตั้งด้านนอก) หากคำนวณอย่างง่ายที่สุดโดยแต่ละบาร์มีพนักงานอย่างน้อยที่สุด 50 คน พนักงานทุกคนหาได้อย่างน้อยทั้งการบังคับให้หาดื่มหรือหาเองได้อย่างน้อยคนละ 5 แก้ว (ครึ่ง) แก้วละ 100 บาท จะได้เงินเฉพาะค่าครึ่งมากถึง คื่นละ 1,175,000 บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นห้าพันบาทถ้วน) ยังไม่รวมค่าบาร์ไฟน์

ที่ต้องจ่ายเมื่อนำเด็กออกไปข้างนอกอีกคนละอย่างต่ำ 500 บาท เมื่อเด็ก 100 คนถูกเลือกออกไปจะได้รายได้ถึง 50,000 บาท ต่อคืน จึงจะเห็นได้ว่าธุรกิจการเงินในซอยความบอยมีเม็ดเงินจำนวนมหาศาล ส่งผลให้มีผู้ต้องการพื้นที่บริเวณนี้หาเงินอีกมาก แต่ขนาดของบาร์และจำนวนหญิงที่มาบริการก็แตกต่างกันแล้วแต่บาร์ที่จะมากำหนดรายได้ของบาร์เช่นกัน

ความสำคัญที่ต้องมีการศึกษาชีวิตคนที่มีรูปแบบต่างกัน และทำงานในเมืองกรุงดังเช่นผู้หญิงทำงานในซอยความบอย ที่ถูกเปรียบเป็น “คนต่ำชั้น” เพราะการไม่มีพื้นที่ยืนทางสังคมเลย (การถูกจำกัดพื้นที่ยิ่งดีกว่าไม่มีที่) แต่พื้นที่ของหญิงเหล่านี้ก็ปรับเปลี่ยนได้ถ้ามีอำนาจมาโยกสลับตำแหน่งของตน เช่น การถูกซื้อตัวออกไปโดยอำนาจเงิน พวกเธอก็จะเปลี่ยนพื้นที่จากหญิงบาร์ไปสู่ตำแหน่งมาดาม ที่มีสิ่งปรุงแต่งร่างกายและจิตใจเปลี่ยนไป ภาพสร้างของเธอก็เปลี่ยนไปด้วย แต่เมื่อยังอยู่ในพื้นที่เดิมผู้หญิงเหล่านี้มีตัวตนมีเสียง แต่ไม่มีโอกาสสะท้อนเสียงออกมา ด้วยความไม่มีอำนาจในตัว

การอธิบายเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ประเด็นสำคัญมิใช่เรื่องเพศหรือเงินตราอย่างเดียวที่เป็นเหตุวิเคราะห์ปลายทาง แต่สิ่งที่เชื้อและกำเนิดให้แต่ละคนมีอำนาจต่างกันไปในแต่ละพื้นที่นั้นสัมพันธ์กับแนวคิดทุนนิยม โลกาภิวัตน์ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่พัฒนายิ่งทำให้ช่วงชั้นทางสังคมทั้งห่างกันมากขึ้นจากความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรหรือแหล่งทุนเพื่อต่อยอดความมั่งคั่งของทุนหรือความร่ำรวย เมื่อขยับห่างออกไปความสามารถและความรองรับด้านอื่นที่ภาครัฐจะจัดให้ไม่มี จนก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมในทุกกลุ่มและทุกระดับมากขึ้น

สรุป ความย้อนแย้งในพื้นที่ทุนนิยมกับชีวิตระดับจุลภาค

กรุงเทพมหานครคือหนึ่งในมหานครของโลก แม้จะมีได้ติดอันดับ 1 ใน 5 ของโลก ดังเช่นเมือง ลอนดอน ปารีส เบอร์ลิน โตเกียวหรือนิวยอร์กก็ตาม แต่กรุงเทพก็เป็นหนึ่งในเมืองที่มีความโตเดี่ยว (Primate city) เช่นเมืองในประเทศกำลังพัฒนาอีกหลายสิบเมือง เช่นเมืองมุมไบ เชียงไฮ้ เดลี เม็กซิโกซิตี บัวโนสไอเรส มะนิลา แต่ภายใต้ความเติบโตที่มีลักษณะเฉพาะของเมืองในประเทศกำลังพัฒนานั้นแหละที่เป็นสับสนเพราะเราสามารถมองเห็นทั้ง 2 ด้านคือความก้าวหน้าอย่างสุดขีดกับความยากจนที่แทบไม่น่าเชื่อว่ามีจริง จากความแออัดวุ่นวาย ป้ายนิออน จอภาพยักษ์ ที่ส่งสีแสงเจิดจ้าให้ชีวิตในเมืองน่าหลงใหลด้วยพลังที่ถูกสร้างขึ้น แต่ในอีกด้านคือการแข่งขันที่ต้องเอาตัวรอดหรือถึงขั้นละโมภ การ แข่งขันอย่างไม่ว่าเส้นชัยอยู่แห่งใด ความคิดที่ย้อนแย้งกัน (contradiction) ระหว่างทุนนิยมกับความเป็นปัจเจกชนที่มีเสรีภาพปราศจากการครอบงำ ถูกนำเสนอผ่านชีวิตเล็กๆ ในซอยท่ามกลางมหานครใหญ่กรุงเทพ

พื้นที่ชอยคาบอยที่โดดเด่นตามที่แต่แรก Edward สร้างไว้คงไม่คาดคิดว่าจะติดระดับโลกมาทุกวันนี้ การที่ Edward ฝรั่งผิวดำพลัดถิ่นชาวอเมริกันนำมาสร้างเป็นภาพลักษณ์อันโดดเด่นของตน น่าจะสัมพันธ์กับการโยกย้ายถิ่นและบ้านเกิดของตน จนต้องมาทำงานในสถานที่ต่างแดนคือการไปรบยังสมรภูมิแห่งอื่น ดังจะเห็นบาร์หนึ่งในชอยใช้ชื่อเดียวกับชอยคาบอยแต่เปลี่ยนคาบอยวีรบุรุษชายสวมหมวกสีเขียว คาดปืนสั้นสองกระบอกไว้ที่เอว กลายเป็นภาพหญิงสาวรูปร่างอ่อนแอ นุ่งกางเกงยีนส์ขาสั้น โชว์ขาอ้วนอันเรียวงามและสะดือแทน ภาพดังกล่าวกลายเป็นโลโก้ของบาร์เหล้าแห่งนี้พร้อมกับการแต่งกายของพนักงานบาร์สาว ๆ ที่ต้องแต่งชุดคาบอยและเดินผ่านชั้นล็องไปมาในชอยคาบอยยาวค่าคืน พร้อมถือแอสต์วูดไปมาอันเป็นเครื่องมือในการทำงานของคาบอยที่ใช้ต้อนรับสัตว์ในไร่ทางภาคตะวันตกของสหรัฐอเมริกา เรื่องเล่าภาพลักษณ์ (มายาคติ) ของคาบอย ทางภาคตะวันตกของอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 17-18 เต็มไปด้วยเรื่องราวของความลึกลับ แสงหาวนุกเบิกท่ามกลางธรรมชาติที่คลั่งด้วยฝุ่นของท้องทุ่ง การสร้างตำนานแห่งชอยคาบอยจะอยู่บนพื้นฐานของการสร้างภาพตัวแทนอันยิ่งใหญ่ของนักรบอเมริกัน (ทหาร) เช่นเดียวกับ Edward ที่ผันตนเองมาสร้างแหล่งดื่มกิน และกลายเป็นผู้สร้างตำนานชอยคาบอยอันเลื่องชื่อในปัจจุบันด้วย การนำเสนอ น่าจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นมาของสภาพสังคมยุคแห่งการผจญภัยบุกเบิกดินแดนใหม่ของอเมริกาและกลายเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรม (Pop culture) และมีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมร่วมสมัยด้วยภาพของคาบอยที่ออกมาจากมโนสำนึกของคนไทยผ่านภาพยนตร์ที่ว่าเป็น “ชายชาติวีรที่หยาบกร้าน ขี่ม้าควงบ่วงบาศ ทำงานอยู่ในไร่ปศุสัตว์ท่ามกลางเปลวแดดและฝุ่นทราย หรือภาพของวีรบุรุษผู้สวมหมวกสีเขียว คาดปืนสั้นสองกระบอกไว้ที่เอว และดวลปืนชนะผู้ร้ายในตอนจบของหนังเรื่อยไป จนถึงหน้าโฆษณาบนปกหลังของนิตยสารต่างประเทศที่บุหรียี่ห้อหนึ่งชอบใช้ภาพคาบอยในอิริยาบถต่างๆ มาประกอบ” (วุฒิชัย ฤทธิเดช. 2548: 150) ดิกชันนารีลองแมนยัง นิยาม คาบอยไว้ว่าเป็นผู้รับจ้างทำงานในไร่ปศุสัตว์ทางภาคตะวันตกของสหรัฐอเมริกา การเชื่อมโยงตนเองกับพื้นที่แห่งการแสวงหา การผจญภัย และชีวิตใหม่ เหมาะสมกับสภาพแห่งสิ่งใหม่ๆ ในกรุงเทพฯ นั้น จึงมีการเปิดพื้นที่ลักษณะการแสวงหาเช่นนี้ตามมา

การทำความเข้าใจชีวิตเล็กๆ ได้นั้นเหมือนกับการอ่านเรื่องราวที่เกิดขึ้น (read) ในพื้นที่เมือง โดยอาศัยประสบการณ์ การสังเกตการณ์และการตีความโดยให้ความหมายต่างกันไป ดังที่ผู้วิจัยได้ถามพนักงานในบาร์เกี่ยวกับชอยคาบอยว่า “มีความคิดเกี่ยวกับพื้นที่นี้อย่างไร “ บางคนตอบว่า “พื้นที่นี้ให้ชีวิต” “พื้นที่นี้ให้โอกาส” เป็นต้น แต่สอบถามเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตวัฒนากลับให้คำตอบในอีกแง่มุมหนึ่ง คือกล่าวว่า “พื้นที่ที่ผู้หญิงมาจับฝรั่ง” ตาม คนสัญจรไปมาบอกว่า “เป็นพื้นที่หาเงินของหญิงขายบริการ” จึงเห็นได้ว่าวิถีคิดหรือวิถีอ่านของแต่ละคนแตกต่างกันแล้วแต่ประสบการณ์ของคน

ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับชอยคาวบอย การให้ความหมายขึ้นกับการปฏิสัมพันธ์ที่ตนเองเกี่ยวข้องกับพื้นที่และอำนาจที่ตนสามารถแสดงออกมา

ทุนนิยมและความทันสมัยที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองหลวงยังคงปรากฏความสัมพันธ์ลักษณะย้อนแย้งกันอยู่ แม้การพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับผลจากการพัฒนาที่ทันสมัย มีชีวิตที่สะดวกสบายทันสมัย แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการเอาเปรียบกัน ทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้และแข่งขัน การทำงานของหญิงในชอยก็ต้องแข่งขันในการเสนอนั้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการ “ปึง” ให้เร็วที่สุดเพื่อถูกเลือก รายได้จากการทำงานก็มุ่งซื้อวัตถุเช่น โทรศัพท์มือถือ หรือเสื้อผ้า ทั้งให้ตนเองและส่งให้คนทางบ้านได้ใช้ เมืองเป็นศูนย์รวมแห่งความเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ความพลิกผันทางด้านเศรษฐกิจเกิดขึ้นในเมืองก็กระทบไปได้ทั่ว ในขณะที่เดียวกันชีวิตสมัยใหม่ที่ต่างคนต่างอยู่ ความเป็นส่วนตัว บ้างแยกบุคคลสูง สงวนท่าทีในการพบปะระหว่างบุคคลและชนชั้น ชีวิตในเมืองต่างดิ้นรนแสวงหาอิสระ เสรีภาพที่ในชนบทมีน้อยกว่าเพราะจารีตและชนบทที่ควบคุมอยู่ ชีวิตในเมืองแม้อิสระแต่ต่อสู้ดิ้นรน ตามแนวคิดมานุษยนิยม (Humanistic) ก็ได้ยอมจำนนต่อวิถีที่เป็นไป ต่างมีช่องทางที่จะเล็ดลอดทะลุกรอบออกมาได้ มิใช่ยอมรับไม่ขัดขึ้น (resistance) ความขัดกันหรือความย้อนแย้ง (contradictions) จึงเป็นพลังผลักดันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งได้ เมืองมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นกระบวนการ (process) ที่มุ่งสู่จุดที่สูงกว่าอยู่เสมอ ชีวิตคนก็เช่นกัน “ชีวิตไม่สิ้นก็ดิ้น” ต่อไปดังผู้หญิงทำงานในชอย

ผู้หญิงในชอยอาจจะกล่าวว่าไม่ใช่ทุกคน แต่ทุกคนมีความคาดหวังต่ออนาคตที่ดีกว่า การทำงานที่นี้เกิดจากการผิดหวังในชีวิตด้วยสาเหตุแตกต่างกัน แต่แทบทั้งหมดคือปัญหาครอบครัว ที่ถูกทิ้งร้าง ฉะนั้นจึงแสวงหาสิ่งใหม่แม้ไม่ใช่ชีวิต แต่ก็หวังรายได้จากการมาอยู่ที่นี่ การแสวงหาสิ่งทดแทนจากการที่หญิงไทยบางกลุ่มมาทำงานเพื่อหาสามีเป็นชาวต่างชาติ นั้น พื้นฐานการใช้ชีวิตที่ผ่านมาของหญิงไทยที่ผ่านความล้มเหลวในชีวิตคู่คิดว่าชายไทยไม่รับผิดชอบ จึงแสวงหาทางเลือกใหม่หรือบางคนใช้บริการไปหาคู่ต่างแดน ในช่วงหนึ่งกิจการหาคู่แต่งงานกับฝรั่งเฟื่องฟูมาก มีกิจการเปิดรองรับทั้งในไทยและต่างประเทศ จากเอกสารที่ หญิงไทยไปเยอรมัน (สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2547) พบว่าหญิงไทยไปด้วยหลายปัจจัยแต่ปัจจัยหนึ่งคือความยากจน กล่าวถึงหญิงที่ไปใช้บริการหาคู่ไม่ว่าประเทศไหนในโลก ไทย ฟิลิปปินส์ ตุรกี โปแลนด์ กรีซ ก็ตามเพราะทนสามีไม่ไหวก็ต้องเลิกกันไป แล้วหวังจะได้ผู้ชายที่มีฐานะร่ำรวยเป็นคู่ชีวิตสักคน แม้การไปหาสามีต่างแดนมิใช่ว่าจะเป็นคนไม่ดีทุกคนมีความดีด้วยกันทั้งนั้นไม่ว่ามากหรือน้อยขึ้นกับอุปนิสัยใจคอและภูมิหลังของแต่ละคน (ผกามาศ ปรีชา. 2553) ดังที่คุณอรอนงค์ผู้อยู่ในชอยคาวบอยต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันและคลุกคลีกับเด็กสาวที่มาให้เขียนจดหมายหาแฟนฝรั่ง เธอแย้งว่าถ้าเด็กมีพื้นฐานจิตใจดีอยู่ในตัว การแต่งงานก็ประสบความสำเร็จ มิใช่บางคนที่มีมุ่งไปแสวงหาแต่เงิน

ตราบไคที่โลกยังมีการพัฒนาไปภายใต้ทุนนิยมโลกและกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ พื้นที่เมืองเป็นสิ่งที่ต้องเพิ่มขึ้นตามมาอย่างรวดเร็ว และต่อจากนั้นคือการดิ้นรนของผู้คนที่แสวงหาเงินตรา ทำให้ต้องเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำ ในเมืองจึงมีชีวิตคนที่แตกต่างหลากหลายกลุ่มอยู่ท่ามกลางความเหลื่อมล้ำ ความไร้ศักดิ์ศรีและรวันที่ชีวิตจะดีขึ้นต่อไป ตราบนั้นชอยคาวบอยคงยังเป็นตำนานอมตะที่ต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาชีวิตของคนที่อยู่ในนครใหญ่ ยังมีประเด็นที่น่าค้นหาอยู่อีกมาก เพราะในเมืองหรือนครใหญ่ๆ ในโลกนี้ มีผู้คนที่หลากหลายแตกต่างกัน ทั้งในกลุ่มชนเดียวกันหรือต่างกัน เพศ การศึกษา สถานะ ความคิด ความรู้สึก การศึกษาอย่างละเอียดเจาะลึกถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มจะได้นำมาวางแผนป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาของคนในเมืองใหญ่ได้
2. เมืองที่ขยายทั่วโลกมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว เพราะในเมืองมีข้อจำกัดหลายอย่าง ทั้งพื้นที่และความชำนาญพิเศษที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีใช้เมือง การศึกษาจึงต้องมองเห็นความสัมพันธ์เครือข่ายที่โยงใยกัน การศึกษาเมืองในอนาคตต่อไปจึงควรเพิ่มประเด็นเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่างๆ มากขึ้น
3. ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย จึงมีการเคลื่อนไหวของคนนอกประเทศหรือภูมิภาคอื่นของโลกเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย และคนต่างชาติหรือนานาประเทศที่เข้ามาในไทย ล้วนมีความประสงค์และจุดมุ่งหมายต่อความเป็นเมืองหรือของประเทศไทยต่างกัน ฉะนั้นหากมีการศึกษาเจาะลึก กลุ่มคนต่างชาติ เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น อังกฤษ สวีเดน เยอรมัน จีน เป็นต้น จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ บำรุงตน. (2546). *การใช้ประโยชน์ที่ดินและการให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน ในย่านพาณิชย์
กรรมศูนย์กลางกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาย่านสีลมสาทร*. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (การวางผัง
เมือง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กองบรรณาธิการ. (2537). *วัฒนธรรมไทย? ลูกสาว-หาเงิน ลูกชาย-ใช้เงิน. ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่15
(ฉบับที่ 6).
- กรุงเทพมหานคร. (2553). *โครงการพัฒนาศูนย์พาณิชย์กรรมชุมชนย่านบางกะปิ: รายงานฉบับ
สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549) .*ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัทเอ็ดดิสัน เพรส โพร
ดักส์ จำกัด.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). *รายงานสถิติประจำปี 2543*. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย.
- จารุวรรณ ขำเพชร. (2552). รายงานการวิจัยเรื่องชีวิตยามตะวันรุ่งและยามราตรีของผู้คนในซอย
คาวบอย สุขุมวิท 23. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำมาตรฐานด้านการวางและ
จัดทำผังเมืองของกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจนการ เจนการกิจ. (2547). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมใน
ย่านสุขุมวิท*. วิทยานิพนธ์ การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (การวางผังเมือง).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547) .*ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร
และสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชนิดา เสี่ยมไพศาลสุข. (2550). *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2541, พฤษภาคม-สิงหาคม). *พื้นที่กับการพัฒนา. วารสารธรรมศาสตร์*.
ปีที่24 (ฉบับที่ 2).
- . (2545). *วาทกรรมการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- . (2545). *สัตววิทยา : โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิ
ภาษา.
- ชอยคาวบอย. *วิกิพีเดีย* . วันที่สืบค้น 21 ตุลาคม 2551,จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2542). *เมืองในสังคมไทย:กำเนิดพัฒนาการและแนวโน้ม*.

พิมพ์ครั้งที่1. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. (2549). *กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตีรณ ไ้วศิริมณี (2525) “การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยภายใต้อิทธิพลต่างชาติ” ใน*เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทองกร โภคธรรม (แปล). (2547). *ร่างกายใต้บังคับการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. (2524). *กรุงเทพ 2 ศตวรรษ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

ทองแถม นาถจำนง. (2540). *ทุนนิยม 4 ชั้น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

เทพฐ หับทอง. (2519). *กรุงเทพสมัยคุณปู่*. กรุงเทพฯ : สหมิตรอุตสาหกรรมการพิมพ์.

เทียนฉาย กีระนันทน์และไพศาล เล็กอุทัย. (2529). *กรุงเทพมหานคร 2545*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพพร จันทรนำฐ. (2550). *หาบเร่แผงลอย การกลายเป็นอื่นในกระบวนการผลิตพื้นที่เมือง*. ปรินญา นิพนธ์ (กศ.ด พัฒนศึกษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นิชิกาวา ยุน. (2525). “ช่วยเหลือหรือช่วยเถื่อ : ปัญหาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นให้กับประเทศไทยในเศรษฐกิจไทย” ใน*เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิติ เอียวศรีวงศ์. (2541). *วัฒนธรรมความจน*. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.

บ้งอร ชมจำปี. (2529). *การศึกษาการใช้พื้นที่ในซอยสุขุมวิท 3-63 จากถนนสุขุมวิทจดคลองแสนแสบ*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (ภูมิศาสตร์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2554). *โลกของคนไร้บ้าน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

บุปผนาฏ สุวรรณมาศ. (2525). *การสร้างบ้านแปลงเมืองรัตนโกสินทร์ โครงสร้างเมืองทางด้านประโยชน์ใช้สอย 2325-2525*. เอกสารวิชาการหมายเลข 24 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญทัน ดอกไธสง. (2520). *กรุงเทพมหานครกับการเจริญเติบโตที่ผิดปกติ*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.เอกสารอัดสำเนา.

เบญจวรรณ คงสว่าง. (2535). *การศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยย่านสุขุมวิท : กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (การวางแผนภาคและเมือง). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- เบญญา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติ๊กและกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความและการหาความหมาย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประกอบ ริมดุสิต. (2529). *ผลกระทบของการพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาคที่มีต่อความเป็นเอกนครของกรุงเทพมหานคร : บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต(วิจัยประชากรและสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ปีเตอร์ เอฟ เบลล์. (2533). “รัฐไทย พัฒนาการของระบบทุนนิยมกับชนบทในประเทศไทย” ใน *รัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชา คูรินทร์พันธ์ .(2545). *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสงค์ สุขุม. (2547). *จากยมราชถึงสุขุมวิท : เหตุการณ์ใน 4 รัชกาล*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พันธวิศ ลวเรืองโรจน์. (2549). *การพัฒนาเชิงพื้นที่สำหรับการเกิดกระแสความเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ของเมือง: กรณีศึกษาปรากฏการณ์ย่านทองหล่อ*. วิทยานิพนธ์ (สถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพโรจน์ คงศักดิ์.(2552). *เมืองโลก การบริโภคการต่อรอง สังคมวิทยาเมืองฉบับร่วมสมัย*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิเชษฐ สายพันธุ์. (2544). *เกย์ : ในฉากชีวิตแห่งสโลมสโตน ใน ชีวิตชายขอบตัวตนกับความหมาย*. ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- พรณี บัวเล็ก. (2545). *ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482 : บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม*. กรุงเทพฯ: พันธกิจ.
- ธนา วัฒนกุล. (2550). *การเมืองเรื่องพื้นที่ พลวัตทางสังคมของชุมชน (กรณีศึกษา: ชุมชนป้อมมหากาฬ)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิชาการ 14 ตุลา.
- ธันดา สว่างเดือน. (2553). *ฉันคือเอรี*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาสน์.
- รัตนา บุญมัยยะ. (2548, พฤษภาคม – สิงหาคม). *กรรยา/รัง : ผู้หญิงอีสานกับการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม*. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง.
- โรม บุญนาค. (2553). *บันทึกแผ่นดิน สุดตำนานทุ่งกลางกรุง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามบันทึก.
- ผกามาศ ปรีชา. (2553). *ฉันไม่ใช่โสเภณี*. พิมพ์ครั้งที่ 19 กรุงเทพฯ: บางหลวง.

ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริสเบเคอร์. *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: ตรีสิน (ซิลด์ เวอร์มบูกส์).

วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2543). *ชีวิตข้างถนน*. เชียงใหม่: นพบุรุษการพิมพ์.

วรรณท์ สุขรองแพ่ง. (2548). *กรุงเทพมหานครกับการพัฒนาเมือง : ศึกษากรณีการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาเมือง*. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.) รัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วัฒนา สุกันต์ศิลป์. (2548). *โลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

วิชรรัตน์ วิจิตรวาทการแลทินพันธ์ นาคะตะ. (ม.ป.ป.). *การเติบโตของเขตชุมชนในภาคกรุงเทพมหานคร : Urbanization in the Bangkok Central Region*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

วิไล วงศ์สืบชาติ. (2539, มีนาคม). *วารสารประชากรศาสตร์*. ปีที่ 12 (ฉบับที่ 1).

นิรมล สุธรรมกิจ. (2551). *สังคมกับเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ.2500-2545)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มาลินี คุ่มสุภา. (2548). *อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับความหมายที่มองไม่เห็น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

สุลีมาน นฤมล. (2531). *นางงามตุ๊กกระจก : การศึกษากระบวนการกลายเป็นหมอนวดไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมภพ มานะรังสรรค์. (2532). *ภาพรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับภูมิภาค นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2. จดหมายข่าวสังคมศาสตร์*. ปีที่ 11 (ฉบับที่ 2-3).

สรพเพชญ นนทภักดี. (2539). *วิวัฒนาการที่อยู่อาศัยแบบเบาบางมาสู่แบบหนาแน่นในแขวงคลองเตยเหนือ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ เคนพัฒนาศาสตร์มหาบัณฑิต (เคทหาร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุดสวาท ดิศจิโรจน์, บุญมา นครินทร์ และพรชัย ตระกูลวรรณ. (2539). *การศึกษาปรากฏการณ์อาคารสูงในเขตชั้นในและชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร : สำนักผังเมือง.

สันต์ สุวัจนานันท์. (2552). "ปัญหาและความรู้ของที่ว่าง: ศึกษาจากทฤษฎีที่ว่าด้วยที่ว่างของฮองรี เลอแพร่และ มิเชล เดอ แซร์โต". *รัฐศาสตร์สาร รัฐศาสตร์วัฒนธรรมศาสตร์ 60 ปี / รัฐศาสตร์สาร 30 ปี* (เล่ม 2).

สันติ ฉันทวิลาสวงศ์. (2521). *ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรม "ห้องแถว"*. วิทยานิพนธ์ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

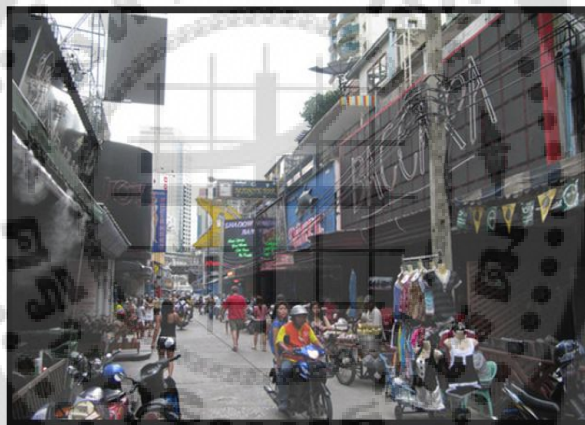
- สุพิชา เบาทิพย์. (2540). *การศึกษาระบบการทำงานของผู้หญิงบริการเพื่อช่วยเหลือตนเอง : กรณีศึกษาหญิงบริการชอยคาวบอย*. วิทยานิพนธ์ พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุธาริน คุณผล. (2550). เรื่องของ “ชีวิตประจำวัน”. *รัฐศาสตร์สาร*. ฉบับที่ 28 พฤษภาคม-สิงหาคม 2550.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์(1991).
- สุเทพ สุนทรภัสส์. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: โกลบอลวิชั่น จำกัด.
- สำนักงานเขตวัฒนา. (2552). *ไฟกัศววัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *โครงการศึกษาการย้ายถิ่นกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2546). *รายงานผลการสำรวจการประกอบกิจการโรงแรมและเกสต์เฮ้าส์ พ.ศ.2546*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- (2550). *สำรวจในอุตสาหกรรม 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- (2552). *เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมไทยที่สำคัญ พ.ศ.2552*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- (2552). *เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมไทยที่สำคัญ พ.ศ.2552*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย. (2525). *เหตุการณ์สมัยรัตนโกสินทร์.(บรรณาธิการ)* กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- โสภิดา วีรกุลเทวัญ. (2543). *การนำเสนอความเป็นตัวตนของผู้หญิงบริการในสถานบันเทิงบาร์เปียร์ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- อมรา พงศาพิชญ์ (บรรณาธิการ). (2548). *เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนงค์ บรรเจิดวานิช. (2545). *วิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นในประเทศไทย : กรณีศึกษา ชอย 21-63 ถนนสุขุมวิท เขตวัฒนา กรุงเทพฯ*. สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- อดิน รพีพัฒน์. (2553). *มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- (2551). *วัฒนธรรมคือความหมาย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

- อัน นิมมานเหมินท์. (2529). *ปัญหานครหลวงและการพัฒนาเมืองหลักในภาคเหนือ* ในเอกสารวิชาการ. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แอสแคป. (2528). *Migration Urbanization and Development in Thailand*. แปลโดย เชษฐ บุญประเทืองและสุภาณี บุญประเทือง. กรุงเทพฯ : เอกสารอัดสำเนา.
- Apinya Fuengfusakol. (2008). "Making Sense of Place: A case Study of Vendors and small Entrepreneurs in the Chiang Mai Night Bazaar" in Shigeharu, Tanabe (ed.) *Imaging Communities in Thailand Ethnographie Approaches . Chiang Mai:Mekong Press*
- Benjamin, Walter. (2002). *The Arcade Project*. Cambridge. MA. : The Belknap Press of Harvard University Press
- Bishop, Ryan and Robinson S.Lillian. (1998). *The Night Market:Sexual Cultures and the Thai Economic Miracle*. London: Routledge.
- Bridge, Gary and Sophie Watson (ed.). (2010). *The Blackwell city reader*. Malden, MA : Wiley-Blackwell.
- Burkitt, Ian. (2004). "The Time and Space of Everyday Life". *Cultural Studies* Vol.18,No.2/3 March/May.
- Certeau, Michel de. (1984). *The Practice of Everyday Life {Arts de Faire}* Translated by Steven Renal (1988) .Berkeley University of California Press.
- Clark, Gordon L. and Hebb, Tessa M. (2004). Pension Fund Corporate Engagement: The Fifth Stage of Capitalism (March 15, 2004). *Relations Industrielles/Industrial Relations*, Vol. 59, No. 1.
- Clark, David. (1996). *Urban World/Global City* London and NewYork. London: Routledge.
- Cornwel-Smith, Philip. (2005). *Very Thai : everyday popular culture*. Bangkok : River Books.
- Douglas, Jack D. (1980). *Introduction to the sociologies of every life*. Boston: Allyn and Bacon.
- Goffman, Erving. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. N.Y.: Doubleday.
- Koonphol, Sutharin. (2001). *The Concept and Praticce of "Public Space" in the City of Bangkok, Thailand: a Case Study Based on Sanam Luang*. Ph. D. Thesis. London: University of London.
- Harvey, David. (1989). *The Urban Experience*. Oxford : Basil Blackwell.

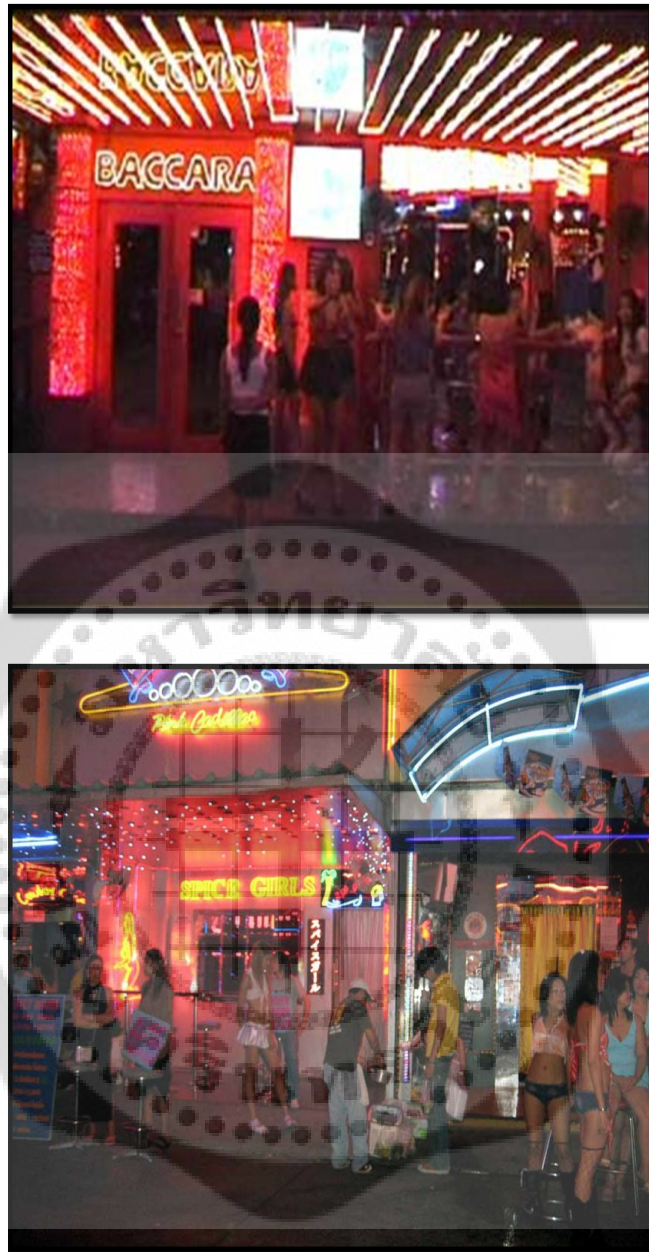
- Lefebvre, Henri. (1991). "translated by Donald Nicholson-Smith". *The Production of Space*. Blackwell Publishing.UK.
- Massey, Doreen. (2007). *Space Place and Gender*. Minneapolis : University of Minnesota Press.
- Nicks, Phil. (2008). *Love Entrepreneurs : Cross culture relationship deals in Thailand*. Monsoon Books Pte Ltd, Singapore
- Noparatnaraporn, C. (2005). *Reading Bangkok: changing attitudes to and meaning of place*. Unpublished thesis. Faculty of Architecture. Building and Planning: The University of Melbourne.
- Parrita Chalernpow Kaanantakool. (1993). *Urban Life and Urban People in Transition*. The 1993 Year-End Conference, Synthesis Papers Vol II, December 10-11,1993 Ambassador City Jomtien Chonburi,Thailand.
- Parker, Simon. (2004). *Urbaniam Theory and The Urban Experience*. Routledge Taylor & Francis Group: London and New York.
- Pasuk Phongpaichit. (1982). *From peasant girls to Bangkok masseuses*. Geneva: International Labour Office.
- Reekie. (2537). *การออกแบบสภาพแวดล้อมในชุมชน: Design in the built environment*. แปลโดย ไสภาคย์ ผาสุนิรันต์.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : Edward Arnold.
- Richard T. LeGates and Frederic Stout. (1996). *The city reader*. London: Routledge
- Savage, Mike, Alan Warde, and Kevin Ward. (2005). *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*. Palgrave Macmillon: New York.
- Simmel, George. (1903). *The Metropolis and Mental Life*. reprinted in On Individuality and Social Form, ed. D. Levine Chicago: University of Chicago Press.
- Stegdr, Manfred. (2553) *โลกาภิวัตน์ความรู้ฉบับพกพา*. แปลโดยวรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. กรุงเทพฯ: โอเพนเวิลด์.
- Wirth, Louis. (1938). *Urbaniam as a Way of Life*. American Journal of Sociology 40: 1-24.
- Yoko Kusaka. (1999). *Japanese Corporate Culture and its dynamics in Thailand : A Case Study of Thailand Area*. Master of Arts in Thai Studies, Graduate School. Chulalongkorn University.

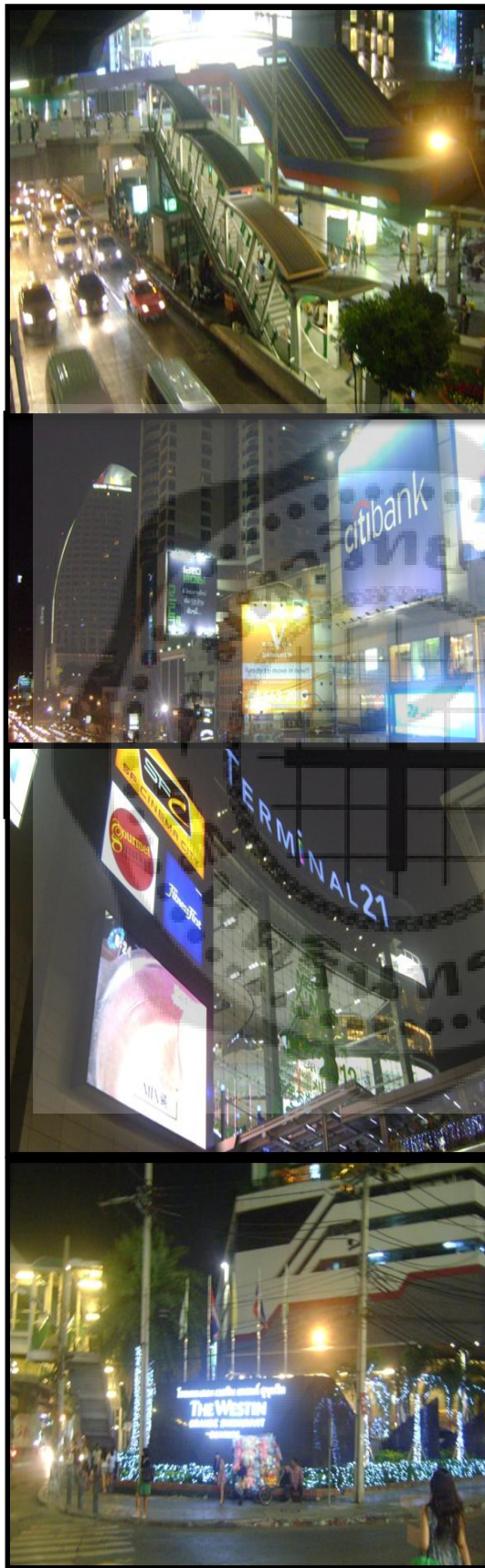
ภาคผนวกที่ 1 ภาพประกอบ

ภาพประกอบ 8 บรรยากาศซอยคาวบอยช่วงเวลากลางวัน

ภาพประกอบ 9 บรรยากาศซอยดาวบอยช่วงกลางคืน

ภาพที่ 10 บริเวณถนนนอไศกมนตรี
และตึก Interchange ด้านหน้าซอย
ควาบอย

ภาพที่ 11 บรรยากาศวันสงกรานต์ในซอยดาวบอย

ภาคผนวกที่ 2 ประวัติโดยย่อผู้ให้ข้อมูล

พนักงานคนที่ 1

พี่เอื้อง เป็นสาวเหนือ จ.ลำพูน เข้ามากรุงเทพมหานครทำงานที่ชอยความบอยเป็นแห่งแรกในปี ค่อนปี 2530 จากคำแนะนำของคนในหมู่บ้านตนเอง การศึกษาชั้น ป.4 โดยสามีเสียชีวิต มีลูก 2 คนให้เลี้ยงดู จึงเข้ามาทำงานในกรุงเทพ ปี 2540 ได้ออกจากชอยไปเป็นมาตามอยู่ 3 ปี แต่เลิกร้างกันไปกับอดีตสามีต่างชาติที่ทำหน้าที่รวมเวลาเกือบ 30 ปี และอายุปัจจุบัน 47 ปี พร้อมกับอาการเจ็บป่วยที่ต้องรักษาต่อเนื่องด้วยยาจาก รพ.ศรีธัญญา

พนักงานคนที่ 2

แก้ว กัลยา เป็นสาวขอนแก่น การศึกษาชั้น ป.6 เข้ามาทำงานที่กรุงเทพ ในช่วงเวลาเกือบ 20 ปีที่ผ่านมาด้วย สามีนอกใจมีภรรยาใหม่ แก้ว กัลยา มีลูก 2 คน ก่อนจะเข้ามาตั้งใจจะไปขายบริการประเทศจีนแต่visaไม่ผ่าน เข้ามาในชอยโดยมีคนแนะนำเป็นพี่สาวของเพื่อนที่ทำงานอยู่ก่อน ระยะเวลาทำงานมาถึงปัจจุบัน 10 กว่าปี สิ่งที่ได้คือ สามี กลับคืนมา สร้างฐานะจากเงินในชอยคือ ที่ดินที่บ้านเกิด 100 ตารางวา รถกระบะ และรถเบ็คโฮ ประกอบอาชีพของสามี อายุปัจจุบัน 45 ปี

พนักงานคนที่ 3

เปิ้ล เป็นสาว จ.นครสวรรค์ ที่อำเภอห่างไกลจากเมือง สาวที่ยังคงความสวยตามวัยตัวเอง ที่ปัจจุบัน 36 ปี การศึกษาชั้น ม.3 เข้ามาพร้อมเพื่อน โชคดีช่วงแรกของการทำงานได้แต่งงานกับฝรั่ง และออกไปสร้างครอบครัวอยู่ที่ต่างจังหวัดพร้อมลูกน้อย 1 คน ต่อมาสามีฝรั่งทิ้งร้างเลิกร้างกันไป ด้วยเหตุผลว่าเธอ “อ้วน” ทำให้ต้องวนเวียนกลับมาในชอยอีกครั้ง ด้วยรูปร่างที่แปลกไปจากสาว ๆ และเธอเป็นคนสนุกสนานและตลกจัด ส่งผลต่อสุขภาพ ความงามที่ไม่คงเดิม

พนักงานคนที่ 4

รังรอง เป็นชายหัวใจหญิงหรือกะเทย บ้านเกิดอยู่ที่ จ.หนองคาย เข้ามาทำงานตำแหน่งแรกเป็นบาร์คอนเนอร์โดยมาเรียนรู้งานในซอย เพราะพี่สาวทำงานในบาร์ก่อนแล้ว ความฝันหญิงข้ามเพศเปิดโอกาสและข้อจำกัดให้รังรองทุกตำแหน่งในบาร์ ปัจจุบันทำหน้าที่มามาซังดูแลกิจการในบาร์ทุกอย่างแทนผู้จัดการที่ดูแลหลายบาร์ รังรองดูแลเด็กๆในบาร์อย่างให้ออกัสการเลือกที่เปลี่ยนบาร์ แต่ควบคุมการทำงานตามกฎเกณฑ์ของบาร์ที่ตั้งไว้ เธอมีความสุขกับการทำงานปัจจุบันและได้รับการยอมรับจากผู้คนในหมู่บ้าน เพราะมีคนมาฝากเด็กๆหน้าใหม่ๆกับเธอเพื่อให้รับเข้าทำงานเมื่อเธอกลับบ้านต่างจังหวัด

พนักงานคนที่ 5

สาวสวยชื่อน้อยที่ร่วมให้ข้อมูล รูปร่างเล็กๆตามชื่อ แต่เธอมีลูกวัยรุ่นแล้ว 2 คนด้วยวัย 30 กว่าปี น้อยจบการศึกษาระดับวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ แต่เคยมาทำงานร่วมกับเพื่อนเมื่อครั้งเรียนหนังสือ ชีวิตผกผันเมื่อแต่งงาน มีลูกและต้องเลิกกับสามี น้อยไม่มีเวลาดูแลลูกเพราะหน้าที่มามาซังต้องมาดูแลบาร์ตั้งแต่ ห้าวัน กว่าที่จะกลับก็ดึก เป็นเวลาที่ใช้ต่างจากเวลาปกติกับลูก ลูกชายของน้อยมีบุคลิกข้ามเพศ ส่วนลูกสาวก็ติดเพื่อน ชอบขอการเที่ยวเตร่เป็นหลัก ปัจจุบันน้อยมีแฟนใหม่ และฝากลูกไว้กับแม่ให้ดูแล

พนักงานคนที่ 6

พนักงานเต็น รูปร่างผอมบาง แต่มีลูกเล็กๆ 1 คน เข้ามาทำงานในบาร์จากเพื่อน คนบ้านเดียวกันแนะนำเข้ามาเพราะอยู่บ้านเฉยๆขณะนั้น เรียนจบ ม.3 แล้ว แต่ก่อนจบชีวิตสะดุดเพราะมีความสัมพันธ์กับวัยรุ่นชายในหมู่บ้านที่เป็นญาติห่างๆจนกระทั่งมีลูก เมื่อคลอดลูกฝากให้แม่เลี้ยงที่ จ.บุรีรัมย์ ตนเองมาทำงานพร้อมสามีที่โรงงาน จ.นนทบุรี แต่รายได้ไม่เพียงพอกลับไปอยู่บ้าน และเลิกกับสามี ตนเองอยู่บ้านกับแม่ จนกระทั่งมีเพื่อนชักชวนให้มาทำงาน เมื่อสมัครงานด้วยอายุยังไม่ถึง 20 ปี รูปร่างไม่เปลี่ยนจึงทำหน้าที่พนักงานเต็นแต่อีกด้านหนึ่ง เธอได้เพียรพยายามเรียน กศน. และกลับไปสอบที่บ้านเกิด จ.บุรีรัมย์ ปัจจุบันเรียนสำเร็จชั้น ม.6 แล้วแต่คิดอยากเรียนต่อ

พนักงานคนที่ 7

พนักงานเดินอีกคนหนึ่งคนที่ยาญน้อยเพียง 16 ปี หน้าตาใสและมีความซื่อหรือความไม่เฉลียว อยู่ในสายตาคันบริสุทธิ์ บ้านเกิดอยู่ จ.มหาสารคาม จบ ม.3 จากโรงเรียนประจำอำเภอรอบนอกของจังหวัด แต่งงานหลังจากจบ ม.3 มีลูกชาย 1 คน แต่วันที่ลูกชายเกิดสามีถูกจับเข้าคุกด้วยข้อหาพยายามฆ่า แม้จะเป็นเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งในงานวัดแห่งหนึ่ง ปัจจุบันลูกของเธอมีแม่สามีเลี้ยงดู เธอมาทำงานในบาร์เพราะน้ำท่วมพาเธอมาจากพ่อและแม่ บอกว่าจะมาทำงานเสริฟอาหาร เมื่อมาฝากงานในบาร์ตำแหน่งที่ได้รับคือพนักงานเดิน เพราะไม่มีอาหารให้เสริฟ เธอจึงทำงานไม่มีความสุขนักเพราะเบื่อและไม่ชอบ แต่ก็ต้องทำเพราะพ่อไปยืมเงินน้ำและเธอต้องชำระคืนให้น้ำ ด้วยพ่อจำเป็นต้องใช้เงินรักษาน้องของเธอที่ป่วยเป็นมะเร็งเม็ดเลือด ส่วนพี่ชายของเธอไม่ได้ประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือครอบครัวแต่อย่างใด

พนักงานคนที่ 8

พนักงานเดินอีกคนหนึ่งบ้านเกิดอยู่ที่ จังหวัดบุรีรัมย์อายุประมาณ 20 ปี เธอเข้ามาทำงานจากการชักนำของเพื่อนที่มีป่าทำงานในบาร์ ก่อนนั้นเธอทำงานเป็นพนักงานร้านอาหารชื่อดังแห่งหนึ่งด้วยรายได้ไม่ถึง 6,000 บาทไม่มีเงินเหลือให้ทางบ้านจึงเข้ามาทำงานที่นี่ ชีวิตเธอมีความฝันและรักการเรียนปัจจุบันเรียนระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในวันเสาร์-อาทิตย์และบางวันไปเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติม เธอเป็นพนักงานเดินที่รูปร่างยังดีเพราะไม่ผ่านการมีลูกมาก่อน และหวังว่าสักวันเธอจะกลับไปสอบทำงานราชการและกลับไปอยู่กับแม่พร้อมพี่น้องที่บ้าน เพราะปัจจุบันเธอไม่อยากรักกลับบ้านไปเจอพี่ชายเพราะคำถามที่บาดหัวใจว่าเธอทำงานอะไร ทำลักษณะไหน

นักท่องเที่ยว

ชาว Wales ไอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ และนอร์เวย์ ที่ต่างมาเที่ยวในซอยไม่ได้แสดงความเห็นที่ดูถูกกับผู้หญิงที่ทำงานเหล่านี้เพียงกล่าวว่า เป็นผู้หญิงยากจนมาจากชนบท ต้องการหารายได้ แม้จะไม่ถูกต้องแต่สถานการณ์มันบังคับให้พวกเธอเป็นเช่นนี้ และการมาเที่ยวที่นี้ได้พูดคุย ซักถามกันเพราะไม่เหมือนกับการไปแหล่งขายบริการทางเพศที่อื่น ดังเช่น อาบอบนวดเพราะเหมือนการไปเลือกซื้อผักปลา ที่ซื้อมาได้แต่การมาเที่ยวคือการพักผ่อนได้ผ่อนคลาย ฉะนั้นการบีนนวด ความรื่นรมย์จึงเป็นผลให้นักท่องเที่ยวหน้าใหม่แวะเวียนมาไม่ขาด

ผู้ค้าขาย

คนขายน้ำส้ม อาหารตามสั่ง ขายส้มตำ แกงเห็ด ฯลฯ คือบุคคลที่ทำมาหากินในซอยเวียนกันไปมาแต่เช้า บางคนเช่นแกงเห็ดจะมาขายในเวลาประมาณเกือบ 5 ทุ่มเพื่อจับกลุ่มลูกค้าบาร์ใกล้เลิก ส่วนอาหารตามสั่งขายต่อเนื่องกลางวัน ถึงเย็น และเลิกเป็นต้น แม่ค้าทุกคนทำงานขายของให้พนักงานบริการ พวกเขาแม้มีทัศนคติไม่ดีนักแต่จะไม่แสดงอาการที่ดูถูกเพราะประโยชน์คือลูกค้า แม้ร้านขายของชำในซอยก็จำหน่ายได้ตลอด 24 ชั่วโมง การซื้อขายก็เป็นของกินของใช้ในชีวิตประจำวัน นับว่าเป็นความผูกพันในการใช้ชีวิตรายวันให้อยู่รอด

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางจารุวรรณ ข้าเพชร
วัน เดือน ปีเกิด	15 พฤษภาคม 2509
สถานที่เกิด	จังหวัดแพร่
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	338/121 หมู่บ้านกลางเมือง ซอยสหการประมูล เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 สุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2527	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนาวิรัตน์ จังหวัดแพร่
พ.ศ. 2531	ศศ.บ. (มนุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2535	มน.ม. (มนุษยวิทยา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย